

Bibliothèque numérique

medic@

**Baldi, Camillo. De humanarum
propensionum ex temperamento
praenotionibus, De naturalibus ex
unguium inspectione praesagiis et De
ratione cognoscendi mores, et
qualitates scribentis ex ipsius epistola
missiva... tractatus tres**

Bononiae : ex HH. Evangelistae de Duccijs, 1664.

(c) Bibliothèque interuniversitaire de médecine (Paris)
Adresse permanente : <http://www.bium.univ-paris5.fr/hist/med/medica/cote?06813>

CAMILLI BALDI BONONIENSIS

Philosophi, & Medici Collegiati, & Publici
Professoris Emeriti

De humanarum propensionum ex temperamento praeotionibus,

De naturalibus ex vnguium inspectione praesagijis,

ET

*De ratione cognoscendi mores, & qualitates scribentis ex ipsius Epi-
stola missiva, nunc primum in latinum sermonem prodians*

TRACTATUS TRES.

ILLVSTRISSIMO DOMINO

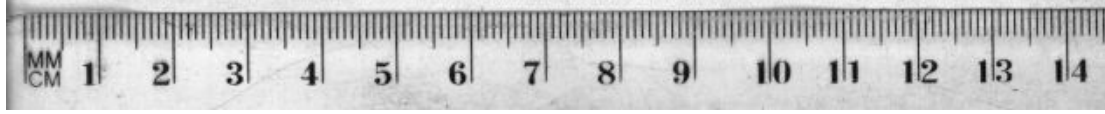
D. HIERONYMO CAMILLO
BALDO

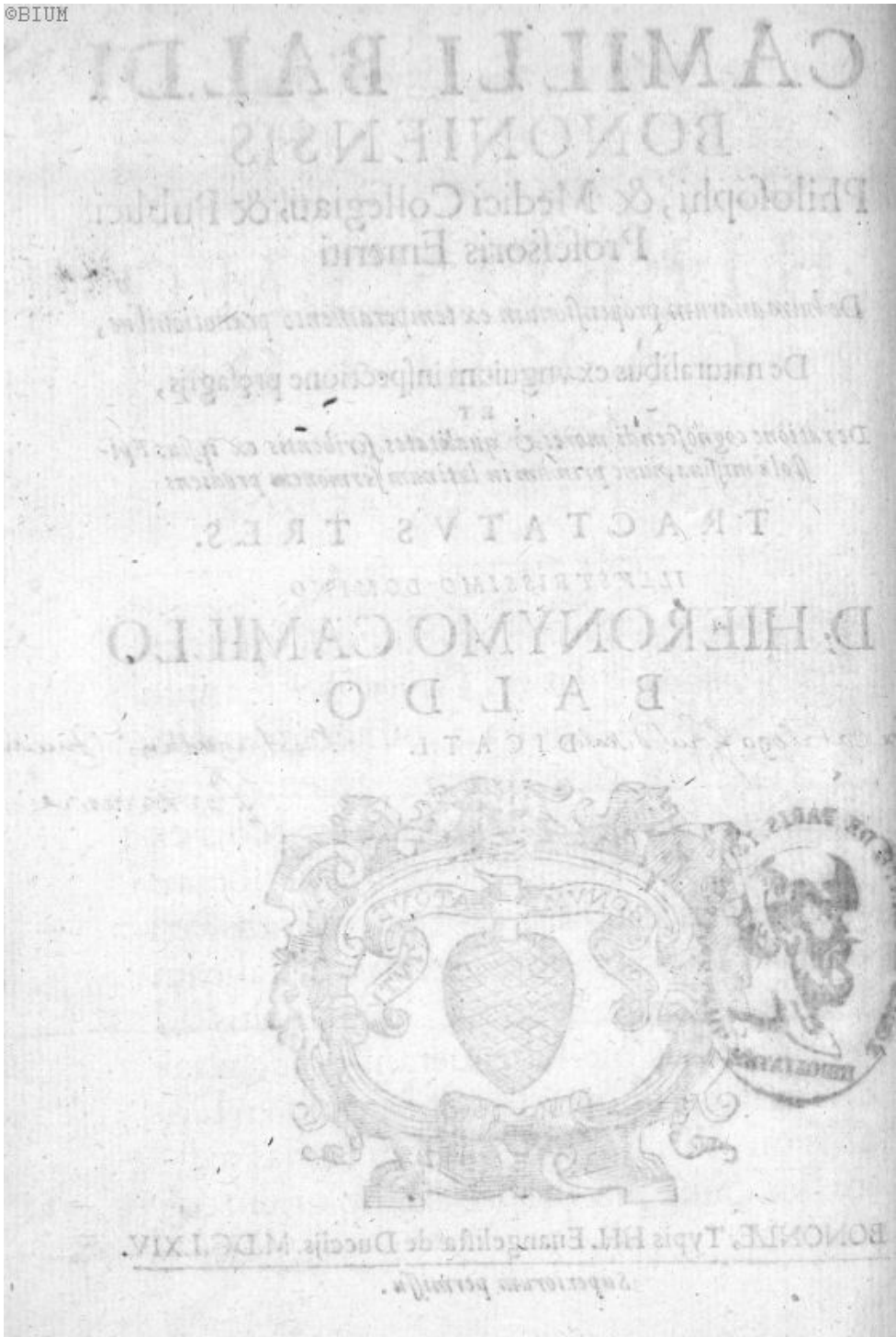
*Ex catalogo fructu dicalicati. S. Augustini Conuultue
Lauisiane*

BONONIAE, Typis HH. Enangelistae de Duccijs. M.DC.LXIV.

Superiorum permissu.

HIERONYMO
CAMILLO
BALDO

VIRO ILLVSTRISSIMO.

PETRVS VELIVS F.

Vnmi, in actiuis, & contem-
platiuis, Philosophi Camilli
Baldi tui minimam mole,
at maximam sapientia Scri-
ptionem De conijciendis ex
missiua Epistola scribentis
moribus in Latinum sermonem transferri
curavi, vt transalpinis gentibus Italicam
linguam non callentibus, quæ multis ad
hoc precibus me fatigauerant tandem fa-
cerem satis; illique alios duos eiusdem Do-
ctissimi Viri tractatus addidi, alias ædi-
tos, sed nunc præ inopia exemplarium cu-
pidè

pidè, in litteraria Republica desideratos.
 Nec diu mihi inquirendus fuit is, cuius
 nomen propyleo opellæ huius inscriben-
 dum foret, siquidem in te, Vir Illust.^{mc} sta-
 tim deditissimus Tibi, collimauit animus.
 Cui enim noua hæc versio debeatur, nisi
 Tibi, cum iure sanguinis, & hæreditatis, in
 Te eximij huius Authoris omnia confluxerint?
 Non igitur aliquid meæ offero proprietatis,
 dum Volumen hoc Tibi nuncupo, sed reddo
 ex iustitia, quæ tua sunt; tua inquam magis
 Virtute, quam Fortuna, dum litteris faues,
 bona sartes colis, & optimum te geris
 Ciuem, vt agendo, ac speculando vtriusque
 impleas Philosophiæ munera. Accipe igitur
 hilari fronte, Clariss. Vir obsequentissimæ
 voluntatis meæ, in hoc tuo libello, munus;
 meq; in clientelam summæ benignitatis
 tuæ suscipere ne dedigneris. Vale.
 Ex Typographeio nostro
 VIII. Kal. Februarias M. DC. LXIV.

DE

D E
H V M A N A R V M
P R O P E N S I O N V M
D I F F E R E N T I I S , E T C A V S I S :

De Utilitate huius cognitionis. Cap. I.

VA ratione humanas complexiones cognoscere possimus inquisitioni propositum est; Utiles futura cognitio, & Medico, & naturali Philosopho, & Ciuili; Humanas enim complexiones, quales esse debent cum cognouerit Medicus, tum & quid addendum sit, & quid demendum apprime sciet; Philosophum naturalem docet omnis Veritas, atque ea precipue, quæ in corporibus naturalibus; reperitur. In ciuilibus notissima est sententia, vel Apollinis Oraculo confirmata, Hominem se ipsum noscere debere; se ipsum cognoscet, quando ex quibus sit, & qualis esse debeat, perceperit. Sed & præter hæc Rhetoricæ, ac demum omni vitæ cognitio ista prodesse potest, cum enim vniuscuiusque temperiem, qualitates, & propensiones cognouero, & qua ratione cum vno quoque versandum sit, & quomodo illum tractare oporteat, cum eoque differere, vt persuadeatur, & in propriam sententiã trahatur, facile discernere poterò. Militari etiam, & Politicæ, siue illi parti, quæ docet imperio regere populos, & figere leges, proderit, alijs enim alia ratione imperandum est, & vt dicebat Aristoteles vnumquodque pertractandum est, secundum quod ipsius subiecta natura postulat; neque enim omnia possumus omnes, & vt terra alia fert alios fructus, vt inquit ille; hic segetes, illic veniunt foelicus vug: Ita hominum alij alijs; rebus aptiores sunt, omnes omnibus, at

A

non

2. *De Propensionibus Hominum.*

non omnibus finguli. Quid igitur sit nobis propositum, & cui rei futurum vtile, ex his patet.

De ratione procedendi, & ordine doctrinae. Cap. II.

QVærimus complexiones cognoscere humani corporis, secundum quod ipsum corpus organum est ad operationes quarum principium est anima. A signis igitur, quæ sensus nobis suppeditabit cognoscemus, qualis sit sanguinis massa qui in venis reperitur, cognita sanguinis natura spiritus nobis innotescant; cum sciemus quales sint spiritus, tunc etiam propensiones compositi ex anima, & corpore fient nobis manifestæ; cum enim à Platonis anima nihil differat specie, sed penitus sit eadem, secundum se etiam, & Socratis, & Platonis anima, eandem causant operationes, & vtraque principium est videndi, audiendi, & concupiscendi; quod autem melius, aut peius videat, obtusius, aut acutius audiat, vehementius, aut remissius appetat hic, quam ille; sunt accidentia quæ à materia ex qua constant instrumenta proueniunt; quibus instrumentis anima vtitur ad operationes faciendas, quarum ipsa principium est, instrumenta enim sic aut opposito modo melius aut peius operantur pro materia diuersitate; duo enim gladij secundum formam sunt idem, vtrique enim acie determinantur, at quoniam huius chalybis melior est, ac temperatior, illius minus, ideò hic perfecte secat, ille obtusè: Hunc autem ordinem seruabimus, qui est à principijs ad principia, & enim inuentis hominis principijs, qualia nam sint, & quot, quid vnumquodque horum in corpus nostrum inferat, ad quos morbos, ad quas virtutes, & vitia hominem propensum faciat, dicemus: Post hæc quoniam principia nata sunt simul iungi, si contingerit hæc aliàs sic aut opposito modo disponi, dicemus. Vltimo quoniam ex his simul compositis fiunt dissimilaria corpora, quid situs quid membrorum figura quid magnitudo, & numerus singulorum membrorum doceat, afferemus, ex quibus quid tandem ab vniuscuiusque hominis specie, & natura expectandum sit exponemus. Cæterum hæc cognitio ad eam Philosophiæ partem pertinet quæ de animalibus inscribitur, & passiones à principijs internis inexistentes ipsius contemplatur.

Quid

Quid sit Homo, quot sint eius partes tum anime tum corporis.
Cap. III.

Homo naturale corpus est, idemque viuens, quare organicum; constat igitur ex anima, tamquam forma; & corpore tanquam materia; actiones autem passionisque, ac demum penè omnes ipsius functiones sunt compositi ex anima, & corpore; utitur compositum anima tanquam principio, quo agit, & corpore tanquam subiecto, humana anima potentias habet duas, & viginti; etenim primus animæ gradus, qui dicitur vis vagatiua, septem continet, nempe tres principales nutritiuam, auctiuam, generatiuam; quattuor autem ministrantes seu seruientes nempe attractricem, concoctricem, assimilatricem, & excrementorum expultricem; Nutritiuam utitur calore tanquam præcipuo instrumento, humore tanquam propria materia, omne enim agens, & mouens mouet aliquid, & aliquo; auctiuam iisdem utitur, nam humore ut substantia nutrimur, ut corpore quanto augemur, ut quali generamus; calorem requirit generatiua cum aeris multitudine, ut enim materia nutritionis est terra, & aqua; sic generationis aqua, & aer; Atrahit idem calor secundum quod calidus est, at idem secundum quod est in humido, cibum stomacho concoquit, si idem sicco necatur, in iecore sanguificat, accedente frigore externo, & calore interno cibum parti annexit; demum ille idem siccus calor expellit excrementa; Sensitui gradus decem sunt potentia, quinque exteriores nempe Visus qui aquæ assignatur, Auditus qui est aeris. Olfactus qui ad ignem refertur; & Gustus & Tactus, quorum alter nempe gustus terram humidam, tactus autem terram siccam referunt; Interiores potentia, & ipsæ quinque sunt, sensus nempe communis, in quo tanquam in centro conveniunt omnes externi Sensus, cuius munus est recipere, quare in humido consistit; Memoria autem, quod recipit sensus communis, retinet, atque hæc ad humidum cum sicco coniunctum refertur. Phantasia ignea est, cuius proprium est discernere, & iudicare: Discernere autem est quoddam disgregare, disgregatio caloris actio est. Præter has reperitur, & Concupiscibilis appetitus, qui in calido, & humido, & Irascibilis qui in calido, & sicco positus est. Tertia virtus motiua est quæ ex appetitu, & phantasia composita est, hæc mouet vel totum, vel partes secundum naturam; ani-

Corde

4 *De Propensionibus Hominum.*

malis, quæ mouet partes est triplex, vel simpliciter naturalis; qualis est quæ mouet Cor, Arterias, & Cerebrum, vel est simpliciter spontanea, qualis est quæ mouet brachia, crura, & musculos. Vel est mixta ex vtrisque seu virtus, quæ mouet pulmonem, & diaphragma, & quæ genitalibus seruit; Intellectus tres partes habet: aut enim est intellectus potentia, aut agens, aut voluntas, & electio. Intellectus potentia diuiditur in contemplatiuum, cuius obiectum est veritas, & actiuum quod circa bonitatem versatur. Animæ partes seu potentias enumeratissimas quæ vti vna tota totius est actus, ita plures potentia plurimum partium sunt perfectiones; & entelechia.

De partibus Corporis. Cap. IV.

Corpus quo vtitur anima constat ex partibus quarum alia similes sunt, alia dissimiles. Similares dicuntur quæcunque habent idem nomen, & eandem rationem secundum totum, & partes, seu ex Aristotele similes sunt res, quæ in partes eiusdem rationis secantur vt sanguis, & aqua; Dissimilium ratio totius & partis diuersa est, vt autem dissimiles constant ex similibus, ita similes ex humoribus, humores ex cibis, cibi ex quatuor elementis; similiarium partium definitio consistit, in certa ratione, & temperie elementorum actiuorum, & passiuorum; actiua sunt Ignis, & Aer, reliqua passiuua. Vfus similiarium est duplex, alter vt sint sedes sensuum, sentire enim est pati, ad patiendum autem nata sunt similia. Alter est, vt ex his fiant dissimilia; sunt autem ex mente Galeni similia hæc, ossa, caro, cartilagine, tendines, membranæ ligamenta fibræ, adeps, de quibus Galenus agit in libello, quo ille commentatur Hippocratem de natura hominis; hisque addit in libro de elementis neruos, medullam, vngues; enumerat etiam in libro de inæquali temperie, cutem, alibi venas, & arterias. At partes dissimiles figura magnitudine, numero, situ determinantur, organica omnes dissimiles sunt; harum quattuor sunt gradus, primus qui ex similibus tantum constat, vt Musculus. Secundus gradus ex primis constat, vt digitus. Tertius ex secundis vt manus. Quartus, ex tertiis vt brachium; ex his itaque conflatus est totus homo ex anima, & corpore constans, anima æterna, & immortalis existens, ab alia humana anima non differt seu nec ignis ab igne; Calefacit, & vrit omnis ignis, sed non omnis

De Propensionibus Hominum.

nis eodem modo, variatur enim pro varietate materiæ, in qua reperitur, & tantum in ipso potest materia, vt qui naturaliter fertur sursum, si in carbone existat deorsum feretur, ergo clarum est diuersam materiam diuersimode afficere operationes ab anima manantes; videt omnis habens potentiam visuam, at non eodem modo videt, quoniam non eodem modo affectum habet organum. acutius videt cuius oculi, & humor christallinus præcipue, clarior est, quibus obscurior, hi obtusius vident, & perspicillis, clariorem facientibus christallinum humorem, egent; Anima primum instrumentum sunt spiritus, hi ex humoribus in arterijs existentibus generantur, arteriosus sanguis ex venoso constituitur. Venosus fit ex chylo, chylus ex cibus, quales igitur sunt cibi, tales erunt spiritus. Porro nec soli cibi alterant spiritus, sed varij sunt pro varietate temperamenti, ætatis, tempestatis, & regionis; Amplius, & accidentia animi mutant eos, & motus, quies, somnus, vigilia, otium, labor, Venus, studia exercitationes, sodalitates, institutiones, educationes, ac demum ipsa ipsa ratio quæ tanquam naua gubernaculo insidens, & totum hoc nostrum corpus regit; vt ille omnibus imperat remigibus; ita anima rationalis omnibus potentijs præest, omnesque inclinationes aut corrigit, aut auget, aut euellit; Quare si exemplo naturam huius compositi apte intelligere velimus, contemplemur accensam candelam in laterna existentem, quæ ex diuersis vitris coloratis fit constata, sunt in hac laterna quatuor, ignis ex quo fluit lumen, amplius fumus ex quo fit ignis, tertio cera ex qua virtute ignis fit fumus; quartò laterna cum suis vitris, ex quibus fluit lumen extra se ipsum proferens; Anima igni similis est, spiritus referuntur à fumo, & sicuti calor iginis continue generat fumum, ita vis animæ mediante calore præcedenti continue generat spiritum, qui calor naturalis consequenter vocatur, at sanguis, qui in arterijs versatur cera est, aut oleum, aut seum, ex quo instauratur continue fumus. Corpus hoc organicum laterna est, diuersis vitris coloratis constituta, ex oculis visua functio, ex auribus auditio, ex alijs membris aliæ fluunt operationes. Patet igitur quod si cognoscemus exactè naturam corporis, humorum, & spirituum, propter quid aut sic, aut opposito modo functiones animæ procedant, dicere rationaliter poterimus.

De primis quattuor humoribus naturalibus humanum corpus
constituentibus. Cap. V.

Sicuti ex quattuor elementis constituitur Mundus inferior, ita & inferioris mundi apotelesmata ex quattuor proportione respondentibus elementis conflantur; Homo ergo, & ipse cum sit vnum, & perfectissimum inter mundana Apotelesmata ex quattuor proprijs constabit elementis, in quæ ultimo dissoluitur. Humores autem sunt hi, bilis flava igni proportionata, sapore acris vt cinamomum, colore purpurea, odore croci, tactu calida, quasi primo pungens, deinde blando calore tangentis cutim afficiens. Quæcumque autem igni accidunt secundum, quod ignis est, & quæcumque composito in existunt propter ignem ea omnia secundum proportionem à bile in humanum corpus referuntur; succedit sanguis, & ipse humor simplex aeri proportionatus; quare calidus, & humidus; colore, referens saturatam purpuram, sapore glicirrhizæ succum, odore hunc eundem dum concoquitur representans; calor blandus est, non mordax, non acris, sed maxime temperatus, eosdemque penitus proportionaliter causat effectus in homine, quos in cæteris compositis causat aer. Hi duo dicuntur actiui humores, nam actiuis respondent elementis. Tertia est pituita, similis colore loturæ carnis cruentæ, vt ait Hippocrates, hæc aqua est naturalis, & sanguis quodammodo inconcoctus, eiusdemque principium, & rudimentum; sapor cuius subdulcis est, color quem diximus, proprie referens folium rosæ ex parte externa, odorem fere nullum habet, nam odor in sicco positus est, quod ab humido fuerit passum, sed in pituita minimum est siccitatis, ergo & minimum odoris, nec sapor perciperetur nisi naturaliter homo haberet exquisitissimum tactum, species autem tactus est gustus; Vltimus humor appellatur Melancholia, siue atra bilis, hæc terræ respondet, quæ propter, & saporem stipticum refert, qualem in immaturis sorbis, & pyris gustamus, odor ingratus est, qualem proprie deprehendimus in sorbis semi mucidis; color leoninus est, & referens cariophyllorum flores admodum colore rubro infectos, tactu autem non secus, atque pituita frigida est, magis tamen pungit frigus pituitæ, at frigus quod adfert melancholia diuturnius est; quid sit horum humorum vnusquisque, cuique elemento respondeat ex his patet; Quod autem tot sint
nec

nec plura nec pauciora habemus ex Arist. 2. de generatione tex. 49. quinimo, & duabus rationibus confirmatur; harum, prior est. Si Homo, & omnino animal corruptibilem refert mundum, cum mundus ex quattuor, ergo & Homo ex iisdem numero constabit elementis. Altera ratio est: Homo est corpus naturale compositum, ergo tangit, & tangitur, agit igitur, & patitur, ergo ex actiuis constat elementis, & passiuis; sed actiua sunt calida, & frigida, passiuæ humida, & sicca ex his igitur erit, sed hæc faciunt quattuor elementa, ergo ex quattuor constat. Restat vt dicamus ex quibus, & a quibus fiant. Ex cibo in stomachum detruso fit chylus, ex quo ablatis facibus crassioribus, & tenuioribus excrementis, fit massa quædam in ramis venæ portæ existens, si itaq; reperiatur in hac massa pars calidior iusto, & tenuior, ab epate fit bilis, crassior fit melancholia, frigidior fit pituita; Quæ verò fuerit dulcior, & humidior, efficitur sanguis; Nec mirum si vnum epar diuersa, & opposita facit; nam & idem ignis ceram liquefacit, & limum indurat; Etenim omne agens agit secundum quod subiecta natura nata est pati; Habemus ex quibus, & a quibus humores fiant, qui sunt actualiter humidi; quoniam ex his alitur & fit corpus, corpora autem solida sunt, & proprio terminata termino; Ideo ex oppositis actu, potentia verò similibus partes corporis solidæ fieri, & instaurari debent. Ex his quattuor humoribus fiunt, & spiritus, & similia corpora; qui sunt materia propria caloris naturalis, & dicuntur à Medicis humor radicalis, qui per vniuersum corpus diffusus alimentum calori, quo primo instrumento viuimus, ministrat; & hæc est pars subtilior in quattuor humoribus existens. His spiritibus opponuntur flatus vt oleo opponitur aqua; ex parte crassiori humorum aluntur similia corpora, quæ quoniam sunt diuersa, vnumquodq; attrahit simile sibi potentia dissimile autem aliquantisper per actu, ex similibus fiunt organica, ex partibus organicis totum demum corpus, cuius totius perfectio, ac ratio est anima, & sicuti corpus à simili per se conseruatur, & per se ab opposito corrumpitur; sic per accidens à dissimili conseruatur, & corrumpitur à simili; & sic etiam anima, quæ est huius corporis perfectio, ab obiectis, vt veritate, & bonitate per se perficitur, & conseruatur, & ab oppositis vt falsitate, & malo quodammodo corrumpitur, & læditur.

8 *De Propensionibus Hominum.**De Corpore temperato simpliciter. Cap. VI.*

Temperatum corpus dicitur quod ex quattuor humoribus ita conflatum est, ut exactè omnia sua munera ad quæ natum est, sine labore, ac dolore perficere possit, loquor de humana temperie, quæ est quattuor humorum mixtio ad constitutionem corporis, quod munia naturalis vitæ exercere possit. Temperies hæc duplex est, vel enim est ad pondus: vel ad iustitiam, ea dicuntur esse temperata ad pondus, quæ actiua, & passiuæ æqualiter continent; sed huiusmodi genus non datur, sicuti enim vni sonum non est harmonia, ita nec quod, ex æqualibus conflatur verè compositum naturale dici potest; si enim actiua, & passiuæ æqualia sint, nec illa agent, neque hæc patientur agens enim mouens est, & omne mouens superat mobile; restat igitur, ut detur temperatum corpus, quod à Medicis vocatur æquale ad iustitiam, in quo quædam prævalent, & dominantur, quædam parent, sunt autem hæc vel inter se harmonicè, & cum ratione mixta, vel sine; priora temperata dicuntur, posteriora intemperata. Humani corporis prima temperies est inter actiua, & passiuæ elementa, quæ refert diapason siue duplam; si ergo erunt passiuæ secundum molem ut duo, at secundum virtutem ut vnum actiua vero opposito modo, fit temperatissimum corpus humidum, ex quo aletur Homo; At si massa hæc sanguinea in venis existens ita erit disposita, ut referat proportionem quæ est inter duo, & tria, quamque appellant Diapente, siue sesquialteram, corpus etiam, & perfectè aletur, & secundum naturam dispositum erit; nempe, si passiuæ fuerint ut tria, actiua ut duo; & hæc est secunda species temperamenti humani. Tertium locum occupat illud in quo passiuæ sunt ut quattuor actiua ut tria, Diatesseron seu sesquiterciam vocant. Præter has sunt etiam duæ aliæ consonantiæ intra senarium comprehensæ, quæ constituunt quidem, ac sustinere possunt humanam formam sed intemperatæ dicuntur, qualis est Ditonus, & alteruter semitonus. Cæterum semper superat in massa sanguinea actu humidum quoniam ex humidis alimur, cum enim efficiatur quod alicuius ficcum, necessario ex opposito fit, quod est humidum. Porrò quod superat in massa humorum, vel mole superat, vel virtute; pituita nempe, & quæ terræ respondet melancholia mole prævalent; at sanguis, & bilis virtute; præualet autem

De Propensionibus Hominum.

autem in homine secundum virtutem bilis igni, & aeri respondens sanguis; superant mole aqua, & terra, quæ dat composito terminum, quem ipsa habet, ergo in his mixtis omnibus quæ terminantur proprio termino, superat terra mole, quæ alieno aqua. At virtute dicitur superare illud elementum, quod compositum mouet ad actionem suæ formæ similem; quare si in nobis superat ignis mobiles, vehemente(s)que sumus, rectaque incedimus. Superare virtute dicitur tripliciter aut quoniam in passo vehemens, ac certum remanet vestigium superantis, & agentis, vt in cinere accidit, aut carbone, in quo non est ignis, sed passio ab igne relicta, & hæc dicuntur esse calida in primo gradu; in secundo autem sunt quæ habent vim sopitam, quæ non agit nisi ipsa ad actum perducatur, quomodo piper calidum dicitur, & sulphur; tertium gradum consequuta sunt caloris, aut alicuius alterius elementi, quæ continent actu essentiam, & operationem illius, si Leonem, & Hominem calidum dicimus; itaque in primo gradu, est tantum vestigium operationis, in secundo est iuchoatio aut rudimentum primarum qualitatum à sensu non deprehensarum; in tertio est ignis essentia, & operatio caloris sed castigata sensui tamen apparens.

De corpore intemperato. Cap. VII.

INtemperatum corpus humanum est illud, quod à vera mediocritate exiens versus aliquod contrariorum inclinatur, ita tamen vt ipsius functiones necessariae non obliterentur; est autem intemperamentem vel secundum totum, vel secundum partes; Et vtunque vel simpliciter, vel vt nunc; Huius intemperati corporis quattuor sunt gradus, aut enim parum recedit à medio, & insensibiliter, vel mediocriter, & secundus est gradus, vel multum, & tertius dicitur; & si tantum, vt vix viuere possit, iam quartus est, fit autem excessus, vel vnius tantum, vt calidi, vel frigidi, vel humidi, vel ficci, vel duarum qualitatum, quarum vna est actiua, altera passiuua. Dicimus prædominari illum humorem, cuius qualitas in corpore secundum virtutem alias vincit; subdominium autem datur ei, quæ secundum locum obtinet, vt si quis in ætate virenti, pilos rufos habuerit, colore roseo præditus, & carnosus mediocriter in illo dicemus prædominari bilem naturalem, cum subdominio sanguinis; quare cum actiua prædominentur virum mobilem, versatilem, ad omnia agenda

B

para.

10 *De Propensionibus Gominum.*

paratum; instabilem, inconstantem dicemus. Tot igitur sunt species de eo præcipue loquentes corpore humido, quod intra venas, & arterias continetur, hoc enim proportione respondet oleo, pro cuius natura diuersitas in flamma lucernæ apparet. Nihilque refert ad lumen siue lucerna sit ærea, siue aurea; nihil igitur facit ad bonitatem, aut malitiam ingenij externa corporis turpitudine, aut pulchritudo, sed totum consistit in massa sanguinis, ex qua fiunt spiritus, & solum corpus externum consideratur, vt cognosci possit qualis sit sanguinea massa quæ in talis corporis valis continetur.

De præternaturalibus temperamentis. Cap. VIII.

Temperamentum alterum est à natura, alterum est ob alias causas. A natura dicitur quod ab alio matris traximus, hoc fuit tale, qualia erunt ea ex quibus constituti sumus, quæ itaque fuit maternum, ac paternum semen, tale etiam temperamentum, & constitutio nostri corporis. Vndè difficile non est in filio Paternas, aut Maternas cognoscere inclinationes; Mutatur temperamentum in nobis iam in lucem eductis ætate, cibo potuque regione, exercitio, diuturnis animi affectibus, aere circumfuso, morbis corporis. Amplius educatione institutione, legibus, ac moribus; studijs, exemplis, sodalitatibus, ac demum vnica consuetudine de quibus supra; tot igitur modis temperamentum nostrum nosque metipfos mutari contingit. Ita tamen vt semper natiuæ complexionis maneat vestigium.

Qua ratione totius, & partium principalium temperamentum naturale cognoscatur. Cap. IX.

Quærimus agnoscere primum instrumentum quo anima in corpore existens suas operationes facere solet, hoc calor est naturalis, qui continue ab humido radicali conseruatur; hoc humidum calori iunctum spiritus dicitur, qui eleuatur à massa humorum, quæ in arterijs reperitur. Arteriosus hic humor componitur ex aere inspirato, & sanguine venoso, vtrisque simul mixtis in sinistro cordis ventriculo ab eiusdem calore, venosus sanguis igitur ille est, qui spiritus generat, & qui corpus nutrit; Qua propter si nutritum nutrientis naturam refert, ergo quale erit corpus, & vt ait Galenus, qualis caro, & cutis, talis etiam erit

erit venosus sanguis. A signis igitur discurrendo cognoscimus temperamenta; signorum alia visus, alia auditus, quædam odoratus, quedam alia gustus, atque tactus suggerit: Visus per colores pilorum, cutis, oculorum, membrorum, unguium, excrementorum, naturam interiorum contentorum, & impetum facientium docet; contorta vocat Hippoc. humores, continentia corpus, & loca in quibus sunt. Impetum facientia dicit spiritus. Docet etiam visus figuram, motum quietem, eiusque differentias. Amplius, & magnitudinem, quos enim videmus pulillos, (quonia in paruo corpore celeres fiunt motus) illos dicimus mobiles, præcipientes, iracundos, sic Horatius se ipsum exigui corporis, dum esse dixit, irasci etiam dolorem vocavit. Pariter auditus duo suppeditat, & sonum, & vocem; sonum voco quæ faciunt aliqui dum moventur, aut pede pulsantes plus nimio terram, aut articulis sonum quendam facientes, quod indicat articulorum laxitatem, & nimiam corporis mollietatem. Vocem dico, quæ ex aspera arteria, lingua, & dentibus emittitur; huius differentia sunt acuta, grauis, rauca, clara, æqualis in æqualis magna, parua, tarda celer; odoratus, & ipse nonnulla suggerit, quibus interior sanguinis massa cognoscatur, odor duplex est, aut malus & hircinus, & hic odor docet hominem excrementis multisque abundare, plusque comedentem quam perfecte digerere possit: Huic opponitur bonus odor, qualem dicunt spirasse Alexandrum Magnum, qui similis est odori marturum, quos fainas vocant; & quos vulgo Muscardinos dicunt, odorem hunc refert viarum puluis æstiuo sole vehementer adustus, si contigerit leni pluuia rorari, docet hic odor calorem prædominari, longeque abesse putredinem; Medij sunt duo, quorum alter dicit omnem carentiam odoris: quem volunt esse proprium odorem fœminarum, tunc enim optime, olent, cum nihil olent. Indicat hic odor, nec calorem superare ita vt mulier inclinaret ad virilitatem, & impudicitiam; Nec humorem adeo abundare vt putredinem molliatur. Alterum dicunt esse virorum robustorum odorem; Qui & si ingratus non sit, nescio quid tamen siluestris spirat qualis est hominum robustorum siluestrium, & multis laboribus obduratorum qui etiam spiratur a caseo sicciore, & acriore. Præter hæc & gustus sua signa dabit, quamuis nemo sit, qui ceu Hippoc. aliena velit gustare excrementa; Nam amaror, in humoribus deprehensus, bilis dominium indicat, & amara lachryma exuri interiora, at si dulcis

fama

B 2

fuerit

fuert, mediocrem arguit calorem; Omnis etiam sudor, aut falsus, aut acerbus, aut sapore carens, qualis sit internus sanguis exponit. Testatur Hippoc. aurium sordes si dulcescant mortem in proximo esse in his, qui per pneumonia seu inflammatione Pulmonis laborant. Tactus etiam, & multo plures explicat differentias, siccitas, humiditas, calor, & frigus tactu cognoscitur. Amplius durities, mollities, asperitas, lenitas, grauitas, leuitas, lubricitas, ariditas, crassities, tenuitas, quæ scilicet omnes differentiarum ab Aristot. secundo de generatione enumerantur. Probabile autem est, si talis sit caro, & cutis talem etiam esse sanguinem, & ea quæ fiunt ex sanguine interiora esse, & si flacida fuerit caro fibris carere sanguinem ait Arist. quare, & hominem esse debilem, & robore carentem; Hæc igitur sunt instrumenta, & signa quibus utimur ad cognoscendum vniuersale corporis temperamentum, siue naturam sanguinis, quæ & corpus nostrum instaurat, & calori naturali alimentum suppeditat.

Qua ratione partium principalium temperies, & quibus signis deprehendatur, & primo de testibus, & hepate. Cap. X.

EX Galeni sententia in libro artis parua quattuor sunt partes corporis nostri, quas ille principes vocat cor cerebrum. Hepar, testes; cordis ratio in calido posita est, primum enim est calidorum corporis, cerebrum primum est frigidorum, & hæc duo membra principem in corpore locum obtinent. Actiuorum enim sedes sunt, caloris scilicet, & frigoris. Hepar suppeditat alimentum, & primum humidorum existit, est enim omnis humoris fons, & origo; At testes siccitatem, & virilitatem, roburque cum addant primum principium siccitatis dicentur, cuius indicium est quod animalia castrata in teneriorem, humidiorumque naturam degenerant, & quodammodo foeminilem induunt habitum. At Laurentius tenet multo aliter rem esse, & testes membraque genitalia sese habere ad futurum hominem sicuti cor ad præsentem, ergo cor coloris fons est, & origo eius qui nunc actu uiuit, testes autem eius qui uicturus est; demptis igitur testibus demitur, & potentia generandi sibi simile, at hæc est perfectio uiuentis secundum quod est uiuens, ut secundo de anima. Si itaque resectus sit imperfectum uiuens non potest esse perfectum animal

animal, nec homo; euiratum igitur necesse est; imperfectum hominem etiam secundum corpus, & secundum operationes animæ; quare euiratus a temperamento naturali recedit, fitque frigidior, & quoniam frigidior est minus concoquit, quare, & humidior excrementitio humore. A testibus igitur inchoantes tamquam a nobis notioribus; dicamus quorum testes sunt aut plus iusto maiores, aut plus iusto minores, illi impotentes sunt, sunt, aut foeminarum generatores: Maiores iusto materiæ abundantiam significant, ubi hæc abundat, raro ibi perfectio est: Si minores iusto, carentiâ, & in paruo loco, aut caloris debilitatem, aut suffocationem arguunt; si contracti sint, corrugatumque scrotum existat, sanitatem, robur indicant, cuius indicium quod omnibus quibus instat febris dimituntur; idemque senibus aut grauibus curis affecti, contingere aiunt, caloris enim remissi, aut contracti signum est. Si vero glabri sunt, idem indicant, nam calidi multam pilorum copiam circa pubem inducunt. Mediores igitur ipsos esse oportet, scrotum subruffum, rugosum, subfrigidum tactui, sic enim interiora calefcunt, eorundemque robur indicat pilorum crassities, calor, densitas, & rugositas, quod si pili sunt rari, si subtiles, si molles ad frigiditatem temperies testium vergit, si crassi, duri, crispi ad calorem; si multi molles pili vsque ad umbilicum per lineam rectam ascendunt, humidum exuperare indicant hominemque esse garrulum, & mendacem: ex Aristot. sententia testantur si pauci, & rari fuerint siccitatem ostendunt, dummodo cum paucitate, & raritate crassitiam coniunctam habeant. Cæterum quales sunt barbæ pili colore, & crassitie, tales sunt pudendorum, & nares, nariumque foramina testium qualitatem, & figuram ostendunt, quid igitur sint testes, quales sint quomodo cognoscantur, & quis sit illorum in corpore vsus, ex his patet. Vana igitur est Anatomicorum dubitatio quærens, quomodo possint testes alterare cordis, cerebri, & hepatis temperamentum, cum non sint coniuncti cum illis vlla apparente coniunctione: At dicendum est, esse instrumenta potentiæ generatiuæ, & sicuti ablati oculis non videt Animal, & imperfectum est secundum quod est animal, ita ablati testibus est imperfectum secundum quod est viuens. Viuens autem calore viuit. extractione igitur testium redditur imperfectus calor, imperfectè igitur concoquit, imperfectè, alitur, & augetur, redundant igitur excrementa frigida, & aquea ex quorum mixtione mutatur temperamentum, quare & animalis natura-

les

les inclinaciones ergo & affectus, appetitus, & cogitationes, succedit hepar, quod est principium atque instrumentum sanguificationis, vt enim se habet Magister, & Præfectus annonæ in vrbe, ita hepar in corpore, ipsum enim præparat, concoquit, vertitque chylum in sanguinem, qui per venas in vniuersum corpus feratur ad membra alenda, huic seruiunt Meseraicæ venæ, & rami venæ portæ, quæ implantantur in tunicis intestinorum, & præsertim in ieiunio duodeno, & ileo; suppeditat venæ portæ materiam stomachus ex cibo, quem vertit in chylum, hunc præparat, & os, & elophogus, quare prima preparatio cibi fit in ore; vnde male mansum male digeritur, secunda per cæsi phagum vsque quo in ventriculi funam venerit cibus, ibique elixatur, & fit substantia alba, dulcis, æqualis, similis, cumque perfecta est concoctio, aperitur piluron, in subiecta truditur intestina, inde per venæ portæ anastomases partes subtiliores attrahuntur, crassiores per intestina ad vsque rectum descendunt, introductus chylus in venæ portæ ramos incipit rubescere cum venerit in lobos hepatis in substantiam eiusdem intrans excoquitur, & calore sicco affectus in sanguinem mutatur; In stomacho igitur fit elixatio; assatio in hepate; quale ergo hepar, talis est sanguis. Ex his quæ sit operatio hepatis, & quid ipsum sit, & quod sit instrumentum nutritiæ potentia patet. Quibus autem signis ipsius temperies, ac qualitas cognoscatur, vt eius operatio intelligatur, nunc est dicendum. Eucraton seu benè temperatum iecur illud est, quod calidum est, & humidum, ita vt referat calentem aquam, aut oleum, quod digitis & pati, & blande sentiri potest, color illius ruber est ceu saturata rubrica, aut interior pars rosæ damascenæ: cum sanum est odorem refert calentis glycyrrhizæ, si vero in calore excedit, nigrius efficitur; si in frigiditate simile est ouium, atque agnorum hepatis, quod vero calidius est taurinum hepar refert, humidius iusto simile est anserinis iecoribus, si quæ sunt bene pastæ, at quando siccius plus iusto existit, representat liuidam quandam nigredinem qualem est aspicere in terra plaustris, quæ exsiccat, & quam aiunt esse in veterum canum iecinore. Membrum hoc sanguinis fucina dicitur, quale igitur ipsum est, talis est sanguis, atqualis sanguis talia sunt & quæ sanguine aluntur, nempe caro, & cutis; Iure igitur ex cutis carnisque qualitate hepatis temperies cognoscitur; cuius igitur manuum interior vola calidior tactui apparet, siccioreque illi iecur iusto calidius existit; Cuius item calidior vertex est capitis

De Propensionibus Hominum.

15

pitis eiusdem calidius hepar; causat in homine hepar huiusmodi cutim faciei, liuidam cineris colorem referentem, subnigram, amplius & macram, & oculos concauos, mediocres, subrubros. Si vero cum calore iunctus sit humor, multitudo furunculorum perpetua, existit, quaedam scabiei species, sed non sicca, nec alba, pediculorum generatio. In digitis, & in auribus pili duri, sub nigri aut castanei; Iecur calidum plus iusto, biliosum sanguinem generat; si vero siccitas adiungatur humores vrit, & melancholicum procreat. Biliosus sanguis si secundum naturam fuerit, roseum in facie colorem inducit, si præter naturam, subliuidum cinereum, subcroceum. Si vero melancholia fuerit naturalis faciem saturato rubore perfundit, qualem videmus in quibusdam caryophyllis. At si præter naturam est melancholia affata scilicet, tunc apparet turpis quidam rubor liuescens, & nobis imaginem præbens coloris leonini. His ergo, calidum, & siccum, & humidum cognoscitur. Si hepar frigidum est, sanguinem aqueum generat, & homines isti ad hydropem propensi sunt, & illorum color in facie albus est, aquam referens, & pili subalbi, & tenues & molles, & pauci; hos videbis carne flacida præditos, flatibus distentos, debiles, ad actiones quodammodo ineptos, & eo magis quando iecur fortiti fuerint humidum. Si vero siccus, & frigidus fuerit macrum, paruum pallidum, carne flacida præditum, omninoque turpem facit hominem, cuius pili pauci sunt, & rari, & crassi. Hæc & similia plenius apud Galenum habentur.

De Cerebri, & Cordis qualitatibus. Cap. XI.

Cerebrum naturalis frigoris principium est, oppositum cordi cuius spiritus feruidiores temperat, & facit aptos ad sensum, ac motum; huius substantia est alba, tenuis friabilis, secundum se frigida, & humida, & quoniam infinitis penè venis atque arterijs disseminata est, accidit in ipso multum caloris, multumque spiritum adesse; naturaliter igitur frigidum est, & humidum, refertque aquam si conferatur cum hepate, cum corde, & cum testibus; cæterum naturali motu dilatationis, & constrictionis mouetur cerebrum, tum propter aerem inspiratum in ventriculos eiusdem peruenientem; tum propter disseminatas per eius substantiam arterias, quibus etiam efficitur, vt eius calor quousque æstuoso aere tactui calidior, appareat. Dum constringitur,
spir

16 *De Propensionibus Hominum.*

spiritus per spinalem medullam in vniuersum corpus distribuendum dilatatur aerem, & à corde fluentes recipit spiritus, cum temperatum est cerebrum, & sensus temperatos facit, & optime se habentes, mediocriter carnosam faciem, bene coloratam, hilarem, caputque rotundum, leuiter depreffum, magnum potius quam paruum capillos subaureos, mediocres inter crassitiem, & tenuitatem; subcrispos. At si frigidius, iusto sit cerebrum, & pituita continuè laboratur, & pallor est in facie; & oculi subalbi, quales sunt pecudum, & nasus paruus, extrema debilia, & corpus iners. Calidius iusto, squalidum, atque cinereum colorem in facie inducit, oculos subnigros, lucentes, celeriter motos, in motibus celerem, vehementem, inquietum hominem facit. At si contigerit quod sit iusto siccus, sensibus exactè vtetur; optime audiet, exquisitè odorabit, acute videbit, at cito deficient sensus, & ab externis facile patietur, canescet, caluiscet cito, siccis, acutis, & falsis distillationibus catarhisque sepè torquebitur. Humidius cerebrum obtusos hominis sensus facit, somniculosos, oculos magnos, parum videntes, & qui tale fortiti sunt cerebrum odorant pessimè, & surda stri sunt, & dum loquuntur multa pituita abundant, multumque expuunt, multisque muccis eorum nares repletæ sunt, caro faciei mollis alba, flaccida; multa, œdematosa, pili subalbi, molles, plani, inertia, inscitia, stoliditate conspicui, ouium enim naturam referunt, quæ huiusmodi cerebro præditæ sunt. Restat vt de corde dicatur. Membrum hoc primum generatur, & vltimum moritur, fons, & origo caloris, quod continuè mouetur dum vita permanet, ita vt tunc viuat animal, cum moueri, tunc desinat cum quiescere incipiat. Huius actio est sanguinem arteriosum, qui basis est, ac fundamentum humidi naturalis, ac spiritum, qui alunt calorem, creare; Quapropter necesse est in ipso multum esse implantati caloris, qui deinde per venas in vniuersum corpus transfunditur. Membrum hoc naturaliter adeo calidum esse dicitur, vt nemo digitum in sinistram ventriculum, dum animal viuit, posset ponere, & illum calorem sustinere, feruentem igitur refert aquam locus iste, nam si propter ipsum cæteræ partes corporis calidæ sunt, multo magis, & ipsum calidum esse cor oportet, caro eiusdem crassa est, duraque, vt amplius calorem retinere possit, quod ferro ignito contingit: Pyramidem quæ quo pacto refert, aut, pineam nucem, hæc enim ignis figura est, & flamma omnis in acutum desinit. Quibus temperatum est cor, mediocriter peccus

carno;

carnosum est albumque, paucis, & aureis pilis præditum; Hi naturaliter hilares sunt, bene sperantes, creduli, apti ad amandum. At si iusto calidius fuerit, quod plerumque accidit ijs, quibus contigit esse mediocri magnitudinis, Non ad defectum tamen villo modo vergentis, horum pectus latum est, macrum pilosum, robusti humeri, & dorsum, respiratio magna, quare & nares patulæ, vox grauitè sonans. Hi prompti ad iram, ad appetendum, & cupiendum incitatissimi, & quod volunt, strenue volunt, audaces, manu prompti, habent pilos nigros, os magnum, faciem squalidam, intuitum subobscurum, totusque color ad squalorem, & ad puluerem viarum aestiuum accedit. Opposito modo dispositi sunt, quibus accidit cor frigidum, nam & strictum pectus habent, & glabrum, & carne non multa præditum, & extrema parua, & humeros contractos, & collum longum, & subtile, & totum fere corpus fœmineum, sunt autem timidi, & verècundi, sed malitiosi, & ad fœminas referuntur. At quando cum calore siccitas iuncta fuerit ferino: quosdam sortiti sunt mores, ac dispositiones. Cognoscimus, hanc qualitatem in corde existere, cum melancholicum, timidum, malignum, abiectum, vilem videbimus hominem corpore paruum, facie turpem, contractos humeros habentem, pectus strictum, glabrum, extremitates paruas, frigidas, respirationem, & pulsum raram, paruum, sed crebro cum suspirio; oppositas autem qualitates ab oppositis oriri proprietatibus, & dispositionibus probabile est.

Quæ potentia anima particularibus vtantur corporis membris tamquam instrumentis, & quomodo ex his cognoscantur ipsarum dispositiones. Cap. XII.

ANima est actus corporis instrumentalis ergo qualis anima, tale est instrumentum, talis & operatio; cognito ergo vno ex his tribus, & cætera cognoscuntur, cum autem tres sint præcipuæ humanæ animæ partes, rationalis (si modo instrumentata habet) vtitur præsertim cerebro, & pars cognoscitiua ferè tota ibi consistit. Cognoscimus quinque sensibus, memoria phantasia, sensu communi, cogitatione, discursu, mente, ergo quale cerebrum est, tales plerumque etiam erunt harum virtutum operationes. Memoria & recipit, & recepta retinet; humido igitur primum, beinde siccò vtitur, quare pueri in primâ ætate fa-

C

te fa.

te facile memoriter adiscunt, humidi enim sunt, quæ didicerunt cum adulti fuerint diu retinent, sicciore enim effecti secundum partes illas, iam retinent, quæ susceperunt. At sensus communis cæterorum sensuum centrum, frigido, & sicco determinatur, congregat enim omnia, frigidum retinet siccum. Ast phantassa in calido posita est, ipsius enim proprium est per partes varias versare, phantasmata, & hæc similia coniungere, illa dissimilia disiungere. Cogitativa pars, cuius, proprium est coniungere tam similia, quam dissimilia simul, ex Auverroë, utitur spiritibus melancholicis, frigido igitur, & sicco determinatur, hinc cogitabundi melancholicique fiunt homines. Discurrere autem quoddam moueri est, ex hoc in illud ferri, iam igitur hoc actiuorum est, quare discurrere ignis est sed multo aere temperati. Mens vnica nullo eget proprio instrumento, sola enim est pura potentia, & locus formarum dicitur, sola corpori, corporeisue instrumentis non inicitur. Interioribus animæ instrumentis exteriora elementa respondent, nam auditui aerem tribuit Arist. visui aquam, ignem odoratui, gustui, & tactui terram. At Plato oculum menti, atq; cœli cœlestique lumini assimilât, tactui terram dat, aquam gustui, aerem auditui, & olfactui ignem. Irascibilem, & concupiscibilem, ceu Plato, dant epati, irascibilem in corde statuunt. Sed certè in corde est appetitus omnis, nam & qui amant, & qui oderunt, æqualiter motum in corde percipiunt, qualis igitur est cordis natura, talis erit omnis appetitus dispositio, & qualis hepatis virtus, talis etiam erit potentiæ nutritiæ dispositio. Utitur irascibilis virtus bile flaua, utitur concupiscibilis sanguine, omnis igitur appetitus in calido situs est, motus enim quidam est appetitus; & calor vel principium est motus, vel eiusdem primum instrumentum; Tot ergo sunt partes animæ certis corporis membris addictæ, ex quibus corpore eaque membrorum dispositione omnes cognoscuntur propositæ disquisitionis partes.

Quomodo ad temperamentum totius, & partium principalium sequantur dispositiones animæ, & corporis.

Cap. XIII.

EX eadem re, eademque materia fiunt spiritus, & corpus hominis, ea enim quæ contenta vocantur ab Hippoc. ex vna parte

parte faciunt corpus, quod continens ille appellat; ex altera parte spiritus faciunt, qui dicuntur impetum facere, spiritus hi generantur ex eo potissimum sanguine, qui cum aere inspirato intrat sinistrum cordis ventriculum. Accidit igitur ab inspirato aere, & a cordis affectibus diuersificari sanguinem generantem spiritum; ab illo qui corpus alit, si itaque hic sanguis cognitus fuerit, cognoscemus etiam qualitatem spirituum; his habitis dispositionem, & materiam propinquam phantasmatum, cogitationumque habebimus, cogitationes, appetitus dispositiones, & inclinationes inducunt, has sequuntur actiones, quæ mores, & habitus generant, per quas dicimur tales. At quicumque certum sortiti sunt habitum, certaue opera faciunt, probabile est. talem sortiri fortunam, & hæc circa animam dicta sint. At circa corpus similiter, cui insunt tales humores, & sic temperati, illi etiam insunt dispositiones ad certos morbos, & certam sanitatem; quare, & de sanitate, & de morbis, de longitudine, & breuitate vitæ non pauca prædici possunt. Neminem autem credere oportet ex his quæ dicta sunt, & dicenda, aut animæ liberum arbitrium offendi, aut necessitatem in actionibus humanis poni, aut de futuris contingentibus aliquid certi afferi, aut animam ideo corpoream, aut de materiaeductam (de humana loquor) affirmari; etenim omnis humana anima eadem specie est, quæ differentia apparet inter vnam, & alteram animam, a corpore, & materia provenit, vt idem homo nunc faber est, nunc sector prout varijs vtitur instrumentis; sic ex corporeis dispositionibus hic iracundus, ille vinosus, alius vereus vocatur, & dispositiones istæ inclinant tantum, non cogunt, sumus enim in manibus arbitrij nostri, & possumus inclinationes has vincere. Hæ sunt domestici illi, cum quibus nobis certamen est, qui si dominati nobis non fuerint, tunc immaculati erimus, & vt dicit Psalmus, liberamur à peccato maximo. Hi sunt paruuli, quos ad petram rationis allidere oportet. Hi sunt stimuli carnis, qui dati fuerant Beatissimo Paulo, à quibus male torquebatur; Contra has corporeas dispositiones, & inclinationes, qui non certauerint, & vicerint, non coronabuntur. In manu arbitrij nostri sumus; licet alias inclinationes alere, alas amputare, & abscindere; ratio seu mens, quasi optimus agricola vitem, quam accipit colendam, putat, sarmenta quædam abscindit, alia ligat, alia in terram deprimat, alia demum sublimat, sic si cui vis iracundiæ nimium gliſcat, illa repellenda est, si autem timor audaciam plus

De Propensionibus Hominum.

nimio præmat, illi manus porrigenda est, omniaque ad auream mediocritatem mens, quæ præcedit, reducere debet, illi est hoc onus, hæc sua prouincia est, quam si rite gubernauerit, laudabitur, sin minus vituperio digna iudicabitur.

De corpore temperato eiusque qualitatibus.

Cap. XIV.

Propositum est temperamenta humanorum corporum cognoscere in vniuersali & quæ nam inclinationes, dispositiones, & habitus vnum quodque sequantur. At omne corpus humanum, vel est temperatum simpliciter quod appellatur æquale, vel est intemperatum; temperatum vel ad iustitiam est, vel ad pondus; temperatum ad iustitiam dicitur, quod eam sortitum est mixtionem actiuorum, & passiuorum principiorum, qua perfectè, ac ritè operationes humanas efficere potest, itaque vt ait Piccolomineus temperamentum ad iustitiam canis, est corpus exactissimè dispositum ad faciendas operationes canis, sic temperamentum ad iustitiam hominis, est corpus, & materia humanae animæ, maximè apta, vt ab anima perficiatur & propria munerâ exerceat. Temperamentum ad pondus non datur, tunc enim æqualis esset agentium, & patientium virtus, quare non sequeretur passio, nec alteratio, ergo nec vnio, quoniam nec mixtio, quæ est miscibilium alteratorum vnio; Temperamentum hoc ad iustitiam in sanguine tum venoso, tum arterioso existit; Venosus sanguis ad alendos corporis artus accommodatus est, ex arterioso fiunt spiritus animalium functionibus seruientes. Probabile est si corpus fuerit temperatum, & sanguinem esse talem, & sanguinem generans hepar, nec non & arteriosum sanguinem, & totum deniq; compositum. Dicamus itaq; quid sit eucraton corpus, quomodo cognoscatur, quales sortitum sit proprietates tum secundum animam, tum secundum corpus. Eucraton corpus hominis siue optime temperatus homo dicitur, & corpus maxime dispositum secundum humanam naturam formosum, & in actiuis, & in passuis. Hoc autem duplex est vel qui simpliciter, & per totam vitam, quod non datur, aut vt nunc, tantum tempore, etenim humanum corpus san- riosus, ex quo nascuntur spiritus vix breui tempore eundem ser- re potest tenorem, sed mutatur ab alimento, ab ære, ab humoribus in corpore existentibus, ab animi accidentibus.

tibus, &c. Et quoniam rectum est index sui, & obliqui, capiamus, & describamus temperatissimum hominem, & videamus, qualis sit secundum animam & corpus, ut ad ipsius comparitionem secundum quod magis accedent alij, aut ab ipso recedent, magis, & minus temperati dicantur. Hic sit natus viginti octo annos in fine veris, optimis cibis, nec mediocritatem excedentibus in quantitate, aut qualitate, iam per septem dies nutritus, in aere temperato, nullis affectus animi accidentibus, sanus corpore, mediocriter exercitatus, & præcipue circa meridiem existens, quando dudum cibum sumpserit, hunc, probabile est, tale corpus habere; sit quantitas à quatuor pedibus cum dimidio usque ad quinque, capilli sub aurei, frons alba, lata, quadrata, nullis tuberculis impedita, circum circa crispis crinibus ornata, cilia magna, subtilia, diuisa, oculi mediocres nigri, lucidi, humentes. Nasus rectus ad magnitudinem potius quam ad paruitatem declinans; Nares patulæ, latæ, & mediocres. Labra vehementer rubra, dentes spissi, candidi, robusti, numero triginta duo, malæ oblongiores, carnosæ rosæ, molles, non flæidæ, sed tactui resistentes. Aures mediocres, bene exculptæ. Auriculæ sciuntæ a parte, quæ est sub auribus; collum crassum, robustum candidum, in quo nec venæ appareant, nec ossa; ceruix mediocriter pilis subcrispis ornata; Mentum quadratum, leniter diuisum, barba lenis, & subaurea, ad fuscum inclinans, facies decora, simul, & amorem, & reuerentiam excitans. Pectus mediocriter amplum, æquale, carnosum, candidum, compressus venter. Aluus stricta, clunes latæ, coxæ, ac crura, humeri, & brachia carnosæ musculosa ad motum paratissima, manus, ac pedes, ad magnitudinem potius quam ad paruitatem accedentes; Tandem totum corpus maximè secundum naturam dispositum, ut & aspectui placeat, & omnia sua munia aptissime exequatur. Quem itaque videbimus talem, profecto admirabimur. Ideo admirabiles hos appellabat Homerus, quoniam rari sunt, rari autem quoniam perfecti, perfectum enim rarum est, si quidem ei nihil addi, nihil demum potest. Viri tales amabiles sunt, quoniam placent, etenim valde pulchri sunt; pulchri autem quoniam secundum naturam maximè sunt dispositi, propter hoc, & beati, & felices dicuntur, perfecti enim sunt? Amplius, & sani, nam nisi sani, ægroti vel neutri, præter naturam igitur affecti, & quoniam amabiles sunt amantur, & propter hoc beneuoli sunt, amoris enim proprium est amorem generare, benigni ergo, placet.

22 *De Propensionibus Hominum.*

placidi existunt, & hominibus cari, & quoniam beneuolos diximus, commodi igitur, alienisque commodis libenter dant operam, in actionibus suis concinni, pulchri enim, & perfecti, & quoniam placent, omnia illos decere videntur: Quare cordati, discreti, elegantes iudicantur, amantur enim, amantibus autem amatorum omnia placent, iuxta illud diuinum dictum, quod *diligentibus Dominum, omnia cooperantur in bonum, etiam mala*; itaque & honorabiles videntur, & humani, & precipue honesti, æquique amatores, naturaliter etiam innocentes sunt, & iusti, nam sunt beneuoli, & benefiei (iustus secundum naturam dispositus est,) laudabiles isti vocantur, nam & amantur, & amabiles indicantur; Parati & ipsi ad laudandum, beneuoli enim sunt; Item & liberales propter eandem causam, & mites, quoniam, & liberales, & beneuoli. Morati etiam; & secundum se nobiles habentur, Dei amatores, nam pii sunt, non enim superbi, nec feri existunt, siquidem benignos atque amabiles diximus pulchros, sunt placidi, & affabiles, quoniam beneuoli, ergo & multum parati ad eloquentiam, & in suis actionibus recti, corpus salubre nati sunt, nec facile ab externis leduntur, nam maxime naturalem habent temperaturam, scitè, atque lepidè caput, manusque mouent, ac totum corpus, aliter enim non essent pulchri, incessu sedato, ac graui mouentur, nam summam adepti mediocritatem, & ab extremisque lougè distant; speciosis salibus, venustis sententijs eorum exornatur oratio, secundum se sobrii videntur, temperati in voluptatibus, sed plus iusto aliquando mortem, ac pericula formidant, nec libenter periculis se exponunt, nisi cum alijs fuerint, tunc enim vehementer se alijs æquare student, sed viri isti, qui ita secundum naturam dispositi sunt à contemplationibus, ac scientijs abhorrent, nullam artem libenter exercent, lusibus, iocis, risu, amoribus, comedijs, choreis, sonis, ac concentibus mirificè lætantur. mobiles ad omnia; quod mox placet, subito displicet, nec hore momento sibi constantes, semper cum risu, ac ioco, & reprehensiones, & conuitia accipiunt, rem familiarem parum curant, amicis mirificè addicti sunt, honores, & quam vocant reputationem affectant, quam cum consequuti sunt, non retinent, nec curant, plerumque seipos despiciere magis, quam amicos videntur, cum enim in mediocritate positi sint facile ad oppositas partes quacunq; leuissima causa dilabuntur.

De

De Temperamento calido. Cap. XV.

Temperamentorum vnum tantum simplex est, perfectum, & in mediocritate positum. Cætera omnia vel excedunt, vel deficiunt; quæ excedunt in vno opposito deficiunt, si in duobus excessus est, in duobus etiam oppositis consistet defectus, eum ergo humana temperies in medietate primarum qualitatum consistat, intemperies in excessu vnius, aut duarum ponetur, quare aut erit excessus in calido tantum, aut in frigido tantum, aut in altera ex passivis qualitate, aut in duabus ex his. Si ergo excedet hominis temperies in calido tantum, in hoc prædominabitur bilis cum subdominio sanguinis, vtrique enim humores calidi sunt, at posterioris humiditas siccitatem prioris contemperat, hunc ergo simili modo temperatum cognoscemus, & sensu secundum se, & discursu, Cuius ergo pili sunt rubei, seu ruffi, subcrispi, caro candida, color ruber maxillæ, oculi subcrocei, ficiiores, ænea barba, nasus acutus, nares patulæ, & maximæ difsitæ; os latum, dentes parvi, subrari, lingua parua subtilis, valde mobilis, vox in fine acutum sonans, aures mediocres optime exculptæ, collum crassum, candidum, pectus latum, roseum, mediocriter pilosum, crura, ac brachia carnosæ mediocriter, ossa naturaliter subtilia. Manus ac pedes mediocres, sed digiti longi, acuti, ungues subroseæ, in motibus vehementes, celeres, prompti, audaces, staturæ erectæ, atque ad omnes actus, & contemplationes in principio parati, dum autem sequuntur, facillè deficiunt. Hos itaque calido temperamento præditos iudicabis, & in his præualebit bilis naturalis, cuius proprietates supra declarauimus. Huius ergo viri calido temperamento præditi, tres ponuntur gradus, primus est qui parum à temperamento optimo recedit, & est, qualem licet aspicere æstate media iuuenem optimi temperamenti, qui cibus calidioribus pastus subsole aliquandiu laborauerit, ita vt inflammatus, & solito rufior appareat; secundus gradus est eius, qui in supradictis qualitibus magis excedit; in tertio gradu ille est qui, & calidior existit, & ad calorem addit palliditatem quandam, & siccitatem, eos imitans, qui febre tertiana exquisita laborant, qui & venas habent latiores & strigosiores sunt, & tætu calidiores, de quibus mox agemus, primum autem gradum nunc contemplemur. Quicumque in primo gradu calidus erit, in illo prædo-

mina;

24 *De Propensionibus Hominum.*

minabitur bilis, sequetur sanguis, quem excipiet pituita cum melancholia, aut altera superabit alteram, aut pene pares erunt: calidus hic erit, quare & celer in motibus, & accensus & valde æstiuus, ignem enim refert, acer ergo, & quoniam promptus ad motum, ideo agilis, sed ignis alijs elementis superflare vult, superbus igitur, quare & ambitiosus. Atqui ignis proprium est rarefacere & dilatare, apertus igitur erit, & quod in corde habebit illud idem os ostendet; in operationibus ardens in principio, at parum perdurans, est enim facile mobilis, ignis enim est proprium continue moueri; Arrogans est, ambitiosus enim, & sibi attribuit quæ attribuenda non forent, ignis enim proprium est ad se attrahere, quibus nutriatur, vt ambitiosus quibus se se efferat. Vehementis, & acutæ cupiditatis, & quæ promptissime vult, eadem subito reijcit, ac spernit, calor enim est potenter attrahere, & attractum nisi naturæ suæ conueniat idem poterat repellere, & quoniam ignis continue mutatur, quod præcedens attraxit, sequens subito repellit, ac eadem causa curiosus est, nam curiosi est cupere, & quærere rerum cognitiones ad se traducere; celsum fert animum, rectumque caput, & elatum habet, calidi enim est sursum petere certator est, & libenter rixatur, superbus enim est, & alijs vult super eminere. At si illi resistere facile cedit; Conuiciator est & intollerabilis ijs, qui cædunt, ignem enim refert in sicca ligna grassantem. At si impedimentum eum viridia reperiatur, tacebit, confidens est, speique plenus, sed magis alijs quam sibi, alieno enim nutritur, ac viuit ignis, non suo, dicax est, ac garrulus, siquidem curiosus est, & ob hoc percunctator, rerum alienarum reprehensor, & euerfor, nam ignem refert, ignis autem proprium est mutare ea quibuscunque applicatur, est etiam naturaliter expilator, a ienisque superbe, ac contumeliose abutitur, ambitiosus enim est, & alijs superflare quærit, & ob hoc gloriofus, exultabundus, se ipsum laudat, arrogans, enim est ambitiosusque. Hunc dentibus infrendentem, fremebundumque, cum ira ipsum occupauerit audimus, eâ causa est, quoniam est temperamenti biliosi cum subdominio sanguinis, dum augeatur calor, exiccatur humor, cuius exsiccationem consequitur spirituum raptus ad caput, quibus celeriter mouentibus musculos buccarum fremitus efficitur. hunc etiam grassatorem, sanguinarium dicemus, superbus enim est, & contumeliosus in suis desiderijs immodicus, ignem enim refert, & propter hoc impiger est, etenim ad motum promptus, facile
alios

alios increpat, & ab alijs increpare difficile sustinet, superbus enim est, & iracundus, ergo & facile indignatur, nec admonitiones admittit, in hoc immorigeratis similis adolescentibus, subtilis tamen est & industris nam, calidus, est, & facile penetrans; naturaliter hilaris est, si quidem calidus, quare bene sperat, & propter hoc est hilaris, idem & alienas mensas libenter appetit, & alienas uxores, & aliorum omnino appetens est, propriorum contemptor; quare & rapax est, & adulter; causa est quoniam calidum, secundum quod calidum est attrahit quaecumque secundum eius naturam sunt, ea autem sunt, quæ sub ratione boni ei se offerunt; quare cum aliena sub ratione boni apprehendat, & quoniam aliena sunt illis careat, hinc oritur desiderium, quod vehementer est, & acutum, quoniam in calido subiecto est, & sic vehementer aliena cupit, propria autem quoniam superbus est, & longè seipso inferiora iudicat, ideo despicit. Nihil etiam eadem de causa in suis voluntatibus iudicatur, neque enim medium tenet ignis, cuius hic naturam refert; & quoniam eiusdem ignis natura est, ut sit mobilis, ac levis facile mutatur, & modo ad hanc, modo ad illam partem inclinatur paruo negotio, sedulus est in alienis negotijs in principio, at propè finem concidit, et hæret, hoc enim ignis est opus, et si quid reperiat quod illi resistat, facile cedit, subsannator est, irrisor aliorum; sibi enim vehementer sapere persuasum est, cum calidus sit, et superbus. Hæc igitur atque huiusmodi proprietates sunt hominis ex naturali bile cum subdominio sanguinis temperati.

De Temperamento in quo flavabilis, & sanguinem superat.
Cap. XVI.

Quos dicebamus in caliditate excedere, horum tres gradus constituimus, primus fuit, quando bilis prædominabatur cum subdominio sanguinis, calor enim intensior efficiebatur, at sanguinis humor bilis temperabat acuitatem; secundus gradus est, quem nunc explicaturi sumus in quo bilis ea superat, quam flavam appellant, natam ex adustione naturalis, cum enim à vehementiori hepatis calore aduritur pars sanguinis subtilior, quæ bilis erat naturalis, hæc constituitur flava, sapore amara, colore crocea, vel aurea; odore nidorem referente; tactui autem calida vehementer, ut propè partes excoriet, in quas pervenit; hæc ea est quæ crispilata producit. Cum itaque temperies hæc

D

homi-

hominem occuparit subflavos, & propè croceos habebit crines, multos subtiles, crispas, frons turpis non admodum lata, rotunda, supercilia subnigra ferè glabra, oculi parvi, concaui, ficci, lucidi, mobiles. Nasus mediocris acutus, simus; cutis color palidus, subcroceus, turpis; os magnum, subtilia labra pallida, barba rara turpis, nec mentum vestiens æqualiter, nec genas. Mentum mediocre, acutum, colum longum, exile, similiter, & pectus mediocre, macrum, in quo apparent costæ, bracchia, & crura debilia, pedes, & manus macri, longi, multa vngue curuati, crura pilosa valde, sed tenuissimo pilo vestita, similiter & partes, quæ sunt circa manus, & digitos. Huius hominis motus in principio promptus est, sed facile laxatur, vox rauca clangorosa, in fine acuta, submolesta. Hunc itaque ex his cognoscemus. Præcipuus autem character huius temperaturæ triplex esse videtur primus cinereus faciei color, illum referens cinerem, qui non perfectè coctus est, secundus est vt horum manus circa volam æstate calidissimæ sint, & vt plurimum abscedat epidermis, tertius est, vt huic partes, quæ sunt circa iecur sint subnigræ, ipse fit macer, & frequenter stomacho doleat, plerumque nidorosum emittens ructum; tale itaque corpus sortitum est, qui dicitur calidus in secundo gradu homo. Eundem autem quo ad animæ potentias si contemplabimur, dicemus, exactum habere sensum, sed qui facile ab externis lædatur; est enim hic raræ texturæ, quoniam vehementer calidus, & delectabitur cibus frigidis, & præcipue fructibus, vehementiorque erit in suis appetitionibus, quam superior. At multo minus efficax; In motibus celer, in speculationibus promptus, acerrimo enim iudicio præditus erit, quoniam calidi est penetrare, disgregare, diuersa separare, in actius propter nimium calorem intolerabilis, parum amabitur, quoniam sibi ipsi nimium sapere videbitur, pariter autem nec fortis est, nec timidus; non fortis quoniam ignis omnium corporum facillimè repellitur, leuis enim est & mobilis, nec timidus apparet, quoniam calidi est penetrare, & alijs superesse, iracundus enim est, & acer, quare nec timidus. Ad impudicitiam, & ad omne luxuriæ genus inclinatus, calidus enim humor plus nimio effectus in falsum degenerat, qui materialis est impudiciæ causa; gulosus & multo plura appetens quam digerere possit, & bibax præsertim, siquidem calidior est iusto. Non admodum superstitionibus addictus est, nec facile nugas, aut quæ non videt, timet; parum enim credit, quoniam non timet, confidit enim quoniam

niam

niam calidus est. Idem liberalis est, aut prodigus; calidi enim
 est dissipare; sed rapax, & ut ait Aristot. compositus prodigus.
 dum enim sua profundit, ut habeat quæ dilapidet, aliena rapit,
 iniustus est igitur, & præcipue contra inferiores, à quibus se læ-
 sionem pati non posse sperat, ubi enim impunitatis spes effulserit,
 paratus est miscere sacra profanis; si pœna immineat omnium ma-
 xime timidus apparet, præcipue enim obedit, hoc enim flame
 proprium est, ut leuissima aura, in omnes partes facillimè agite-
 tur, cum amicis male conuenit, ac facile cum ipsis rixatur, facillè
 etiam in gratiam reddit, ignis enim proprium est facile moueri.
 Honorum maxime appetens est, maximeque ambitiosus, & cui
 placeat laus, & adulatio. Sed quamuis magnopere laudem affe-
 ctet, non ob hoc tamen libenter labores sumit, quibus verum
 honorem, solidamque gloriam asequatur, quod enim mobile, &
 instabile est, difficillè labores sustinet, est igitur talis ut paruos
 honores aggrediatur magnos desperet, bilis enim flaua ex adu-
 sione naturalis exoriens sapit terrenam naturam, cuius pro-
 prium est descendere, & ab alijs separari. In artibus hic libera-
 libus, ceu pictura, sculptura, architectura valet, & si ingenium
 volubile id pateretur; liberales nisi necessitas urgeat non exer-
 cebit, laboris enim est inimicus. At fortè ad logicas, & diale-
 cticas disputationes aptus erit, subtilis enim, quoniam calidus.
 Videtur autem præcipue ad lenocinium, aut ad histrionicam ar-
 tem natus, aptus enim est acute quædam reperire, & dicere, quæ
 tamen sint parui momenti; hic amarus potius, & acerbus quam
 blandus erit, & inimicus ijs, qui ab ipso aliquid petent, nam cali-
 dus plus iusto ad se trahit, & propria, & aliena. Amara autem
 natura vetat, & impedit liberalitatem, liberalis enim est, sua-
 uem, ac placidum esse, ex aduerso amarus malè cum alijs conue-
 nit; eadem ratione inuidus, dicax, malignus, alienorum errorum
 delator, & cui raro fides haberi possit, neque plurimam exigit;
 Malignusquè, quoniam amarus; inuidus quoniam ut dictum est,
 malignus, rapax ideo, aliorumque cupidus existit; ex maligni-
 tate iuncta cum ambitione, oritur vilis inuidia, delator est, &
 iudex alienorum errorum, quoniam malignus; dicax quoniam
 acutus, & subtilis, est enim calidus, & hac eadem de causa sibi
 ipsi placens, se ipsum suaque laudans, se palpans de se ipso liben-
 ter loquens, etenim tenui ambitione angitur, & paruas laudes
 quærit, libenter autem serit discordias, quoniam malignus est,
 subsannator, aliorumque irrisor, dicax enim est, & ex alienis do-

toribus voluptatem capit. Cum itaque tum secundum animum, tum secundum corpus eum determinauimus, qui nactus est temperamentum in secundo gradu, operæ precium est, ut tertium gradum describamus.

De tertio gradu caloris qui temperiem constituit, in qua bilis ex adustione sanguinis, & pituita prædominatur, quam bilem, aut porraceam, aut vitellinam appellant. Cap. XVII.

Quod si excefferit adeo calor, ut vix stare possit ulterius humana temperies, tertius gradus caloris constituetur, tuncque necesse est sicciorem prædictis esse mixtionem, namque coloris, acumen vocant siccitatem, quæ eidem additur propter subdominium melancholiæ; quapropter cui inexistit prædominium præter naturalis bilis cum subdominio melancholiæ mixtæ cum pituita, sitque ut non omnino siccus quoniam non staret, efficietur homo, cui secundum corpus tales in erunt dispositiones, & secundum animam potentiæ, & inclinationes de quibus agemus. Hunc ergo videbis paruum potius quam magnum, vehemens enim calor humorem consumit, in motibus mediocriter celerem, ac inordinate incedentem, & enim excessus caloris materiam exustam facit, & illa ipsa impedit ordinem, & decorum, quod in operationibus apparet; figura & turpis, & male proportionata, excedit enim calor, & excessus omnis vitiosus est, in vitio turpitudine; Huius capilli rari sunt, crassi, nigri, plani; Rari propter paucum nutrimentum, crassi propter raritatem pororum, calidi enim est dilatari; nigri propter multum calorem, qui dum in humorem agit nigrum colorem facit, quod indicat fuligo. His accidit frequenter, & cito caluere, quoniam deficiente nutrimento cadunt capilli, facile etiam canescunt propter putrescentem humorem præternaturaliter, siccitatemque existentem. Horum caput paruum potius est, quam magnum, deficiente humore propter calorem nimium, acutum, & pineatum, calidi enim est, excedentisque ignis in pyramidem attolli; facies eadem de causa oblonga est, & macra, pallida turpis, macra quoniam excedens calor consumit humorem, pallida quoniam absentia humoris; sanguinis etiam absentiam infert, qui proprie humidus est, & aerem refert, turpis hoc enim proprium

prium est omnium exustorum vt inæqualem habeant superficiem, inordinatam igitur, nam carens ordine omne turpe est, supercilia glabra, ac paucis pilis iisdemque crassis signata, paucus enim humor est, qui pilos alere possit, eadem ratione oculi parui, cæsi, quales habent scythæ, calidi enim est hoc proprium exficcare, concaui igitur. Nafus magnus acutus. Nares vehementer dilatatae. Magnus est nafus propter vultus macredinem acutus propter caloris excessum; Nares magnæ propter indigentiam multi aeris ad cordis refrigerationem; os turpe, patulum; turpe quidem propter eundem excessum, patulum quoniam calidi est dilatare, lingua parua serpentina; caloris enim est mouere, & siccum rem imminuit, dentes mediocres sed rari, & enim siccitas constringens ipsos separat inter se. Si collum oblongum fuerit non raro phthysici fiunt, nam plus iusto calidum caput falsum humorem ad inferiora præcipitat, quo pulmo plerumque vlceratur, si vero breue fuerit collum, & humeri lati, raucam semper habebunt vocem; Huic maxima flatuum copia in frigido stomacho propter nimium hepatis calorem generabitur, quare & distentum habebunt ventrem, & hyppocondriacæ passioni subiectum, eorundem manus, pedes, brachia, ac crura macra erunt, quoniam calor nimius exficcat, accidit autem, etiam si parum habeat carnis, talis vir, tamen esse robustum, sicci enim proprium est robustum facere, sicca enim dura robustaque sunt; cuius indicium quod qui afficiuntur melancholico spiritu, & deliri existunt, siue phrænetici, his multum inexistit robur, cum spiritu seu humore illo agitantur, ita enim comparatum est, vt dicebat Heraclitus, siccam animam prudentissimam esse, & corpus siccum robustum, quod etiam quodammodo Hippoc. de vlceribus loquens sensisse videtur, dum inquit, *siccum sano proprium, humidum non sano*; Hic ergo cui aderit, quale corpus diximus, obstinatus, durus, in exorabilis acer, existet; etenim calor & siccitas, excedentes id agunt. Amplius & hic idem exæstuans, & facile in rabiem, & terribilem iram cadet, siquidem in his quæ habent inter se symbolum facilis transitus est, & si quid affirmauerit, vix vnquam contrarium dicere cogetur, siccum si quidem alieno termino difficile terminatur; & calor ad agendum non autem ad patiendum disponit subiectum. Hic idem aleator, dissipator, & paratus ad decipiendos alios erit; Aleatoris passio est, aliena velle sine suo labore, & victoriam cum lucro appetere, victoriam appetens superbus est, siquidem

cali;

calidus, calidi proprium est super eminere alijs; At quando vehementis calor est quæ sibi consimilia sunt, potenter attrahit, ergo & alienorum promptus est raptor, quæ vero iniuste congregavit, eadem dissipat, & hoc merito; Nam calidi proprium est dissipare, ac disgregare quæcumque supersunt ex his, quæ in suam naturam convertit. Paratissimus ad dolos atque ad decipiendum, siquidem ubicunque est dolus ibi etiam acumen, & promptitudo ad cognoscendum, quid sit è re sua; Astuti omnes & callidi & dolosi sunt, acuti pariter, perspicaces, & solertes. Perspicaces quoniam astuti, & penetrantes, quod caloris proprium est. Idem homo bibax est, nam calidum, & siccum diximus, & paratus ad loquendum, & anticipandum ea, quæ alij dicere volunt, & aliorum aspernator, superbus enim est, sibi confidens, et qui sibi multum sapere videtur, promptus ad contumelias, et conuitia, aspernatorem enim diximus, et hac eadem de causa derisor est, et alijs dominari intendit, et fastiosus, sicci enim est seipso terminari, nec facile cum alijs convenire; Hunc autem de genere illorum esse dicunt, qui facile ab immundis spiritibus occupantur, si enim amplius incaluerint tales homines, magisq; sicci effecti sint, illorum medietas, quæ constituit phantasmata tota ignea efficitur, quare igneorum phantasmatum, hoc est celerum; ferorum, immitium, immansuetorum, à genereq; humano penitus remotorum fiet materia. At ubicunque est alicuius rei certa materia, ibi etiam certa forma est, sunt enim ad aliquid materia, et forma; succedunt ergo phantasmata naturam horum spirituum referentia, quæ intellectui humano occasionem dant intelligendi rationes rerum peregrinas, varias supernaturales, vnde et voces insolitæ, et operationes toto genere diuersæ ab humana natura procedunt, et sic non numquam videntur obsideri spiritibus immundis, cum tamen sit naturalis passio. Contingit autem non semper sic fieri, quoniam nec semper adeo præter naturam afficiuntur spiritus, ut huius generis phantasmatum possint esse materia. Egimus de temperamento calido, de causis, gradibus, signis in corpore existentibus, & propensionibus animi; nemo tamen sibi persuadeat in his necessitatem ullam esse, aut corporis temperiem nos tales facere, sed tantum dat inelinationem, & aptitudinem, sed quoniam aptitudines nominibus carent, necessarium fuit uti vocibus significantibus habitum loco earum, quæ dispositionem, seu potentiam indicant. Ratio intellectusque noster idem semper est in se, sed

utitur

vtitur corpore, quod sibi obuenit, vt lusor iactu, quem fors obtulit, at iactu optimo ineptus lusor abutetur, & pessimum bonus lusor in suum vsum conuertet; Voluntas proba bene semper volet, nec finet se à corporis malis inclinationibus vinci, vt de Socrate legitur; qui quamuis ad impudicitiam, & voracitatem natus Zopyro videtur, se ipsum tamen suasque prauas inclinationes vicit. Ex aduerso voluntas improba corporis liberales peruertet inclinationes, & illas à frugalitate, & labore ad luxuriam, & ad inertiam peruertet.

*De Temperatura frigida, eiusque gradibus, & qualitatibus
qua unum quemque gradum sequantur naturaliter.*

Cap. XVIII.

Superiori temperamento opponitur id de quo nunc habiturum sumus sermonem, hoc exoritur quotiescunque prædominabitur frigus ultra naturam humanam, quæ optimè temperata est. Itaque temperamentum frigidum est excessus à corpore humano optimè temperato versus frigidum; ita tamen, vt ipsius operationes nec impediuntur, nec aboleantur; refert hoc temperamentum eam infantium ætatem in qua ipsi multiplici abundant humido, refert etiam, & multo magis proprie senum dispositionem catarrhis, & humido excrementitio abundantium, omnino autem hoc temperamentum simile est hyemi, aquæ, amplius, & nocti intempestæ, & illi humori, quem pituitam vocant; si cui igitur prædominabitur pituita naturalis cum subdominio bilis atræ, seu melancholiæ, illum ipsum dicemus frigido temperamento affectum, & parum recedere à naturali, quando contigerit tertium locum occupari à bile flaua, quartum à sanguine, tunc enim statuatur hoc ipsum de quo loquimur temperamentum, quare si frigidi est omnia congregare, & frigidorum primum est aqua, probabile est, quid quid frigidi est opus, quid quid aqua potest, illud ipsum secundum Analogiam reperiri in propensionibus, dispositionibus, & potentijs hanc temperiem sequentibus. Probabile est igitur, hominem hunc pilos habere subtiles, tenues, planos, leporinos, subtiles sunt, quoniam poris cutis per quos exeunt sunt stricti, stricti autem propter frigus; plani vero quoniam caloris est ipsos crispare, cuius indicium est mulierum operatio, quæ igne, ignitificæ vitris suos crispas reddunt.

dunt, si ergo calor crispus facit, non crispus faciet frigus; rari eadem de causa sunt, quoniam ubi multus est crinis, ibi multa fuligo, at ubi parvus est calor, ibi non est multa fuligo, quare nec multi crines, rari igitur; frons parua, turpis cinerium referens pallorem, rugosa; parua nam calidi est dilatata, frigus ergo oppositum facit, latam frontem habent leones, iidemque calidissimi, unde & magnanimi; turpem dicunt frontem, quæ inæqualis est, quæ tuberculis quibusdam insignitur, quæ rugis aratur. Hæ sunt senectutis passiones, senectus frigida est, ad frigidum ergo hæc referuntur accidentia; Tempora macra, collapsa, ad iuorem accedentia, hic colorem stellionis refert, talis est, quoniam frigidus, frigoris enim proprium est liuentes facere partes in quibus prædominatur, supercilia, rara, pauca, nigra, oculi parui, frigidi enim est contrahere, iidemque semimortui, obcuri, spiritibus carentes, & mœrorem quodammodo spirantes, terram spectantes, motu tardi, & quodammodo immobili, quales scribunt fuisse Neronis; Nasus mediocris, sed non perfecte tornatus, caloris est, non frigoris perfecte operari, facies pallida, colore carens, macra potius, quam crassa; labia subalbida; os paruum, calidi enim est dilatata; & concoctum humorem incrassare, & ut aiunt rubrificare. Collum oblongum, venæ parvæ, non admodum apparentes, angustum pectus, glabrum, humeri complicati, & ut ait Arist. malè formati; hæc enim opera sunt frigidi, quoniam opposita facit calor, eadem de causa manus, ac pedes parui; crura, suræ, brachia carne flacida, non musculosa, non torosa, non affabre facta; facies incurua, ad terram prona; libenter quiescens, raro ad agendum promptus, quæ omnia frigoris effectus, atque accidentia sunt. Probabile est, si parui, & rari fuerit pulsus, & narium foramina parua, cor frigidum esse; si verò simul & venæ fuerint parvæ, & caro manuum, ac pedum mollis, & frigida etiam in æstate, si minimè fuerit siticulosus homo, frigidum etiam erit hepatis; si caput fuerit magnum, si promptus ad dormiendum, si vix, aut imperfectè semper odoret, & audiat, cerebrum etiam frigidum esse credibile est, & eo magis, quando cum cerebri magnitudine ossa nec robusta erunt, nec magna neque cerebrum perfecte concoquet suum nutrimentum, sed multis abundabit excrementis. Huic itaque sic corpore affecto, animus inerit abalienatus, ita ut videatur aliam semper res mente agitare, hoc enim frigidi proprium est, quod congregans hæc ab illis

sepa.

separat ita, vt res alia videatur. Huius animus abditus est, nam frigidus est constipare; & constringere, austerus etiam est, austerum enim immaturum dicemus, maturitas caloris; frigoris effectus est immaturitas; Bouemque exectum in tarditate refert, & in quiete; frigidus enim est, & cessabundus, hoc est cum aliquid agendum susceperit, nisi vel timore, vel necessitate, vel admonitionibus, vel minis incitetur in medio opere facile, & libenter desistet; si enim calidum perfecte, ac vehementer moueat, merito frididi proprium est oppositas facere operationes; temperans & castus potius, quam lasciuius, nam calidi proprium est lasciuires, petulentiamque exercere; sic adolescentes cæteris lasciuiiores, quoniam ætas feruentior est; Consternatus; timidus, desperabundus, non enim confidit, calidi enim est confidere, senectutem sapit, fabellas, & quasdam vanas sententias, & prouerbia effutit, si quidem frigidus, & timidus & cessabundus; naturaliter aut egenus; aut sibi egere persuadet, frigidus cum sit, quare & timidus semper sibi ipsi quam plurima deesse putat, quod egeni proprium est, facilis qui fascinationibus, & maleficijs vregatur, etenim timidus, debilis contumeliji expositus, cuius oppositum sunt calidi. Huius proprium est fidem frangere, non seruare, mendacem esse; si quidem qui frigidus est, timidus est, & qui timidus, ille neque alijs fidit, neque facile, credit, & qui alijs non credit, nec alijs fidem seruat; Amplius frididi proprium est congregare, condensareque; Ast ab alijs quæ densantur separantur, fides autem nos cum alijs coniungit; frigus separatur, frigidus igitur fidem non seruat; hinc fœdifiagos dicunt, præcipuè tartaros, morinos, & fere omnes populos septentrionales, quod etiam Parthis attribuebant. Romani: At dicit quispiam Pœni calidi sunt, iidemque fœdifragi, & mendaces, quod etiam de Græcis dicitur, illos esse mendaces. Huic dubitationi respondebat quidam Politicus, inquiens homines ex leuitate non minus mendaces fieri, quam ex frigiditate, mendax est calidus, quoniam leuis, & inconstans; frigidus quoniam timet, nec alteri fidit, suspiciosus enim quod de Teutonibus dicitur; propter hanc eandem causam promissis non stat, vt quamuis se venturum esse promiserit, dicturum, aut facturum, nihil faciet, mendax enim est, & difficilis ad agendum, nam non libenter mouetur; frigidus enim est, gemebundus est, & cogitabundus, & dubius, timidus enim est, qua eadem ratione, & pilis per totum corpus caret, & debilis est, & ad motum difficilis; Apparet igitur

turgrauis in aspectu, caput ad terram inclinans, in somnum propensus ex eadem causa, & quoniam dormitabundus est, ideo indiligens, immemor, ab alienatus, abstractus, & ob hoc etiam facile illi timor incutitur, & parum ingenio valens, semianimis ob minimam causam apparet; Cæterum quoniam vniuersaliter hunc ipsum contemplamur, dicemus cogitatione valere, frigidi enim est cogere, promptè speculari, paratus enim est ad vnum quodque pensandum. At in actiuis irresolutus est, quod de Craſſo, & aliquando de Arato scribitur, quorum vtrumque meminit Plutarchus, sensus interiores non admodum perfecti sunt; excrementis enim illorum meatus scatent, si quidem cerebrum frigidum, Quod ex Galeno petitur, memoria tarda, sed quæ recepit tenaciter retinet; frigidi enim proprium est continere, & congregare. Appetitus non vehemens non incitatus, sed temperatus admodum, ad iram non promptus, nisi fortè cum his, à quibus non timet; ad voluptates, cum cibi, potusque, tum veneris tardus, timidus enim, vixque coram ijs, quas appetit hiscere audet: Hic idem non, auarus, sed parcus potius, non enim accipit quoniam timet, sed non dat quibus debet, aut ipsis detrahit, pusillus in expensis, abiectus in infortunijs, hæc itaque timidi, & diffidentis hominis sunt passionis, quod si mansuetus, humanus, ac placidus apparet, id agit rætu pœnæ, aut incommoditatis, non virtutis amore, est, & in ciuilibus, per se à risu, iocis, ludis, lætisque congressibus omnino alienus; etenim hæc adolescentis sunt passionis in quo præualet calor; quod si scientijs se applicarit in Mathematicis valere poterit, nam cogitatione pollet, cuius in Mathematicis est multus vsus; poterit Grammaticus esse, & docere pueros, nam libenter exercet Imperium in eo, à quibus non timet: fabriles artes, in quibus nec multum fit ingenij, nec multum laboris complectetur, atque hæc sunt accidentia, & passionis quædam temperamenti frigidi.

De gradibus temperamenti frigidi. Cap. XIX.

Latitudo temperamenti frigidi quo ad excessum terminatur ibi, cum operatio lædi incipit; huius latitudinis tres sunt partes; primus gradus est cum existentibus temperatis secundum suam naturam cerebro, & corde, iecur frigidus existit; quod cognoscitur ex angustia venarum, ex abundantiori pituita, ex carnosiore corporis habitudine, & tactu cutis frigidus, si glabrum fuerit

fuerit pectus, si crura modicè pilosa, si eandem hyppocondria,
 præualebit in hoc, qui primum gradum obtinet frigoris, pituita,
 quam sequitur melancholia naturalis temperata a sanguine, &
 bile in portionibus, vt bilis potius superet, quam a sanguine su-
 peretur, sic enim frigidior est habitus conuenientibus simul duo-
 bus frigidis in domino, sed non est excessus frigidi, propter bi-
 lem, & sanguinem abundantem. Huius hominis proprium est,
 vt libenter ocietur, parum aut nihil curis afficiatur, mediocrem
 habeat intellectum, libenter dormiat, moderate appetat volu-
 ptates, moderatius honores, in motibus; nec tardus, nec celer,
 segnis potius, quam plus nimio sedulus; qui nugis, qui nouis re-
 bus ludicris delectetur, subfrigidus enim est. Quo ad actiones,
 nec res alienas valde cupiet, nec proprias diligenter curabit,
 cum amicis mansuetus, placidus, & facilis; at idem illorum fa-
 cilis obliuiscetur, citò concipiet amorem, citò etiam relinquet,
 semetipsum nunquam extollet, & naturaliter gloriosus non erit,
 & cum seipsum non laudet, nec alios laudabit vehementer.
 Quibus etiam scientijs sit inclinatus difficile est dicere, valde
 enim accedit ad temperatum, temperatus ad omnes æqualiter se
 habet; Mathematica tamen, atque Astrologica cognitio ma-
 gis arridebunt; at inter artes, quæ minime omnium corpus exer-
 cent; segnis enim est, & laboris inimicus; Quod si cum iecore
 consentiet cordis, aut cerebri frigiditas constituetur secundus
 gradus, in quo maior corporis apparebit frigiditas. Cerebrum
 cognosces frigidum, si multis excrementis capitis meatus erunt
 oppleti; si capilli fuerint rari, recti, stabiles & subrufum quen-
 dam alborem referentes, & si fuerint male nutriti, & difficile
 creuerint, si facile lædentur à causis frigidis externis, si facile di-
 stillationibus laborauerint, demum si frigida tangentibus, &
 frons & synciput totum apparuerit, proprium enim cerebri
 frigidi characterem hunc esse putant, si venulæ in oculis aut
 nullæ apparuerint, aut vehementer subtiles, & subalbidæ. Cu-
 iuscunque igitur tum iecur, tum cerebrum frigidum contingerit,
 quoniam cerebrum motus, & sensus est principium putandum
 est illum duplo segniorem esse, & inertiozem illo, cui solum in
 est iecur frigidum, eundemque minus esse officiosum, magisque
 sibi parcere, quam prior. At cogitationibus, & scientijs multò
 aptior est, frigidior enim est, & frigidi proprium est cogere, &
 in speculationibus nisi somno impediretur qui sensim obrepit,
 maximè valeret, sed quamuis possit diu persistere, deficit tamen,

quoniam frigus omne labori, & motui est inimicum; erga amicos, honores, diuitias, atque erga se ipsum eo modo afficitur, sed intensius quam ille, qui in primo gradu est frigoris; At si cum iccore cor frigidum confenserit, quod cognoueris cum pulsus fuerit minor, iusto tardior, respiratio pulsui proportionem respondet; pectus pilis nudum, strictum male formatum, si caro subfrigida pallida, si timor multus; si vox acuta, & foeminilis; Hunc dices timidum, auarum, sibi soli commodum, amicos non curantem, honores spernentem, immundum, alijs fere inuisum, qui difficile delectetur ijs, quæ alijs placent; Tristem virum, sedatum, remissum, parum sperantem, parum loquentem, & non facile alijs credentem, sed præ timore non audentem se, suaque proferre; proprius istius character est, timor, tristitia, solitudo, incredulitas, frigidioris enim cordis ex frigido spiritus multo frigidiores, sunt generatores horum effectuum. At quicumque omnibus principalibus membris frigiditate laborantibus fuerit constructus, illi exactè conuenient oppositæ dispositiones, atque inclinationes, quarum supra meminimus, cum simpliciter hominem describebamus, calidum, ob hoc non tollitur, quin ætas, regio, cibus, educatio, anni tempestas, lex, sodalitiū, ac demum ratio ipsa hæc possint imminuere, & immutare.

De Temperamento humido. Cap. XX.

Temperamenta, in quibus actiuæ præualent qualitates, explicauimus, restat ut ad passiuas veniamus. Propositum igitur est eam contèplari temperiem, in qua humiditas præualet, dicemusque quid sit, quomodo fiat, ex quibus, & à quibus quomodo alteretur, ac contingat in oppositam mutari dispositionem, deinde, quæ nam sint habitudines, ac potentiæ quæ naturaliter sequi solent huiusmodi temperiem. Est hominis humida temperies, quando in eius corpore præualet pituita cum sanguinis subdominio, Ast ita ut operationes naturales hominis, nec aboleantur, nec impediuntur; Cum itaque in massa humorum in venis existentium præualet pituita cum sanguine iuncta, frigus pituitæ temperat calorem sanguinis, & humor pituitæ humiditate sanguinis intensior effectus humidam statuit massam humorum in venis existentium, magis quam humana optimè temperata constitutio requireret; sanguineus igitur hic humor, qui in venis sic temperati hominis reperitur, minus fibrosus erit, minusque crassus

fus quam fit illorum massa sanguinea, qui robusti sunt quique
 taurorum referunt sanguinem, & cum ex hac sanguinea massa,
 tum alatur corpus, tum fiant spiritus, probabile est diuersam
 esse corporis dispositionem, diuersosque spiritus eorum, qui hunc
 sanguinem, aut oppositum possident. Ex his ergo patet quid fit
 hæc temperies; fietque quando pituita superabit sanguinem
 (vt aiunt) in sesquitertia proportione, at vtraque superant bil-
 lem, tum flauam, tum atram in dupla proportione sic statuatur
 huiusmodi temperies; Ex quibus igitur fit patet, si quidem prævalē-
 tibus humidis prædictis, & prædominantibus supra ea, quæ sicca
 sunt, statuitur; sunt autem huiusmodi humores, sic proportionati
 propterea quod cor, & hepar, quæ sanguinæ massæ sunt effecti-
 uæ proprie sic disposita sunt, alteratur temperies, quoniã alteran-
 tur cor scilicet, & hepar, hæc alterantur, & mutantur ab ætate, a
 cibis, ab exercitijs, ab animi accidentibus, ab aere, & ab alijs, de
 quibus supra dictum est. Mutatio autem vel est brevi tempore
 permanens, qualis est ea quæ a cibo, aut ab animi affectibus no-
 bis infertur; Quare vt ebrijs, facundiores aliquando efficiuntur;
 aut diutius manet, quando scilicet hæc potentiæ sunt affectæ,
 mutatumque est cordis, aut hepatis temperamentum, cum sicut
 dictum est res se se habent, probabile est hominem tali tempe-
 ramento præditum naturaliter ad sequentes dispositiones esse
 propensum; si enim humidum faciliè alieno termino termina-
 tur, & quod recepit faciliè deponit, semperque ad aliud, & ad
 aliud est paratum; ergo alienarum operationum erit imitator,
 qui ideò magnoperè clucescit in pueris ad imitationem propen-
 sis, humidior enim est ea ætas; eadem de causa æmulator est,
 imitatur enim quodammodo qui æmulatur, habet ergo aptitudi-
 nem ad omnes operationes, est enim aptitudo potentia, quæ
 omni suo actu terminabilis est, terminabile ad humidum refer-
 tur, æqualibus est, & qui facile alijs nolit præferri, suaque for-
 te, sit contentus, humidus, enim est; humidique proprium est,
 sine labore omnis mensuræ formam induere, in rotundo fit vase.
 rotundus humor est, in quadrato quadratus, & ob hoc etiam æ-
 quanimus dicitur, nam tam in aduersis, quam in prosperis, non
 admodum aut se se effert, aut desperat; Cuchinator est, hoc est
 facile, & nulla ferè de causa cum sonitu in risum prorumpit,
 Nam cum humidus sit facile mouetur, motus calefacit, calefa-
 ctus humor in spiritum vertitur, & cum sonitu prorumpit, hinc
 factum est quod, aues humidiores accedente verè, cuius calore
 humor

humor vertitur in spiritum, tunc canant, & pueri cum soli sunt, & aut timore mediocri calor ad interiora feratur, aut motu augetur ipsi tunc canunt. Circulator, & multorum; verborum est, qui tale sortitus est temperamentum, etenim humidi hoc proprium est, vt agitatus facile non quiescat, quod apparet si quis in quieto lacu saxum proiecerit. Aptus est qui alios sequatur, & facile cliens fiat, facile enim alijs adhæret humidus qui est & eadem de causa cum alijs facile concordat, & cum alijs conuenit, naturaliter quæ valde sociabilis est, si quidem humidus humidum alijs iungitur, alijsque adhæret, quod docet aqua. Vnum est quod in hoc temperamento valde improbat, facit enim hominem concubinum, & qui muliebria patitur, mulierumque operationes non dedignetur, humidus enim est, quare, & persuasibilis, cumque aptus sit ad parendum, & qui persuadeatur facile, probabiliter ad muliebres illas passiones inclinatur; fabulator, & garrulus, quandoque circulator est, & cachinator; debilis est, & delicatus quoniam humidus, & propter hoc muliebri referens temperamentum vt quandoque exoffatus, & delumbatus, videatur hac, atque illac distuens, rerum suarum ineptus custos quoniam non retinet, nec illas terminat, ac custodit, ipsum enim humidum egens quo contineatur, alia non continet; vnde & rerum suarum disseminator est, nec illas in ordinem digerit, quemadmodum recta ratio requireret; Dormitabundus quoniam humidus est, humidi enim proprium est somnum inducere calorem retundendo, & spiritus incrassando qui somnum inducunt, & hoc ex opposito patet; etenim sicco cerebro præditos vigilantes, & acutos dicimus; sic Heraclitus sapientem vocabat siccam animam ergo stolidam humidam; Dubiorum semper plenus est, irresolutus enim, & aptus qui ad vtramque partem contradictionis inclinatur, hoc enim est terminatum non esse; effœminatus, fœminam enim refert eius temperies, cum sit humida, ad epilepsiam pronus, quoniam multo humido caput abundat; Errabundus, & vagabundus, dubiosus enim & ad neutram partem contradictionis valde determinatus; quare libenter huc, atque illuc peruagatur, est facilis etiam ad exaudiendas aliorum preces; facile persuadetur, est enim credulus, credit autem, quoniam alienos terminos, opiniones, & dicta facile recipit; fatuus est garrulusque quod à multo humore in spiritus resolutio nascitur, qua ratione etiam, & flatulētus est, & maxime pronus ad lachrymas, effœminatus enim est, vnde, & mollem
ani-

animam fortitus est, febilem, & quæ obdurare, & longum persistere in sua opinione nequeat. Naturaliter sædus, & sordidus, plenus nempe superfluitatum, & sordium existit, humidus enim; est ubi autem multus humor, ibi contingit putredo, putredinem sordities sequitur; Idem fortunatus est, præsertim in rebus parvis; fatuus enim est, & inconsideratus; *fatuos autem, & stultos fortuna adiuvat*, dicente vulgo ubi multum intellectus, ibi parum est fortunæ. Proprium solet esse huius temperaturæ ut per sæpè eadem verba reiteret, bis, ac ter eadem repetat; cum ex abundantia humoris sit sordidus, & obliuiosus spiritus nasci, qui eandem Imaginem, & suscipiunt, & iterant; Ut si materia est indiuiduationis propria causa, ita humidi multitudo multos generans spiritus eiusdem naturæ idem replicare facit. Gesticulator manibus eadem de causa existit; Nam proprie gesticulantur qui multis abundantes spiritibus multa dicere vellent, sed formas non habent, quibus hos spiritus informant, formas dico phantasmata, quæ in potentia imaginatiua nata sunt existere; facile huiusmodi homo alijs gratulatur, gratificaturque optime, nam sociabilis est, & qui facile adhæreat alijs, eorumque voluntates sequatur; Præter has animi dispositiones, secundum corpus etiam temperies hæc gutturosum facit, siquidem humidus, & eadem de causa oscitantem, & hiulcum, humidus siquidem est replere, repleta labia hiant, & quoniam humidus est, nec durus, nec obstinatus, sed credulus, ideo etiam humilis existit, & quoniam fatuus animum plebeium gerit, atque vilem ideo ignauus, & imbecillus, & rerum imperitus, & quoniam credulus, & dubius, ideo inconstans, & indifferens, ad hæc, aut alia faciendâ, & cum sit obliuiosus quoniam dormitabundus, si quidem humidus, ideo est in expertus, ex multis enim memorijs fit experientia, & iners est, atque pueri naturam sapiens, & ob hoc etiam intemperatus, sunt enim intemperati pueri, & qui facile labore afficiantur, & languidus fiat linguam fert lubricam, plenusque rima um est, facile dicens quæ scit, quæ ve nescit, garrulus enim est fatuusque. Nam paratus ad seruiendum, & ad parendum; humidus enim est alieno termino terminari, & quoniam, ut dictum est humidus est putrescere, morbidus igitur est, & eadem de causa mucosus, multo enim superfluo abundat humore, quo fit ut non solum muliebris sit, sed etiam mulierosus, & qui facile in omnibus, ijs morem gerat; Habet vnum quod promptè sua mutuat amicis, proprium enim est humidus diffluere, & rebus alijs iungi,

iungi, & communicari, quare & quæcunque habet, cum alijs etiam communicat; Nugis fabulis delectatur, si quidem à stabilitate, ac morum grauitate alienus est, hæc namque melancholici passio est, quæ tertiam refert, hæc de qua loquimur, aquam & quoniam humidum alienas facile vestit formas, ideò & ad parandum facit aptum hominem, obsequiosum, amicis obsecundantem, sed tamen obliuiosus est, & penæ dormiens, oscitabundusque si quidem somno deditus, sed inter tot qualitates vna est valde damnanda, etenim aliquando turpes veneris cogitationes animo volutat. Naturaliter in suis cogitationibus perplexus, at pendulus est, quoniam dubiosus est, & ob hoc persuasibilis, & petitor iterum eiusdem rei, suarum rerum non est admodum cautus conseruator, frigidus enim est, & profusus, aquæ enim, & humidus est, nisi contineatur à frigore, aut vase, profundi; Puellis delectatur, simile enim in simile fertur, sed quoniam humidus est, & irresolutus, quæ plerumque cogitat, non exequitur; quoniam autem, vt dictum est, dubiosus est, & perplexus, ideò quæsitior, & quandoque odiosus, percunctator autem omnis garrulus, & quoniam humor redundat inconcoctus, plerumque ideò raucus est, & inæqualem vocem emittit, naturaliter etiam rudis est, non enim susceptas retinet formas; Vino, veneri, gulæ, ocio, risui, iocisque libenter indulgens, à labore enim abhorret, labor enim resistantiam quærit, resistantia duritiem, durities à sicco non ab humido prouenit. Hinc etiam semisopitus apparet, semiuirum enim spadonem repræsentat; plerumque etiam sordidus, & succidus est; iusto enim humidior. Ventosus etiam quoniam humor calefactus in ventum resoluitur, vnde & verbosus, & inconstans, & sibi ipsi parum conueniens, non enim stabilis est, quoniam humidus hæc itaque sunt proprietates, quæ hoc temperamentum sequi videntur.

De sicca temperie. Cap. XXI.

SI corpus humanum à naturali temperamento ab errauerit propterea quod siccitas in ipso præualeat plusquam oporteret, quod fit quando atræ bilis cum subdominio flauæ superaue-rit, tunc & corpus tale erit, quale dicemus, & per suos gradus certas in anima pariet dispositiones, quoniam autem atræ bilis multæ sunt species, neque vniuoce de omnibus nomen hoc prædicatur, hinc fit vt pro eiusdem diuersitate, & corpora diuersa appa-

appareant, & inclinationes longè diuersæ. Atra bilis, quam melancholiam dicunt, duplex est, vna naturalis, quæ fex sanguinis dicitur, ex quatuor humoribus, quæ nos statuunt, massam componens, quæ in arterijs, & venis continetur, venæ nutrimentum partium solidarum conseruant, arteriæ spiritibus, ac calori naturali materiam suppeditant, quapropter cum humor hic in corpore nostro eiusque compositione eam habeat rationem, quam in cantibus, & harmonijs habet vox grauis, mirabile est quantum diuersitatis huiusmodi temperamentum secundum, quod magis, aut minus excedit melancholia apportet; quibus igitur naturalis melancholia prædominabitur sola quantitate peccans cum humor hic terram referat, terræque vices in nostra constitutione gerat, firmum, ac stabile corpus, animique propensiones stabiles, & duras generabit; tripliciter autem id fiet aut enim parum excedit, aut mediocriter, aut multum, vltra quem tertium gradum hominis operatio non permanet, sed iam ægrotare, & animo moueri dicimus. Qui verò præter naturalis humor est, & melancholicus, hic est quadruplex prout contigit quattuor humores naturales assari, & vt dicunt Medici incinerari, & horum vnus quisque aut assatur, vt dictum est parum, aut mediocriter, aut multum, & vel est per vniuersum corpus diffusus, & totam corporis substantiam occupat, vel circa partes principales tantum residet, qua propter diuersæ huius sunt temperamenti species, vna in genere naturalis est, præter naturales plurimæ, & inter se diuersæ.

Primum itaque excessum humoris naturalis, & corporis habitudinem, & animi inclinationes inde orientes contemplemur.

De Temperamento ab excessu naturalis melancholix oriente.

Cap. XXII.

PAuci admodum homines cum ad consistentem ætatem peruenierint reperiuntur, qui si natura, saltē, aut ætate, aut curis, aut aliqua alia de causa huiusmodi non induant temperamentum, nam quo magis à pueritia recedunt eo magis sicci, & frigidi fiunt, causa autem propter quam credibile est in homine præualere huiusmodi humorē est, quoniā homo compositū quoddā perfectū est, terminatur igitur proprio termino, in ipso igitur prædominatur siccitas, quare & primum siccorum, hoc autem

B

terra

terra est, terram igitur in eodem præualere necesse est, non autem terra, quæ elementum vniuersi est, sed id quod in ipso eam rationem habet quam terra in vniuerso, hæc autem est atra bilis naturalis, hanc igitur prædominari necesse est, si simile simili alitur, & conseruatur, & ossa, & membranæ, & cartilagines, & vasa, quorum natura secundum se sicca est, sint maxima pars corporis nostri, hinc patet secundum molem humorem hunc debere esse longe alijs superiorem. Cui itaque hic humor non solum secundum molem, & sed etiam secundum virtutem præualuerit, nec pituita, nec sanguis illius attemperauerit siccitatem, sed illam ad auxerit potius bilis flaua, huius corpus tale erit. Caput magnum potius quam paruum, quoniam valdè osseum, crines nigri, in extremo crispi, duri, spissi, frons magna, quadrata, supercilia hispida, nigra, crassa, oblonga, penè iuncta, tumida, & eleuata, tempora concaua, oculi aut nigri, aut valde cærulei, seu glauci, parui, subobscuri, concaui non valdè mobiles, sicci, aures exculptæ, candidæ, purgatæ, aliquibus pilis in principio cavitatis ornatae, nasus magnus, albus, narium foramina magna hiantia, malæ non carnosæ subsqualidæ, cineris bene cocti quodammodo colorem imitantes, cui aliquid ruboris sit immixtum, idque in iuuentute, facies oblonga, os magnum, latum, dentes robusti, albi, magni, labra subtilia, rubra, robusta, lingua mediocris celer, rubra, mentum acutum, maxillæ inferiores magnæ, barba plena, pilique crassiores, subnigri, qui multam partem vtriusque genæ occupent, collum breue, crassum, solidum, pectus latum, durum, humeri elati robusti, brachia manusque osseæ, caro pauca, eaque dura, & cutis nec mollis, nec tactu calida, nec suavis, pectus carne vacans pilosum, costæ magnæ duræ, compressus venter, ampla latera, nates duræ, carne carentes, osseæ, quod idem de fæmoribus vtrisque intelligendum est, in his enim proportione ossa carnem superant, pedes item magni, macri ossei, sensus vegeti, & præcipue oculorum, & aurium, & odoratus, sed non similiter gustus, & tactus se habet, motus tardus, firmus æqualis, vox grauis, interrupta, difficilis hoc est, quæ non prompte possit expedire, quid ab homine sentiatur, somnus naturaliter breuis, potus appetens post laborem, atque æstum, quem diu vix tolerare post. Cibi mediocriter appetens, non ad modum ad generationem aptus, quæ omnia, vt apparet, siccitatis prædominium ostendunt, cui igitur hæc omnia, aut illorum maior pars ad erit, atque præfertim
circa

circa membra principalia . sicut in nostro corpore est , cor , cerebrum , & hepar , huic probabiliter tales in erunt animi propensiones ; secundum quod passiones sunt compositi ex anima , & corpore , in quo (vt alias puto dictum fuisse) conditiones quidem , & passiones hominis , & animalis insunt per animā , & formā sic autem aut aliter exerceri facilius , vel difficilius posse , est per naturam materiæ , & instrumentorum quibus vtitur anima .

Per habitum autem tales sunt operationes , secundum quem tales etiam dicuntur esse homines , vt quod sentiat & appetat homo , & imaginetur , habet à forma , quod melius , vel peius sentiat habet à materia , hoc est vt possit sic , vel aliter animæ functiones exercere , quod autem in appetendo hunc , vel illum modum teneat id ab effectu si non semper , si semper ab habitu procedit . Quod si quæ hactenus dicta sunt in se veritatem habeant , & inclinationes sunt compositi passiones , necessario talis compositi erunt tales , sit itaque huius temperamenti definitio per quam sequentium passionum causas explicemus .

Est temperamentum siccum secundum naturalem melancholicam , illius corporis humani , in quo humor hic melancholicus siccus , & frigidus terram referens cum subdominio bilis flauæ prædominatur , aut per ambitum totius corporis , in venis , & arterijs existens , aut circa partes principales , quæ prima sunt functionum hominis , & animalis principia . Quod si hoc verum est , manifestum est , quod huic in erunt passiones quæ terram referent , & illis proportionem respondebunt , ergo durus erit , hoc est difficilis ad recipiendum , propensusque ad ea retinenda , quæ susceperit , est autem notandum nos vsuros esse nominibus habituum loco nominum potentiarum , & impotentiarum naturalium , quibus illæ carent , vt in libello prædicamentorum , hic ergo durus erit , & auidus , & auersus ab aliorum opinionibus , & obstinatus , quoniam siccus & enim siccum difficile alienas impressiones recipit , & difficilius proprias exuit , hac de causa breui loquens erit , si quidem siccus est , nec facile multas recipit species , quare nec multos facit conceptus , qui egeant multa oratione , caluus fiet quoniam siccus , & si caluus in venem propensus , & quoniam siccus fere in fæcundus , feminis enim ratio in humido , & calido posita est , ex quo Thales aquam rerum dicebat esse principium hic idem calumpniator erit , & latenter alijs nocere quæret , nam non est ad amandum propensus , nec alijs libenter coheret , est enim siccus , & sagax item propter eandem causam ,

44 *De Propensionibus Hominum.*

& circumspectus, quoniam consideratus, talis autem, quoniam tardus est, & tardus quoniam grauis, grauis autem siquidem terram refert, ob id taciturnus, & in suis dictis concisus, siquidem breuiloquus, & constans, immobilis enim terra est, & eadem de causa contractus est, & contumax, & malorum alienorum liber explicator, & nunciator, si quidem, nec amat, nec ab alijs amatur, non amat quoniam nemo illi placet, neque ipse alijs, nam nemini adhæret, aut consentit, quoniam siccus est, & proprio terminatus termino, vix quicquam à quoquam fieri potest, quod illi placeat, neque enim facile alienas admittit, opiniones, & placita, abstractus est, siquidem, tacitus, & acerbus, hic enim sapor ad terram refertur, in laboribus, & susceptis muneribus est assiduus, & vsque in finem perseverans, quoniam constans est, & durus; alienorum auidus, quoniam auarus, & quæ percepti aliena, non facile restituit, quare & custos, & ad custodias exercendas aptissimus, nec enim facile persuadetur, nec amore, nec præmio, nec obsequijs delinitur, vnde est aptus ad militiam exercendam, nam, & laborum patiens, & alienorum appetens, & constans, & cum alijs iunctus non timidus; iisdem superioribus causis, & firmus, & robustus est, & fortis & ad iaculandum promptus, cum dura, & robusta habeat brachia, & pene immobilis sit reliquo corpore, siquidem hoc terram refert, difficile lachrymatur, quoniam siccus est, & quoniam siccus, ideo immisericors, & ob hoc seuerus, quæ de causa factum est, vt vix alicui fidat, cum enim neminem amet, nec se amari putat, incredulus itaque, & qui difficile persuaderi possit, hoc enim sicci proprium est, qui difficile externas admittat impressiones; indignabundus, qui sibi multum placeat, siquidem alios non amat, & ob hoc non bene sociabilis, quoniam alijs non adhæret, quod humidi proprium est, hic autem siccus, quæ propter & quandoque mores asininos, & asperos habet, nam nullius rationem, habet, & nullos curare videtur, quæ propter asper, et indiscretus iudicatur, sibi itaque plerumque videbitur miser, et calamitosus, et querulus erit, conqueretur, quidem de alijs, quoniam à nemine amatur, quoniam non amat, quare nec alij placere ei curant, et cum illi non placeant, offensus remanet, idque illi displicet, vnde conqueritur, miserumque se dicit, et ob hoc plerumque calumniosus efficitur, & alios odit; eiusdem rationis est marcor, & pallor, qui plerumque in ipso reperiuntur, siccitatis enim isti effectus sunt, pro vt apparet in cinere, qui cum siccis simus sit,
idem,

idem, & pallidus, propter hanc eandem causam in somnis est, humoris enim vaporosi somnus effectus est; & idem ob eandem causam murmurator est, quoniam calumniosus, & cum macer sit, & siccus, non est extensi corporis, sed parvus, & mundus; fordes enim excrementitij humoris prædominium indicant; & paratus ad obiurgandum alios, durus enim sibi que placens, & quoniam durus perseverans, & pertinax, & cum sibi placeat durusque sit, ideo perucax; dicitur, & ceruicosus, idem si quando bile offenditur terribilis, & rabiosus existit, reclamator, & recusator omnis concordie, amicis repugnans, bonorum consiliorum repulsor, rigidus, morosus, seuerus ne dicam crudelis, amarus, & asper, quapropter & ob easdem causas taciturnus est, nam si humidi multum loquentur, ex opposito sicci erunt taciturni, huius natura est dolosa, est dissimulatrix, cumque naturaliter multum vigilet, multa etiam excogitat, & suspiciosus, & odiosus propter hanc causam apparet, veterator, aptus ad imponendum, alijs secretis, et vetitis cognitionibus, et scientijs deditus; magus, geomantes, criticus quandoque ignobilis, nullius pensi homuncio, mechanicus aptus ad alchimiam, aut medicinam exercebam, quæ omnia siccitatis, & solitariae naturæ sunt effectus, et consequentia, si calor deficiat.

Hactenus quid vniuersaliter prædominans melancholia in nostro corpore producat, et præsertim naturalis patet, sed priuatim naturalis melancholia quo ad corpus fortes robustos, duos facit homines, quo ad animam militares, magnanimos, constantes, vehementes si quid cupuerint; Ast cum sine affectu sunt placidos, quietos, taciturnos, ad iuuandum paratos; Quando autem contigerit naturalem hanc melancholiam accendi, & adduri vehementissimi spiritus efficiuntur virique ultra humanam consuetudinem extolluntur, & quasi entusiasmo correpti, alij in actionibus, alij in contemplationibus mirabiles existunt tales narrat fuisse Aristoteles sectione 30. problema 1. viros magnos, & heroes.

Herculem, Socratem, Platonem, Homerum, concluditque nec in virtutibus, aut scientijs, aut arte vlla posse excellentem euadere virum, nisi qui sit melancholicus, melancholia naturalidum vritur, nam actionum, ac contemplationum excellentia in duobus consistit, in æquabilitate, & duratione, durat quod siccum est, idem sibi que simile semper est, quod semper quietum, quod terræ accidit, quam refert melancholia, quæ cum semel
calo.

calorem susceperit, halitum emittit calidum, & siccum, qui caliditate actiuus est, siccitate stabilis, & firmus. Demum si calor & exustio magis, atque magis creuerit, vehementioremque conceperit ignem furiosus efficietur homo, quod accidisse legimus plerumque alijs, & Herculi qui Megaram vxorem, & filios furore adductus occidit, manifestum est igitur heroes a trabile naturali non caruisse, nec supra statum ordinarium eleuari homines posse, admirabilesque facere operationes, nisi in his humor huiusmodi præualuerit, & simul calorem plus iusto maiorem susceperit.

De temperamento in quo siccitas ex adustione bilis flauæ, aut sanguinis præualeat. Cap. XXIII.

QUicumque bilis flauæ naturam cognouerit, quid ipsa possit cum adusta erit, etiam noscet, adustione enim fit siccior, & magis amara, & quoniam humidum omne sublatum est, quod calorem lenire solet, fit & frigidior quodammodo, quam prius esset, quapropter in quibus plus iusto abundauerit adusta flaua bilis erunt sicci, tenues, macri, subrubri, naso acuto præditi, paruo capite, macro, acuminato, fronte parua, oculis paruis, siccis, lucentibus, barba ænea, non multa, collo subtili, longo, pectore stricto, manibus, ac pedibus paruis, potius quam magnis, motu concilio, ac vehementi in principio, qui parum durent, laborum impatientes, sæuissimæ iræ, et quæ raro nisi per vindictam possit sedari, accedunt igitur isti ad siccum, et subfrigidum temperamentum, siccum propter bilis flauæ dominium subfrigidum propter exustionem, dum igitur bilis exuritit audacissimi sunt, furibundi, impatientissimi, cum ira deferbuerit, iam abiecti, atque humiles, & qui præcipue referant eos, qui cum ob vehementiam febris delirauerint, promptequè corpus mouerint, recedente febre, ac delirio, vix loqui, aut manus mouere posse videntur; hos dicunt, quamuis minime fœcundi sint, valde tamen salaces esse, falsus enim, et serofus humor abundans illos vellicat, et ad venerem incitat, et cum salaces sint, et amatores, iracundi, suspiciosique sunt, et Zelotypi, et queruli; eadem de causa cum irati non sunt neque bilis flaua vritur, neque affectu tenentur, mansueti sunt, et timidi, et misericordes, at offensi crudeles, et qui vix parcere sciunt, nisi suas iniurias vlti fuerint; videntur etiam vafri, et astuti, quoniam timidi sunt, et quo:

quoniam timidi, etiam subtristes, nam, ut dictum est, ad frigiditatem accedunt, qua fiunt suæ debilitatis sibi conscij; sunt etiam plerumque vani, vanos dico, qui sine ratione multa loquuntur, multa aggrediuntur, ac demum nihil concludunt, nihil quod sit ex usu agitant; tales autem sunt, quoniam ex bile flava mobiles valde sunt; ex eadem dum aduritur furiosi, at quando adusta cinerem refert male, ideo falsi existunt; quare sibi constare nequeunt, & quoniam non constat, ideo vani dicuntur, eadem autem causa, quæ illos secundum corpus caluos facit, macros, et pallidos, generat cerebrum siccus, minus igitur contractiusque, quare et vegetos habent sensus, sed ob spirituum paucitatem, qui facile impediuntur, et si cerebrum est tale, ergo neque magno erunt capite, & quamvis vanos diximus, quæ tamen susceperint impressiones, et præcipue odij, vel iræ magnopere diuque retinebunt; Aliquando igitur celeriter discurrent, citissimeque deliberabunt, aliquando tardi, duri, & inepti videbuntur; Nam illorum habitudo plerumque triplex se se offert; Quoniam vel bile sunt affecti, & biliosum temperamentum nacti dicuntur antequam aduratur bilis, vel cum aduritur, vel postquam iam combusta est; pro quarum dispositionum diuersitate, contingit homines hos varie se se habere ad oblata, neque eadem eodem modo semper iudicare, sed modo petunt, modo spernunt, modo repetunt, quod nuper omiserunt; videntur etiam libenter alios calumniari, nam timidi sunt, & ambitiosi, timore ad latentem detractionem adiguntur, detractionem suadet ambitio; libenter etiam de suis amicis conqueruntur, & male cum domesticis conueniunt, ex eadem temperamenti ratione, obstinati, & contumaces, id enim suadet ambitio, quam suggerit bilis, cum vritur; alijs enim superextare quærunt, igneam enim suscipiunt qualitatem, & queruli sunt, & amarulenti, quod causatur ab ea parte, quæ exusta in cinerem versa est.

At siccitatem, si in homine exustio sanguinis causabit, dum vritur, lætum, hilarem, cantantem, ridentem loco stare nescientem videbis, eius enim spiritus similes sunt illi æstui quem videre solemus circa summas glebas de Mense Augusti; aer enim quodammodo tremere apparet, atque flammam, & motum, qui videtur in accensa pruna imitari, at quando iam exustus fuerit sanguis, & pene ille Baccho similis entusiasmus deforbuerit, tunc facies quieta, homo demissus, timidus, pauca loquens, nulli iniurius,

rius,

rius, aut inimicus, sed sibi suas res agens, & de rebus suis cogitans, quare inæqualis videbitur, modo facetus, & leuis, modo feuerus, & grauis, aliquando ad donandum promptus, aliquando plus æquo parcus; & suarum amator, & conseruator rerum; erga Deum, & diuina bene animatus, religioni deditus & potius ad superstitionem ex timore, & diffidentia, quam ad impietatem inclinans. Necessè est autem, vt dictum est, quandam in ipso in æqualitatem spectari, aliter enim se habebit antequam vratur, & crassescat sanguis, aliter dum aduritur, rursus post adustionem longe; alius apparebit; in primo statu, lætus, iucundus, beneuolus, liberalis; dum autem aduritur, pene risu, ioco, salibus, facetijs in delirium agitetur, molestus & vecors penitus iudicabitur post vstionem.

Illi eidem cum iam adustus factus est sanguis, & vt Medici dicunt, incineratus, oculi concaui, facies squalida, silens lingua, timor, parsimonia in solita, sollicitaque anxietas, & auersatio à societate; si vero acciderit post crassitiem adeptam humorum, hos eosdem iram, aut furorem, aut aliquem alium affectum vehementem suscipere, & humores iterum inflammari, in eas cadunt operationes, quæ propriæ sunt eorum, qui melancholia feruefacta laborant, quorum meminit Aristoteles xxx. problematum primo, & hæc de his dicta sint.

De siccis, eo quod in illis pituita exusta est, & primum de subtili, & salsa. Cap. XXIV.

Qui sicci sunt, eo quod in ipsis exusta sit pituita, bis pituitæ vstio duplex est, altera facit illam falsam, & fluxam, acrem, & subtilem, altera facit crassam sordidam, coriaceam, tenacem, obstruentem; In quibus prior abundat similes sunt ethicis, vel phthysicis; qui à posteriori occupantur, similes sunt, (si audiendus est Fracastorius;) ijs, qui vehementi morbo Gallico laborant; Horum vtrorumque temperamenta breuiter percurrenda, & vtriusque corporis, & animi reddendæ sunt propensiones.

Antequam tamen procedam mihi vnum subit notandum; Temperamentum vt ex accidenti fieri potest, & mutari, ex hoc in oppositum transire, ita putandum est, quod nunc fit ab exteriori causa, idem potuisse ab interiori etiam fieri, & in primordio generationis, quæ sententia etiam Aristoteles est in prædi-

ca.

amento qualitatis; & mutantur humores, & nouam crasim, nouamque faciunt harmoniam, vel secundum totum corpus; & totam massam humorum, qui in vasis continentur, vel secundum aliquam partem, qua contingit ali tale viscus præcipuum, quod est instrumentum talis operationis, & subiectum eius potentiae, quæ nata est talem facere operationem; Vt autem naturalis temperies mutari quidem, & alterari potest, corrigi & in melius reduci, ita aboleri simpliciter nusquam potest; vt enim est in proverbio *non dediscit vitulare lupus, & naturam expellias, furca tamen usque recurret*; Ita accidentalis oppositis habitibus operationibus, dietis, medicamentis penitus aboletur; quare non est mirum si qui casu furiosi, aut stolidi, aut deliri fiunt, illi curari & in pristinum statum restitui possunt; at qui à primordio, naturæ, ac prima naturali constitutione talem sortiti sunt corporis temperiem, & naturalium membrorum imperfectam structuram; vt læsum sit actionum, & operationum suarum principium, illi nulla ratione restitui possunt, vulgo id enim dicitur, *quod natura dedit, tollere nemo potest*; qui ergo naturalem sortiti sunt siccitatem, eo quod adusta quodammodo sit pituita; à calore præter naturali passa fuerit, ita vt naturam illam benignam exuerit, secundum quam naturaliter dicitur frigida, & humida; & qualis est carnis lotura, quo ad colorem, & substantiam; & qualis est sapor iuris vitulini sale, & pinguedine carentis, nulloque penitus odore secundum se præditi; eo quod passa fuerit à præter naturali calore, & idè facta fuerit subtilior, acrior, & magis salsa; quam passionem etiam ex permixtione flauæ bilis quandoque acquirit; si (inquam) talis pituita in massa sanguinea, siue humoribus corpus alentibus prædominata fuerit, tale iam statuit corpus, cui tales adnectentur potentiae, secundum quas ad tales operationes, & habitus anima tale corpus informans inclinabitur, & homo nisi in oppositas dispositiones se vertat, talis ex habitu dicitur, cum inclinationes naturales fuerit secutus; in quo igitur homine contigerit talem super abundare pituitam, naturaliter exustam, tenuem, salsam, & siccam; Huius capilli sub flauis, & ad subincereum colorem accedentes rari plani, subtiles in extremitatibus diuisi, caput mediocre, frons parua, plana cinericia, facies parua in latitudine, sed oblonga macra, oculi glauci concaui nasus magnus, subtilis, acutus, mentum longiusculum, & collum pariter subtile, & longum, macrum rugosum; aures valde subtiles, & carentes carne, os

G

pars

paruum, barba turpis pauca, colorem cinereum subbrutulo mixtum referens, dentes, & gingivæ turpes; dentes quidem lutei, & sub albidæ gingivæ, à dentibus scissæ, & cavernosæ, ossa parua, subtilia, pectus angustum, depile, macrum, mediocriter concavum, digiti longi, ungues parvi, adunci ferè manus, tota macra alba, vires debiles; in curuum corpus; crura subtilia, pedes mediocres, macri, motus tardus, vox exilis, rauca inæqualis; & cætera his accidentia similia, quæ rationabiliter consequuntur, aquam a vehementi siccitate passam; cuius exemplum est, vel lixivium, vel aquam maris; temperies igitur hæc quæ tale format corpus, tales etiam in animam videtur inducere potentias, & inclinationes, quas ex Aristotelis sententia diximus, sequi naturam subiecti; duplex autem potentia est; quæ animæ est facultas siue ea actiua sit, siue passiva, quæ eadem forma est, priuata illius membri, cui contingit esse organum operationis illius facultatis, siue potentia, quæ membrum informat, vt ars secandi, est potentia, facultatis vel artis fabrilis, quæ forma est fabri, & principium operationis ferræ, operatio autem ferræ talis est, qualem ferra facere potest, secatur enim ferra per sectorem, talem autem facit sectionem, propter eam, quam habet in se ipsa potentiam, secundum quam peius, aut melius, secare dicitur; homo per animam appetit, irascitur, audit, videt, at propter corporis membra peius, vel melius secundum naturam disposita, vel sic, vel aliter se habentia, sic vel aliter magis, aut minus irascitur, appetit, audit, videt; sed iam pluries, hæc repetita fuere; quod facultates à forma pendentes sunt, quod autem eadem specie operationes inter se differant, id à materia pendet, ex qua instrumenta sunt, quæ tales exequuntur operationes; Si itaque corpus taliter temperatum fuerit, vt in eo prædominetur pituita subtilis, & salsa quæ scilicet passa fuerit à præter naturali calore ex flauæ bilis admixtione; Productusque ideo fuerit homo temperaturæ siccæ, eo modo quo dixi; cum pituita à bilis passa prædomio. Huius caput, & pectus continuis penè distillationibus acris, & falsis vexabitur; & hyemali tempestate catarrho maxime torquetur, in ardoribus æstiuis frequenter anginas. & guttris patietur inflammationes, primum itaque in contemplationibus erit rudis, & ineptus; in actionibus autem tardus, & irresolutus, quoniam subtilibus caret spiritibus, qui promptum in contemplando faciunt hominem, quamuis autem in actionibus, & operationibus tardus sit,

fit eas tamen, apposite faciet, ac probe ad finem perducet; Mihi autem spectanti, hoc euenire in quam plurimis artificibus, qui sunt talis temperamenti, putavi bilem dedisse aliquid acuminis; at pituitam tarditatem addidisse, hinc vita est elucescere quaedam mediocritas, secundum quam quidam recte possunt operari; At si constantia operationum pendet à terra, & ab eo, qui terræ proportionatus est humore, opere pretium erit rem non multam in hoc homine esse constantiam, non ob hoc tamen dico infidelem, sed illum qui diu in laboribus, in actionibus, in contemplationibus durare nequeat; & quoniam talem mixtionis humorum temperiem fortitus est; paratus erit ad timorem, etenim subfrigidus, & cautus erit; quare & aliquando quos timebit, & odio habebit calumnijs impetet, harum non vanus, & futilis auctor, & quoniam talis est ideo circumspetus, & qui difficile omnia, quæ audiet, neque ab amore aut ab odio, aut alio affectu facile mouebitur, ad quid quam agendum, quod illi damnum, aut dedecus afferre possit; propter & contractus, & parcus erit; & qui sua difficile det, quamuis aliena, neque rapiat, neque cupiat, rerum creditarum non minus atque suarum custos; hoc enim sicci est continere, & cohibere, falsi autem stringere & penetrare, quare & curare; A risu, iocoque ludo, & ludicris longe remotus, seria semper agens, aliquando mordax, falsus, & acutus apparere poterit, sed plerumque sibi infelix videbitur, & dolebit, ac conqueretur, deficit enim caloris, & spirituum sanguineorum copia, quæ spem, atque confidentiam nobis insinuant; quam prompte in adolescentibus secundum naturam dispositis apparere spectamus. Deiectus igitur animo, & facile ærumnis, & infortunijs cædet; animi enim tenuis, ne dixerim vilis est homo hic, & quoniam talis, non semper bene audiet, nam quamuis aperte non sit paratus ad nocendum, verbis tamen & modo procedendi, alios ad illi damnum, & impedimentum inferendum irritabit; In venerem promptissimus, & continuatillatione sollicitabitur, hoc enim humoris falsi, cum ad partes genitales refederit, proprium est; & hac de causa melancholici omnes, ut qui multo etiam flatu abundant, salaces, & venerei sunt, infecundus tamen erit, aut si generabit, formina nascetur; si quidem feminis optimi ratio in calido, & humido posita est, in quibus etiam re fidet vita, non autem in præter naturali, & adusto humore, qui morti quam vitæ propinquior est, quo fit etiam, ut qui talem nati sunt temperiem breuioris quoque

sint præceteris vitæ, infœcundus igitur erit quam vis venerus, & lascivus, & quoniam falso, & sicco humore præditus etiam erit infomnis, & naturaliter paucus, et leui somno delectabitur; Et si verum est, quod simile simili gaudeat, saxosis montanisque delectabitur locis, quamvis in aere crasso, et humidior, qualis est Ferraciensis, aut etiam Venetus rationabiliter melius se se habeat; At quoniam hunc querulum diximus; paratus eadem de causa erit ad irridendum, et obiurgandum alios; et raro fiet ab alijs, quod ipsi placeat, impudens, et perfrictæ frontis homo, nisi timore impediatur, dicet quæcumque in mentem venient, neque aliorum tationem habebit, quod frons ipsa docebit, ac facies, nam in illa sub pallida, et subcinericia pelle quidem splendor apparens, qualem aliquando in candidis Fauentinis lancibus spectare solemus, hoc indicat, sibi plerumque contradicet, et præcipue in his, quæ ad lucrum, et actiones spectant, neque curabit, aut erubescet si conuincatur, sed ridebit, impudens enim est, idque ideo contingere videtur, quando ex contrarijs aqua, et igne compositus est; Quod si aliquos huius temperamenti modestissimos, et vere probos, et verecundos reperiri dixeris, Non repugno, sed illos tanto magis suspiciendos, et venerandos iudico, qui malas inclinationes vicerunt, merentque iure coronari, quoniam legitime certarunt; At ratio, educatio, et consuetudo, diesque longa docet homini parere leones, et prudentia monstrat.

Summos posse viros, & magna exempla daturos,

Peruicacem in patria, crassoque sub aere nasci.

Hominis enim temperies non est chalybis, sed potest in varias, & contrarias distorqueri affectiones, varios habitus, variasque induere formas. Quia & hoc ipsum, hominis forma, & essentia docet, cum sit pura quædam potentia, & apta fieri omnia; Amplius neque diuersa est ab hoc materia, quæ caro est; nam hæc mollis, est, quoque mollior, eò & homo ad intelligendum, & cognoscendum dicitur aptior; non enim nos necessitatem in hominis anima, sed inclinationem magis ad hunc quam ad oppositum habitum ministrari a tali temperamento asserimus. Vt pluma naturalem quidem habet inclinationem ad esse deorsum, nihil vetat tamen, quin leui aura, facilique momento, & sursum, & ad mundi latera peruehat; At id non tollit, quod in pluma non sint semina, & principia quidem grauitatis; & in homine certo temperamento prædito, non sint dispositiones, & incli-

natio-

nationes potius ad hunc, quam ad oppositum morem, & habitum; sed hæc iam sæpius de cantata fuere; Cæterum vir hic, qui talem nactus est temperiem, præter distillationes, & catarrhos, plerumque pruritu, ac sicca & tenui p̄sora laboravit; multo abundabit furfure; & cum sudabit falsum quemdam emittet humorem; pruritum excitantem; Urina lucens, suberocea, subtilis, aliquando paruulis abundans bullis id ipsum indicat, & præterea obstructionem plerumque in venis intestinisque existere, quæ vt plurimum parua, & stricta sunt, & stomachus, cuius ratio propriæ operationis, in calido, & humido est, plerumque non bene concoquet; Nam si bona fieret coctio pituita non generaretur, & si lata forent Mesenterij venæ, neque humor exureretur, neque æstualet hepar, quare neque falsa foret pituita, neq; illi misceretur bilis flaua, consensus enim vnus est, & conspiratio vna, & omnia se mutuo sectantur, quæ sunt ex eadem cognatione, & hunc, quoniam diximus querulum, ideo etiam murmuratorem dicimus, latentem tamen, pusilli enim animi hominem asseruimus; Et propter falsedinem, & biliosam qualitatem admixtam pituitæ, idem rabiosulus, reclamator, recusatorque erit eorum quæcunque offeruntur; & eorum etiam quæ desiderabat, nisi subito dentur; subtilis enim pituita falsedine, & bile mixta, quæ facile suscipit, facile etiam respuit; Mirabile quomodo idem ad moras paratus sit, & ad celeritatem; moratur illum pituitæ frigus, falsedo eundem irritat, tales igitur, & his congenæ sunt huius temperamenti inclinationes.

*De Temperamento in quo pituita crassa, & coriacea
præualet à sicco passa. Cap. XXV.*

Pituitam siccam vocant Medici iidemque optimi Philosophi eam, in qua partes subtiles deficiunt; quod accidit dupliciter, aut quoniam multus calor illas consumpsit, & resoluit, sicuti accidit illi pituitæ, quæ cum fecibus aliquando exit, excocto nasi muco per similes, nisi quando, bilis colorem plerumque inducit ad nigrorem accedentem, forte ob excessum exustionis in illis partibus factæ.

Aut quoniam frigus excedens partes subtiliores expressit & crassiores congregauit; priorem coriaceam, & exustam dixere, posteriorem vitream, & gelu concretam vocauerunt, vtraque mala; vtraque homines ad vitam, & vitæ muneribus facit ineptos,

peiores tamen, puto, vitream; ratione causæ tantum, calor enim minus à vita, vitalibusque principijs, quam frigus distat. Harum ex utriusque temperamento quæ oriuntur corpora parua sunt, macra, pallida, turpia, colore buxco insignita, tactu frigida, motu segnia, ocij, & quietis amantia, vigiliarum, & laborum inimicissima, capita horum crassiuscula, male tornata apparent, neque visu formosa, sed quasi rudia, & indigesta, quare & cerebrum quod in his habitat capitibus ad siccitatem declinans sensus quidem externos acres ministrabit, sed qui non diu durent; Interni autem propter frigiditatem, & crassitiem, quare & spirituum defectum imbecilles erunt, & ad actiones, atque contemplationes æque inepti, qua propter & capilli capitis crassiusculi, rari, & plani erunt, & subflauum cum pallore colorem referent; quæ enim siccantur albescunt; cum totum fuerit expunctum humidum, at quando nondum totum excessit, quod exsiccat nigræscit; quare prædictum induit colorem quæcunque subuiridia ligna accendi, & inflammari contingunt; manus, pedesque parui, corpus etiam paruum, os et oculi parui, mortificati, ut dicunt, splendore, et humiditate privati, rigidi, penè immobiles; strictum pectus, osseum; caro, laxa, mucida, aspera, fursure plena; tota penè cutis glabra pilis carens fere per omnes partes, motus debilis in æqualis indecens incuruum corpus; male sanum, et in virente ætate, senectæ mores, et studia ostendens, animus, et ad actiones, et ad contemplationes ineptus, quod si rei vlli applicabitur, potius in Mathematicis, quam in naturalibus proficiet; tales aurem videmus esse Arithmeticos; homines difficiles, à societate auersos, solitarios. Primum autem fortitudinis, et bellicæ, et ciuilibus artibus putandum est illos esse expertes, si quidem timidi sunt, quoniam et frigidi, non enim spiritibus abundat, quos in calore, et humore diximus esse positos, et cum timidi, et insulsi sint, potius illos dixers insensatos, quam in temperantes, neque enim venereis mouentur valde; et quas amabunt, tentare non audent; Galeno placuit hos longè plus appetere cibi, quam possint conuocare, et quamuis plura appetant, et voraces videantur, cito tamen replentur, et pituita sensum retundit; Vinum non valdè amant, neque ebriosi sunt, quoniam neque siticulosi, pituitosi enim sunt, et catarrho abundantes, cuius descensus, et præsentia sitim extinguit; Auari, et cumini sectores dicuntur; non quod aliena rapiant, velint, aut quærant, sed quod sua nullis

nullis dare velint, etiam filiis, etiam sibi ipsis duri, et auari, qui
 ab alijs non petant, ne alijs dare cogantur, desperabundi, nemi-
 ni confidentes, neminem amantes, sicci enim sunt, & ab alijs li-
 benter discedunt, seque ipsos sequestrant; Animi pusilli, qui
 propter animi sui imbecillitatem, decorum in re nulla seruare
 sciunt; abiecti, viles, humiles, plus iusto superstitiosi, qui sibi
 plurima etiam impossibilia persuadeant, & quæ semel persuase-
 runt sibi, vix vlla ratione deponere possunt, propter hanc
 etiam causam queruntur semper, nihilque ipsis ex voto succe-
 dere posse credunt; Morosi, non tamen iracundi, neque qui fa-
 cile iniurijs, aut honoribus, laudibus, aut ignominijs moueantur,
 non enim valde sunt verecundi, frigidi enim, & ignobilis
 animi, & cum amicis morem gerunt (aliquando enim id agunt)
 timore quodam potius quam amore mouentur, sunt enim sicci,
 quare ab alijs seiuncti, & proprio quodammodo termino conten-
 ti, qua eadem siccitatis ratione parum humani, & benigni, &
 amicis commodi existunt, & nemini dulcem offendunt animum,
 quod etiam si velint, nesciant, utpote qui solitudine delecten-
 tur, & iustitiam nomine modestiæ cooperiant; viles, & acer-
 bos, & subfrigidos omnes diximus esse timidos, quare & in ho-
 rum genere hos eosdem repones, eosdemque inconcinnos, &
 asperos, ac decoris, & amicitia rudes vocaueris; Quid autem
 iustitiæ naturalis in illis esse possit, qui villi, ac deiecto sunt ani-
 mo non video, iustitia enim est ad alios virtus, nihil de alienis
 commodis solliciti sunt, aut incommodis, quare neque iusti esse
 dicentur; Verum neque etiam iniusti, nam timore, & torpo-
 re, desidia, & ignauia retinentur, ne iniuste agant; cum maxi-
 me sibi timeant, cum alijs autem nullum iniustitiæ genus re-
 nuent, aut respuent, si quidem quæ alijs magna, illis non ma-
 gna iudicantur scelera, quoniam crasso, ac pingui iudicio, & in-
 tellectu præditi, non bene discernunt, quid distent æra lupinis;
 Et cum ingratis, ut dicitur, nati sint musis, imprudentes sunt,
 neque providere valent, quid sit è re sua, aut aliorum, attamen
 quamuis tales sint, captatores sunt rerum nouarum, & narran-
 tium pendet ore, utpote qui rudes cum sint, vani, & futiles exi-
 stunt, placet autem illis, sibi que plaudunt, si quid sine labore
 discere, se putant, patientes quidem, at non laborum, quos fu-
 giunt, sed contumeliarum, & irrisionum erunt, viles enim, &
 abiecti, qua ratione etiam verecundi, & modesti videbuntur,
 cum harum qualitatuum nullatenus, altera illis in existat, neq;

conti.

continentia, aut clementia vlla, nisi quæ ex eodem metu fonte nascitur, timentes enim præ sui vilitate, ne homines contra se ipsos irritent, continentiam in concupiscendis, patientiam; in offensionibus, & iniurijs, & clementiam in ijsdem remittendis, & delendis simulant, cum tamen odio, & invidia quadam supina interius laborent; Et quamuis, ex semet solis propter suam ruditatem, & inertiam alijs non detrahant, si tamen cum detractoribus conuenerint, illis in detrahendo, & maledicendo adhærent; At cum, vt in principio, duæ sint huius temperamenti species, & vtraque illaudabilis; Quo ad vitam propagandam deterior est ea, in qua crassa, & sicca præualet pituita, ob frigus, quam quæ ob calorem, magis enim a vitæ ratione abest; Huius proprium est, vt ait Montag. homines reddere quasi torpidos, insensatos, & rudes, somniculosos, socordes, defides, ab omni arte, ingenio, scientia, prudentiaque longe remotos; Quemdamque ait adolescentem se vidisse, qui torpidus cum tandem occubisset; eo facto, apparuit gelu, quasi rigens corallium in venis cõcretus sanguis, colorem quemdam aqueum referens; At quorum temperies ex pituita crassa, & adusta per calorem facta est; quamuis sint homines immundi, vitiosi, turpes, aliquando tamen, præsertim dum pituita exurit, quamuis lente moueantur, aliquid satagunt; & rerum curam aliquam gerunt; & post extinctionem concepti caloris ijsdem remanent; Ast de his iniquorum sanguine illa apparet coriacea pituita; quæ furfurem multum in cute, torporem, & pigritiam in membris excitat; irresolutionem timorem, oscitationem in anima; aut irrationalem, & improuidam deliberationem; hæc & alia similia accidentia, per analogiam, & syllogismum dici, & deduci possunt cognita ratione temperamenti.

*De Temperamento quod proprie melancholicum vocant,
& præternaturale. Cap. XXVI.*

Aquam, præternaturalem melancholiam vocat Hippoc. & horum sanguinem aquosum esse experientia docet; at tamen hoc præditos temperamento ficos, macros, videmus, & melancholia hæc ficus dicitur humor, refert enim terram, & horum operationes terram repræsentant quomodo igitur idem aquæ, & terræ effectus erit? & idem humidum, & ficcum dicitur?

An

An respondendum, quod duplex humidum, nempe excrementitium, & vitale, abundant aqueo, & humido excrementitio; At aereum, & pingue, & vitale, quod natum est alere calorem naturalem, & illum augere, deficit; Hic vires debiles, caro laxa, calor parvus, sed mordax, macredo, & diuturni laboris, obuium defectum impatientia; Bene autem, & accurate, ac rationabiliter mihi locutus videtur, qui melancholiam terræ similem dixit, non illi, quæ vna est ex quatuor simplicibus corporibus, sed huic, quæ sensibilis est, quæque compositorum omnium locus est, & sedes; Diuersissimæ sunt terrarum species, alba alia, quædam nigra, argillosa, alia arenosa, saxosa, sterilis, rubra, ferruginea, aquosa, sicca, cinerica, lutosa; & mille alijs distincta accidentibus, sic etiam diuersissimæ sunt melancholiæ species; Hic in nobis humor existens secundum naturam, basis est, ac fundamentum cæterorum omnium; referens in harmonijs hypate hypaton chordarum, quæ si mouetur, tota mouetur, & alteratur harmonia, & variatur concentus, aut tollitur penitus; Cum igitur contigerit, naturalem humorem quem atrum vocant, fecem sanguinis de suo naturali statu labi, & ficiorem fieri, quam prius esset, tunc statuitur ex ipsius in venis superabundantia temperies, de qua nunc instituitur sermo, cuius hæc videtur esse generatio cum præternaturalis & multus calor sanguineam massam occupauerit, aut à naturæ primordio, aut ex accidenti, pars melancholiæ subtilior quæ proportionem respondet humido, quod existens in ligno partes eiusdem continuat; consumitur, remanent igitur partes ipsius crassiores assatæ, quæ penitus terræ sunt similes illis reliquis, quæ post exustum remanent lignum, quæ cinerem statuunt, corpus album, salum, ficcum secundum se contiguum, non autem contiguum, humor hic igitur cum non habeat aliquid in se vntuosi, & aerei, quod scilicet adustione perdidit, aquam (vt dixi) refert, hinc fit vt aquosi, & icrosi, vt dicunt, sint melancholicorum cruores, & nihil fibrarum in se habeant quoniam humor partes simul fibrarum iungens consumptus est; remansitq; sola pars, subtilis, ficiissimum referens, qui per aerem volitat, puluerem æstiuis temporibus.

Sed dubitationes circa hæc non paruæ restant; Harum vna est sanguinis melancholicorum aduritur, & quod videtur a calore patitur, passa à calore fiunt sicca, & calida, ergo sanguis melancholicorum erit calidus, & ficcus; calidum, & ficcum non re-

H

præ-

præsentatur ab aqua, neque aqua vocari potest, cuius ratio in frigido, & humido posita est; Quomodo igitur melancholiam vocavit Hippocrate aquam? Rursus melancholia proportione respondet terræ, terra est sicca, aqua humida, non ergo bene Hippocrates melancholicum sanguinem inuenis existentem vocavit aquam. Vt hæc tolleretur dubitatio multa à Medicis dicta fuere, ego pro solutione pono, omne quod aduritur corrumpitur, definit enim esse, quod erat prius, item omne quod exuritur patitur ab igne mutante speciem eius quod vritur, donec fiat aliud; Et rursus cum in omni mixto aliud elementum præualeat secundum virtutem, aliud secundum molem, vt in homine, & alijs animalibus perfectis, & viuiparis præualet ignis secundum virtutem, calida enim sunt, & digerunt, & alimentum concoquunt, quæ actio est caloris; secundum virtutem igitur sunt calida; At secundum molem viuientia omnia sunt terrea, sicca enim sunt, & proprio termino terminantur, quæ propria passio est terræ, hæc enim est primum siccorum, & propter quam, quæ sunt apud nos mixta, proprio termino terminantur.

In hoc autem vltimum quod dominatur, resolui solent tandem quæcumque mixta corrumpuntur; Ait enim Aristoteles quæ mixta putrescunt, tandem in fimum, & puluerem verti, at puluis terra est, quæ dominatur secundum molem in animalibus, & plantis. Item in humore, quem aquam vitæ, vel vitis vocant, secundum molem præualet aqua; Hæc si desinat, aut corrumpatur, & senescat, mutatur in aquam, etiam humorem, quem appellant phlegma, & cum in nubibus præualeat aer, si contingat nubem resolui, in aerem conuertetur; Eodem modo, si flamma extinguatur in fumum resoluetur. His positis dico sanguinem morbosum in venis hominis melancholici existentem esse aquam, & merito sic ab Hippocrate vocari quoniam frigidus est humor, & secundum sensum humidus, primum autem frigidorum, & humidorum est aqua; Nam cum humanus sanguis sani, & secundum naturam dispositi sit quoddam mixtum, in quo præualet humidum, & calidum; habet partes crassiores, & solidiores, quas vocant fibras, secundum quas, cum extra venas fusus est subito coagulatur, nimirum euaporante calido aereo; quo disgregabatur, & liquecebat; Si corrumpitur necessario in oppositum transit, & ex humido, & calido fiet frigidus, & siccus, & rationabiliter, quoniam in melancholicis

accidit.

accenditur sanguis; affaturque à calore passus, & exustus necessario fit siccus, omnia enim exusta, sicca sunt.

Contra ergo melancholicorum sanguis frigidus erit, & siccus, ergo terra, non autem aqua dicendus est.

Fortè respondere possemus, calorem præter naturalem à quo sanguis in venis exurit, primum partes oleosas, & aereas in sanguine existentes resolvere, quibus partes fibrosæ iungebantur ad mixtum tale quid statuendum; ipsas autem fibrosas partes dum exurit, conuertit in quemdam crassum humorem proportionè respondentem cineri. Id autem patebit quando fiat, & aqua sanguis melancholicus, & quando partes vrantur, si quis contemplabitur, quomodo lac à calore ignis patitur. Lac ad ignem si diu steterit, diuiditur pars caseosa, & crassior descendit, coagulatur, & tandem exurit, at butirosa in aerem, & vaporem abit, quod restat serum est & aqua pura, & quod de lacte, illud idem de sanguine, quem colorem mammarum adenes illis conciliarunt; exusto lacte remanet serum; affato sanguine restat icor, quem Hippocrates vocat aquam, ergo est liquor hic in venis melancholici secundum molem frigidus, & humidus, & sic præualet aqua, cuius inditium est quod extractus, in vase non coit, quoniam caret fibris, at secundum has ipsas partes quæ iam affatæ, & incineratæ vocantur, frigidus est, & siccus. Non tamen putandum est, esse aquam puram, sed compositum est, vt aqua maris, & partes crassiores sunt ceu lac exustum, aut quod remanet sedimentum aquæ marinæ. Ex principijs igitur supra suppositis de sanguine præter naturali melancholico, hæc possunt rationabiliter pronounciari, icorosum sanguinem, dum aduritur desinere esse, quod prius erat. Non nutrit igitur, melancholici ergo macri sunt, non tamen putandum est hunc sanguinem omnino esse corruptum, sic enim non viueret homo, et falsus est icor iste, quoniam exustus, vt de aqua marina diximus, quoniam passus est ab excellenti calore; omne enim humidum in quo passum sit siccum, si vehementi à calore patiatur, falsum fit, vt cap. de sapore in lib. de sensu, et sensili dictum fuit, quo fit vt melancholici, et libidinosi sint, et plerumque infestentur pruritu, et scabie quadam sicca.

Diximus, in mixto considerari molem, et virtutem, moles in sanguine naturali sane dominatur aquæ, at secundum virtutem aereus est, nam est humidus, et calidus. Cum affatur in op-

positum transit, ergo fit frigidus, et humiditas oleosa, et substantialis, & viuifica transit in siccitatem terream puluerulentam, & pene lethalem, quare quorum venæ hoc sanguine refertæ sunt, apparent tristes, timidi, desperabundi. Et quoniam diximus, omne mixtum tandem resolui, & desinere in illud quod mole dominabatur; cum aqua in bene affecto sanguine secundum molem dominetur, operæ pretium est, cum corrumpitur in aquam transire, & non in aliud quidquam; & hoc est quod in quarto Meteor. dicebatur corruptionem, & putredinem fieri cum passiva prævalent actiuis. Quod ergo non irrationabiliter Hippocrates aquam dixerit sanguinem melancholicum præter naturam, ex his puto satis esse manifestum. Et ad argumenta in contrarium adducta non est difficile respondere; Nam cum dicitur, quod vritur fit calidum, patitur enim à calore. Melancholicus sanguis vritur, ergo calidus. Respondum est dum exurit calidus est, exustus non est calidus, dum carbo vritur pruna est, lucet, & ardet, extinctus niger est, & frigidus, si comparetur cum pruna; Item cum dicitur proportione respondere terræ melancholiam, non autem aquæ quare siccum esse talem sanguinem. Respondum secundum molem est aqua, at secundum virtutem, siccitatem terræ nobis representat; sanguis enim probus in oppositam naturam mutatus est, sic etiam muria, & aqua marina secundum molem est aqua, at secundum virtutem est terra, siccatur enim, & ideo à putredine seruantur quæ muria condita sunt, siue fructus, siue pisces existant.

Fieri ex adustione sanguinem hunc icorosum diximus, at omne quod fit, ex aliquo fieri, & ab aliquo certum est; Hunc icorem, & melancholicum sanguinem putant fieri posse ex quocunque humore in venis corporis nostri existente; qui natus sit à calore exuri, vt corrumpatur; Quæ sint hæc dicta, et an omnes humores exurantur, aut quidam tantum, prætermittamus, nobisque sit satis nunc præter naturale temperamentum melancholicum contemplari, quas inclinationes in homine generet; At à quo fit? profecto ab eo, quod natum est vrere, et ficcare, sublato humore viuifico, et substantiali. Hic calor est, non naturalis, et æreus, sed ad igneam naturam accedens, et naturalem humorem, innati calidi alimentum, consumens; Quæcunque autem ad hæc igneam dispositionem apta sunt calorem nostrum inducere, exustionis huius causæ dicentur, Quærum aliæ ab anima incipientes in corpus desinunt, vt curæ, et

gra.

graves sollicitudines, et ærumnæ, quæ quoniam calorem circa cor et sanguinem subtiliorem congregant, crescit calor, et congregatum sanguinem eodem modo afficit, quo affici videmus lac ad ignem positum, et diu excoctum; Nam pars crassior adusta petit fundam ollæ, tenuior in serum, et aquam abit; Aut à corpore incipit sanguinis venosi exustio, aut ab obstructionibus, quæ in vasis, et ductibus naturalibus corporis nostri accidunt; quæ naturalis caloris prohibent euentationem; Aut quoniam membra principalia, quale hepar est, & cor caloris ignei plus quam oporteret participant, siue a primordio constitutionis nostri corporis, siue id ex accidenti contigerit; Homo autem ad hanc dispositionem qui corpus habet inclinatum, potest tres status subire; antequam vratur sanguis melancholicus, dum vratur & postquam exustus & incineratus est, quibus temporibus adeo homo fit a se ipso diuersus, vt vix agnoscere semet ipsum valeat, & sicuti terra, frigidissima hyeme, eadem tamen æstiuo tempore longe calidissima est; ita hæc humoris species maxime à semet ipsa diuert, & cum calorem perceperit, & post eiusdem exustionem, quas igitur inclinationes tum secundum corpus, tum secundum animam hoc sequatur temperamentum, aggrediamur. Quamuis (vt arbitror) non tot oblident variæ monstrorum facies orci limni, quot variæ, ac diuersæ sunt inclinationes, atque affectiones huius temperamenti, quare dignus venia fuero, si non omnes persequar, sed tantum summa tangam fastigia; Cuius igitur extiterit temperamentum in melancholia præternaturali peccans, quæ plurimum, passa fuerit à sicco calore; si id in primordijs naturæ contingerit, hic capillo nigro erit, plano, crassiusculo, fronte plerumque magna, lata quæ rugosa, aliquando quibusdam prominentijs offeis in æqualibus prædita, oculi concaui, plerumque lucentes, supercilia, dura, rara, nigra aliquando etiam coniuncta, nasus magnus, longus, macer, strictus albus, genæ pallidæ, ne dicam luridæ, offeæ, carne priuatæ; tempora concaua, macra, pallida; labia mollia, subtilia, os magnum, dentes, subflauit, turpes, aliquando oblongi debiles; mentum oblongum, barba nigra; rara, dura; Collum macrum, mediocri humeri incuruati, & gibba terga, macrum offeumque pectus, & glabrum; venter parum prominens ab umbilico ad pubem vsque linea pilosa distinctus, coxæ, & nates macræ, offeæ, asperæ; ossa magna potius quam parua, pedes, & manus potius paruæ quam magnæ, digiti longiuscoli, &

ma.

magni, ac satis firmi vngues: Vox plerumque rauca, in æqualis, male sonans; aliquando celeriter, alias tarde explicans animi sensum, incessus pariter in æqualis, oculi in terram ferè semper fixi, à risu iocisque alienus animo, si vero aliquando ridere, et iocari cæperit; desistet nunquam, frigidi, et calidi ambientis æquæ impatiens, aliquando, spe plenus, omnia eaque ingentia sibi promittens, aliquando autem desperatione, et timore ita oppressus, vt vix viuere se posse putet. Sanitatis verò est, qui tale sortitus est temperamentum, valde in æqualis, vix enim ynquam valde laborat, et vix febribus occupatur, attamen corpore neutro præditus, flatibus, acidis ructibus, indigestionibus laborabit, nactus frigidum stomachum, et hepar calidum, natus deinde venas strictiores, et præcipue quæ sunt circa Hipochondria, vnde rugitus, et status plerumque sentiet. Hæc autem omnia illi rationabiliter contingunt: Temperamentum hoc enim eget calore humido, quare digestio in stomacho non perficitur, generatur igitur inconcoctus humor, & crudus venas mesaraicas implens, non attrahitur enim quoniam inconcoctus, permanet igitur, quare obstruit, tollitur euentatio, ergo augetur calor, & intensior factus, ad igneam naturam accedit, hepar igitur inflammatur, a quo reliquum etiam humoris stomachi absumitur, sic frigidus, & siccius efficitur instrumentum coctionis, & sic crescunt obstructions, vnde status, & intercepti vapores rugitum faciunt, & dum aduruntur, caput, & cor petentes male afficiunt hominem: Inde à capite multa pituita, eaque salsa, & tenuis quam calor hepatis exiit, & per vniuersarum venarum ambitum descendens eadem producit illum icorem, & aqueum sanguinem fibris carentem, de quo in principio loquebamur: Hinc ex tali sanguine, hæc, quam diximus sequitur rationabiliter corporis constitutio. Quæ autem prima animi dispositio se se offert, adamantina quædam obstinatio est, terræ siquidem siccitatis opus est, hoc refert enim vir tali præditus temperamento, quoddam terræ genus subflauum, & pallens, quod si aqua irrigatur, calceis hæret, & vix abduci potest ab ijs, quibus hæserit instrumentis, si autem exsiccatum sit, nihil penitus admittit, nulli rei adhæret, sed ferro durius, & chalybe externa respuit impressiones; item præditus hoc temperamento delinitus bonis, & amantibus vocibus, bonaque spe repletus, difficile diuellitur ab eo, a quo persuasus est, at si diuelli contigerit, neque vili alij, neque eidem rursus facile iungetur, incredulus

dulus enim est, quoniam pertinax, talis autem quoniam durus, & durus quoniam ficeus; quare, & ficii spiritus, & eadem de causa plerumque ab alijs auersus, non enim cum alijs facile consentit, tum quoniam durus est, & pertinax, tum quoniam non facile credit, ac semper aut decipi, aut deludi timet, talem autem dicunt fuisse ex recentioribus quemdam principem, qui cum optime differuisset, ac de rebus, quid agendum esset, prudentissime consulisset, aliorumque sententias audisset, & cum alijs optimam elegisset, deinde cum opus erat factu, quæ fuerant consultata, optimis dimissis, pessimam eligebat, & sequebatur sententiam, quæ res pene illi exitium attulit: Naturaliter breuiloquus est, & taciturnus, at si in sermones inciderit humorque incaluerit, aut affectu, aut vino, aut aliqua alia de causa, fit omnium verbosissimus: Tunc autem contracto calore, fit criminator, irrisor, amarus iocator, & qualem, ait Plutarchus fuisse quendam Favonium Catonis quidem æmulatorem in defectibus, si qui in illo erant viro, sed nõ virtutum repræsentatorem, vultu toruo enim, & pede nudo Catonem referebat, sed non virtutem moresque Catonis, eanem igitur hunc vocare posses, & cani similem, qui paratus ad latrandum os aperit, antequam discernat familiaris ne sit, aut ignotus qui pulsat ostium, ex hoc quod temperies hæc ad caninam quandam inclinatur detractionem, & rabiem, vir huiusmodi bene patroni fungetur officio, & rabularum forensium minus probe exercebit, cum incaluerit humor, nulla enim habita aliorum hominum ratione, prompte falsa veris immiscens, impudenter quæcunque in mentem veniunt effutiet, præsertimque si faciem habebit vitream? hoc est albam, & splendenterem.

Habet hæc temperies quoddam proprium eiusque quasi per se annexum prædicatum, quod alijs mala nunciare, & tristes memorare casus, illosque etiam exaggerare, & auferere lætatur, an causa est quoniam malignus est, nam alienis delectatur malis; Malignus autem ideo est, quoniam alios non amat, neque enim sociabilis est: Timoni similis; abhorret autem ab hominum societate, quoniam ficeus est, ficii enim proprium est, alieno terminari non posse, sed proprio contineri; durus itaque, & secundum se alij odiosus, si quidem alios non amat; a misericordia autem longe absens, nisi in quantum timidus est, non igitur ratione aliorum, sed causa propria, alterius tangitur ali-

quan-

quando malis, eadem de causa quoniam siccus est, & durus, & obstinatus, neque amore, neque dolore, ad lachrimandum est facilis, quare ferus, & crudelis; ijs, quos odio habet nunquam sincere conciliatur, & pauet, timidus enim est, omnis autem timidus crudelis, sibi enim cauere quærit, ac semper metuit, ne noxa inferatur, alios forsitan sibi putans omnino similes, & qua mensura mensurat alios, eadem se ab alijs menturari credens; eadem etiam de causa indiscretus est, aliorum nullam rationem habens, ceu foret atinus, nisi quantum timor suadet; Insomnis, quoniam siccus, & dubijs semper plenus, nunquam fere de rebus pro vt sunt iudicans, sed, vt de Hermogene dicebat Horatius, sibi semper inæqualis, & secum dissidens ipse, nunc magnis inhians nunc concha salis pura contentus, cuius inæqualitatis causa est diuersa habitudo, quam ad cæteros habet hic humor, secundum quod magis, vel minus calesci; quod exemplo harmoniæ concentusque clarum est, in quo, si vox grauis mutetur & subinde intendatur, & remittatur, necesse est totam harmoniam, etiam secundum speciem mutari; durus, difficilis, oburgator aliorum audax, ad arma promptus, nihil non sibi arrogans, idem timidus abiectus humilis, quæ sane soluentur, cum capiemus eundem humorem modo frigore naturali; modo calore accidentali occupatum: Nam vt de Hercule furente, de de Philoætere, ac multis legitur alijs, hoc humore abundantibus, cum incendebatur, omnia audebant, eodem autem extincto, ad se reuertentes aëtorum pigebat, ac pœnitebat; Quo factum est, vt si ament, aut oderint, in fûrias ruant, & non minus ac Dido, nisi suo potiantur amore, sibi manus inferre cogitent; nisi ruina inimicorum odium saturent, viuere se non posse putant; Homo hic delator efficitur occultus, & valde fraudulentus, iniquus, degener, detrectator, & vt in prouerbio malorum Ilias; plerumque autem, & salax, & libidinosus erit, & omni inquinatus libidinis turpitudine, siquidem melancholicus falso abundat humore, quo continuo irritantur partes genitales ad excretionem, at horum suorum vitiorum dissimulatur, & secum tacitus in pectore talia gerens, & Hippocrita verus; sanctitatem, iustitiam, simplicitatem, quæ nulla in ipso est, præse ferens, quod totum ab insita, & innata orritur malignitate, cuius causam supra attulimus: Quare vt Horatij vir probus: *Iane pater clare, clare cum dixit Apollo.* Deinde labra furtim mouens, & metuens audiri intra se metipsam iterabit.

Pub.

Pulchra Lauerna, ab fallere, da iustum sanctumque Videri :

Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem .

Tacitus igitur, & falsus simulator, & diffimulator, alienorum cupidus, rerum suarum tenax, obseruator, veterator, qui suadente timore, & innata malitia in varias se possit species, & vultus conuertere, ex his, furtis etiam erit aptus, & si spes latendo aderit, fur erit eximius, videmus namque animalia, quæ sunt huius temperamenti, talia esse secundum naturam, vt malitia abundant, & timore, atque astucia simul, congenita enim sunt; & eadem irritata, cum fugere nequeunt, audacter mordent, & se tuentur, vt vulpes, montani mures, glires, & fainæ, & martures, quos vulgo appellant; Quod si iterum reliqua ratione, ac methodo horum eorundem hominum, qui hanc fortiti sunt temperiem, dispositiones profequi volumus, cum alijs, & cum se ipsis, ostendere; Agite consideremus, quomodo primum se se habeant ad Deum, & diuina deinde conuertamus sermonem ad habitus, qui se metipfos, & potentias suas animæ respiciunt, tertio quomodo se habeant ad fortunas, & opes, quarto ad honores, quinto in commercijs hominum, in serijs, in iulibus, & iocis; vltimo in omni vita, tum actiua, tum contemplatiua, hoc est in artibus, & scientijs: Hoc enim videbimus longe magis apparere diuersos, quam illa vitra triangula soli, & lumini exposita, quæ secundum quod parum vertuntur, aut conuertuntur, diuersissimos ostendunt colores, quorum tamen nullus illi reuera adest; aut pictorum tabulis iudicabimus similes, in quibus multi quidem colores, sed indiscreti sunt, nullamque certam imaginem referunt, ex his licet plurimæ formari possint.

Melancholici temperamenti præternaturalis repetitio.

Cap. XXVII.

HOc temperamentum esse late patens diximus; pauci enim sunt in quibus virtus terræ non appareat; cum secundum molem omnino prædominetur; operationes, quæ ex hoc nascuntur temperamento possunt considerari secundum diuersitatem suarum causarum; Materialem, effectiuam, & formalem, finalem non ponam, finis enim rationem habet boni; bonum secundum naturam est, at hoc non est secundum naturam, & natura est forma, quæ mediætas est: At hoc temperamentum

I

ple-

plerumque à mediocritate discedens, vel in excessu peccat, vel in defectu, finem igitur habere non dicemus, neque huius causam finalem contemplabimur, forte autem bene erit causas profequi, & primo ad materialem accedentes dicemus.

Materia dupliciter capi potest, vna ex qua temperamentum constitutum est secundum prædominium, altera est circa quam versantur operationes, quæ secundum hoc temperamentum sunt. Cui igitur accidet hanc humoris speciem prædominari, quæ à Medicis teste Galeno 2. de naturalibus, facultatibus vocatur atra bilis, & cum peruertit salsedinem quandam suscipit, & refrigerata, ab Hippocrate vocatur aqua; si à calore putrescente plus iusto exurit, iam calida, & sicca effecta, terribiles parit passiones, quare vel secundum excessum dicitur caloris, à naturali statu deflexisse hunc humorem, vel secundum defectum. Hinc non solum in diuersis eiusdem temperamenti viris, sed in eodem variæ, ac toto genere diuersæ, & contrariæ apparent passiones, & sibi ipsis desonantes; Hoc autem speculantibus ex diuersis materijs circa quas versari contingit clare erit manifestum. Primum itaque circa Deum, & diuina dupliciter peccare solent, aut enim superstitiosi sunt, & creduli, quoniam timidi sunt, si quidem frigidi, quare & bardi, frigido enim crasso, & lento humore abundant; taleque est genus meridionalium virorum superstitionibus, & incantationibus, & obseruationibus vanis obnoxij, nam sunt creduli, & quam susceperint opinionem diu retinent; At quando est calefactus humor, se plusquam alij scire putant, hæreticique fiunt obstinati, rebelles obcæcati rationem non audientes, eiusdemque penitus incapaces. & quamuis neque respondeant, neque respondere sciant, persistunt tamen, & frangi potius quam flecti potest eorum cor, & voluntas, duri enim sunt obstinati, iidem si quando vehementer exarserit humor, erunt impij, feri, & insipientium eorum qui dixerunt Deum non esse nullumque adeo magnum malum est, quod illis paruum non videatur; Hæc itaque de Deo sentiunt, vt quandoque humillimi sint, & toti Deo diuinisque addicti, quandoque impij, & Deum diuinaque contemnant, inter hos referuntur Hippocritæ tristes, & qui sub sanctitatis specie, viduas, & homines simplices fallunt; quos Dominus noster falsos vocat Prophetas, Talem volunt fuisse Neronem, qui modo totus superstitionibus suis seruiebat, aliquandoque eadem imagines,

gines, & idola spernebat, vt aliquando etiam nonnullas vrinas con-
 sperferit, In proprijs affectibus, & appetitibus tales sunt;
 Vt constantes, in sola sint inconstantia, primus igitur vehem-
 enter timidi, quoniam frigidi, & diffidentes, & increduli ple-
 rumque, quoniam nimirum timidi, eademque de causa nonnun-
 quam desperati; si ergo putauerint se ab aliquibus odio haberi,
 suspitione repleti nemini fidunt, solitarij sunt, eo maximo odio,
 prosequuntur, crudeles, cum nocere possunt, cum non possunt
 plus iusto humiles, & abiecti; At si calorem conceperint hu-
 mores illi atrabiliarij, iam Atteos, ac Tyestas expectare lice-
 bit, nullum enim adeo magnum est scelus, quod ipsis minimum
 non videatur, In venerem vetitam, & non vetitam aequae pro-
 ni, insolentes, nihil non sibi arrogantes; eas enim subeunt pe-
 ne passiones, quas olim calido, & ficco dicebamus conuenire;
 Neque solum voluptatibus veneris, sed gulae dediti, helluones
 maximi existunt; Tunc etiam cum spiritus feruet prodigi, &
 & profusi existunt, at deficiente feruore dolent, atque dedisse,
 aut profudisse nolent, ferroque sapiunt; Naturaliter enim
 auari sunt, neque hoc solum, sed turpes, & sordidi, & indigni
 qui inter viros probos numerentur, id autem illis accidit, quo-
 niam praeter se ipsos neminem diligunt, atque ex horum genere
 esse debebat ille decantatus Timo, qui cum tota vita sua se-
 mel exisset in publicum forum, ascendens pulpitem dixit alta
 voce, se domi habere ficum, a qua iam plures pependissent a se-
 metipsis necati, si quis esset, qui se suspendere vellet, accederet
 celeriter, antequam illam rescinderet, vt facturus erat; & cum
 videretur, illum omnes odisse; Vni tamen Alcibiadi delicias
 faciebat: Quod ideo libenter agere se dicebat, quoniam Alci-
 biadem maximorum malorum putabat futurum causam; Athe-
 niensesque propter illum diu lachrimaturos, ac dolituros. Ab
 his igitur neque actiones magnificas, aut nobiles expectare
 oportet, neque putandum est in animas sordidas viles, & abie-
 ctas intrare posse magnificentiam, munificentiam, atque libe-
 ralitatem, quarum ratio in calore humido posita est, hos au-
 tem omnino diximus esse ficcos, & aliquando frigidos; ficci au-
 tem alios non amant, quia res nisi humido iunguntur, non amant
 ficci, quod videmus in senibus, qui quoniam longe a calore hu-
 mido, & aereo distant, illi etiam parum, aut nihil amant; quia
 & lucellum quantum vis paruum sit, propriae praepouunt vitae,
 cum itaque se ipsos non ament, rationabile est etiam alios non
 amare.

Et quoniam hos esse præter naturam dispositos dixi, & longe ab esse a mediocritate, quare, & à virtute, & à prudentia, ac recta ratione, eisdem est videre abiectos, despectos honorem, atque infamiam æque non curantes, nihil pensi facientes, bene an male audiant; iidem rursus, & præter rationem ambitiosi apparent, impatientes iurgiorum, ac contumeliarum, secundum quod peccans humor magis, vel minus inflammationem aliquando extra se ipsos, ac mentem ponuntur; Hominum societates, ac cõmertia vitant, quare neque ad exercendam mercaturam sunt apti, neque ad prouehendas, aut inuehendas merces, raro enim sibi cum alijs conuenit: Quare nunquam cum alijs iocabuntur, nunquam ridebunt, ac festiui erunt; At si cõtingat eos iocari incipere, qualis ille Tigellus cum canere cæpisset, nunquam desistunt; & tandem in iram, & amaritiem eorum vertetur iocus. At in serijs austeri, duri impatientes, immites, & quos nolles villo pacto tecum agere; & rixari, hos semper audire, à negatione incipere, cum aliquis eos interrogat; & peruicaccia quadam (nisi timor eos impediat,) semper vti in praxi, & mutuis hominum congressibus; si vero incaluerint, audacter, & arroganter nimium cum alijs agitant, vt aliquando cogantur homines non solum illis male velle, sed etiam male dicere, & peius facere. Aptiores erunt ad artes mechanicas, & solitarias, & in his poterunt aliquando proficere; mediocriter enim incalescit hic humor in artibus sedentarijs, quare continuum, & æqualem emittit vaporem, & ideo artibus, & scientijs operam dare poterunt, in actiuis non proficiunt. Qui vero litteratissimi fuerunt, & pessimorum vitiorum homines, probabile est tali fuisse temperamento præditos.

Ex quibus igitur consistat hæc temperies, & quare anima hoc vtens temperamento, & quomodo operetur, & tales inducat dispositiones patere potest; causas igitur materiales, has dicimus talium dispositionum. Certissimum est vnã, & eandem causam diuerso, opposito modo dispositam oppositos facere effectus: Humor hic super abundans vna est causa; Huic accedit, & calor & frigus, quæ illum diuerso modo afficiunt, quare diuersi, & oppositi existunt effectus: Causæ autem vel sunt internæ, vel externæ. Internas voco exustionem, ex oppilationem, incinerationem quam dicunt, refrigerationem, & congelationem humoris atrabiliarij, & secundum variam propotionem, quam cum alijs humoribus habet, malsam sanguineam, quæ in
venit

venis est, statuentibus; externas causas appello, quæ ab extra procedunt; sicuti quæ sensibus apparent, & adesse præsentia iudicantur, siue ea sint talia, qualia putantur, siue non sint: quæ non sine sensu esse possunt, & in phantasia, & in mente accidit autem hæc externa, plerumque ab his longe aliter recipi, atque reuera existant: quod fit, eo quod male, & præter naturam dispositi sunt: omne si recipiens præter naturam dispositum est, & id iudicatur præter naturam etiam propriam existere. Hæc igitur forte possumus putare causas propter quas humoris atrabiliarij prædominium adeo diuersos mores, aut vt verius loquar, varias causet dispositiones, et facultates animæ, si non secundum substantiam attamen secundum qualitatem, et operationem adeo differentes faciat, vt non hominis, sed bruti potius operatio fit dicenda.

De causis, & varijs differentijs quæ hanc sequuntur temperiem. Cap. XXVIII.

CAusas formales, siue differentias huius temperamenti specificas, enumerare difficile est; cum sint positæ in diuersa proportione quæ est, atque esse potest inter hunc humorem vt principium passiuum, et calorem vt actiuum; qui calor et ipse diuersus est pro ratione diuersa subiecti in quo primo existit, siue ipse secundum naturam, siue præter naturam existat. Hic secundum se, vel in spiritibus, vel in bile flaua, vel in sanguine est: et ab his huic humori communicatur, et secundum hanc rationem diuersus fit; diuersam autem cum susceperit rationem, etiam et diuersas in homine causet passionis, et affectus; vniuersalis itaque ac prima, & communissima ipsius ratio est, vt a mediocritate naturali recedat, vel versus excessum, vel defectum: cum scilicet amplior est calor temperato, vel eodem remissior. Quas rationes, ac proportiones diuersas ab excedente calore procedentes si contemplabimur; sese offeret affectus, qui est vehemens animi motio incallescens hoc humore, ad id quod sub ratione boni, aut mali apparet longe aliter atque communiter alijs hominibus accidere solet; Hinc fit vt gaudeant, doleant, timeant sperent, et alijs passionibus moueantur, at quando, et quomodo, et vbi, et cur non deberent; similisque est horum mo-

tus

tus pilæ æneæ bombardarum; quæ in quodcumque feratur, magnam facit impressionem, sua mole & pondere id agens etiam si ab externa vi leuiter pulsa fuerit. in calescente enim hoc humore, non secus atque terra ab æstiuo sole, attolluntur vapores, siue exhalationes quædam siccæ, quæ aerem caliginosum faciunt, & crassum & plerumque res maiores procul spectantibus, quam re vera sint, appareant.

Si calorem magis conceperit hic humor, & amplior, & siccior exhalatio attolletur, mentis acies exacte non dispiciet, quid agendum, dicendum ve sit, & tunc dicimus mentem motam esse, pro magnitudine affectus hominem bene apud se non esse; ut enim ab hac sicca calligine exterius a sole excitata prohibetur oculus, ne possit in longitudinem prospicere, ita ab hac interna exhalatione impeditur animus ne possit prospicere, neque perspicere, quid sit è re sua; Mentis motionem delirium excipit, quod contingit cum amplior fit caliditas, mente mouetur Turnus apud Virgil. cum ipsi narratur se sua dextra occidisse reginam Latini uxorem, vix proportis Messapum, & acrem Atinam sustentare aciem, ait enim Virg. de hoc in lib. 12. Aeneid.

Obstupuit varia confusus imaginem rerum.

Turnus, & obtutu tacito stetit, & æstuat ingens.

Imò in corde pudor, mixtoque insania luctu;

Et furij agitatus amor, & conscia virtus.

Ut primum discussæ Umbra, & lux reddita menti,

Quam nempe tenebræ, & halitus eleuati ab exurente calore melancholiam, offuscabant.

Affectum magnum, ac heroicum exprimit in eodem Turno irato contra Drancem, & illius dicta redarguente; Delirat item Dido in quarto dum ait.

Non arma expedient, totaque ex Urbe sequentur?

Diripientque rates alij? naualibus ite,

Ferte citi flammis, date Vela, impellite remos.

Subdit deinde; Quid loquor, aut vbi sum?

Qua mentem insania versat, Infelix Dido?

Nullum enim ex Galeno 5 de locis affectis delirium perpetuum est, præter id quod ab affecto septo transuerso oritur, definitur autem ab eodem in tertio de sympatia, causis quod sit deprauatus motus principis facultatis, quare & imaginatio, & per eam læsa etiam est ratio, deliriumque ait, non posse esse continuum, quoniam neque motus continuus, nisi forte sit ex phreneti læ-
foque

foque diaphragmate: At delirij cum plurimæ sint species, nunc sermo est de eo, quod ex acenso atrabiliario humore oritur, eoque perdurans, quousque consumptus sit humor, & totus defuerit; quod si per essentiam affectusque cerebri meningibus existerit; delirium quidem semper erit, at secundum magis, & minus differens, longe enim aliter delirabit, cum accensus est & vitur humor, & postquam iam est consumptus. Hos autem, quorum per essentiam affectum fuerit cerebrum, & cerebri membræ, puto, quidem in meliorem statum restitui posse, at sanari penitus non puto, quod experientia, & dictis præceptorum mihi innotuit; Ex amore atrabiliarius factus est nobilis quidam vir, ille delirare cepit, quin & furere, longis maximisque remedijs restitutus est, desipiebat aliquando, diutissime, ac obstinatissime tacebat, aliquando garrulus, ac loquacissimus fiebat; tandem stolidus, effectus lenta febricula obiit: Delirabat Atys apud Catullum priusquam sibi testes abscinderet, & cum abscidisset furor gliscebatur, & cessante furore, & remissa a satione, subijt somnus, post quem ad se rediens, se euiratum cognouit, & indoluit, excessus igitur delirij furor est, furore correptus Phylottetes, & Ajax, & Orestes cum *geminum solem, & duplices putaret, se cernere Thebas*; Dum autem hoc furore tenentur, non vultus, non color vnus manet, quoniam a vehementissima flamma dum vitur humor, vapores inordinati attoluntur, quofit vt idem non maneat color, neque idem vultus, cum ergo hic vapor calidus, & siccus per nervos it, violentissimi fiunt motus, & maximam vim acquirunt, si per ventriculos cerebri penetrabit, mira dicere, sed incondita, & præter rationem solent, & quæ sunt in potentia, reposita in phantasia ad actum perducuntur: Tales Cassandra, & Sibillæ, & cum penitus interiora perturbantur, eorum qui dixerint non recordantur, quando autem eum aliqua moderatione, motiones fiunt, vt illarum impressio quædam remaneat, quasi somniorum, meminere dictorum, & factorum; Ex bile, dum adurit furorem apprimè expressit Seneca in Hercule furente: Enthusiasmos, minor est furore, & delirio minor, sed vehemens; & heroicus, vt sic loquar, excessus ipse affectus; omnino cum incipit exuri atrabilis, est quædam mentis motio, sed ordinatior, & diutius perdurans, quam illa de qua supra, vult autem Plutarcus quadruplicem esse enthusiasmos, Veneris, Martis, Bacchi, & Apollinis, siue Musarum; ego tot posse esse enthiasmi species quot sunt

affe.

affectuum, & enthusiasum nihil puto, nisi excessum quendam vehementis affectus; enthusiasus admirationis illum caput, qui obstupuit, & cui steterunt coma, & vox faucibus haesi.; enthusiasmo pauoris mouebatur Turnus xij Aene. & si quis dicatur amens formidine, semper enim excessus horum affectuum aptus est mouere mentem illam, quæ afficitur ab eodem. Enthusiasum proprie patiuntur melancholici, taliterque afficientur, cum subiectus susceperit calorem humor quod illi accidit, cum propter obstructions difficile euentatur naturalis calor, & semper cum introcedit fit se ipso maior. Bacchi enthusiasum legemus apud Horatium dicentem.

Quo me Baeche rapis, &c. & afflata Apollinis Spiritu Sybilla, maior videbatur, nec morrale sonabat, quod de Pythia etiam testabantur, quæ Spiritu de cauerna quadam exeunte repleta, canebat futura, quæ neque ipsa, neque alij, nisi post factum diuinare poterant; at de enthusiasmo plurima dicta sunt in lib. de diuin. person. Enthusiasum sequitur estasis, quando aliquis extra se ipsum positus neque audit, neque videt, quæ ante ora, oculosque sunt, & alia longe diuersa auditque, videtque; quam passionem memini, aliquando legisse, cuidam accidisse, qui tanquam mortuus remanens, post longum tempus ad se redibat, & mira intuitum esse, & audisse garriebat. Videtur autem passio hæc post longam humoris atrabiliarij exustionem quando iam, vt aiunt, in cinerem conuersus est, accidere.

At rursus si defecerit calor, humorem hunc facere videbimus homines bardos, stolidos, pigros, debiles meticulosos, socordes, sordidos, corpore non minus quam animo, si creuerit frigus, fit stupor, & rerum omnium, admiratio inepta, & ruditas quædam in concinna, & grauis, maxime autem asinis, & si quod aliud animal est, magis rude, et indocile fiunt similes hi homines; Tandem si plusquam oporteat valde frigescet, homo iam in quoddam lethargi genus incidet, vt quasi torpidus existens, vix moueri possit non se non alios cognoscens. Hæc itaq; ea esse videntur, quæ huius humoris sicci, quem atram bilem vocant, in temperamentis prædominium sequi naturaliter apparent, cuius, vt dixi, tot sunt species quot terræ dicebat Aristoteles; Multo tamen plures erunt, ac longe diuersa parient symptomata si miscebuntur simul alij: Nam ille Argiuis, de quo mentionem facit, Horatius:

Qui se credebat miras audire Tragedos.

, in vacuo latus plausor, sessorque theatro.
 Probabiliter atrabiliarius quidem erat, sed cum subdominio sanguinis, & pituitæ, quare calor ex adustione procedens, cum ille apud se non esset, mitigabatur ab illis duobus humoribus, & sic læta, & ridicula, se videre purabat; Pariter, dum essem iuuenis, in hac ciuitate erat quidam vir nobilis, qui se regem Galliæ putabat, & tanquam præsentis forent Comites, & Barones sui Senatus coram illis disputabat, & illorum sententias referebat, præsentis, vel domesticos, vel ignotos, neque alloquebatur, neque audire, aut videre dignabatur, nihil si interrogaretur respondens, nihil si interea manu præhenderetur, aut contineretur, monstrans se impedimentum sentire; aut animaduertere.

Cum autem ad se rediret, vehementer dolebat, & pudebat se hæc dicere, aut facere; Alij contingit ex ira nimia, mente moueri, & cum esset Nobilis, & Senator, fere nudus de domo exiit fuisse magno armatus, quo fugientem feruulum quendam dolare quærebat; Huic igitur bilem flauam aduri, & adustam superare alios humores putandum est; quando paulo post febre, & vehementissimo captus delirio, vel potius furore mortuus est. Putarunt medici prædicto humore plenas esse cerebri vacuitates, aut potius similem materiam totam cerebri occupasse substantiam: Quod visum est; fieri posse ab humore aquoso, & cum salsa pituita mixto. Fuit etiam quidam, qui præmulta, & maxima assiduitate in studijs litterarum effectus est comatosus, nihil pene respondens, & si quid semper ab re, cui ex hoc morbo mortuo, cum secta fuisset caluaria cerebrum in factum humore quodam subflauo reperiere, & aquoso.

De complicatis complexionibus, de calido, & sicco temperamento. Cap. XXIX.

QUæ temperamenta excedebant, aut deficiebant à naturali, atque optima temperie hominis contemplati sumus, & quomodo cognoscerentur, & quas propensiones in hominibus inducerent considerauimus, nunc complicatas consideraturi, quæ præstantiores sunt, à calidaque, & sicca exordiemur, hæc refert ignem, proprietates igitur ignis analogicè illi conuenient; Quare primum ante oculos habere oportebit ignis naturam; quæ consistit in fieri, quapropter semper eget eo ex quo fiat, calidus, siccus, rarus, leuis, penetrans, mobilis, subtilis, facile

K

facile

facile cedens, maxime actiuus est ignis principium vitæ, omnique motus, omnis denique operationis, non causa, sed concausa, vt testatur Aristoteles secundo de anima: igni proportionem respondet bilis, quæ flaua dicitur, ætas iuuenilis, æstiuæ tempestas, diei meridiana pars, quando nempe sol in meridie existit, ignis in animali propria est sedes cor, à quo Spiritus Vitales tanquam à lucente flamma radij, per vniuersum corpus feruntur, vt lumen per diaphanum corpus.

Cui itaque inexistit huiusmodi temperies, hoc est, cuius sanguis existet circa præcordia calidus, & siccus plus iusto, in hoc prædominabitur bilis flaua, cum subdominio sanguinis, quo calor siccitatem superabit, calidus, enim vterque humor est, tum sanguis, tum bilis, remittitur siccitas bilis aliquantisper ab humido sanguinis, ac sequetur tertio loco melancholia intendens bilis siccitatem, vltimo exitit pituita.

Cui itaque naturales humores isti quattuor sic disponentur, & omnes erunt secundum naturam propriam, atque homo ab interno principio, & per se, non autem per accidens talis erit, secundum corpus, istas habebit conditiones: Capillus niger, ignis enim proprium est, cum agit in humidum, colorem parere nigrum, quod in caligine, & in carbonibus conspicitur, at capilli ex humore viscoso, & lento qui aduritur, nascuntur, sunt enim proportionati caligini, quæ in caminis vbi multus ignis accenditur, generari solet, sunt etiam capilli crassi, quoniam calidi est rarefacere, rarefacti pori cutis, pilos generant crassos, si vero magis, magisque augeatur calor, exsiccati cutis pori fiunt strictiores, & distorti, vnde crines nascuntur crispj, quos videmus in æthiopibus, color totius faciei subsqualidibus, qualis apparet in cinere combusto, frons lata, quadrata, æqualis, nasus magnus, oculi concaui, cærulei, parui potius, quam magni acute in Iuuentute, videntes, calor enim proprium est, ac demum ignis exsiccare, rarefacere, dilatare; totum corpus benè formatum, pectus amplum, pilosum, macrum, os magnū, subtilia labra, dentes robusti, mediocres, manus, ac pedes magni potius, quam parui, ungues magni, longi, robusti, subrosei, corpus rectum, vox grauis, motus celeres, prompti, inæquales, ac tota demum natura, quæ ignem referat. Quemcunque itaque habere tale temperamentum videbimus, hunc vocabimus in considerationibus acutum, admonitorem, etenim ignis alijs supereminet, & qui alios admonet, se illis meliorē putat, est etiam ad-

notator, aculeatus quique in aliena inquirat facta, ut inde risum sibi, & alijs pareat, promptus ad affirmandum etiam, quæ exacte non nouit, atque acris, ignem enim hæc consequuntur, facilis ad altercandum, nam & alijs præesse vult, propter idem animosus, & qui semper ante alios loqui velit, aliorumque mentem anticipet, celeritas enim ignis, & vehementissima ipsius motio est; paratissimus ad appetendum, & quæ vehementer appetit, illa eadem facile reijcit, nam calidi est attrahere, & congregare, & congregata dissipare, quod videmus in flamma, quæ lychno in existens attrahit oleum, & quod attraxit rursus in fumum, in aerem, in cinerem, atque excrementum, quod fungum vocat Virg. in Georg. conuertit. Huius eiusdem proprium est, modo hunc, modo illum manu apprehendere, alium alloqui, & responsum non expectare, audita citissimè obliuioni dare, inter socios solum esse, qui audiatur, ignis enim proprium est obstrepere, nec quiescere, estque cæu Achilles, durus monitoribus asper, inexorabiles, & tales quales esse descripsit Horatius Imberbes Iuuenes, qui primum soluti, aut à paternis admonitionibus absunt, aut ab adiunctis custodibus. Aspernator igitur est, etenim sibi fidit, si quidem alacris est, atque animosus, hoc est plenus audacia, & iracundia: Hic idem bellator est, & mille promptus siquidem animosus, atque alacris, & sperans, plenusque confidentiæ existit; Et bibax, sicci enim, & calidi est humorem appetere, cæu cum terra æstu calens, ac percita descendente pluuia ad propriam naturam traducitur. Ad cauilationes aptissimus, aculeatus enim adnotator, & propter hoc conuiciator, & cotumeliosus, alijs enim super eminere studet, & societatum conturbator, & qui facile cum alijs contendat, nimium enim cauilator, at si non hæc sola, sed quam plura alia incommoda patiat, acri tamen ingenio abundat, versatilis est ad intelligendum, promptissimus ad participandum quæ habet, & quæ scit paratissimus, liberalis itaque & promptus ad auxiliandum amicis; Ignis enim proprium est se dilatare, alijsque iungi, eadem de causa emendatus, atque mundus, & in actionibus exactus apparebit, etenim ad agendum promptitudo, ingenij acrimonia, ambitio, honorisque appetitus hæc facit; si quid vnquam ab aliquo sibi debetur, id acerbe querit, exactorque seuerus eius, quod sibi debetur, calidi enim est vehementer attrahere, attrahit enim quæ congenæ sunt; eorum quæ dicit, quæ narrat exaggerator eximius, nam calidi est dilatare, atque expandere, exultat, sibi quæ ipsi mirifi-

eē confidit, exprobrator beneficiorum, superbus enim est, & si-
 bi confidens, & iracundus, factiosus, feroxque etenim alterca-
 tor est, superbus, & contumeliosus. Ijs, quos amat valde ami-
 cus est, quæ enim vult vehementer vult, quando igitur Amicis
 bene vult, etiam ijs vehementer est amicus; Generosus est, &
 audax sibi enim confidit. & hac de causa prōptissimus est ad ani-
 mandum, & exortandum alios, cum enim calidi, & sicci pro-
 prium sit referre ignem, ignisque fuliginem causet, adustus ita-
 que in ipso natura producet humores, quare & hic excedente
 frigido fit hominum osor, homicida, & vt ait Mauritius Imper-
 ator apud Cedrenum cum homicida sit, timidus etiam efficie-
 tur, non enim ad occidendum hominem naturaliter vllus in-
 stigatur nisi qui à calore in multam siccitatem degenerans, ef-
 fectus est melancholicus adustus, quare taciturnus, paucorum
 verborum homo terram aspiciens, numquam iram deponens,
 quoniam sibi timet, igitur occidere quærit eum, qui ipsi nocere
 potest sic Vipera neminem feriunt, quem non occidunt, ex-
 aduerso Leones si quos grauissime vulnerarunt facillime sanan-
 tur. Vigente calore insultat, & illudit alijs, plus enim quam
 alij se sapere putat, quoniam superbus est, & sibi persuadet val-
 de, & iperiosus est, ignis enim est alijs supereminere, & propter
 eandem causam impudens, & iniuriosus, ignem enim refert, li-
 benter alijs insultat, & percunctator est, nam hoc proprium est
 superbi, libenter aliena inuertit, etiam violenter, nam hoc ignis
 opus est, qui si recta ratione operabitur, viresque apte sortitus
 fuerit, magnanimus erit, magnificus, & liberalis, vir ad mili-
 tiam natus, naturaliter minax, & si quando oporteat, alijs in-
 clinare se, hoc difficillime agit, siccum enim alijs difficile cedit;
 Bonorum suorum ostentator est, ignis enim vbicunque sit facil-
 lime se explicat, ad phrenesim inclinat, nam multa bile flaua
 abundat, quæ si caput petat phrenesim inducet, præceps, & mo-
 ras omnes præcipitans, calidus enim, & siccus est, & quoniam su-
 perbus alijs præesse cupit, procax, petulans, acque alijs insultare
 paratus; Naturaliter ad Venerem inclinatus, quamuis
 valde ab eadem lædatur, parum enim seminis propter siccita-
 tem generat, & multos Spiritus propter calorem eicit, vnde se-
 quatur lesio. Huis temperamenti proprietas quædam est, vt
 eadem sepe replicet, calidus enim, & siccus ignem refert, ignis
 essentia est hæc, vt se continue reiteret, sic Florentini, sic Ge-
 nuen-

uenfes ex confuetudine eadem repetere verba folent; redargutor idem eft, alijsque libenter contr. dicit, nam fe alios fupere putat, vnde & rixofus eft, & plerumque fagax, & acutus; quoniam autem ingenio acuto præditum diximus, falus eft, & Satiricus, & qui libenter alios nafo fuspendat adunco, dum mouetur fpifi gradus eft, & totus fe contorquens, mobilis, inftabilis, ftrepitofus, ftimulator aliorum, inuocatus teftificator, temerarius, hæc enim ad ignis proprietates referuntur, vnde, & tumultuofus eft, & turbulentus, etenim temerarius, & fufpiti-
 fus, vt diximus, moresque habet tyrannicos, & violentos fuper-
 bosque cum fit contumeliofus, alienorumque vfurpator; Inter hæc tot incommoda hoc bonum habet, quod apertus eft, & ve-
 ridicus, quique neminem decipere fciat, aut velit, qua propter,
 & hac vna ratione amatur, Leonis enim naturam representat,
 & ignis, qui lucidus eft, omnibusque confpicuus.

*De proprietatibus, & propensionibus huius temperamentii
 quoad contemplationes, & artes. Cap. XXX.*

Calidum, & ficcum temperamentum eft vel fecundum to-
 tum, vel fecundum partes principales, cerebrum, cor, he-
 par; que fint proprietates fequentes temperiem totius diximus,
 nunc quæ nam accidat calido, & ficco cerebro, & quomodo hac
 temperie præditum cerebrum ad cognitiones, & motus pro gres-
 fiuos difponat hominem nunc eft dicendum. Cerebrum calidum
 & ficcum cognofces ex pilorum capitis crassitie, nigredine, ra-
 ritate, crispitudine, ex capillorum quasi circum volutum verti-
 cem aquæ imitante, oculi parui, crocei, aut cærulei, naſus ma-
 gnus, facies offea ſqualida, os magnum, excrementa pauca, con-
 cocta, ficca, auditus acutus, & odoratus cum alijs qua itatibus,
 quas enumerat Gal. lib. artis parvæ cap. de calido, & ficco ce-
 rebro. Cum itaque cerebrum ſenſus, ſeu cognitionis fit orga-
 num, nec non & motus localis, cognitionis quidem ſecundum
 quod eft corpus ſimilare, motus vero ſecundum quod eft diſſimi-
 lare, manifeſtum eſt, quod quale erit cerebrum, talis erit diſpo-
 ſitio ad cognofcendum; cognofcimus ſenſu, & intellectu, ſen-
 ſus externus ſi conſideretur, vtique viſus ab aqua conſtituitur,
 ab aere auditus, ab igne odoratus, à terra cum aqua tactus, ab
 aqua cum terra guſtus, quem dicunt tactus ſpeciem; quare ſi ca-
 lido, & ficco vtitur odoratus, excellet igitur in hac temperie ol-
 factus,

factus, & oculi parui erunt deficiente humore, acuteque cernent propter excrementorum carentiam, & aer siccus, hoc est aqueo humore priuatus ad naturam ignis accedens facillime mobilis est, ideo exactissime audiunt, quod etiam accidit ijs, quibus mors instat, plerique enim acutissime audiunt, quoniam esiccatum à calore, & siccitate febriji cerebrum aerem connatum, in auribusque implantatum sicciorem facit, sic facillime mouetur; Nam aerem implantatum moueri, nihil aliud est nisi audire, exactissime igitur audiunt, nec male vident, & optimè odorant, at quoniam calidi est attrahere facile ab humido externo leduntur, hinc flante austro, & tinnitus & raucedines, & coryzæ, & huiusmodi affectus hanc temperiem opprimunt; Caro quoniam dura est, non exactè sentit, quare nec exactum admodum habet gustum; Quomodo se habeant externi sensus, & propter quid, dictum est, meliusque se habebunt æstate, quam hyeme, simile enim simili conseruatur, & in ætate virili, quam in iuuentute facile catarrho lædentur, sed facillè etiam sanantur, in his vita mediocris est, nam conuerso per ætatem in frigus calore frigidum, & sicci effecti in sperato moriuntur. Interni sensus sunt memoria, phantasia, & sensus communis; huius est recipere, memoriæ retinere, phantasiæ iudicare; Communis sensus in humido, & calido temperato positus est, quare adolescentès sensum hunc vegetum habent, & facile omnia sensibilia aduertunt, at memoria humido recipit, sicco retinet mediante frigido, quod rerum formas terminat, quare quæ pueri receperunt, aut didicerunt, easdem à senibus retinentur, quæ vero grandiores natu discere tentarunt cum multo labore, & recipunt, & retinent. Phantasia iudicat separat igitur, & iungit cum molestia, aut iucunditate agens calido, & sicco cæu instrumentis, altero quidem iungit diuersa, altero separat, nec ideo puro ego phantasiam affirmare, aut negare, sed dico, quod illa percipit hæc, nempe aibum, & dulce esse in eodem, & eadem non esse: Intellectus tres habent potentias, cogitatuam, discursiuam, apprehensiuam, frigore perficitur cogitatuua, calore discursiuua, mens res cœlestis nullo corporeo auxilio, vel omni eget ad suum opus peragendum: Nullo, quoniam nullius corporis est actus, siue nullius partis corporeæ; utitur tamen omni quoniam intellectui totum corpus seruit, quod si hæc vera sunt, manifestum est talem paratissimum habere intellectum ad discurrendum, & facile natum ferri ex hoc in aliud, tanta celeritate, vt

ple.

plerumque non meminerit eorum, quæ paulò ante intellexerat, paratissimus igitur est ad versandum per omnia intellectum, sed quæ intellexit nimia velocitate dum transeunt non retinentur. In cogitando, hoc est in componendo, & diuidendo propter frigoris inopiam in affirmatis, aut negatis non permanet, nisi ex obstinatione, atque ambitione, ergo ad Mathematicas scientias inepta est hæc temperies, sed nata videtur ad negotia, ad procurationes, ad lites, ad iurgia, ad rixas, neque quod pulchrum alijs suadent, ipsi facere possunt, propter igneam naturam, non ergo ad artes nisi militares, aut eas quæ cum multis socijs fiunt, sunt vtiles, vt remigium, messis, trituration, & huiusmodi; quid ergo de horum cogniticibus potentijs deductum sit, hinc patet, de motrice, quæ sequitur sensum mox dicamus. Non est localis motus sine appetitu, aut voluntate, nec vtraque sine intellectu, aut phantasia, nec est intellectus, aut phantasia sine sensu, & cognitione, qualis ergo, & cognitio est, & cognitionis modus, talis est etiam & animalis motus progressiuus, cum ergo ijsdem principijs innitantur, necesse est etiam vt inter se secundum illa conueniant: probabile igitur est, calido, & sicco temperamento præditum in suis motibus celerem, vehementem, & citatum esse, stare loco nescire, nec posse manus, pedes, caput continere, sed frequentibus motibus inconcinnis moueri, hoc enim in his proprium est, cum ergo aut loquitur, aut aliquid agit mente, nec manus continet, & modo festucas, modo floecos legit, & cum iter attigerit, progressumque inceperit, facile resistit, hoc enim flauæ bilis opus est, vt aliquando procedat, modo recedat, nec eundem obseruet in suis motibus tenorem, ille idem & manibus, & toto corpore dum incedit, se conuertit, & quasi in giru mouetur, & hæc de motu huius dicta sint.

In actionibus aliquando plus iusto cautus, & subtilis apparet, sed post consultationes quas fecerit, conclusiones non obseruat, plus iusto enim mobilis est, res alienas vehementer appetit, suas inconsideratè disperdit, calidi enim est remota attrahere, attracta dissipare. Circa amicos Imperiosus, superbus, qui que libenter alijs semper imponere, conuiliari, controuersari cupiat, in societatibus se ipsum exaltat, amicos deridet, si quid beneficij fecerit, exprobrat libentissime, litigat, clamat, minatur, rixatur, at si quis se virum ostendet, illiusque dicta flocifacere demonstrat, subito se remittit, & humilis euadit, nec superbiam, et contumeliam exercet, nisi cum ijs a quibus certo credit se impune.

80 *De Propensionibus Hominum.*

punè laturum esse, quæcumque dicit, aut facit, hæc enim flammæ natura est, vt paruo momēto modo ad has, modo ad oppositas partes leui flamine muretur, quare cum alijs intolerabilis est, et omnes agitat, et quasi officium faciat eorum, qui tympanum sonant in bello, nam bella cient, aliosque animant ad conferendas manus, ipsi interim nec arma tractant, nec quemquam feriunt, ita hic si cum sodalibus reperiat *vnus ære ciere viros, martemque accendere cantu*, et voce sua potest; solus neque hiscere audeat, nec cuiquam vim inferre; Hæc ignis natura est, qui tantus est, quanta sunt ligna, quibus hæret, solusque nullius momenti est quare ab amicis, intolerabilis iudicabitur, inimicis abiectus, et humilis videbitur; Honores magnopere appetet, et presertim paruos nec pati poterit, si aut non salutabitur, aut de via non cedant illi, qui alias soliti sunt hoc agere, ambitiosus enim et inquietus, alios superare quærit, et eos sibi subiicere, qui debiles sunt, sic ignis plumas, et huiusmodi res appetit, et celerrimè conficit; quare simul ambitiosus est, et ad cedendum paritissimus, ergo et quodammodo vilis, nec præ metu curans inhonorate agere. Sic videmus degeneres canes cum minoribus turpiter cedere, qualis sit ergo hic ipse tum secundum animum tum secundum corpus, quomodo agat, et quantus sit dictum est.

Reliquum est vt ipsius Naturales propensiones in Deum, Religionem Diuinamque ministros spectemus; huius ergo Natura nisi legibus institutis, educatione, ac ipsa demum ratione cohibeatur Capanei, aut Mezentij Naturam, & propensiones habeat, etenim & Deum contemnet, & religionem ridebit, & religiofos spernet, cumque res prospere procedunt, aut quando est cum alijs, inter eos exultat, & aliquid apparere vult, hic idē, si quando aliquid aduersi ipsi accidit totus in preces se conuertit, Deum obsecrat, & ex superbo abiectissimus efficitur, & quam tunc non meretur, a Deo, humiliter opem exposcit; Talis igitur est hominis huius Natura, raroque medium attingit, sed modo ad hanc, modo ad oppositam extremitatem se se applicat, artibus nullis videtur deditus, nisi forte oratoriam aut dialecticam exercent, aut illas quæ artificiosæ dicuntur, in quibus multum est ingenij, & parum corpus laborat, est enim hic vir naturaliter instabilis, siquidem calidus est, & siccus, ignem enim refert, cuius natura est subtilitate quidem alia præcedere elementa, & penetrare, & instabilissimum esse, & nunquam in eodem statu permanere qualis igitur sit naturaliter vir hac temperie præditus in flore suæ
ætatis,

ætatis, & cum quadragesimum annum natus fuerit, & in vere, & temporibus calidis, ex his manifestum est, & cum biliosus sit probabile est breuē vitam habiturum, & nisi circa trigesimum sextum annum obierit, & præcipue ex morbis calidis, & siccis probabile est ultra 54. propter humorum suorum subtilitatem vitam producere vix posse. Hoc autem temperamento prædita fœmina libidinossissima, superba, intolerabilis, curiosa, garrula, rixosa existet, vix homini cui hæc in vxorem cadet, grandis, macra, turpis, longa facie, naso magno, pilosa, crispa, deformis potius quam pulchra, ambitiosa tamen, & quæ formosa puella plus iusto apparere appetat.

De Temperamento sicco, & calido, eiusq; proprietatibus.

Cap. XXXI.

Temperamentum siccum & calidum longe à calido, & sicco distat, etenim calidum, & siccum refert ignem, & siccum & calidam terram exustam, prius naturale est, posterius quodammodo præter naturam, prius à flaua bile statuitur, posterius à melancholia exusta, vel torrefacta, sicut itaque contingit excessus siccitatis maior quam caloris, in hoc necesse est abandare melancholiam cum flauæ bilis subdominio, quos duos humores deinde sequatur sanguis, & pituita, prior in Iuuentute, posterior in matura ætate, & senectute: Hunc itaque macrum, nigrum, squalidum, carnem flacidam habentem, humore carentem videbis, aspectum seuerum, grauem, turpem potius, quam pulchrum, cui nigri adsint capilli, crassi, hirti, facies ossea, oblonga, oculi parui, concaui cærulei, seu rubri, os latum, magnum exilia labra, dentes magni, sesqui pedales, mentum magnum latum, maxillæ magnæ, asininæ, collum crassum osseum, brachiorum, & crurum ossa magna dura, manus, pedesque robusti, caro tibia-rum sursum obducta, vt circa talos solus tendo appareat, motus tardus, sed diu perdurans, totum deinde caput, in quo præualeat pars ossea; Cui itaque contigerit tale temperamentum naturaliter, & præcipue propter cordis dispositionem, & hepatis in siccitate concurrentium, hic sane sanitate fruetur, quæ tamen facile ab externis propter calorem lædatur. Huic ergo accidet plerumq; scabies quædam sicca, amplius & grauiter æstum feret, & siticulosus erit, & valde suspectus, ne in febres habituatas incidat, à quibus vix poterit liberari. Si enim huius

L

tem-

temperamenti vim speculemur ex vna parte propter siccitatem vitæ breuis est, ex altera parte propter calorem diuturnior, & sanè naturalis siccorum animalium, secundum quod sicca sunt, breuissima vita est, quod docent insecta omnia carentia sanguine, siccum enim facilius humido naturali priuatur, quoniam paucum habet, si ergo aliquis tale nactus fuerit temperamentum aptus erit ad carcerum custodias exercendas, ad confessiones audiendas, tacitus enim natura erit, seuerus, & rigidus, terram enim inflammata refert, difficile igitur cum alijs conueniet, nec facile potest mansue fieri, nisi donis, & auro, cum naturaliter lucri cupidus sit, sicut terra exsiccata humorem appetit, si miles fuerit optime muros defendere poterit, durus enim, obstinatus, & stabilis est, quoniam terram imitans, est etiam qui difficulter doleat; nec lachrymas emittit, durus enim est, quoniam siccus, & exustam terram refert, obstinatus, ceruicofus, qui plura propter despectum, & propter peruicaciam faciat, quam propter beneuolentiam, & amorem, incredulus atque præcipue suis familiaribus; aptior qui credat ignotis, durum enim diximus, & terreum, & si cum, & difficile alienas formas admittentem, est etiam indignabundus, etenim siccum si calorem conceperit ignem refert, quos contingit hoc sortiri temperamentum illos plerumque infœcundos aiunt, & præcipue si feminae fuerint, cum enim sanguine non abundant, aut saltem humidum naturale, nec semen hi, nec sanguinem menstruum illæ habebunt, sunt etiam insomnes, in humore enim somnus est, at multo magis viri, quam mulieres, ad labores, ad curas, ad studia aptissimi, si modo his se se applicuerint, ijdem præcæteris libentissime otiantur, & quoniam duri, eam seruant dispositionem quam susceperint diutissime, macri sunt, sicci enim, & calor humorem quo alitur, oleosum foras transmittit; vnde eorum subuculæ, & panni apparent vncti; naturaliter sunt sani, robusti, & nervosi, hoc enim proprium est spirituum calidorum, & siccorum robustum facere hominem, quod apparet in ijs, qui ex melancholia adusta in furorem rapiuntur; Aptissimi sunt ad omne scientiarum genus, & præcipue ad Mathematicas; contemplationibus, & curis, & disputationibus maxime accommodati, id enim ex Aristotele causat melancholia si quando calorem conceperit, pertinaces, peruicaces, impœnitentes, obstinati, perseverantes, duri etenim, siquidem sicci, & si quando contigerit ipsos magis, magisque irasci, rabiosi efficiuntur, immiseri-

cordes, rebelles, precibus furdi, iurarum recusatores, repudiatores, repugnantes dictis, factisque, & rationi, & violentiæ se se opponentes. Horum vna est proprietas, vt quamuis parum apti sint ad generandum, in Venere tamen sint proueni ex eodem Aristotele, spiritibus enim & humoribus acerbis abundant, qui vellicant partes illas, quæ eadem de causa & acuti sunt, & sententiosi, iidem enim spiritus, qui hominis irritant contigine, sunt qui etiam, cum ad partes superiores feruntur, faciunt hominem acutum, & aptissimum ad intelligendum, et cum magnorum virorum hæc sit natura, contingit plerofq; illorum facillimos fuisse, vt de Dauide, Salomone, Aristotele, Socrate, que legitur, atque hac eadem ratione, horum filij degeneres sunt, aut quia sanguis, et spiritus ad superiora consuetus est conuerti, aut quia plus iusto Venere dediti infœcundum emittunt semen. Cæterum solertes sunt, vt diximus, et acuti, et speculationibus dediti, sed naturaliter seueri, taciturni, subasperi, & qui libenter solitarij viuunt, solitudineque delectantur, has & similes cognoscemus proptietates in sicco, et naturaliter calido homine cum secundum naturam propriam dispositus est. Huius temperamenti tres sunt gradus, vltra tertium non stat humana sanitas, primum gradum cognoscimus in Italis qui citra Apenninum, et in Cispadanis habitant regionibus, hoc est intra Apenninum, et Padum hos enim, vt plurimum videbitis capillis subnigris, facie oblonga, non admodum pingui, barba colorem corticium Castaneæ referente, qui iidem facile hippocondriaca passione laborent, & ex se solitarij, & taciturni sunt, at si contigerit illos esse cum sodalibus, loquique cæperint incalescunt in sermone, nec à loquendo disistere sciunt, & cum ex se nec molesti, nec insolentes sint, cum sodalibus intolerabiles euadunt, Secundum genus hominum demonstrabunt Hispani, & præcipue Lusitani, superbi, ambitiosi, gloriosi, auari, alienorum cupidissimi, audacissimi, qui per tela, per ignes, & per media æquora, et gloriam, et diuitias quærant. At tertium locum occupabunt Pœni, siue Aphri, atque illi præcipue qui Mauritaniam incolunt, quam hodie Barbariam appellant, illi enim omnes capillum crispum habent, nigrum, barbam paucam, raram, crassam, nigram, corpore parui potius, quam magni, sed dolosi, mendaces, infideles, crudeles, timidi, cauti, sagaces, & qui in Fortunis aduersis animo promptissime respondeant; sed in prosperitatibus insolentes, & intolerabiles existant, qui vltra hunc gradum

fortiti sunt temperamentum, plerumque spiritu malo tentari dicuntur, lunatici, et melancholici, aut etiam stulti vocantur, quid ergo, & quale sit temperamentum siccum, et calidum, quod est inuersum superioris, et quot sint eiusdem gradus, et quas proprietates, seu potentias inferat ijs, qui illud habent, ex dictis manifestum est. Reliquum est vt quid importet si in Cerebro solo reperitur, aut Hepate, aut Corde dicamus.

De signis, & proprietatibus partium principalium in quibus siccitas, & calor predominatus fuerit.

Cap. XXXI.

SI quem contigerit cerebrum siccum habere, et calidum, illi inerit superfluitatum defectus, et sensuum perspicacitas, & acrimonia, & ad vigilias promptitudo, capillos habebit duros, crassos, crispas, faciem osseam, rubicundam, & colorem Cario-philli floris imitantem, oculos paruos, sed perspicaces, supercilia clara, nigra, robusta, plerumq; coniuicta, facile huic caput replebitur, sed facile liberabitur, nasus magnus, et os diductum, et manus, et pedes ossei, macri, sed robusti, totumque genus neruorum robustum, et forte, cumque motui, et cognitioni, et appetitioni seruiat cerebrum, vtque ait Aristoteles a cognitione ad appetitum, ab hoc ad motum procedamus, motum voluntarium esse sine appetitu, et appetitum sine cognitione impossibile est, qua propter omnes hæ operationes sunt cerebri, quas mediantibus neruis spiritum cerebri portantibus, ipsum cerebrum perficit; si ergo cerebrum siccum fuerit cum calore mediocriter excedente, externi sensus, & præcipue auditus, odoratus, & visus erunt acutissimi, cuius indicium est, quod acutissime odorant canes, quorum cerebrum siccissimum est, & sulphure mederi solent, quorum hebescit odoratus, & homines catarrho oppressi pessime odorant, & sæpissimè peius sonos percipiunt; qua propter siccum cerebrum vigentes sensus habet, quamuis notauerit Gal. eos facile visus acumen perdere, & grauedine plerumque laborare, sensus interiores diuersimode afficiuntur; difficile phantasmatum differentias memoria suscipit, susceptas diutissime tenet, & phantasia promptissima est, & iudicat exacte, sensus vero communis, cuius proprium est recipere, calore incitatur, sed ob siccitatem quandoque difficilè recipit, sic ergo interiores

riores tres sensus, quorum vnus recipit, alter retinet, tertius iudicat, dispositi sunt; Iudicio phantasia annexus est appetitus, cuius pars irascibilis in calido, & sicco, concupiscibilis in calido, et humido posita est. Hic igitur qui tale sortitus fuerit temperamentum erit maximè iracundus, morosus, & cum se offensum fuisse iudicauerit, vix poterit stare loco, vix parcere, & precipuè cum se iniuria affectum putarit, huius appetitus ad Venerea mediocris quidem erit, sed si habitum contraxerit in amore, nusquam dimittit ardorem, siccum enim quod suscepit retinet; Intellectus acutus, contemplationibus deditus, ad inquisitiones, et inuentiones perspicacissimus, vehemens, ad discurrendum paratissimus, et resolutiones quae fecerit exactissime seruat, motus velox, diù durans, erectus, robustus, hæc igitur passionibus sunt, quæ cerebrum siccum et calidum comitantur. At si cor siccum fuerit pulsus efficit duriores, frequentiores, respirationem magnam, pectus pilosum, macrum, ad actiones natura promptum, erit etiam qui tale sortitus fuerit cor, ferus, ferreus, immisericors, audax, & penè furibundus, parum rationem audiens, caro dura, ossea, multis pilis abundans, tactu aspera, inconcinna, huiusmodi genus Martiale appellare solent, Astrologi, hanc truculentam feritatem à Planeta illo animis hominum infundi dicunt solere. At si Hepar siccum fuerit, sanguis crassior, venæ duriores, habitus corporis siccior, flaua bilis abundat, quæ facile in atram degenerat. Horum vita naturaliter quidem sana est, non tamen diuturna admodum, facilius enim in frigidum, & siccum mutatur siccum, & calidum, quam humidum, & calidum, quoniam mortis ratio in sicco et frigido posita est, et facilius temperies hæc sicca, et frigida fit ex qua mors, quam calida, et humida, ceterum hos pene omnia morborum genera, quæ à melancholia, procedunt comitari solent, et plerumque hipochondriaca passione laborant, ad maniam, ad acutissimas febres prompti sunt, ad herpes exedentes, ad quartanas inclinati sunt, ac demum ad omnes morbos (yt dictum est) qui ab atrabile solent generari, tales igitur erunt qui hoc nacti fuerint temperamentum, si quando contingerit vnum ex his tribus principalibus membris ita affectum esse, & reliqua aut non repugnauerint, aut eodem modo erunt disposita; cum ergo temperamenta in quibus præualet cum calore humor, et siccitas dixerimus, restat vt ad ea, quæ à frigore fiunt accedamus.

CAlida temperamenta tum cum sicco, tum cum humido coniuncta contemplati sumus, de frigidis nunc agendum, & primum de frigido, & humido, ac de eisdem conuerso, idem de frigido, & sicco agemus. Primum ergo dicamus quid sit hoc temperamentum, quomodo fiat, et ex quibus. Secundum potentias, et dispositiones quæ in subiectum ab ipso introducuntur, postremo quales sint, et in actionibus, et in contemplationibus, et quam subeant ut plurimum fortunam, qui hanc qualitatem sortiti sunt considerabimus. Frigidum dicitur id quod natura est congregare tam similia, quam dissimilia; Constringit igitur unit, terminat, sed imperfectè, et priuationem, et terminum a quo potius, quam terminum ad quem dicit, frigus ergo quietem, frigus, priuationem, et imperfectionem notat, ergo frigoris operationes multo imperfectiores sunt, quam actiones caloris. Humidum dicitur quod alieno termino terminatur, hoc duplex est, quod madefacit, quale est aquæ, et hoc hæret, et alia alijs hæere facit, et quod replet solum, nec madefacit, nec hæret, et dicitur aeris; De frigido, et humido aquam referente sermo futurus est, quod desinientes dicemus; Hæc temperies est illa, in qua pituita naturalis ita prædominatur in corpore, et membris principalibus, ut tamen eius sanitas, et naturales operationes non impediantur. Fit hoc temperamentum ex prædominio pituitæ cum subdominio melancholiæ, quam sequitur sanguis, minima omnium bilis; præstat igitur in frigiditate per concursum duorum humorum frigidorum, hæc bilis atra sua qualitate sicca humiditatem reprimat, à sanguine tamen lenitur. Partes quamplures hanc sunt nacti temperiem, cerebrum, oculi, gustus, & quæ in corpore vocantur glandulæ; hæc pituita plerumque plenæ sunt; Si ergo temperamento consentiet locus, cibus, exercitium, ætas anni tempestas, probabile est hominem esse obtusum, ingenio carentem, tardum, causa est, quoniam refert aquam, & frigus, cuius proprium est constringere, & simul coniungere tam similia, quam dissimilia, caret igitur ea qualitate, quam vulgo discretionem, hoc est iudicium appellant, non enim nouit distinguere, nec discernere quantum distet homini homo, quid deceat, quid non, & hunc vocant stupidum, & tardum, & dicunt ad Asinos referri, quamuis illi sint magis sicci, quam

quam huic temperamento conueniat; Huius proprium est hominis, & rebus, & verbis plerumque abuti, improprie loqui nec reperire aliquando viam inueniendi propriam vocem; Causa est quoniam indiscreti sunt etenim tardi, siquidem frigidi; facile alienis moribus, & Imperijs se accommodant, quoniam humidi sunt, & frigidi; propter humidum alijs adhærent, & propter caloris inopiam superstare non curant, nec superbi sunt, hoc enim audacis, & calidi proprium est; ambigui, dubitationum pleni, etenim, vt dictum est, frigidi cum sint, neque acuti, neque prudentes existunt, bilingues, mendaces, si quidem timidi, quoniam frigidi Eunuchorum, ac castratorum animalium naturam referunt, qui ex calidis, & humidis frigidi, & humidi efficiuntur, quare, vt dictum est, bilingues, timidi, ad fallendum parati, & quoniam, vt diximus, proprijs verbis abutuntur circum locutores sunt, circum scriptores, confusi, imperfectè se ipsos explicantes, coinquinati, seu scœdati, abiecti, & contemptibiles, etenim frigidi sunt, & timidi, hac de causa effectum est, vt de decus non sentiant, & imprudentes videantur, non quod re vera sint, sed quod errorem suum non curant; qui facili negotio periurent, vel paruo lucro à recta ratione decedant, auari enim sunt, quoniam frigidi, & timidi, inertes, desidiosii, remissi, desides qui facile ledantur, etenim audacia, & acrimonia cum penè careant, nec facile sentiant se iniuria affici ab hominibus, derideri, ac deludi illos cōtingit; euiratos, & eunuchos, & ad scœminilem habitum propensos esse hos homines diximus, & naturaliter ad parendum etiam turpibus ministerijs apparent, scœmineam enim naturam sapiunt, propter quod etiam, & garruli sunt, & fugaces, timidi enim, in paruis etiam irresoluti, habetes enim, existunt ex tēperamēti natura, quæ ipsos inclinat ad dubia, ad ignorantias, & continuè quæritabundi existunt; Ad hernias, & ad hydropem inclinati sunt, & ad omne morborum genus, quod nascitur ex pituita. Imprudentes, quoniam habetes, impudici siquidem nimis obsequentes sunt, & ijs, in quibus non deberent, ad incestus, ad supra utroque modo ex æquo propensi, infideles quoniam & dubij, & inconfulti, nam sunt variables, ad aquam enim referuntur, quapropter insipientes, insulsi, insuaues, lamentabundi etiam valde, scœminas enim imitantur, & in negotijs lentii, frigidi enim sunt, ex his fiunt, quos appellant lunatici, frigidus enim & humidus humor, ac demum natura aquæ Lunaticam

nam sequitur, materialis, & pinguis, & rudis mineræ existunt, etenim insipientes sunt, vt diximus & propter hoc admirabundi, & qui omni etiã leuissima de causa obstupescant, dictorum, ac facturum immemores, & qui nisi vt de Piscatoribus dicitur, suo malo sapiunt, ad exercendam artem Nauticam, aut Piscatoriam, aut Pastoralem apti videntur, nam & de genere sunt, & non prompti ad motus; Inter omnes paratissimi sunt ad capiendum mutuo, nam aquæ proprium est recipere, & admittere aliena, & præcipuè graua; Usurariam etiã artem poterunt exercere, & similem, in qua minimum laboris, minimumque industriæ requiritur. Periuuri & mendaces, erunt eadem de causa, quoniam honorem parui faciunt, plebei, abiecti, humiles, viles, quodammodo ad prodendum socios, & amicos, non malitia, sed imprudentia adducti, pusillanimes enim sunt, viles, & timidi. Iam diximus impuros, & spureos esse; Lutosã enim, et impura est aqua, quæ terræ admixta illam superat; si macosi igitur isti sunt, hoc est quorum aspectus nauseam moueat, illotis manibus, vnguibus sorde plenis, impexa barba, sputis referta quæ omnia indicant aquæ prædominium in terra; usuratores sunt; timidi enim et viles, et secundum quosdam ad naturam anserum accedunt, sed reuera sicior est anser, et hac de causa aqua amat, a quibus ad id, quod est secundum naturam, hoc est ad humidiorum statum reuocetur. Cæterum qui tales sunt speculatiuum intellectum imperfectum habent, quare ad scientias, & contemplationes existunt in habiles, nec memorant quæ contemplati sunt, nec quæ dixerunt retinent; In actionibus etiã quoniam immemores sunt, & segnes, non bene laudantur; quod in ipsis dignum sit admiratione nihil, nec ad iram prompti sunt, nec ad preda auertendas, timidi enim sunt, & segnes, & propter hoc nec alienas vxores, nec res vehementer desiderant, et enim non audent requirere, non propter pudorem, sed propter timorem. In petitionibus igitur aliquando faciliores, hoc est si ipsi petantur, libenter conuenient, peti igitur desiderant, petere non audent; appetitiuam hanc ergo virtutem nati sunt, sensitiuam omnem habentem, motiuam etiã, vt diximus, virtutem segnem habent, et si aliena desiderant, sed petere non audent, timidi enim, & sua non dant, nisi coacti, aut timore ducti, amicis seruire, prompteque obsequi possunt, sed id ingratum illis est, ineptè enim, & insulsè hoc facere nouerunt, honorum non sunt appetentes

gentes nec ambitiosi, frigidi enim & insipientes, & viles sunt; se ipsos, propriumque decus obseruare nesciunt, & quid deceat, aut non, in dictis, & factis ignorant, stupidos enim & insipientes diximus, ad superstitionem propensi, quoniam timidi sunt, & creduli, atque sine delectu celi foeminae non minus ritè, & rectè vt decet, quam superstitiose, & præter rationem Deum, & Sanctos venerantur; & tot de temperamento frigido & humido, & de eius inclinationibus ex materiae dispositione prouenientibus dicta sint.

De Temperamento humido, & calido. Cap. XXXIV.

Humidum atque calidum corporis temperamentum ex his signis cognosces; Tactui caro calidior apparebit, hirsutumque erit corpus, & minus pingue color in facie rubor ad punici mali corticem accedens; capilli, cæterique pili etiam nigri; & corpus totum fere vinctum, & nescio quid oleosi, neque bene olenti succi remittens. Hoc autem de temperamento naturali, non autem ascititio loquor, quod ascititij genus multiplex est, cum hoc ab ætate, aliud ab aere, illud à cibo, vel à loco possit induci; vel etiam per participationem ab aliquo membro principali, At quomodocumque sit, capto homine, vel foemina in ætate consistenti, in loco temperato natis, & comparatis cum alijs sui generis, eos calidos appellamus quibus insunt qualitates siue signa supra dicta. His adde quod motus est velox, lingua celer, oculi maxime mobiles, cutis ad subnigrorem accedens cum rubore multo; pili aliquantis per in extremo crispi, & eo magis, quo magis calor præualet; cuius intensiois, & excessus tres sunt gradus primus quidem, quando corpus calidius apparet, ac cutis cum multo rubore subalba; secundus autem quando corpus est hirtum quidem, & pilis circa pectus, & crura abundans, & extremitates satis magnæ; Vltimus gradus quando cum nigro siue subfusco quodam rubore mixtus est quidam subcinericius color, & corpus macrum est & vestes inungit. Qui in primo caliditatis excessu reperitur, cum iam ad ætatem peruenerit consistentem; neq; lege, aut consuetudine, aut ratione, aut electione, in contrarios habitus restitutus fuerit; plerumque talis erit, sic etenim naturales inclinationes se habent, vt ferra ad scamnum, & gladius ad scindendum; licet iisdem quandoque etiam artifex opposito modo vtatur; qui artifex animæ responderet,

vt membra corporis, artificis instrumentis.
 Cui itaque in primo gradu, calorem superabit humida complexio, in 45. gradu nasci solita, in locis campestribus, & a proprio situ, non alienatis, nec præter naturam dispositis. Huic aerem æstiuum referenti tales à temperamento in erunt inclinationes, quas si sequetur probabile est futurum, talem qualem mox dicemus. Erit igitur tali præditus inclinatione; Aptissimus ad persuadendum alijs. quoniam calidus, & ad leges abrogandas, & mutandas natus, mutabilis enim alienorum appetitor, ac raptor, acer, actiuus, mobilis, instabilis, affectator alienorum ad causas agendas aptus, & qui procurator aliorum esse possit bonus, quoniam facile afficitur, & impressiones capit, aeremque in hoc refert; ambitiosus, animosus. Vt autem facilius quæ dicuntur intelligi possint, sciendum quod quamuis omnes passiones naturales compositæ sint, aliæ tamen magis ad vitam pertinent actiuam, aliæ ad contemplatiuam; aliæ demum ad artificiosam, & operosam; Atque tanquam ad tria vniuersalia genera poterunt omnes redigi naturales inclinationes; si à fine eas iudicare volumus; si vero à principio, utique inclinationes vel ad intellectiuam partem pertinebunt, vel ad sensitiuam, vel ad vegetabilem, quæ vero futuræ sint harum facultatum præcipue operationes ex earum principalibus iudicamus instrumentis.

Qui itaque secundum primum gradum caloris elongatur à naturali temperie; & toto corpore humidior, & calidior, ac præcipue corde, & cerebro, tanquam totius excessus præcipuis causis. Hic quo ad eam partem quæ cognitiones, & scientias respicit, & quo ad vitam contemplatiuam, nunc ita lato quodammodo captam, utique probabiliter denunciari poterit; Acutus sane, ac promptus in inueniendo, in disponendo tamen confusus, propter celeritatem discursus præceps, & anticipans maius extremum ante medium terminum; propter inordinatam celeritatem in suis cogitationibus non persistens; mendaciorum fabricator magnus; & plerumque nugarum. Vt autem sunt ad inueniendum parati, & ad iudicandum apti; ita ad disponendum, ac exequendum ea quæ iam inuenta sunt non admodum perfecti sunt homines isti.

Memoria enim minimum valent; & dum loquuntur, quæ paulo ante in mente concepta fuere effugiunt, & nihil eorum quæ conceperant prius manent; Memoria enim quietem dicit, quies frigidum opus est; Vt caloris motus, ignem enim numquam deserit

rit

rit motus, si animum ad vsualem, & elementarem appellatum, applicauerimus. Alijs itaque multo melius scientias monstrabit, ac dum loquitur doctior multo apparebit, quam cum ipse idem secum meditatur, ac meditata scribit, per pauco enim tempore interiecto, quæ in mentem venerant, abeunt, & noua succedunt; Erit ergo vir huiusmodi ad musicam, & ad Poeticam aptus, & qui ex improviso canere possit, nec mala ex tempore facere carmina, quæque dum audiuntur placeant magis, quam dum leguntur; Ad artem dialecticam etiam aptissimus, erit vir huiusmodi, nam subtilissimis, et quam plurimis argumentis, suam exponet, ac efficacissime persuadere tentabit opinionem; & cum illi non assentient homines indignabitur, ac maledicet eisdem.

Inutilis est huiusmodi temperatura, ad scientiæ legalis partem, quæ in legendo, vel contemplando versatur; multa enim memoria eget legum interpret, hic verò paucam habet, nam ad aerem refertur.

At in actione, vt in auocatione, & defensione causarum promptus, alacer, & subtilis erit admodum, vt ad causarum patrocinium apprime natus esse videatur, ad eamque præcipue partem productus, quæ in Mathematicis mechanica dicitur; vt quæ in elevatione ponderum, vel in machinarum inuentione occupata est facultas.

In actionibus autem, & operationibus ciuilibus, tali præditus temperamento vehemens, acèr, & mordax erit; & alienorum etiam raptor, calidi enim est attrahere, & idem profusor, & dissipator; affirmator eorum etiam, quæ non nouerit, vel cum Iuramento; & qui doleat cum ipsi fides non adhibetur, loquax mirificus, & paucum quandoque sibi consistens, leuique de causa qui frangere fidem sciat; contentionum, amator, ambitiosus, animosus multa cupiens, & capiens, neque lingua, neque pede, neque manu satis quietus, sed promptus, celerique anticipator eorum quæ ab alijs dici meditantur, non enim potest expectare, cum sit impatiens, & alios audire quoque. Idem etiam arrogans, & audax est, curiosusque & alienorum nimis sedolus inquisitor, & inspector.

Ex hoc itaque principio repetito, quod homo temperamenti humidi vt duo, & calidi vt vnum, circa partes principales; qui loco, cibo, & exercitio, seu magisterio talis vtetur, quod aerem ærisque substantiam representet, ille primum circa corpus erit

M

talis,

ialis, qualem facere solet sanguis purus, & ad naturalem, & proprium aeris statum accedens, caput igitur potius magnum erit quam paruum; quoniam humidum facile dilatatur, capilli sub-aurei, & ad nigrorem accedentes, non quidem omnino crispi, quoniam calor remissus est, sed neque omnino plani, hoc enim est pituitæ; quin neque crassi, sed molles, quod illud melancholiciæ, ac terræ, hoc vero est aeris, & sanguinis, frons rotunda potius quam quadrata, hæc enim Leonis est, & magnanimi viri, at rotunda foeminilis, oculi potius crassi, & magni, quam parui abundat enim humor, & ideo facies tota carnosæ, plana, rosea, renidens, nasus rectus eleuatus, crassa labia; id enim est effectus super abundantis humoris.

Os potius paruum, & foeminile, quam magnum, quoniam calor non est tantus, quantus in fortibus viris existit, quorum os est latum, collum crassum, & carnosum pectus ex eadem causa, & molle, neque pilis abundans, quoniam calor remissus est, & fuligo quæ materia est pilorum non multa; Dentes parui albi, & tota ossium natura subtilior, quam in alijs temperamentis, ubi calor, & siccitas superant. Mentum, ac maxillæ non magnæ rotundæ, nam ad muliebrem inclinatur potius, quam ad virile temperamentum; Quare et coxæ, et suræ sunt carne plenæ, & manus, ac pedes carnosissimi, parui pro reliqui corporis proportione; qui facile ægrotent, facileque etiam sanentur; qui distillationibus facile impetantur, scabiem, et phlegmonas plerumque patientur, febribus ephemeris, et synochis, et a sanguine prouenientibus subiecti. Venter prominens, pinguis, flatibus obnoxius; Testes mediocres multum feminis generantes, quamuis homo tali temperie præditus non admodum sit veneri deditus, et minimum damni ex Venere sentiat, si cum alijs conferatur, qui diuersæ sunt complexionis.

Quale igitur sit secundum corpus homo, qui tale sortitus est temperamentum ex his patet, et præsertim si illud ipsum spectemus in adulta iuuentute, in climæ sexto, qui cibum potumque, motum, et quietem, et aerem inspirandum habeat ad hoc temperamentum conformem, ac conuenientem; bene viuet hic homo, nam simile si simili conseruatur, et gaudet, ad propriæ autem temperiei conseruationem apprimè conducunt animi accidentia, si talia sint qualia requirit hæc naturalis constitutio, quæ si ab externis, rebus (quas Medici non naturales appellant,) alterabitur, etiam animi propensiones alterabit, et habitus aliquan-

do

do penè obliterabit ; aut saltem turbabit quod facile fiet ob aeris naturam.

At de corpore satis, ad animam transeuntes, quæ propria sunt habentis animam symptomata prosequamur ; Animæ humanae tres sunt ex Aristotele potentia, vegetatiua quæ circa nutritionem, et generationem versatur, cuius est principium materiale hepar, a quo generatur sanguinea massa ; Hanc robustam esse, et bene temperatam docet color cutis, qui sanguinem refert ; At naturam sanguinis hepar, quod illius faber est, ostendit ; quod calidum, et humidum viscus, cum magnum sit, et multum sanguinem facit ; quare et multum semen, vnde neque in eiusdem effusione contingit hominem valdè laxari, et pati, et præsertim si diu tali sit usus exercitio, et crebro veneri det operam, & cum huius virtutis proprium sit augere animal, homo qui talem fortitur temperiem magnus, potius quam parvus erit, dilatatur enim humor calori iunctus ; Hic tamen cum ad senectutem peruenient incuruabitur, & roseus color abibit, & in eius locum succedent pallor, & rugæ.

Sensitiua est altera animæ potentia ; cuius sensus interni sunt tres, externi, (de quibus mox dicetur) quinque, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, qui vel secundum figuram, & dispositionem materiæ organa componentis considerari possunt, vel secundum eorundem potentiam, ac formam ; & modum per quem ad actum secundum, & operationem naturalem veniunt, nam omnes homines habent oculos, sed non eodem modo figuratos, nam alijs parui, alijs magni, mediocresque existunt, albi, nigri, pallidi, lucidi, liuidi, obscuri, mæsti, torui, lufci, alio, & alio modo affecti, & cum potentia visiva in omnibus sit, non tamen vis est æqualis, & eodem modo ad energiam venit, nam alij minima quæque vident, alij nequaquam, hic eminus aspectat, & distinguit, ille nihil tuetur, cum tamen minima, quæque cominus videat ; hæc differentia modorum diuersas facit species videndi, & quod tuus videndi modus non est meus ; nascitur autem differentia hæc potentiarum a materia, & conformatione, qualitate, & quantitate organi ; Qui ergo nactus est temperamentum humidum, & calidum, cum probabiliter oculos grandes habeat, quare & exertos, videt quidem, sed facile ab exterioro læditur aere, & subalbidi sunt oculi, & aliquando subturbidi, bouium oculos referentes, & hac de causa forte Homerus vocat lunonem, quæ aer est, habere oculos bouis ; At si dixeris bouem

non

non esse temperamenti humidi, & calidi, feroces enim, & vehementes sunt Tauri. Resp. primum me de exectis loqui bobus, non autem de tauris, & boues execti, & castrati remissum omnino habent calorem; Amplius quid vetat, animal idem secundum partes aliquas esse calidum, & humidum, at secundum alias esse siccum, & frigidum? In animali sunt quattuor humores, quorum quoniam alij sunt calidi, alij frigidi, sicci, & humidi, factum est, vt quaedam membra eiusdem animalis sint alijs calidiora, aut sicciora, secundum quod hoc, vel illo participant magis humore, sic pulmonis caro dicitur renibus calidior, quoniam bilioso sanguine nutritur magis; & cerebrum frigidius corde, & lien siccior; At denominatio temperamenti fit à toto corpore, & ab eo qui praualet in eiusdem constitutione humore, vel à partibus principalibus corde, cerebro, hepate, quin etiam testibus, nam & ipsi ad corporis formādas propensiones, & mores concurrunt, cuius rei inditium est, quod eunuchus à semetipso antequam castraretur, & ab alijs non exectis adeo differt, vt mas à foemina, non magis distinguatur; surda stric etiam sunt homines huiusmodi; & odoratum habent diminutum; exactus enim auditus, & odoratus in sicco positi sunt, cuius signum est, quod qui prope mortem existentes conuulsione sicca laborant, exsiccatumque cerebrum habent à calore febrili, iidem promptissime, ac perfectissime audiunt; gustus etiam penè idem patitur; In tactu excellunt, magis molem enim habent carnem, nisi nimia pinguedo hunc etiam propter multum humorem haberet; item quoniam abundat humidum hinc fit vt promptè in somnum labantur, & longo somno utantur, & propter somni profunditatem, non videant infomnia multa, aut saltem non recordentur eorum; sic enim contingit nos minus meminisse somniorum, quæ videmus, in prima quiete, quam in somno matutino, quoniam hic longè tenuior est illo.

Interni sensus tres sunt, ille quem communem vocant, est exteriorum centrum, qui pariter naturam eandem sequitur, non enim exacte, ac distinctè recipit; sed vt aer facile quidem omnes colorum admittit emphases, odorum exhalationes, ac sonorum motus, nullas tamen retinet, ita huic sensui communi, siue interiori potentiae accedit, vt facillimè quidem impressiones suscipiat, confusè tamen, quas deinde non retineat, memoria autem horum labilis est, & quæ promptè suscepit, eadem etiam promptitudine deserit; & propter hoc imaginatio etiam, cuius ratio

ratio in calore moderato posita est, cuiusque opus est susceptas imagines coniungere, & separare non omni quaque perfecta est, superabundans enim & prædominans humor calorem retundit, qui non acriter, adeo ut res ipsa exigeret, distinguit, hinc accedit ut homines huiusmodi, quorum imaginatiua potentia similis est aeri vaporoso, ac nebuloso confuse, & obscure intelligant; & distinguant; & plerumque neque audiunt quid dicatur, & audiuisse, atque intellexisse credunt, quæ neque dicta, neque cogitata fuerit; eandem etiam patitur dispositionem appetitiua potentia; acriter enim irasci, & vehementer appetere caloris sicci potius, quam humidi sunt effectus, quare & ignem vocant amorem, & iram ardentem dicunt; ignis autem & præcipue qui apud nos est, excessus caloris, & siccitatis vocatur, hos autem affectus retundit humor, ac remittit.

Qualia autem sunt organa quæ intellectui seruiunt, etiam tales sunt intellectus operationes, siquidem intelligentem oportet speculari phantasmata, hæc pro natura sensuum iudicamur.

*De Dispositionibus, & proprietatibus temperamenti,
humidi, & calidi. Cap. XXXV.*

ATIAM tempus est, ut dispositiones, & propensiones naturales, quæ hoc sequuntur temperamentum enumeremus; quæ nisi corrigantur, & habitum susceperint, & secundum illud operationes fiant; nos tales dici faciunt, quales autem sunt operationes, talis etiam vita, ac fortuna nostra plerumque est; Id enim verum est, quod aiunt *unum quemque sua fortuna fabricum esse*; Habent autem latitudinem propensiones naturales huiusmodi, & magis, & minus ad actum secundum accedunt, quare in primo, et secundo, et tertio gradu poni dicuntur. Primus gradus dispositionis ille est, qui magnopere ab habitu, atque actu secundo remotus est et qui multo labore, tempore, et exercitio eget; ut si dispositio ad Musicam in aliquibus existat, (omnes quidem fient musici,) at non eodem tempore, neque eadem promptitudine; sed qui dispositionem habet in primo gradu difficilius habitum recipiet; et tardius discet, qui in secundo gradu magis paratus erit; at extremitas tertij gradus, penè habitus est, et facile docetur, et aptissime canet: Habent autem hi gradus, et ipsi latitudinem quandam, quæ principio, medio, et fine determinatur.

Cali.

Calidi, et humidi temperamenti, ita tamen ut humidum sit amplius calido, sunt aer, sanguis, qui humor est simplex caro, hepar, et pinguedo, et adolescentia seu pueritia. Et foeminae magis hoc temperamentum sortitae sunt, quam viri, qui secundum totum corpus calidiores foeminis sunt, et sicciores. Loquaces igitur sunt homines huiusmodi, calor enim, et humor vapores generat qui spiritibus iuncti facile in omne speciem eos conuertunt, atque huius rei signum est, quod aues, ceu lusinae, hirundines, et pleraeque aliae aues; ineunte vere, quae tempestas humida est, et calida continenter cantant, et pueri inter alios loquacissimi sunt, et mulierculae quarum temperies calida est, humidaque, hac eadem de causa creduli sunt, et ad superstitiones parati, et adultores quoniam, loquaces sunt, et quibus facile adulationes placent, quoniam humidi sunt; eorumque mens non exactè discernit; *quid distent ara lupinis*; sibi etiam plus iusto placent, quoniam humidi sunt; Humidi enim partes inter se cohaerent, et nullo medio iunguntur; amplius amoris ratio in calido, et humido posita est, quo fit ut pueri, atque adolescentes propter calorem prompti sint ad amandum; At propter humidum, quos amant facile etiam deserunt, instabiles enim sunt, et quod petebant spernunt, repetuntque quod nuper ommisserunt; hac ergo ratione amatorij, atque amicabiles sunt, quoniam humidi, et calidi; si quidem qui frigidi sunt, et sicci, ut melancholici, neque se ipsos neque alios amant. Amplificatores rerum suarum, quoniam loquaces, et seipos plus nimio amantes, quos amamus autem ut ait Lucretius semper praeculis habemus, et si absunt illorum tamen simulachra praesto sunt; hac ergo ratione rerum suarum amplificatores sunt, et alienarum depressores nimij, quoniam se plus nimio amant; sunt etiam ex his qui facile, et libenter alios tangant, amplexentur, et contrectent, sunt enim humidi, cuius proprium est, quae tangit immediate contingere; quod siccis non euenit, ut docetur secundo de anima, et propter hanc suam humidam constitutionem, nonnulli ad arietum naturam, et veruecum eos referunt; nam et hi naturaliter sunt fetidi, et sordidi quoniam abundat humidum; Prompti sunt ad auxilia ferenda ijs, a quibus inuocantur, et ad consilia danda, quoniam facile mouentur, externasque capiunt impressiones, sunt enim humidi, et propter hanc eandem causam quoniam humidi, et calidi sunt, ideo etiam benefici, et bene sperantes, et laeti, et molles aditus habent, non illiben-

ter audiunt, & admittunt alios. & natura placidi, & pacifici, & dulces sunt, nam oleum, & butyrum referunt, & imagines operationum horum mixtorum in moribus eorum, qui hoc sortiti sunt temperamentum apparent, & quoniam sibi placent ideo laudari magnopere gaudent, quare, & ornamentis delectantur, ad fœminilem enim accedunt dispositionem, quarum proprium est, cum iuvenes sunt, vt mirifice ornare, & pulchras videri exoptent, quamuis facile, si remiserint sedulam curam, efficiantur, vt dictum est, sordidi, nam humor calori iunctus facile corrumpitur, hinc sordes corporis. Cicures, & domestici sunt viri huiusmodi, siquidem bene cum alijs conueniunt, apti etenim sunt ad cedendum, & consentiendum, molles enim sunt, siquidem calidi, & magis humidi, humiditatis proprium est, vt alienas facile suscipiat formas, & passiones, quod tale est cedit, neque agentis repellit actionem, & quoniam molles, & apti ad cedendum, ideo sunt creduli, & qui facile persuaderi sinant; & si creduli sunt, ergo acuti, & speculatores non sunt; quare, & superstitiosi, & præter rationem etiam, quæ timenda non sunt, plerumque metuunt; Et quoniam humidi sunt, & calidi, ideo parati sunt ad perdendum, & dissipandum proprias facultates, sunt enim inconsiderati, & creduli, vt dictum est, eadem etiam causa eos facit dissolutos; vino impenſe, & sodalibus deditos, si quidem ex affectu viuentes, parum rationem audiunt, sunt parati ad dandum, quare amantur, sed amor hic non est verus virtutis amor; Homines tali complexionem formati voluptatibus vt plurimum dediti sunt, & laborem odio habent magnopere, quare iocis, lusibus, & ebrietate gaudent, fabulis narratiunculis, rebus nouis, vt materiam garrulitati habeant conuenientem; garruli enim natura sunt. ceu verne aliculæ, & quando creduli sunt, & humidi ideo facile mouentur, & seditionem agitant, & cum alijs feroces sunt, soli timent, vt præ timore taceant, mobiles enim sunt namque ventum referunt: Qui multus fit, & multo impetu cum feratur, etiam durissimas quercus, & pinus prosternt, si paucus nihil robustas mouet arbores, eadem ratione dicendum homines huiusmodi esse similes Gallis, aut Germanis, quorum natura calida est, & humida, quæ si accendatur, & calorem concipiat, aerem æstuosum illum austrinum nobis representat, quem sæpe sentimus in principio Mensis Augusti, cum Sol cani iunctus Leonem occupat: manibus gesticulantur quoniam valde leues, igitur mobiles, & quoniam

N

garru-

garruli, ideo etiam gloriosi, & iactabundi, & quando creduli sunt, & paruum acuti ideo quæ dicunt falsa, sibi vera esse persuadent, & grandia se fecisse, vidisse, & audiuisse narrant, testesque adducunt ignotos, & remotos, quo fit ut plerumque vani, & ridiculi iudicentur ab audientibus; Talem probabile est fuisse Daretum illum apud Virgilium, qui cum Entello pugnavit: Neque ab hoc diuersa potuit esse Agathoclis, natura Gelonisque Tyrannorum, Siciliae, neque forte Dion Siracusanus cum iuuenis erat, ab hac complexione multum distabat. Videntur etiam ad illicitas, & turpes passiones propensi, & qui muliebria pati possint, nam & muliebrem referunt temperiem, & lanugo mollis, & pauca, quæ in tempore pubertatis apparet, id ipsum significat, cum mollis sit & paleæ, aut auri colorem præ se ferat, ad impudicos autem actus adeo propensi sunt, ut turpiores etiam ac detestabiles magis, non fugiant pollutiones, nimis enim facile persuadentur, & nimium voluptatibus sunt dediti: Habent hoc etiam ut voces quas dixerunt, easdemque iterum repetant, quoniam garruli sunt, & rudes, atque acumine ingenij, & iudicio penè carrent, his ergo secreta nulla committenda, neque indicendum est silentium, quoniam in lubrico nimis est eius lingua, cohiberi nequit, quare non male à quibusdam linguaces vocantur; Et quoniam ingeniosi non sunt, si quidem humidum excedit, neque iudiciosi, etenim ad cogitationes sunt inepti, quoniam calidos diximus, & humidos, & aeri similes; ideo scurriles artes, & adulatorias, & ludicras, bene exercent, & amabiles vocabuntur sodales qui facile decipiantur, & non facile irascantur, & lenocinia, & artes alias ignobiles exercere non dedignabuntur, relatores, & relationibus gaudentes, meretricios, & viles quosdam mores præseferentes; Quamvis enim æque ad bonos, & malos mores sint dispositi, promptius tamen ad vitia, & defectus inclinabunt, quæ tamen non facile propter illorum instabilem naturam in habitum conuertentur. Verbis omnia se facere posse, se scire præsumunt; nam garrulos, & vanos diximus, & gloriosos, ea propter plurima promittunt se facturos, & nihil faciunt, & cum redarguuntur rident, & redarguentes irrident; quapropter neque in honoris punctis, et minutis sunt exacti; et quamvis sciant, aut suspicentur, et scæminas, et filias suas non bene, atque honeste viuere, non tamen ideo mæsti sunt, aut valde turbantur, neque si ære alieno adstric-
stan.

stantur: Nam hæc quam possident temperies, has habet passiones, cum aeris humidioris, et verni naturam referat, sunt etiam operatores, et facile, hæc, et illa desiderant, et volunt, facite etiam eorum quæ optabant, obliuiscuntur, et ea parui faciunt, siquidem puerorum dispositiones, et inclinationes repræsentant; et hæc eadem ratione prompti sunt ad petendum, et pro se, et alijs, quæcumque in mentem venerint; sed non vaide durant, et reiecti iterum idem petunt, et quo magis petitio negatur, eo intensius, atque efficacius rogant, orantque. Nulla igitur meliori ratione cum his agimus, si quando petitionem negare volumus, quam differendo, et modo impedimentum causando, modo spem aliquam dando; Cum enim instabiles sint, et vani, non diu durare possunt, et vt dicebat Horatius. *Idem eadem nequeunt horam durare probantes*, Merito igitur petulantes vocari possunt, et vox hæc, talis temperamenti propria esse videtur, et mutationes omnes prompte capiunt, eodemque tempore rident, lugent placantur, et irascuntur, vt enim dictum est puerilem, et fœmineam omniaque referunt naturam, Quare et roseam habent carnem, et caput crassiunculum, et facies ad rotunditatem accedit, et oculi sunt humidi, et non nihil ridentes, siue hi ares, et quoniam sanguis subtilis præsto est, et aeris naturam præsentant, pudore etiam suffunduntur, facile, cum pueri, atque adolentes sunt, non tamen ideo petulantiam, et procacitatem exuunt; quoniam de honore atque existimatione bona parum solliciti sunt; Hæc enim ob vanitatem, et instabilitatem aeris propriam minimi faciunt. Videntur ijdem plurimum prompti ad salutandum, quod fit quoniam sunt amatorij, qui facile garrere volunt, et sodales novos facile quærunt; et cum de vero, et solido honore parum solliciti, sint, vanum affectant, et prærapient sodalitatum amatores, compotatores, otij sectatores, laborum hostes eximij, spe semper pleni, de alijs a horumque fauore plurima sibi promittentes, quoniam, vt diximus, vani sunt, et mutabiles; qui non vocati possunt, ac volunt alij consilium dare, opem autem, et auxilium nolunt, neque volentes sciunt, apti igitur sunt ad suggerendum, et corrumpendum, pueros, et fœminas, si qui illorum dictis fidem adhibuerint, versatiles enim propter aeris naturam sunt, et propter idem vagabundi, et qui facile loca, et sodales mutant: homines vulgares, nam et garruli sint, et vino, et veneri dediti, nam voluptuosi, et laborum nescij. Possunt autem longam vi-

tam diuturnamque viuere, si modo salubrem, et convenientem sibi suoque temperamento instituerint dietam: sed nimium voluptatibus, ac sodalitijs dediti, facile errores committunt, atque in plurimos nati sunt morbos cadere, plurima autem illis inest scabies, ad huius enim morbi genera propensi sunt, præsertim in adolescentia; Quoniam autem in humido, et calido videtur posita hominum vita, et præsertim pueritia, et adolescentia, ideo plurimi aut tale habent temperamentum, aut mores qui hoc sequuntur, et ita facile ex habitu tales fiunt, quales ex temperamento pueri, et mulieres existunt secundum naturam.

Cum enim in adolescentia, et puerili ætate vehementes has habeat dispositiones, ac propensiones, tum propter temperamentum naturale, tum propter ætatem quam agunt, nisi ab educatione, et bona institutione emendentur, et tanquam vites colantur, palis sustineantur, et palmites, ac rami superflui amputentur, si naturam ducem sequantur, et ex naturali propensione operantur, ab operationibus iteratis introducuntur mores, secundum quos deinde homines tales esse dicuntur, et taliter usque ad vitæ suæ terminum operantes, moribus suis perieruntque sortem similem consequuntur, atque illud est, quod dicebatur supra, homines suæ fortunæ sibi fabros esse. *Adco à teneris assuescere multum est.*

Qua propter, non ideo si cui videmus tales adesse operationes, aut mores, illum subito dicemus esse humidi, et calidi temperamenti, mos enim hic v. g. garrulitatis, et vanitatis, potest in esse vel a causa externa, vt ab educatione, institutione, sodalibus, cum quibus vixerit, et quos a teneris annis non animaduertens imitatus est, a studiorum etiam genere, et artium quibus quisque additus est, et exercet. Hinc veredarij qui continue cum equis, et mulis versantur bestiales, et immites nacti sunt mores, et lanij, cum quotidie boues, et castratos secunt; et interficiant crudeles existunt, studia enim in mores abeunt; cibus aer, et patria peculiare cuique mores ingerunt, sic Virg. Aeneæ scuitiam ostendere sub persona Didonis volens ait.

„ Duris genuit te cantibus horrens.

„ Caucasus byrcanæque ad morunt Vbera Tigres.

Et paulo inferius. *Laomedontea, sentis perturia gentis.* Docere volens et patriam, et educationem, socios, sodalitatesque, et in hoc præcipue temperamento, quod acreum est, maximam vim habere; *A causa etiam interna mores, et operationes a naturali*

turali temperamento auersæ nobis se se offerunt, et mirabile quoddam apparet, virum calidæ, & humidæ temperaturæ esse melancholicum, vecordem, avarum, nullius valoris hominem iudicio, memoria ingenioque carentem; Id autem accidit, aut quoniam ex morbo, morbificaque materia est factum, quod in delirantibus sine febre, & cum risu animaduertere licet; aut quando membra principalia, seu cor, & cerebrum diuersam à toto corpore nacti sunt temperiem. Quare non ex vna aut altera operatione iudicabimus hominem, neque enim vna hyrundo facit ver, neque quicumque bene agit, aut non male agit subito bonus est. Nam

Oderunt peccare mali formidine penæ.

Sed neque quicumque talia habet signa in corpore, & talem habet temperiem, & talis subito dicendus est, etiam si omnia enumerata signa haberet; Nam solum prædicere possumus, (si omnia signa conuenire videbimus) hominem non tales habere mores, sed tantum inclinationem, & dispositionem ad tales habitus fortitum esse, vt ideo ego hominem cuius pectus latum est, magna ossa magnosque lacertos, & pedes, & manus magnos, & caput mediocre, & bene formatum; Hunc non dicam robustum, & fortem, sed aptum natura esse, ad habitum fortitudinis, & intrepiditatis consequendum; Verum si hic ad oppositas actiones, per oppositam educationem, & sodalitatem, & ad adductus fuerit timidus vilis, imbelis fiet.

Ad hoc igitur vt aliquid probabiliter de naturalibus, inclinationibus, & dispositionibus non autem de moribus dicere possimus; Primum videre debemus, an omnia prædicta signa in toto ad sint corpore, & si aliqua desint, quænam sint, principalia, aut minus prima. Secundo an adsint aliqua alia signa, oppositū indicantia, vt cū pectus sit latum, manus magnæ robustæ, tamen pedes sunt parui, & venter prominens, Nam opposita signa pro illo, eam naturam minuunt priora, quare & significationem oppositum. Tertio notandum est, an principalia membra, vt cor, & cerebrum diuersam inter se, aut à toto nacta sint temperiem, fieri enim potest, vt cordi calido, cerebrum iusto frigidius opponatur; & à corde, & à cerebro diuersum fuerit à principio generante factum corpus. Quarto ætas, studia, morbi, & alia pleraque adeo naturalem temperiem mutare possunt, vt vix eam licet deprædere, quamuis aboleri, & tolli penitus nequeat: Hac ratione fit vt non facile de moribus hominum iudicare possimus, & multo minus de fortuna,

De calida, & humida temperie superiori opposita.

Cap. XXXVI.

Quid probabiliter sequatur hominis temperiem in qua humidum superat calorem, & aerem refert quem mense Maio, & in fine Aprilis sentire solemus dictum est, item quomodo hinc nulla morum inferatur necessitas; nulla vitæ fors, sed tantum ad hos, vel illos habitus inclinatio; Totaque hæc doctrina in hoc fundatur, quod omnia orta naturam suorum principiorum sequantur, & quod in mixtis a prædominante fiat denominatio, quod autem prædominium habet, vel id secundum molem, vel secundum virtutem, secundum molem in his quæ sunt apud nos graua elementa dominantur, terra sane si proprio termino terminatur, aqua, si alieno nata sunt finiri, at quamuis secundum molem dominari contingat, non tamen semper secundum virtutem etiam dominantur, nam secundum molem, & piper, & euphorbium terrestria sunt, & graua, & proprio termino terminata, illorum tamen virtus ignea est, & multum caloris in se habent, sed quæ secundum virtutem vocamus talia v. g. calida, aut frigida rursus vel actu sunt, vel potentia ea vocantur actu calida, quæ tactum calefaciunt, & ignem actu habere docentur, potentia vero calida, quæ calefacta calefaciunt, & mota mouent, non enim piper me, stomachumque calefaciet, nisi de potentia secunda, ad actum, & energiam a calore naturali deducatur, sic cuidam anui non nocuit casu captum venenum, quoniam ab eius calore naturali nimis debili non fuit deductum ad actum, sed sine læsione per inferna exiuit; sic in extremo vitæ postis propter morbum, nihil mouent purgantia medicamenta; quoniam debilitas caloris medicamentum non potest deducere ad actum, ita vt valeat destinatam operationem facere, si paulo robustior sit calor, mouebit quidem, ad actumque exhibit medicamentum, sed quoniam penitus vincitur, & nihil agit, sed patitur tantum, acciditque vt in alimentum transeat; neque purget, sunt enim tria cibi, pharmacum, & venenum; Hoc tantum vincit, & ideo occidit, & tollit hominem. At cibum tantum vincitur, quare alit, & conseruat. Catharticum inter vtrumque medium vincit, & vincitur a naturali calore. Primum vincitur quoniam ad energiam deducitur, & mouetur. Vincitur etiam quoniam eijcitur, &

foras

foras propellitur. Vincit autem quoniam corpus, & ventrem turbat humores, ac spiritus educit, & hominum debilitat; sed hæc forte præter rem præsentem.

Nunc nobis de temperamento calido, & humido habendus est sermo. Hoc superiori quodammodo videtur opponi, vt cum chirotecham, quæ dextram manum operiebat, si inuertamus, non amplius dextræ, sed sinistra accomodabitur, sic contingit nunc sanguineum, aut aereum esse temperamentum, in quo calor humorem superat, sed quoddam aliud esse, vt cum siccum superat calorem id non est ignis, sed terra à calore vehementi passa, ita nunc cum calor longe superat humidum, adest tamen, neque expunctum est penitus, videtur potius aqua vehementer bulliens, & magnopere exurens quam aer. De hoc igitur temperamento pauca dicenda, quoniam ex superioribus patet, nam si inuertantur temperamenta & potentia, & dispositiones efficiuntur inuersæ, quæ illa sequuntur.

Cuiusque igitur secundum totum corpus, inerit prædominium caloris, & humoris secundum virtutem, & sic à corpore temperato simpliciter recesserit, illi longe aliæ dispositionis à superioribus, (quamuis aliquantulum similes videantur) inerunt; ex his secundum corpus, quædam tales erunt; multos capillos eosque mediocriter crassos, & crispas, subnigros habebunt, caput magnum frons lata, cilia, ac supercilia nigra densa, oculi vegeti mediocres, & magni potius, quam parui; viuidi, valde mobiles, calbris enim proprium est, vt sit in motu continuo, nam semper fit; genæ rotundæ, tota figura ad fuscenedinem tendens, barba nigra multa, facies in longum protensa, virilis, nasus magnus in fine rotundus rubens; os latum magis, quam strictum, labra rubra crassa, dentes magni candidi collum crassum, ossa mediocria, mentum acutum, aures exculptæ, vbi enim calor humorem excedit, & vtrique superabundant, cum hic sit ex quo partes corporis fiunt; calor autem à quo contingit, & artus fieri magnos, & bene formari. Iure igitur diximus tales homines esse viriles, & apprimè ad operationes masculas dispositos, & viuaces esse, et promptos. Idque tunc magnopere augebitur si cor calidum fuerit, et humidum, nam et pectus latum, & hirsutum fuerit, et carne muscolosa plenum, ad fuscenedinem tendens, et si cerebrum consenserit, rubebit frons, et genæ, et totum corpus magnum, canosum, et musculosum apparebit, molliore tamen carne quam primo aspectu iudicari possit; Cæ-

trium

terum sensus in iuuenta quidem bene se habebunt, sed procedente tempore, auditus hebetet, neque oculi bene suo fungentur officio, sed pessime omnium nasus, facile enim hoc temperamento præditi coriza capiuntur, habetes demum sunt sensus omnes ab humido superante. præter tactum, qui cum ob humiditatem naturalem, et non excrementariam fuerit in carne, et cute molli, et ob calorem raris, facillime patietur, et obiecta propria percipiet: Memoria labilis, quæ tamen prompte capiat, imaginatio mobilissima, quæ ex vna in aliam transeat celerrimè imaginem; deinde præcedentium non recordeatur, propter humidum enim prompta est ad suscipienda omnia phantasmatum genera, sed propter caloris vehementiam stare loco nequit, quare neque intellectus bene potest suo fungi munere, cum prout oportebit, phantasmata speculari non possit, appetitus uterque vehementior, ira celer et promptissima, sed propter multam humiditatem minimè diuturna, cupiditas etiam similis, nam homines hi, quæ volunt vehementer volunt, et cito etiam à voluntate, et desiderio suo desistunt; Aqua bulliens, et vehementer calida continuo agitatur, multos vapores emittit; turbida sit calore sicco concreta soluit, ut sal gummi, resinas pures lignaque arborumque ramos molliat, at à frigore sicco coagulata, ut metalla et saxa non soluit; ita cui dominatur hæc temperies, si non hæc, attamen analogica, et proportionata istis in erunt accidentia, exempli gratia terram refert in corpore nostro melancholia, ergo et quæ sunt terræ passionis, et affectus, iis similes in corpore nostro faciet melancholia, sicca est terra grauis, et frigida, et difficile mobilis de proprio loco, et homo in quo prædominetur melancholia naturalis, non autem ex humorum affatione generata, durus erit, et ceruicofus, et obstinatus, et in sermonibus suis grauis, non vanus non garrulus, sed tacitus. & sui ipsius amator, non prodigus, sed nec valde parcus, et acer rerum suarum conseruator. Hoc enim frigoris opus est; robustus et am secundum corpus, et secundum animam, qui de proprio loco, et de propria sententia non facile mouebitur. Hac eadem itaque ratione calido, & humido temperamento præditum hominem aquam bullientem referre dicimus, et pituitam naturalem valde à calore sicco passam; Quare et corpus, et animam continue agitabat præsertim in pueritia, et adolescentia loco stare nesciet, nunc hanc, nunc rem illam vehementer cupiens, et deserens, simultatibus, rixis, contentionibus

gau.

gaudens, inconstans, instabilis, nihil quod bonum sit, aut frugi cogitans, multi enim vapores iugiter in caput feruntur, spiritusque turbant, affectus varios generant, quibus mens offuscata, & oppressa, quid deceat, quid utile sit, & quid non, cognoscere, & discernere nequit: Viuit enim homo hic ex affectu, & perturbatione; cuius proprium est naturalem mentis aciem perturbare, atque impedire ne possit cernere verum; quod in ira clare perspicitur. Sic turbidum fit ingenium, & iudicium iniquum, & eorum quæ se se offerunt varium, sic homo huiusmodi recta consilia non admittit, deliberata non sequitur, consiliarios irridet, & vix vt piscator istus respicit aliquando; Viros cordatos plerunque peruertit, & eos qui facile moueri ad iram, aut ad misericordiam solent. Vt autem frigore concreta metalla, & saxa ebulliens aqua non soluit, ita homines vere sapientes nihil ab horum verbis, & minis mouentur, sed stant, *vt pelagi rupes magno veniente fragore.*

Nihilque magis contra horum vehementiam iuuat quam tempus, & moræ; sic causas innectere morandi. Anna suadet Dido, sic illa cupiebat, vt Aeneas parum expectaret; vehementissimæ enim tempestates, & turbines cito deficient, ac cessant, & sequitur deinde sol clarus, & aeris tranquillitas.

Cæterum qualis sit homo hic, & qualiter se habeat, in artibus in scientijs, & virtutibus, ac omni vita ciuili breuiter percurramus, si dixerimus prius, quod duplex est horum hominum genus, alterum quod feruentem aquam, & summe bullientem refert, alterum quod repræsentat naturam æstuantis aeris, & feruentis qualem videmus de Mense Augusti aut supra tecta, aut supra terreas glebas feruere. Prioris generis homines contemplationibus, & scientijs non sunt apti, inconstantes enim sunt nimis, & eorum mens, & ingenium vagatur, neque iudicant de iisdem rebus eodem modo semper. Amplius, ex Aristotele primo de anima scientia dicit quietem, horum spiritus, & essentia in continuo existit motu; scientes impermutabiles sunt, isti facile mutantur, nam bullienti aquæ similes sunt, quare aliquando elati, aliquando humiles apparent, modo magna omnia loquuntur, & volunt, modo parua affectant, & talem probabile est, fuisse Tigellum de quo Horatius, ille enim habebat sæpe trecentos; sæpe decem seruos, modo reges, atque tetrarchas, omnia magna loquens: Modo sit illi mensa tripes. & conchalis puri, & toga quamuis crassa contentus erat, in discursibus,

O

& con-

& consultationibus acutissimi, & quid sit agendum facile præcipiunt; at propter instabilitatem non perficiunt, talem dicunt, fuisse quendam principem nostri temporis, qui in consultationibus optimus, in actionibus pessimus erat, & quod optimè consultauerat, cum in rem præsentem veniret, adeo perturbabatur, ut semper deteriora usurparet consilia, ijs quæ prius probauerat, omnino prætermittis, fortes igitur non sunt homines hoc temperamento præditi, quoniã nimium mutabiles, sed neque temperantes præsertim in venere, & vino quoniam calidi sunt, & humidi, & quoniam tales, secundum animam liberales, aut potius prodigi sunt, ita secundum corpus scabie plerumque afficiuntur, & phlegonibus, et erisipelatis impetuntur, in æquales sunt, & minime sibi constantes, quare aliquando iniurias non curant, aliquando vehementissime exardescunt, Zelotypi, non tamen ob amorem, nam mutabiles sunt, sed propter superbiam, calor enim ignis species superexistere alijs gestit, ita vehemens amara, non tamen acerba, dulcia enim cum exuruntur amarescunt, quod in melle, & saccharo exusto clare apparet, cum itaque ira vacui sunt, mitissimi, atque suavissimi videntur, naturam enim, ut diximus sacchari repræsentat; Naturaliter igitur placid, humani, misericordes apparent, sed minima etiam cum causa in oppositas feruntur affectiones; facetijs, iustibus, cantiunculis delectantur, neque modice his rebus dant operam, cum vaga nimium, & instabilis sit eorum imaginatio. Nati ad utramque fortunam impotenter ferendam, plus nimio abiecti in infortunijs, & calamitatibus, in secundis superbi, crudeles, intolerabiles, fastu pleni. Possunt autem planè inertes vocari, ad nullam enim artem certam, & præcipue mechanicam, hoc est manibus utentem nati sunt, artes enim hæ omnes, siue artificiosæ sint, siue laboriosæ, aut etiam liberales stabilitatem quandam requirunt, quam illis suppeditat melancholia naturalis. Militarem forte exercere possent, non quod ductores ordinum, aut Imperatores esse possint, sed quod audacissimi cum alijs esse solent, quod pericula, vel non cognoscant, vel non considerent, quamvis soli deinde timidi potius sint, quam audaces, id enim proprium est flammæ, & ignis, qui si paucus sit, facile à flamine quamvis paruo extinguitur, & agitur, si vero magnus fuerit, multis simul flamulis existentibus, excrefcens, & ad auctus, iam non solum flatu, & vento, non extinguitur, sed augetur, et continuo maior, atque maior efficitur.

Vc.

Verum si non aquam bollientem, sed æstuantem referet aërem propositi hominis temperamentum, quod tale est, vt pene sit siccum, & igneum: Hic erit secundum corpus mediocris, capillos habebit nigros, crispes duros quales Aegyptij, aut Poeni habent, frons non magna caput rotundum, mediocre, color subfuscus, oculi nigri, mobiles, parui potius quam magni supercilia crassa nigra, vt etiam barba, quæ dura est, & hirta, facies rotunda, os grande, labra subtilia, pectus latum pilosum, manus pedes magni pro corporis statura, caro solida, dura vehemens, animi sensus mediocriter in iuuentute acuti, at in senectute fatiscunt, exuperante humido, propter additionem excrementitiam, imaginatio vehemens prompta, turbida; Memoria labilis, quæ celeriter recipiat, sed species rerum non retineat; Intellectus acutus, ingenium volubile, & iudicium instabile; affectus enim in hoc homine potentissimi iudicium corrumpunt; vt pote qui amore, & odio, & cæteris passionibus ita subiectus sit, vt semetipsum nusquam cohibere possit; quare neque ad scientias contemplatiuas nati sunt, homines isti, & quamuis perceperint, & cupiant scire, attamen propter impatientiam nihil magni agent; In actionibus nimium vehementes, inconsiderati, mutabiles, rationum incapaces in affectu continuo positi, & tunc iustitiæ, & virtutis omnis immemores; ea tantum prompte dicentes, & facientes, quæ ipsis animositas suadet; qualem forte, aiunt poetæ, fuisse Achillem. Eadem etiam de causa, nisi necessitas illos vrgeat, nollent artibus dare operam vllis, neque vitam sedendo, & quiescendo facere possunt; Nam contentiosi sunt homines huiusmodi, & iurgiorum, ac contumeliarum amatores, qui libenter dicant, & sine delectu, quæ illis in mentem veniunt, audireque deinceps non sustineant aliorum dicta, nimium enim sensitivus est illorum animus, & nimis acute iudicant aliorum errores, quare detractores, discordiarum seminatores, litigiosi, iniuriosi, & tales, vt nemo diu cum illis durare, & viuere possit, & tot de ijs quorum temperamentum est calidum, & humidum dicta sint.

SI autem locum secundum post pituitam occupauerit sanguis, humiditas frigiditatem superabit constitueturque compositum inuerso modo ab eo quod dictum est in Cap. 33. in hoc enim humor frigiditati prædominabitur, ut in altero frigiditas humorum superabat; talem temperiem nati sunt Cucumeres, vulgò Anguriæ dicti, efficitur hoc temperamentum à prædominio humoris pituitosi, cum subdominio sanguinis, quem sequitur bilis, & ultimo loco melancholia circa finem hyemis tempestas verna, & cibi humidiores hoc ipsum conseruant, & foeminae secundum naturam plerumque tales existunt, videturque referre hoc temperamentum illud vaporis genus, quod ex aqua calefacta exoritur. Cuicumque igitur hoc temperamentum inerit, secundum corpus talem iudicabimus molles capillos habere, faciem carnosam, subrosam, os paruum, hiulcum, ossa subtilia nusquam apparentia, aures paruos, nasum, & mentem pusillum, barbam subflauam, manus, & pedes paruos foeminiles, carnosos, pectus carne plenum, candidum, totum demum corpus carnosius quam ferè deceat virum, vox inæqualis, est quandoque in fine rauca, motus promptus quidem, sed qui facile remittitur, si homines hi corpus habeant molle, ergo parati ad suscipiendas quascunque impressiones existunt, facileque foemineos mores referunt: æqualiter igitur, & ad risum, & ad fletum inclinati sunt, & cum omnibus facillè concordant, moles enim sunt, vnde, & concubini quandoque erunt, nec morem gerere renuent; sunt delicati, disfluentes, dormitabundi, effoeminati, et elumbes, plerumque sicofi. His ergo placet diliciosè viuere, ornatè vestire, laborem tanquam anguem, & rabidum Canem fugere, multiloqui etiam sunt, & verbosi, hæc enim foeminarum passio est, et propter eandem causam nugaces, et mendaces, et quoniam humidi sunt, ideo obliuiosi, oscitabundi, et ociosi, supra enim laborem odisse diximus; persuasibiles sunt, humidi enim, et naturam quodammo puerilem referunt, facillè in gratiam redeunt cum aduersarijs; nam humidi proprium est rebus hæere, et hac de causa sociabiles sunt, manent in plateis, et vicis, et conuentibus hominum libentissime, siquidem sociabiles valde, ceu, graculi, et opes, superuacanea, et vana plerumque loquuntur;

ncc

nec tacere sciunt; omnino variables, & instabiles, referunt enim naturam aquae fluentis; ventosi igitur, & ferè nullius ponderis, furaces, quidam Poeta vocabat huius generis homines, qui cum avaritia coniunctam habent incuriam conseruandi patrimonium proprium, isti enim cum plerunque, & illiberahter dent quibus debent, inconsultè tamen suas res familiares curant. Amicis promptissimè obsequuntur, sed ita vt illis sæpissime sint molesti, etenim bis, ter, quater repulsi discedere nequeunt; quare ingratum obsequium est plerumque, quod inde prouenit. Ambitiosi non sunt, neque honores plus iusto sectantur, imò nec quos deberent omnino curant, quapropter etiam si male audient quodam suas fœminas, si caudices, ac stipites vocentur, neque indignantur, neque pugnare volunt, se ipsos despiciunt quodammodo, cum grandiores natu fuerint, & iuuentutis flos abierit, vnde non credant amplius aptos esse qui amentur. Quoad Deum, ac diuina inter supersticiosos, & plus nimio credulos, quam inter impios, & pertinaces recensendi sunt, at quominò plura, quam oporteat credere, & quando, & quomodo non oportet plerumque sibi persuadent, varia de strigibus, de Dæmonibus de fascinationibus falsa, veris immiscentia libenter effundentes. Ad scientias genus hoc hominum natum non est, nec orationibus, aut cæteris sermocinalibus, siuè illæ liberales sint, siue illiberales dare operam sciunt; sensus obtusi, intellectus obtusior, phantasia, & memoria crassa, & difficulter retinens quæ recipit, horum effectuum causa præcipua est humiditas prædominans frigori iuncta. Quæ si igitur temperies humida, & frigida, in qua frigus humori prædominatur ex his manifestum est

De Temperamento frigido, & sicco, eiusdemque Proprietatibus.

Cap. XXXVIII.

Varium ac difficile admodum est cognitu hoc temperamentum nam, & vulpes, & lepores, & asinos ad huius temperamenti naturam accedere aiunt. Primum itaque quid sit temperamentum frigidum, & siccum, quot eius gradus, quæ partes in corpore ad ipsum referantur dicamus, deinde proprietates eiusdem prosequemur, est temperamentum frigidum, & siccum illud ipsum, quod ita affectum est, vt frigus siccitatem superet; fit ex prædominio pituitæ cum subdominio melancholiæ, in quo

ter-

tertium locum occupat bilis, vltimus est sanguis; sic ergo excedit frigus naturalem temperiem hominis. Hanc mixtionem refert Argilla aqua multa subacta; sic in corpore sunt tendines, & ossa quaedam teneriora, quæ appendices ossium vocantur, quid igitur sit, & ex quibus patet. Gradus tres sunt, vltra quos non viuunt, in quarto constituta vix tantum caloris habent, vt ali possint, tales sunt Angues, & Viperæ hyemali tempore. In tertio gradu erunt & gli es, & mures, & quaedam animalcula, in quibus magis calor, & motus elucescit, secundum gradum ostendunt conualescentes ex longis febribus, & morbis, nam & à frigore cito læduntur, & sunt exsiccati, ad primum senium cum peruernerimus, primum gradum huius temperamenti naturaliter habebimus.

Conuersum igitur huius temperamenti est terra; hæc enim plus sicca est, quam frigida, illud plus frigidum quam siccum. Cuiusque igitur tale inerit temperamentum in primo, aut secundo gradu, quale naturaliter habent Arabes, & quidam Aethiopes, ille erit recaluafter, habebit capillos planos, subnigros, frontem mediocrem, tuberculis repletam, faciem longam; macram, pallidam, nasum male tornatum, oculos turpes, contractos, lusciosos, barbam inæqualem, raram, afininas maxillas, mentum longum, subtile, pectus strictum, glabrum, ventrem tumidum, non castigatas clunes, carnem flacidam asperam, rugosam, manus, ac pedes macros, oblongos, male formatos, corpus totum nec pulchrum, nec benè tornatum, sed ita vt partes ligatæ, & violenter compactæ simul videantur. Quicumque igitur secundum corpus talis erit, vt dictum est, argillam multa aqua subactam referet, quare hic tanquam gluten alijs libenter adhærebit, per se abiectus, & parum valens, contractus, hoc enim frigidi est, congregare, & vnire, quare, & curuus incedet, (frigus enim congregat, & constipat,) & depressus erit, & depilatus, male enim affectus est pilus, & quærululus; frigidus enim, desperationeque plenus est, & certe in se nihil laudabilis habebit, cum ipse idem plurimum à laudandis alijs distet, vix iuranti fidem habebit, at quod crediderit obstinatè tuetur, hæc est Argillæ natura, si quam susceperit figuram, illam diu seruat, dum resiccatur, paratus est ad indignationem, sed quamuis irascatur, cum præsens est qui illum offendit, tacet, absentem deinde læcerat, eique maledicit, frigus enim timorem incutiens tacere facit aduersario præsentem, eodem absente cessat timor, deinde sic-
citas

citas quæ ex ira incaluit iram prodit, hinc voces sequuntur, ac minæ, contemplabilis igitur est vir talis, & nescio quid A fini in ipso apparet. Avarus etiam est, etenim quod recepit Argilla aptè parata retinet promptè, & difficile deserit. Quæcumque aliena accepit, reddere libenter non vult, sua nullo modo dare intendit, anxius est, timidus enim, quoniam frigidus, sed & naturaliter balbuse esse solet qui huiusmodi temperamento præditus est, vel teste Hippocrate, causam afferunt quoniam frigus impedit motum. Qui de Dæmonibus tractarunt cacodæmones huiusmodi corpore assumpto nobis apparere aiunt, quapropter, & timorem incutere, turpesque videri quando etiam turpes sunt homines isti, turpiores quoque mulieres, ad inopiam, & ad labores propensus est, qui hoc sortitus est temperamentum, eiusque artificium esse possit, ceu fabri lignarij, aut ferrarij, aut cauponis, aut olitoris aget mercede caballum. Aut etiam chironantem, aut somniorum interpretem se venditabit, tardus in suis actionibus cogitabundus qui de eadem re multa consilia, sibi que inuicem opposita contempletur, & peius semper ex omnibus eligat; talem quendam Principem dicit fuisse auctor Italicarum Historiarum, quare quamvis maxime consideratus appareat alienarumque opinionum corrector solers; attamen in resolutionibus, quæ calorem requirunt semper deteriora, & longe ab audacia, & magnanimitate remota aggredietur, de genere eorum qui dicunt pulchrum mori in armis, cum hostes absunt, si se offerunt in pedibus omnem suam spem reponunt, & diffugiunt ad loca tuta, degener est, abiectus, naturaliterque occultus delator, & nocere inimicis desiderans, sed non audens, dissimulatores opis propriæ, & sibi soli commodus, frigidus enim cum sit contractus est, & sine audacia, quare & dolosus, & promptus ad excusationes, & ad mendacia, & quoniam frigidus est & avarus, & laboris aliquando impatiens, libenter fœnerabitur, & fraudabit eos, qui secum rem habebunt, furtis gaudens, furtivusque, delationibus, & relationibus ignobilis, & illiberalis parvis dolis gaudens, quoniam timet sibi, Incantationibus, Fascinationibus addictus, maledictis, et diris imprecationibus quos odit persequens, suis proprijs domesticis insensus, ingratus, et inquietus, quas passiones abiectus animus, vilis, et timidus illi impingit, quibus de causis effectum est, ut et invidus sit, et iniustus, et ad homicidia propensus, propterea quod timidus est; litteris delectabitur, et præcipuè in legibus poterit proficere, nam et natura-

turaliter litigiosus erit, et ad id cogente ipsum avaritia, et invidia quas iniustitia faciet, et quonia litteris delectabitur, et lucubrationibus operam dabit, multa scribet, multas lustrabit causas, ita enim & plura meditabitur, non ineptus etiam mathematicus sed præcipue in mechanicis excellet, et si foemina erit vix fieri poterit, quin ob avaritiã in impuditiã non defleat, quare et miserabilis facile fiet atq; in morbum Gallicum incidet; Harum mulierum genus vanis artibus Necromantiã, et Sortilegiorũ vt plurimum deditum acre noctiuagum, et noctis obscurã solitudines amans, et multis vitijs obrutum. Sed ad virorũ naturam iterum reuertentes dicamus, qui tale temperamentum sortitus fuerit, paganum hominem referet, et qualem Persius se ipsum pingit, et quoniam litteris imbutus erit Physicum quandoque, et diuinatorem se esse alijs persuadere tentabit, propensus erit ad Parricidales Ecclesias rusticanas, et facile abiectorum, et vilium hominum curam sumet, moribus rusticanis, et saturninis, qui tantum ob avaritiam, aut timorem alijs seruiat, sed semper solum suum commodum præ oculis habens, perplexus, Sophisticus, irresolutus, dubiosus enim, et multum cogitans propter frigiditatem, et siccitatem, et itã vt aliquando substupidus appareat, suspiciosus prima apparentia, sylvester, et tetricus, et tristis, quod frigidi, et sicci proprium est facile in Zelotypiam cadens à quã mirifice torquebitur; talis igitur erit quo ad naturales inclinationes Cæterum in consuetis, et proprijs actionibus sigillatim quapropter existat percuramus. Circa rem familiarem avarus, et pusillus, amicis obsequens, sed ingratus, et beneficiorum immemor, non magnificus, non liberalis, nisi spe adducatur, vt maiora recipiat aliquando, nil donabit, honores magnos neque ambiat, nec curabit, et si offerantur, illum maxime percellent, nec ferre sciet magnas iniurias easque impotenter sustinebit, at propter timorem innatum vicisci non audebit, nisi seipsum prius saluum putet, et nisi sibi provideat, corporis sui circa victum, et vestitum non exactam curam geret, et dummodo togam habeat; quã defendere ipsum à frigore possit, quamuis crassam, nihil vltra quæret, plus æquo aliquando curis grauibus addictus, et si vtilitatis illuxerit aliquid sacra profanis miscere non verebitur, et tot de hac temperie dicta sint.

De

De Temperamento sicco, & frigido, & eius proprietatibus.

Cap. XXXIX.

QVando contigerit misceri inter se elementa, ita ut terra non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem prædominetur, ita ut actiones, & passionem naturam, & proprietates terræ referant, hominem hunc sortitum fuisse temperamentum siccum, & frigidum dicemus, terrestre scilicet, in quo terra præualet, cuius constitutio est primo sicca, deinde frigida, primum siccorum enim terra est, hanc melancholiæ similem esse aiunt, ossa, pili, cornua, ungues, dentes talia sunt, item saxa, & plantæ etiam quam plurimæ, & multa fossilium genera, tantus ex sensibus ad terram refertur, angues, & animalia exanguia terræ sunt, ut Bubones, Lacertæ, stelliones, & præterea insecta, præcipuè non volantia, tarda, & quæ cortice teguntur. Refert hoc temperamentum ex metallis ferrum, & vulgo melancholici dici solent. Homines hac ratione fabricati differentias suscipiunt, maxime à se ipsis diuersas, non secus atque ferrum quando calefactum, aut non calefactum est, & dum calefit si rubrum, si candens fiat, temperatum, non temperatum, elaboratum, non elaboratum, aliter enim iudicaueris de ferro elaborato, & temperato, ac de crudo, & nondum ignem experto, quapropter putandum est secundum quod magis, & minus calorem contraxerit hoc temperamentum melius, & peius de eodem iudicandum sit, ut enim terrarum species quamplures sunt, ceu Lemnia, melitensis, bolus Armenus, Argilla, & quæcunque, vel ad ollas, vel ad clibanos requiritur, ita & melancholiæ species plures sunt, & ut *non omnis fert omnia tellus, sed hic segetes illic veniunt salicinus Vna*, ita diuersissimas operationes hoc nobis præbet temperamentum secundum quod magis, & minus à calore passus fuerit hic humor. Naturaliter autem, & secundum se dum contemplamur hoc, dicemus terram proprie referre, eamque quæ magis terræ sapit naturam, hoc est magis simplex est. Huius itaque capilli erunt nigri, crassi, recti, frons parua, rugosa, aspera, turpis, aures magnæ, oculi parui, deiccti, quales ferè sunt mortuorum, obscuro, supercilia nigra, crassa, rara, iuncta, nasus magnus, acutus, nares parua, os turpe hians, dentes sesquipedales, nigri, mentum magnum barba plerumque nudum, aut indecenter vestitum, quæ rara erit crassa, nigra, maxillæ colore squalido, carne pauca vestitæ, facies tota ossæa, caput, ac vultus a finibus in speciem pauentis, & cogitantis compositus,

P

hume-

humeri compacti, stricti, pedus strictum, glabrum sine pilis, col-
lum longum turpe, ceruix pilis nuda, dorsum ad gibbum ver-
gens, brachia carne aspera, pauca, dura vestita, ossa magna, ma-
nus, & pedes, horumque digitus longi, manuum ossa, motus tardus,
vox grauis, obscura, impedita. Refert hoc temperamentum
tempestatem autumnalem, & senectutem illam, quam prius am-
vocant Medici. Quicumque igitur tale inerat temperamentum
nempe terram puram referens, in qua siccitas frigiditatem superat,
cui primo inest terminari proprio termino, ille habebit præ-
dominium melancholiæ, quam sequetur pituita, & hanc exci-
piet aliquando sanguis, vt in iuuentute, aliquando flaua bilis,
vt in ætate consistenti; Hic ergo naturaliter ab alijs abhorre-
bit, terra enim sicca est, & proprio termino terminata, alijs non
facile adhæret. Abiectus erit, & vilis, terra enim omnibus sub-
ijciuntur, & ob hoc à quâ plurimis abominabilis iudicabitur.

Oderunt etenim hilarem tristes, tristemque iocosi.

Abstractus erit, nam ab alijs separatus, acerbus, hic enim ef-
fectus est sicci cum paucis humido iuncti. Namque saporem,
quem acerbum, vt in vis immaturis, & stipticum, quem in forbis
percipimus, & acidum, quem sentimus in succo limoniorum, Me-
dici dicunt esse opus terræ, saporesque hos à sicco, & frigido
fuisse fabricatos, & quoniam terræ proprium est quiescere, in suis
opinionibus stabilis erit, in suis negocijs, & studijs assiduus, sibi
plurimum applaudens, alijs aduersarius, agrestibus, rusticisq;
moribus præditus, qualis. A suis nullam aliorum curam gerens,
aut rationem habens, qui facile ad Astrologiam, ad Arithmeti-
cam, ad Mathematicamque, atque omnes eas scientias, quæ con-
templatione sola, & solitudine gaudent, inclinatus erit, vt di-
ctum est, & enim siccum ab alijs se iungitur; auarus erit, timidus
enim, quoniam frigidus, quæstorum anxius custos, terræ enim
proprium est, & sicci quod recepit diu retinere, balbum dicit
Hippocratio est, quoniam frigidus, & siccus, parum caloris ha-
bens difficile mouet mobile; lingua difficulter mota imperfectè
loquitur, hinc balbuties; crudelis, vilisque quoniam timidus,
Cacodæmonis quodammodo naturam referens, aut carnificis,
aut vulturis, qui ex alieno malo sibi bonum quærit, in actioni-
bus suis cautus quoniam timidus, clandestinus, obscurus, opaca
enim terra est, cogitabundus, siquidem frigidus; damnator actio-
num alienarum, nam ad cogitandum paratus, & consideratus
est, degener quoniam timidus, & detractor inuidus, ac difficilis,
quique libenter sua bona abscondat, & dissimulet, atque ideo
do.

Jolosus, & nemini pariter fidens, occultis scientijs valdè gaudebit, incantationibus magicis addictus, mirificè curiosus; aptissimus ad cudendos falsos nummos, omniumq; rerum falsificator; astutus enim, & cogitabundus, ad fœnerandum paratissimus, auarus enim; melitis verbis insitam malitiam operiens, ceu terra quæ viridi herba squalorem tegit, fucatus etiam est, quoniam falsus, fur subtilis, quoniam cautus, & auarus, aptus qui Heremitas, & viros probos imitetur, ipse per se ipsum ignobilis, & importunus impostor, inclemens, quoniam crudelis, & truculentus, & terribilis cum inferioribus, humilis cum maioribus, & abjectus, beneficiorum immemor, ingratusque, & iniquus, terra enim quam recepit, aquam in sinum recondens superficiem nobis offert siccam, tales dicunt esse Iudæos, quos nullis beneficijs delinire poteris, gens auara, insidiosa, mœreaturæ, fœnoribus, & commutationibus magnopere dedita, & quamvis tot malis premi videatur. Amore scientiarum tamen mirificè tenebitur, & curiose, atque indefesse illas sectabitur, ad Medicinam, & Mathematicam præcipue natus, quæ didicerit in pueritia excellenter memoria tenebit, quare in senectute scientijs, prouerbij Apologis scatebit, & quoniam vt diximus vanis scientijs delectabitur, diuinationibusque cuius vis generis magnopere,

Chyromantiæ, Hydromantiæ, Metoposcopiæ, & similibus vanitatibus credet, vel vt alio decipiat, se credere simulabit; naturaliter mæstus erit, & morosus, melancholicus enim, & frigidus, atque ab alijs longe remotus, & ob hoc neglectus, facile antè maiores, & eos quos veneratur obtumescens, vnde si quando amauerit mulierem, ei quid affectet narrare non audebit, vilis nimium, nimiumque timidus, & repulsam metuens, si quando autem pudorem deposuerit, egregie impudens, ac perfecta fronte existet; siccum enim quod semel suscepit diu conseruat, cum autem quietus sit, & solitudinis amator, & timidus, & qui ab alijs negligi se credat ad monasticam vitam inclinatus erit, aut ruri se abscondet, aut inter scorta continuè se se occupabit, semper mæstus, semper conqueritur de illis, & nunquam ab illis discedens; causa est quoniam siccum quam recepit impressionem, diutissime tenet; melancholicus autem omnis libidinosus est, & quo magis senescit, eo magis in his delirat; accidit aliquando, & his eisdem delectari vetitis naturaliter congressibus, & hac labe ita sollicitari, vt vix apud se sit; tunc autem, & foliagum cernens tacitum morosum, & quod dicebat Virg. incipiet effari, mox in media voce desistet, sterilis, nam fecus est, & propter sterilitatem,

tem, nec vxoris, si quam habuerit, vnquam Amator, cum naturaliter parum cum domesticis conueniat, quod illi præcipue eueniet propter suspicionem, maximè enim suspiciosus, maximè etiam odio habet, quos illi nocere posse arbitratur, suspicio autem propter timorem illi inest, vnde, & tristitia, & cura, & querimonia exoritur; Ad veneficia natus, versutusque, vt Vulpes; timidus enim & ab alijs longe remotus existit. Talis itaque erit ille, in cuius temperie terra non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem prædominatur; Huius potentię cognitrices exactæ erunt, nempe visus, & longe magis auditus, odoratus etiam, horum enim vnusquisque ab humore superfluo hebetatur; gustus tamen medietatem quandam requirit, ac tactus non omnino ignobilis; Cõmunis sensus excellens, phantasia prompta, quæ per partes varias rapiatur, dum incalescit humor, memoria stabilis, concupiscentia vehemens; Ira obscurissima, sed diuturna, qualem notant fuisse Tiberium Imperatorem; Intellectus in speculationibus acutissimus, in actionibus inualidus propter timorem, motus tardus, circa res familiares tenax & avarus potius, quam liberalis, nemini dans, quare & à nemine capere volens, ne alicui dare cogatur; honorum non sollicitus, neque cupidus, se ipsum aliquando plus iusto despiciens, aliquando se efferens. Circa Deum, & Diuina inæqualis, ac instabilis secundum quod magis, aut minus incalescit humor, hic ergo est status, hæc melancholica constitutio, quæ cum se habeat ad colorem vt lignum ad ignem, ceu ignis aliquando ex lignis humorem, aliquando fumum, non nunquam flammam, prunam, carbonem, cinerem, res toto genere diuersas elicit, ita tanquam Protheus, homo talem nactus temperiem in varia, ac valde dissimilia sese vertit miracula rerum, ita vt nec semetipsum aliquando cognoscat.

Materialia principia humani corporis profecuti sumus, quid possint animæ instrumenta ex his patet, habitus enim temperamentum corpori non dat, sed tantum inclinationes ad certum potentiarum vsum. In manu liberi arbitrij positum est his potentijs vti, aut non; Male exterminandæ sunt, bonas tanquam fertiles herbas colere nostrum erit, & vt ad perfectam frugem peruenientes optimarum actionum sint instrumenta; & hæc de temperamentis dicta sint, in quibus si quid erratum contingit, quod diuinis Eloquijs, Patrumque scitis contrarium sit, totum id casum, irritum, ac nullū esse cenfeo, profiteor, & volo, & assero.

F I N I S.

I N-

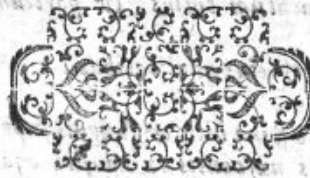
117

INDEX
CAPITVVM
HVIVS LIBRI.

D	<i>E humanarum complex. differentijs.</i>	Cap. I. car. 1.
	<i>De ratione procedendi, & ordine doctrinae.</i>	2. 2
	<i>Quid sit homo quot eius partes.</i>	3. 3
	<i>De partibus corporis humani.</i>	4. 4
	<i>De primis quattuor humoribus.</i>	5. 6
	<i>De corpore temperato simpliciter.</i>	6. 8
	<i>De corpore intemperato.</i>	7. 9
	<i>De praternaturalibus temperamentis.</i>	8. 10
	<i>Qua ratione temperamentum totius, & partis cognoscitur.</i>	9. 10
	<i>Qua ratione temperies partium principalium cognoscitur.</i>	10. 12
	<i>De cerebr. hepatis & cordis qualitatibus.</i>	11. 15
	<i>Qua potentia anima particularibus utantur membris.</i>	12. 17
	<i>Quomodo ad temperamentum totius, & partium sequitur dispositio corporis humani.</i>	13. 18
	<i>De corpore temperato, & eius qualitatibus.</i>	14. 20
	<i>De temperamento calido.</i>	15. 23
	<i>De temperamento in quo flava bilis & sanguis superant.</i>	16. 25
	<i>De tertio gradu caloris nascentis ex adustione sanguinis, & pituita Unde porracea fit bilis.</i>	17. 28
	<i>De temperamento frigido, & eius gradibus, & qualitatibus quae unum quemque gradum sequuntur.</i>	18. 31
	<i>De gradibus temperamenti frigidi.</i>	19. 34
	<i>De temperamento humido, & eius qualitatibus.</i>	20. 36
	<i>De sicco temperamento, & gradibus.</i>	21. 40
	<i>De temperamento ab excessu naturalis melancholiae oriente, & eiusdem qualitatibus.</i>	22. 41
	<i>De temperamento in quo siccitas ex adustione bilis flavae, aut sanguinis</i>	

<i>nis praeualet.</i>	23. 46
<i>De sicco temperamento in quo pituita existat, & primum de acri, subtili, & salsa.</i>	24. 48
<i>De temperamento sicco ex pituita crassa, & coriacea.</i>	25. 52
<i>De temperamento quod proprie dicitur melancholicum, & praeter naturale, & eiusdem passionibus.</i>	26. 56
<i>Melancholici temperamenti praeter naturalis repetitio, & species eiusdem.</i>	27. 65
<i>De causis Variarum differentiarum, quae in hoc temperamento melancholico praeter naturali reperiuntur.</i>	28. 69
<i>De complicatis complexionibus, & primum de calido, & sicco temperamento.</i>	29. 73
<i>De proprietatibus, & propensionibus temperamenti calidi, & sicci quo ad contemplationes, actiones, & artes.</i>	30. 77
<i>De temperamento sicco, & calido, & eiusdem proprietatibus.</i>	31. 81
<i>De signis, & proprietatibus partium principalium in quibus praedominatur siccitas, & calor.</i>	32. 84
<i>De temperamento frigido, & humido.</i>	33. 86
<i>De temperamento humido, & calido.</i>	34. 89
<i>De dispositionibus, & proprietatibus temperamenti humidum, & calidum.</i>	35. 95
<i>De calida, & humida temperie superiori opposita.</i>	36. 102
<i>De temperamento in quo humor frigiditatem superare solet.</i>	37. 108
<i>De temperamento frigido, & sicco, & eius proprietatibus.</i>	38. 109
<i>De temperamento sicco, & frigido.</i>	39. 113

I N D E X

*Eorum, quæ in libro de temperamentis
habentur.*

Numerus paginam, a principium, b medium,
c finem notat.

<i>Cerbitas morum fit à sicco paucâ humiditate coniun-</i>	
<i>cto.</i>	114 b
<i>Actiões generant mores.</i>	20 a
<i>Actio à præternaturali melancholia non habet causam</i>	
<i>finalem cur.</i>	65 c
<i>Actio alia ad actiuam, ad contemplatiuam, & alia ad</i>	
<i>artificioſam vitam refertur.</i>	90 b
<i>Actiões sunt compositi ex anima, & corpore.</i>	3 a
<i>Actio, & passio insunt composito per formam & melius, aut peius age-</i>	
<i>re, vel pati per materiam.</i>	43 a b
<i>Actiões, quæ semper ab habitu, quæ non semper ab effectu sunt.</i>	43 c
<i>Actiões Ventriculi fiunt per calidum, & humidum.</i>	53 a
<i>Achiles qualis in operando fuerit.</i>	107 c
<i>Adolescentes Vegetum habent sensum communem.</i>	78 b
<i>Adustio humorum à quibus causis fiat.</i>	60 c
<i>Quæ aduruntur corrumpuntur, & in aliud mutantur.</i>	38 a
<i>Adusta omnia cur sine inæqualia.</i>	29 a
<i>Adolescentes cur lasciuiores.</i>	33 a
<i>Aer Venetus, & Ferrariensis crassior, & humidior.</i>	52 a
<i>Aer præualet in nubibus, in quem corruptæ resoluuntur.</i>	58 c
<i>Aer caliginosus res, quam sint, grandiores ostendit.</i>	70 a
<i>Aer in fine Aprilis habet humidum superans calorem.</i>	102 a
<i>Adulteri qui sint, & dicuntur, & cur.</i>	24 a
<i>Affectus est vehemens animi motus ob bonum aut malum.</i>	69 c
<i>Agens, & mouens aliquid, aliquo agit, & mouet.</i>	3 a
<i>Agathocles, & Gelo Tiranni quales fuerint.</i>	98 a
<i>Al-</i>	

<i>Alexander magnus bene olebat.</i>	71 b
<i>Aleator quis dicatur.</i>	29 c
<i>Amans amatum semper præ oculis habet.</i>	96 c
<i>Amor stat in calido, & humido.</i>	96 a
<i>Amor ex muneribus non est Verus Virtutis amor.</i>	97 b
<i>Amans amati omnia cooperantur in bonum.</i>	21 c
<i>Amor, & ira sunt actiones ignis.</i>	95 a
<i>Ambitio suadet detractionem cur.</i>	47 c
<i>Anima est principium corporis operationum.</i>	2 a
<i>Anima omnibus eadem specie, in omnibus facit operationes specie eaf. dem, numero diuersas.</i>	2 b
<i>Anima humana habet Vigintiduas potentias.</i>	3 a
<i>Anima Vegetatiua septem.</i>	ibid.
<i>Anima sensitua decem determinatur.</i>	3 b
<i>Anima humana immortalis non differt ab alia.</i>	4 c
<i>Anima rationalis omnibus præst potentijs, & inclinationes corrigit auget, minuit, aut euellit.</i>	5 a
<i>Anima corporis perfectio perficitur à Vero, & bono, leditur à malo, & falso.</i>	7 c
<i>Anima Ut corporis actus tres habet gradus.</i>	17 c
<i>Anima rationalis Utitur cerebro, in quo est tota cogitatio.</i>	18 c
<i>Anima differt ab alia ratione corporis, & materia.</i>	19 b
<i>Anima sicca prudentissima, corpus siccum robustissimum.</i>	29 c
<i>Anima quot habeat potentias.</i>	99 b
<i>Anima sicca sapiens, humida stolidi.</i>	38 b
<i>Anima Vi caloris generat spiritus, qui dicuntur calor naturalis.</i>	5 c
<i>Animal si cum breuioris Vita cur.</i>	82 a
<i>Animal secundum partes habet diuersum temperamentum.</i>	93 b
<i>Animalia sicca, & frigida, quæ sint.</i>	114 a
<i>Animal castratum cur humidus fiat.</i>	13 b
<i>Animal uiuit, cum moueri, moritur, cum quiescere incipit.</i>	16 b
<i>Animal instabile difficile sustinet labores.</i>	18 c
<i>Anser, quo fit temperamento.</i>	88 b
<i>Anguria humida, & frigida.</i>	108 a
<i>Appetitus est iunctus iudicio, & Phantasia.</i>	85 a
<i>Appetitus est potius actio caloris sicci, quam humidi.</i>	95 a
<i>Appetitus concupiscibilis in calido, & humido, irascibilis in calido, & sicco.</i>	3 b
<i>Appetitus omnis in corde residet.</i>	18 b
<i>Appetitus, cum sit motus, stat in calido.</i>	18 c

Appe-

<i>Appetentes res alienas, qui sint.</i>	24 b
<i>Apprehensio non est corporis actus.</i>	78 c
<i>Appetudo est potentia terminabilis in omni suo actu.</i>	38 b
<i>Aqua praeualet in his, quae alieno termino terminantur.</i>	9 a
<i>Aqua dicitur rerum principium.</i>	43 c
<i>Aqua praeualet mole in aqua uita, quoniam in illam resoluitur.</i>	58 b
<i>Aqua maris mole est aqua, at uirtute terra.</i>	61 c
<i>Aqua bulliens soluitur sicco calore, non sicco frigore, sed fit coacta.</i>	105 b
<i>Arabes, & Aethiopes frigidi, & sicci.</i>	110 b
<i>Argumenta probantia sanguinem melancholicum calidum.</i>	60 c
<i>Ars omnis stabilitatem requirit.</i>	106 c
<i>Assatio humorum fit in hepate.</i>	15 a
<i>Assata omnia sicca sunt.</i>	59 b
<i>Astini temperamentum quale fit.</i>	86 b
<i>Delirans sibi testes abscondit, & deuoluit.</i>	71 b
<i>Auari erga se, & suos, qui sint.</i>	55 a
<i>Arithmetici a societate alieni cur.</i>	54 b
<i>Auaritia in sicco frigore sita est.</i>	67 b
<i>Aues ineunte Vere cur. cantent.</i>	37 c
<i>Auditus assignatur aeri.</i>	3 b
<i>Audire est aerem implantatum moueri.</i>	78 a

B

B ilis respondet elemento ignis, sapore est aeris, colore purpurea, odore croci, & tactu calore primo pungenti non blando.	6 a
Bilis humor altius facit in homine, quod ignis in mixtis,	6 b
Bilis flaua, ex adustione naturali, qua fit, est colore crocea, sapore amara, odore nidorosa, tactu calidior.	25 c
Bilis flaua, ex adustione sapit. naturam terra.	27 b
Bilis per adustionem fit amarior, & sicciior.	46 b
Bilis naturalis praedominium quomodo cognoscitur.	8 c
Bilis flaua iuuentili aetate, & igni respondet.	73 a
Bilis atra duplex.	40 c
Bilis atra in hominis temperie illam habet proportionem quam habet uos grauis in harmonia, & concentu.	4 b
Bilis atra naturalis quantitate peccans quas faciat in homine propensiones.	ibid.
Bilis atra tripliciter peccat in homine.	ibid.
Bilis atra praeter naturam quadruplex.	ibid.
	Q Bilis

<i>Bilis atra cum excessu, aut defectu coloris quæ.</i>	66 a
<i>Bones humidi, at non calidi.</i>	94 a
<i>Bones castrati frigidi, secundum Volunta.</i>	ibid.

C

C <i>Acodemones frigidum, & siccum corpus amant.</i>	111 a
<i>Calidus superbus, ambitiosus, & curiosus.</i>	24 a
<i>Calidi Viri inclinationes.</i>	44 b
<i>Calidi, & sicci temperamenti homines brevis vita.</i>	82 a
<i>Calidi, & sicci à coitu Valde leduntur cur.</i>	76 e
<i>Calor naturalis, Ut calidus attrahis, Ut in humido concoquit; ut in siccò sanguinem facit; calore, & frigore externa alimentum parti- tibus anectet.</i>	36 c
<i>Calida in primo, secundo, & tertio gradu quæ sint.</i>	9 a
<i>Calor naturalis primum animæ instrumentum.</i>	10 c
<i>Calor cordis adeo intensus, Ut illum digitus vix possit perferre.</i>	16 c
<i>Calor principium, & instrumentum motus.</i>	18 c
<i>Calor Vehemens consumit humores.</i>	28 a
<i>Calor digerit, & concoquit, & ordinat.</i>	58 b
<i>Calor igneus agens in humidum terrenum primum nigredinem deinde albedinem producit.</i>	28 c
<i>Calor, & siccitas excedens, durum obstinatum, & crudelem facit ho- minem, si in eius temperie praualebit.</i>	29 c
<i>Calor naturalis quomodo fiat igneus.</i>	60 c
<i>Calor secundum se in quo conseruatur.</i>	69 b
<i>Calor per excessum, & defectum à mediocritate recedit.</i>	69 c
<i>Calor congregat, & congregata disgregat.</i>	75 a
<i>Calor, & ignis est in continuo motu, & fieri.</i>	103 b
<i>Calor causa resolutionis.</i>	28 b
<i>Calor ad agendum, non ad patiendum disponit.</i>	29 c
<i>Canes acutissimè odorant cur, & odor amissus, Ut recuperetur.</i>	84 c
<i>Canities vnde, & qua de causa fiat.</i>	28 c
<i>Caput cur paruum in homine fiat.</i>	ibid.
<i>Capilli ex quo fiunt humore. & cur crispi.</i>	74 b
<i>Carbo accensus calidus, extinctus frigidus est.</i>	60 b
<i>Caro cordis crassa est, Ut diutius conceptum conseruat calorem.</i>	16 c
<i>Caro, & cutis qualis talis est sanguis.</i>	10 c
<i>Caro flacida hominem indicat debilem cur.</i>	11 b
<i>Cerebrum essentialiter affectum corrigitur, sed non sanatur.</i>	71 a
<i>Cere-</i>	

<i>Cerebrum calidum, & siccum, Ut cognoscatur, & quas faciat in homine inclinationes.</i>	77 b
<i>Cerebrum organum cognitionis, & motus localis.</i>	ibid.
<i>Cerebrum quale talis ad cognoscendum, & cogitandum dispositio.</i>	ibid.
<i>Cerebrum siccum bonos facit sensus.</i>	78 a
<i>Cerebrum siccum, & calidum, Ut cognoscatur, & quas faciat in anima, & corpore dispositiones.</i>	84 b
<i>Cerebrum organum motus, cogitationis, & appetitus.</i>	83 b
<i>Cerebrum siccum, & calidum quales faciat sensus.</i>	84 c
<i>Cerebrum quale tales eius operationes.</i>	16 a
<i>Cerebrum primum frigidorum, & suum esse in frigido habet.</i>	12 b
<i>Cerebrum spiritus cordis attemperat, & accomodat ad motum, & sensum.</i>	15 c
<i>Cerebrum frigidum, & humidum mouetur motu dilatationis, & constrictionis.</i>	15 e 16 a
<i>Cerebrum per suam dilationem, & constrictionem quid faciat.</i>	16 a
<i>Cerebrum bene temperatum, Ut cognoscatur.</i>	16 c
<i>Cerebrum frigidus. Ut cognoscatur.</i>	16 a 33 b
<i>Cerebrum calidus, Ut cognoscatur.</i>	16 b
<i>Cerebrum siccus, Ut cognoscatur.</i>	ibid.
<i>Cerebrum humidus, Ut cognoscatur.</i>	ibid.
<i>Cerebrum frigidum quas faciat in viuentem inclinationes, eo magis si hepar, & cor frigidum sit.</i>	35 b
<i>Cibus in corpore superatur, ideo nutrit.</i>	102 c
<i>Cibus quomodo coquatur, & distribuatur per corpus.</i>	14 a
<i>Cibus quomodo annexatur partibus.</i>	3 c
<i>Collum longum ad phthisim dispositum indicat cur.</i>	29 a
<i>Caluities vti cerebrum siccus docet.</i>	16 b 28 c
<i>Capilli multi calorem in corpore docent cur.</i>	32 a
<i>Causa eadem quomodo diuersos faciat effectus.</i>	68 c
<i>Causæ alterantes temperamentum naturale quot.</i>	ibid.
<i>Causa formalis temperamenti melancholici.</i>	69 a
<i>Cognitio fit per sensum, & intellectum.</i>	77 c
<i>Cognitio appetitum, dispositionem, & inclinationem inducit.</i>	19 a
<i>Cognitio temperamenti ad quam Philosophiam spectet.</i>	2 c
<i>Cognitio temperamentorum utilis Medico omnibusque alijs cur.</i>	1 a
<i>Cognitio quinque fit sensibus, quomodo, & quando.</i>	17 c
<i>Cognitio similia, & dissimilia coniungit, & determinatur frigido, & sicco.</i>	18 a
<i>Color cutis indicat potentiam vegetatiuam.</i>	89 c

Comatosus ex studio assiduo factus.	73 b
Compositum sequitur naturam suorum principiorum.	102 a
Compositum utitur anima, ut principio, quo agit, materia, & corpore, ut subiecto.	3 a
Compositum ex anima, & corpore assimilatur candela in lanternae extincti quomodo.	5 b
Compositum dum corrumpitur in quod resolvatur.	38 b
Cor in figura nucem.	16 a
Cor temperatum, ut cognoscatur.	15 b
Cor frigidus, calidus, & siccus, ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes.	15 c
Cor primum calidiorum cuius ratio in calido est.	12 b
Cor primo generatur, & ultimo moritur, & est Vita fons.	16 b
Cor facit sanguinem arteriosum.	15 c
Cor siccū, & calidū, ut cognoscatur, & quas facit inclinationes.	85 b
Concubini qui dicantur homines.	108 b
Convalescentes ex longa febre frigidi, & siccī sunt.	110 a
Concupiscibilis potentia utitur sanguine.	18 c
Corpus constat ex partibus similaribus, & dissimilaribus, & haec quae sunt, & quomodo componuntur.	4 c
Corpus fit ex actus oppositis, & potentia similibus.	7 b
Corpus simile nutritur crassiori humorum parte.	7 b
Corpus organicum fit ex similaribus.	ibid.
Corpus per se à simili conservatur, & corrumpitur à contrario, per accidens autē corrumpitur à simili, & conservatur à contrario.	ibid.
Corpus temperatum quod & quoduplex sit.	7 c
Corpus humidum perfectissimum, cui hoc alatur homo, & quomodo.	8 b
Corpus in temperatum quod, & quoduplex sit.	9 b
Corpus humanum temperatum simpliciter vel in temperatum.	20 a
Corpus, & spiritus ex eadem materia fiunt.	18 c
Corpus temperamentum, vel ad iustitiam, vel ad pondus.	20 a
Corpus temperatum ad iustitiam quale sit.	ibid.
Corpus temperatum ad pondus cur non detur.	ibid.
Corpus temperatum omnes operationes temperatas facit, ut sanguinem venosum, & arteriosum.	21 a
Corpus temperatum non ad totam vitam, sed ad certum tempus datur cur.	29 b
Corpus brevi tempore eundem servat statum.	ibid.
Corpus optime temperatum quale sit.	ibid.
Crassus qualis erat in passionibus animi.	34 a

<i>Cruentitas unde oriatur .</i>	37 b
<i>Cruor melancholicorum aquosus non fibrosus .</i>	58 c
<i>Corruptio fit cum passiva praevalent actibus .</i>	60 a
<i>Corpus ut componatur, & fiat .</i>	8 b

D

D <i>Artes varius in suis operationibus cur .</i>	98 a
<i>David siccus, & calidus, ideo falacissimus, sic etiam Salamon, & Aristoteles .</i>	83 a
<i>Diffinitio simularium partium stat improportione certa elementorum actiuorum, & passiuorum .</i>	4 b
<i>Delirantes cur sint adeo robusti .</i>	29 b
<i>Delirium sequitur mentis perturbationem .</i>	70 a
<i>Delirium nullum continuum, nisi cum inflammatione septi transuersi factum .</i>	70 c
<i>Delirium est motus deprauatus principis facultatis .</i>	77 a
<i>Delirium non est continuum, quia nec motus continuus .</i>	ibid.
<i>Delirium ex auctione bilis atra quos faciat effectus .</i>	71 c
<i>Delirantes cur robustiores .</i>	72 a
<i>Delirantes cur insolita dicant .</i>	ibid.
<i>Denominatio temperamenti est a predominante humore .</i>	102 a
<i>Dentibus fremere quid indicet, & cur fiat .</i>	24 c
<i>Discere quid sit, & ut fiat .</i>	4 a
<i>Discere est moueri ex hoc in illud, & determinatur igne multo aere temperato .</i>	18 a
<i>Dionysius Siracensanus qualis fuerit .</i>	98 a
<i>Distillatio salsa pituita, ut excitetur .</i>	62 b
<i>Dubiosi qui sint, & cur tales sint .</i>	38 c
<i>Dulcia si adurantur sunt amara .</i>	106 b

E

E <i>Elementum virtute dominans in composito, quod, & quotuplex sit .</i>	9 a
<i>Elementa respondens sensibus internis .</i>	18 b
<i>Elementa, vel mole, vel virtute praevalent .</i>	9 a 58 a
<i>Elixatio fit in stomaco .</i>	14 a
<i>Entusiasmus quid, & quotuplex sit, & quomodo fiat .</i>	71 a
<i>Eresipilas ex qua specie bilis fiat .</i>	25 c
<i>Epilepsia propensus qui fit, & cur .</i>	38 c
<i>Excessus omnis vitiosus .</i>	28 b
<i>Eunuchi frigidi, & humidus .</i>	87 a
<i>Eunuchus differt ab eo, quod erat prius, ut mas a femina .</i>	94 b
<i>Excellentia actionum stat in aequalitate .</i>	45 c
<i>Ex.</i>	

<i>Excassus caloris materiam facit adustam .</i>	28
<i>Experientia fit ex multis memorijs .</i>	39 b
<i>Extasis quid sit, & quomodo fiat .</i>	72 c
<i>Exusta inæqualem habent superficiem .</i>	37 a
F	
F <i>Acies vitæ, rea quæ dicatur .</i>	63 b
<i>Fascinat onibus facile subditi qui .</i>	33 b
<i>Fatuus cur sit fortunatus .</i>	39 b
<i>Fauonius imitator Catonis in malis non in bonis operibus cur .</i>	63 a
<i>Fex sanguinis quæ nam sit .</i>	41 b
<i>Fides nos cum alijs iungit .</i>	33 a
<i>Filij cur sapiant naturam parentum .</i>	10 b
<i>Finis secundum naturam habet rationem boni .</i>	65 b
<i>Florentini cur eadem sæpe repetant Verb .</i>	76 c
<i>Fœmina bene olet si nihil olet, & cur .</i>	21 c
<i>Fœmina sicca, & calida infœcunda, Ut plurimum .</i>	82 c
<i>Fœmina Venereæ infœcunda cur .</i>	83 b
<i>Fœmina, vt plurimum humida, & frigida .</i>	92 b
<i>Fœmina frigida, & sicca facile impudica, & luegallica inficitur, & eius inclinationes .</i>	112 a
<i>Forma hominis apta fieri omnia .</i>	52 c
<i>Fractores fidei sunt Tartari, Mauri, Septentrionales populi, & omnes frigido temperamento præditi .</i>	33 c
<i>Frigus prædominas liuorem inducit .</i>	32 a
<i>Frigus laboris, & motus inimicus .</i>	34 c
<i>Frigus congregat omnia .</i>	86 b
<i>Frigus timorem facit .</i>	111 a
<i>Frigidi temperamenti cur vt plurimum balbi .</i>	111 b
<i>Frigidi, & sicci ad quas artes sine propensi .</i>	112 a
<i>Frigidi, & calidi quomodo fidei fractores .</i>	33 c
<i>Frons bene temperati hominis quæ .</i>	21 a
<i>Frons quadrata magnanimum docet virum .</i>	92 a
<i>Frons lata quid indicet .</i>	32 a
<i>Frons turpis quæ sit, & quid indicet .</i>	ibid.
<i>Furor vnde oriatur .</i>	46 a
<i>Furor est delirij excessus .</i>	71 a
G	
G <i>Alli, & Germani calidi, & humidi, ideo furiosi .</i>	97 c
<i>Garrulus qui sit, & cur .</i>	39 c
<i>Gesticulatores manibus qui, cur, & horam inclinationes .</i>	ibid.

Gene-

<i>Generatio partium corporis, humorum, & ciborum.</i>	4 e
<i>Glives, & mares frigidi, & sicci in tertio gradu.</i>	110 a
<i>Gradus calidi temperamenti tres, Ut cognoscantur, & quas faciant inclinationes.</i>	23 a
<i>Græci cur si dei fractores eum calidi sint.</i>	33 a
<i>Gustus est species tactus.</i>	6 b 77 a
<i>Gustus refertur ad terram humidam.</i>	3 c
H	
H <i>Armonia mutatur ad mutationem vocis grauis.</i>	64 b
<i>Hepar est omnium humorum principium.</i>	7 b
<i>Hepar primum humorum omnibus alimentum suppeditat.</i>	12 c
<i>Hepar principium sanguificationis.</i>	13 a
<i>Hepar bene temperati quem habeat calorem, colorem, & odorem.</i>	14 a
<i>Hepar iusto calidius, nigrus est.</i>	14 b
<i>Hepar frigidius simile hepatis ovis, & bouis.</i>	14 c
<i>Hepar humidus est simile hepatis Asferis.</i>	ibid.
<i>Hepar siccius habet liuidam nigredinem.</i>	15 a
<i>Hepar sanguinis fucina, & quale illud, talis est etiam sanguinis.</i>	15 b
<i>Hepar calidius cutim faciei liuidam cineritium subnigram macram, & oculos canos, & rububros.</i>	15 a
<i>Hepar calidius, & humidus furunculos pediculos, & scabiem non siccam, nec albam facit.</i>	15 a
<i>Hepar calidius biliorum, siccius melancholicum facit sanguinem.</i>	15 a
<i>Hepar frigidius aquosum facit sanguinem.</i>	ibid.
<i>Hepar siccius, & frigidius quid faciat.</i>	15 c
<i>Hepar frigidum, ut cognoscatur, & quas pariat inclinationes.</i>	34 c
<i>Hepar siccum, & calidum ut cognoscatur, & eius inclinationes.</i>	85 b
<i>Hepar principium materiale potentie Vegetatiue.</i>	93 a
<i>Hepar calidum, & humidum sanguinis naturam indicat.</i>	93 a
<i>Hepar calidum, & humidum quas faciat inclinationes.</i>	93 a
<i>Hercules furiosus uxorem, & filios necauit.</i>	46 a
<i>Hispani, & Lusitani sicci, & calidi in secundo gradu, ut cognoscantur, & quas habeant inclinationes.</i>	83 c
<i>Homo civilis seipsum cognoscere debet, & quomodo.</i>	1 b
<i>Homo corpus naturale organicum, & viuens habet.</i>	3 a
<i>Homo constat ex anima, ut forma corpore ut materia.</i>	ibid.
<i>Homo viuens perfectissimum ex quatuor constans elementis, in que tandem resoluitur.</i>	4 a. 6 a. 7 b
<i>Homo eniratus imperfectus secundum operationes.</i>	12 c
<i>Homo eniratus à naturali recedit temperamento.</i>	13 a
<u>Homo</u>	

Homo optimè temperatus qualis, ut sit rerum aliarum index.	22 a
Homo optimè temperatus quas habeat inclinationes.	22 c
Homo facile vexatus ob immundis spiritibus qui.	30 b
Homo temperamento humidus aliorum imitator.	37 b
Homo concubinus, & muliebria patiens qui.	38 a
Homo effeminatus qui sit.	49 b
Homo perfectum compositum terminatur proprio termino quia in illo prævalet siccitas terra.	41 c
Homo excellens non fit absque melancholia.	45 c
Homo sicco, & sub frigido temperamento tripliciter agit.	46 a
Homo agit per animam, simpliciter hac, & illo modo per materiã.	50 b
Homo sicci temperamenti breuioris vitæ.	51 b
Homo impudens ut cognoscatur, & qui sit.	52 a
Homo ad varia vitæ studia dispositus.	2 a
Homo temperamenti melancholici tres habet status.	61 a
Homo homicida qui sit, & fiat.	76 a
Homo magni, & temperati hepates à coitu non leditur.	92 a
Homo calidior, & sicciior femina.	96 a
Homo calidius, & humidus maxime vult, & facile cedit.	104 a
Homo ex affectu viuens qui sit, & qualis.	105 a
Homo calidus, & humidus facile irascitur, & mitescit.	106 c
Homo calidus, & humidus in infortunij Vilis, in secunda fortuna superbus.	107 c
Homo calidus, & humidus audacissimus cur.	107 c
Homo non iudicandus ab vna operatione.	101 a
Homo stupidus qui dicatur.	86 c
Homo veneris cogitationibus gaudens qui.	38 b
Homo melancholicus timidus, malignus, Vilis, & eo magis si cor frigidum habeat.	11 a
Horatius corpore fuit exiguo.	11 a
Humor ex cibo, & hic ex elementis.	4 b
Humores naturales faciunt spiritus, & partes similiares.	7 b
Humores quomodo generentur in homine.	7 c
Humores naturaliter cur humidi.	7 b
Humor radicalis naturali calori alimentum ministrat.	7. 8 b
Humidum in humoribus prævalet, quia humidus nutrimur.	8 c
Humor pituitosus, & melancholicus prævalet mole; sanguis, & bilis virtute in corpore.	ibid.
Humidum radicali calori iunctum, spiritus dicitur.	10 b
Humidum facile alieno terminatur termino.	37 b 86 a

Humid.

<i>Humidum retundendo calorem, & spiritus incrassando somnum facit.</i>	
pag.	38 b
<i>Humiditas in temperamento multorum causa verborum.</i>	38 c
<i>Humidum calorem lenit.</i>	45 c
<i>Humidum aliud excrementitium, aliud vitale.</i>	57 a
<i>Humidum à calore passum euadit salsum.</i>	59 c
<i>Humidum aliud madefaciens, aliud replens.</i>	86 a
<i>Humores nec plures, nec pauciores quatuor.</i>	6 b 7 a
<i>Humor arteriosus componitur ex aere, & sanguine.</i>	10 b
<i>Humor adustus est morti quam vitæ propinquior.</i>	46 c
<i>Humor salsus circa pudenda titillationem facit.</i>	46 c
<i>Humores omnes quomodo generentur in corpore.</i>	5 b
<i>Humores quomodo mutantur, & variantur.</i>	ibid.
<i>Humor salsus materialis causa impudicitiae.</i>	26 c
I	
I cor ex sanguine assato aqua ab Hippocrate dicitur.	58 c
<i>Icor sanguinis melancholici salsus, cur.</i>	59 a
<i>Ignis tres habet gradus operationis.</i>	9 a
<i>Ignis in perfectis animalibus virtute praeualet.</i>	58 a
<i>Ignis cum sit in fieri eget continue ex quo fiat.</i>	73 c
<i>Ignis proprietates quæ, & quales.</i>	74 a
<i>Ignis vitæ principium, & causa omnium operationum.</i>	ibid.
<i>Ignis in animalibus residet in corde.</i>	74 b
<i>Ignis agens in humidum facit colorem nigrum.</i>	74 c
<i>Ignis cetera elementa penetrat quia subtilis.</i>	80 c
<i>Ignis noster est excessus caloris, & siccitatis.</i>	95 a
<i>Ignis crispis facit capillos.</i>	32 a
<i>Imaginatio stat in calore moderato.</i>	90 c
<i>Imaginatio quid faciat.</i>	95 a
<i>Immundus spiritus quas occupare soleat.</i>	10 b
<i>Impudens homo qui dicatur.</i>	46 c
<i>Inclinationes hominum quas nam dicantur.</i>	19 c
<i>Inclinationum alia ad intellectiuam, alia ad sensitiuam, alia ad vegetatiuam potentiam pertinent.</i>	90 b
<i>Inclinationes hominum naturales an præcognoscantur.</i>	101 c
<i>Inclinationes hominum quibus rebus inotescat.</i>	2 b
<i>Infideles qui esse dicantur.</i>	33 b
<i>Infidelitas à calore, & frigore quomodo oriatur.</i>	33 c
<i>Insidi quas habeant inclinationes.</i>	34 a
<i>Instrumenta composita variantur ad varietatem materia.</i>	2 b
R	
	Instr.

<i>Instrumenta animi quæ nam sunt.</i>	5 b
<i>Intrepidus, & fortis, qui sint.</i>	101 b
<i>Intellectus habet cogitationem, discursum, & apprehensionem.</i>	78 c
<i>Intellectus, & ratio idem sunt secundum se.</i>	30 c
<i>Intellectus triplex est.</i>	3 c
<i>Intellectus est aut potentia contemplatiua, & considerat Veritatem;</i> <i>aut actiua, & considerat bonitatem.</i>	4 a
<i>Intempéries est excessus unius, aut plurium qualitatum.</i>	23 a
<i>Intelligens phantasmatibus speculari debet.</i>	95 b
<i>Intentio Auctoris in tractatu de Temperamentis.</i>	2 b
<i>Ira cur dentibus fremant.</i>	24 c
<i>Irafcibilis potentia utitur flauabile.</i>	18 c
<i>Irafcibilis in calido, & sicco, concupiscibilis in calido, & humido con-</i> <i>sistit.</i>	85 a
<i>Itali intra Apeninum, & Padum sicci, & calidi in primo gradu, ut</i> <i>cognoscantur, & quas habeant mores.</i>	83 b
<i>Indei quales sint in suis operationibus.</i>	115 a
<i>Iano habere oculos bouis dicitur cur.</i>	93 c
<i>Iustitia est Virtus ad alios.</i>	55 b
<i>Iusti, & iniusti qui dicantur.</i>	ibid.
<i>Iuuenis calido temperamento in primo gradu qualis.</i>	23 c
<i>Inuidi qui dicantur.</i>	27 c
L.	
L <i>Ac multas habet partes, quæ ab igne disgregantur.</i>	59 a
<i>Lac colore solo differt à sanguine.</i>	59 b
<i>Lac colorem recipit in substantia mammarum.</i>	59 b
<i>Lachrima amara interna exuri.</i>	11 c
<i>Lachrima dulcis moderatum docet calorem.</i>	12 a
<i>Lanij cur fiant crudeles.</i>	100 c
<i>Leo, quos ferit, facili sanantur.</i>	76 b
<i>Liberalis suavis, & placidus est cur.</i>	27 a
<i>Liberitas ab humido calore prouenit.</i>	67 b
<i>Liberum arbitrium non offenditur, nec ponitur vlla necessitas in ope-</i> <i>rationibus ab humorum natura venientibus.</i>	19 c
<i>Litteratissimi, qui pessimi fuere melancholici.</i>	68 b
<i>Liuor est frigoris opus.</i>	
<i>Loquaces qui nam esse dicantur.</i>	38 a
<i>Lunatici homines qui sint.</i>	87 c
<i>Luxuriosi, & ad omne genus libidinis propensi qui.</i>	26 c

Manus

M

- M**anus in vola, & caput in vertice calidum, hepār calidius do-
cent. 14 c
- Manus pedes, & crura macra quid. 29 b
- Magnificētia non intrat in animam sordidam. 67 b
- Materia nutritionis terra, & aqua, generationis aer, & ignis est. 3 b
- Materia diuersa diuersificat actiones. 4 b
- Materia, & forma sunt ad aliquid. 30 b
- Materia est causa indiuiduationis. 39 a
- Materia temperamentorum alia ex qua, alia in qua, & circa qua. 66 a
- Medicus debet humanas complexionēs cognoscere. 1 b
- Maturitas à calore, immaturitas à frigore fit. 33 a
- Medicamentum purgans in moribundis nihil mouet. 102 c
- Medicamentum vincit, & vincitur in corpore. ibid.
- Mathematica eget multa cogitatione. 34 c
- Melancholia respuadet terra, & eius qui fit tactus color, odor, sapor. 6 a
- Melancholia naturalis in facie saturatum ruborem, praternaturalis li-
morem facit. 15 a
- Melancholici cur in omni scientia excellentes. 45 c
- Melancholici luxuriosi, & infecundi cur. 52 a
- Melancholia praternaturalis ab Hippocrate dicitur aqua. 56 c
- Melancholici sicci sunt, terram enim referunt. 59 a
- Melancholici quo humido abundant. ibid.
- Melancholicorum caro, color, & calor. 59 b
- Melancholia praternaturalis ut fiat, cui similis, & quomodo aquam
referat. 60 a
- Melancholici macri, & libidinosi cur. 59 c
- Melancholici habent stomachum frigidum, & hepār calidum cur. 62 a
- Melancholici de omnibus detractores cur. 64 c
- Melancholici indiscreti tanquam Asini. 64 a
- Melancholici varij, & inequales in operando cur. 64 b
- Melancholici audaces, timidi, crudeles cur. 65 a
- Melancholici ad omne genus libidinis parati cur. 65 c
- Melancholici veri Hypocritæ. 66 c
- Melancholici ut plurimum sunt homines cur. 66 a
- Melancholici crudeles, & humiles cur. 67 a
- Melancholici accensi omne magnum scelus pro nihilo habent. 67 b
- Melancholici ab usu liberalitatis cristantur. ibid.
- Melancholici homines, non numerandi cur. 67 c
- Melancholici catesacti bonum à malo non discernunt. 68 b

Melancholicus ex Amore, mortuus est .	71 b
Melancholici proprie Enthufasmo corripuntur .	72 a
Melancholici ex caloris defectu quales sint .	72 c
Melancholici cur tam mera se audire dicant .	73 a
Melancholicus credebat se Regem Gallica .	73 b
Melancholicus ex ira quomodo fiat .	73 c
Melancholici disputationibus apti cur .	82 c
Melancholici terram referunt, & qualis eorum actiones .	113 c
Melancholici cur sint libidinosi .	115 c
Melancholici in suis actionibus Varij cur .	116 b
Melancholia præter naturalis quadruplex, naturalis Vero triplex .	41 a
Melancholia vt in pluribus prædominatur .	41 c
Melancholia prædominans vt cognoscatur, & quas faciat in homine passionibus .	42 a
Melancholia est causa cur homines fiant insignes .	45. 46
Membrum dissimulare figura, numero, situ, & magnitudine determina- tur, & quotuplex sit .	4 c
Membra simularia quanam sint .	ibid.
Martiales qui dicantur ab Astrologis .	85 a
Memoria humidum cum sicco requirit, cum retineat receptum à sen- su communi .	3 c
Memoria ad recipiendum humido, ad retinendum sicco Utitur, & quo- modo .	17 c 78 b
Memoria dicit quietem est frigoris aquis .	90 c
Memoria suscepit humido, amittit calore .	104 c
Mens nullo eget fundamento, cum sola, ipsa sit pura potentia, cur .	18 b
Mens malas amputat, alie Vero bonas inclinationes, tamquam Agric- la .	19 b
Mens Vaga cur fiat .	32 c 35 a
Mendaces qui dicantur, & cur .	33 b
Mixta tandem in finem, & puluerem Vertuntur cū corrumpuntur .	58 b
Mixta resoluuntur in id, quod in illis prædominatur mole .	60 a
Mixtio est miscibilium alteratorum Unio .	20 b
Muribundi cur exactissime audiant .	78 a 94 a
Mors in frigido, & sicco posita .	85 c
Mores ab interna, & externa causa fiunt .	100 b 101 a
Motus celer cur fiat in paruo corpore .	11 a
Motus voluntarius quomodo excitetur .	84 b
Motus localis est talis, qualis cognitio .	79 b
Motus localis per se non est sine appetitu, aut Voluntate, nec hac sine phant.	

<i>phantasia.</i>	79 b
<i>Mundus ex quatuor constat elementis.</i>	6 a
<i>Mulier calida, & sicca libidiosa, & ut cognoscatur.</i>	81 a
<i>Mulier omnis cupit pulchra videri.</i>	97 a
<i>Mutationes in homine duplexes, & quae sint.</i>	37 b
<i>Muria quomodo res à putredine seruet.</i>	60 b
N	
<i>Nasus magnus acutus cum naribus latis quid indicet.</i>	29 a
<i>Nasus hominis bene temperati qualis.</i>	21 a
<i>Natura humana contemplatur exemplo candela in lanterna existens.</i>	5 b
<i>Nero oculos habebat immobiles.</i>	32 b
<i>Nero modo cultor, modo spreator, & deturpator suarum Deorum cur.</i>	66 c
<i>pag.</i>	66 c
<i>Nigredo quomodo fiat.</i>	53 c
O	
<i>Obstinatio adamantina melancholicorum est.</i>	62 c
<i>Oculi parui, & concavi quid indicent.</i>	29 a
<i>Oculi parui, & acute intuentes qui.</i>	78 a
<i>Oculi in temperamento humido, & calido, quales.</i>	93 c
<i>Oculi subalbi di, ut pecudum cerebrum frigidius,</i>	16 a
<i>Oculi subnigri lucidi, mobiles cerebrum calidius.</i>	ibid.
<i>Oculi magni parum videntes cerebrum humidius docent.</i>	16 b
<i>Oculi hominis bene temperati, quales.</i>	21 a
<i>Oculi subcrocei, & sicci bilis praedominium indicant.</i>	23 b
<i>Oculi melancholicorum quales sint.</i>	42 b
<i>Odor stat in sicco passo ab humido.</i>	6 c
<i>Odor quotuplex esse possit.</i>	11 b
<i>Odor malus ab homine, malis illum abundare indicat excrementis.</i>	11 b
<i>Odor bonus indicat naturalem calorem praedominari, & putredinem abesse.</i>	11 b
<i>Odor robustorum virorum bonus, & qualis sit.</i>	32 a
<i>Odoratus vitur calido, & sicco.</i>	78 a
<i>Officium refertur ad ignem.</i>	3 c
<i>Operatio melior, aut peior est à materia.</i>	2 b
<i>Operatio qualis, talis vita, & fortuna nostrae.</i>	95 c
<i>Operationes à frigore sunt imperfectiores quam à calore factae.</i>	86 a
<i>Operationes animae variantur per accidens à materia.</i>	82 b
<i>Ordo seruandus in inuestigandis temperamentis.</i>	2 a
<i>Ordo causa pulchritudinis, confusio turpitudinis.</i>	29 a
	Partes

P artes principes corporis sunt cor, cerebrum, hepâr testes.	12 c
Partes corporis frigidae, & humidae quæ.	86 c
Partes corporis sicca, & frigida quæ.	113 a
Partes similes, & dissimilares ex quibus fiunt.	4 b
Partes similes quot, & quæ.	4 b 8 b
Partes solide corporis ex quibus fiunt.	7 a
Passio accidentalis brevis durans est ab effectu, & continua est ab habitu.	43 a
Passiones insunt corpori ab anima, & forma, at exercentur per corpus, materiamque.	30 b
Passiones, & anima, & corporis humores adurunt.	61 a
Passiones humidæ, & desiccantis hominis quæ.	34 c
Perfectum illud cui nec minui, nec addi potest.	21 c
Peulantia est propria humidæ, & calidæ.	99 a
Perseus Poeta qualis fuerit.	112 a
Phantasia ignea est discernit, & iudicat.	3 c
Phantasia quæ constat calido similia iungit, & dissimilia distinguit.	18 a
Phantasia iudicat calido, & sicco, & quod sit illius minus.	78 c
Phantasia non est sine sensu, aut cognitione.	79 b
Peni Africani, seu Barbari sicci, & calidi in tertio gradu, ut cognoscantur, & quæ sint illorum passiones.	83 c
Phtisi facile qui corripantur.	29 a
Pili rubei, aut rufi bilis prædominium docent.	23 b
Pituita crassa, & sicca ob frigus, quas faciat in corpore passiones.	56 b
Pituita crassa, & sicca facit breuiorem vitam si sit à frigore, quam si esset à calore.	56 a
Pituita Vitrea est peior, quam adusta.	53 c
Pituita coriacea, exusta, Vitrea ut fiat.	ibid.
Pituita sicca quæ, & quot modis fiat.	ibid.
Pituita cur generetur, & aduratur.	53 a
Pituita per adustionem, aut admulsionem flauæ bilis subtilior, acrior, & salsa enadit cur.	49 b
Pituita naturalis quæ nam sit colore, sapore subtilior.	ibid.
Pituita crassa, sordida, coriacea, tenax, & obstruens, quas faciat inclinationes.	48 c
Pituita quæ est similis aquæ dicitur sanguis inconcoctus, quomodo, & quis sit eius sapor, odor, color.	6 b
Pili Barba quales, tales, & restium.	13 c
Pili rari, crassi, nigri, plani, unde.	28 c

Pilites, subtiles, plani, rari, Unde.	31 c
Piquia salsa acris, & subtilis quas faciat in homine inclinationes.	48 c
Potentia nutritiva Utitur calore, ut instrumento, Ut materia Vero Utitur humore.	3 a
Potentia auctiva utitur calore, & humore.	ibid.
Potentia generatiua Utitur calore, & aere multo.	3 b
Potentia motiua constat appetitu, & phantasia.	3 c
Potentia mouens partes triplex est.	ibid.
Pigritia in homine vnde fiat.	33 b
Potentia Vel est anima facultas, Vel ipsa anima.	50 c
Potens, & impotens qui dicatur.	54 c
Potentia diuersificantur a materia.	93 c
Potentia anime in manu liberi arbitrij sunt.	116 c
Populi Ut sunt regendi.	I
Pradominium secundum molem non inducit pradominium secundum virtutem.	102 a
Pradominium bilis atrae quos faciat mores.	66 a
Pradominium actiuorum humorum quales faciat homines.	9 c
Pradominium, & subdominium quid sit.	9 b
Principia hominum cognoscere, eorum naturam facit scire.	2 b
Princeps in consultando bonus, in agendo malus.	106 a 111
Principia nata sunt simul iungi.	2 e
Principium rerum est aqua ait Thales.	43 c
Propensiones corporis ex cognitione spiritum inotescum.	2 a
Proprietas melancholicorum est mala predicere.	63 c
Proprietas calidi, & sicci est humorem appetere.	75 b
Proprietates frigoris quæ, & quot.	86 a
Pulchritudo, aut turpitudine non facit ad hominum mores sed sanguinis massa.	10 a
Pulsus rarus, & parvus, cum narium foraminibus carnis indicat ceterum frigidum.	32 c
Pueri cum soli sunt, cur facile cantent.	38 a
Pulmones renibus calidiores cur sint.	94 a
Q	
Qualitas in subiecto, vel est actus, Vel potentia.	102 b
Quantitas corporis optime temperati qualis.	21 a
R	
Raptores qui sint, & qui dicuntur.	36 e
Raptores cur quæ rapiunt dissipant.	ibid.
Rarum	

<i>Rrum cur perfectum dicatur.</i>	21 e
<i>Ratio totum corpus gubernat.</i>	5 b
<i>Ratio si regat nostras corporis actiones immaculati, & mundi erimus à peccato.</i>	19 b
<i>Ratio, & educatio malas superat inclinationes.</i>	52 b
<i>Receptum se habet ad modum recipientis.</i>	69 a
<i>Resistencia à sicco, non ab humido fit.</i>	40 b
<i>Risus facilis quibus fit.</i>	37 c
<i>Robur stat in sicco.</i>	29 b
S	
<i>Sanguis ut gelu coneretur inuenis cuiusdam inuentus?</i>	56 b
<i>Sanguis melancholicus cum sit à calore passus est calidus, & siccus, non frigidus, & humidus.</i>	57 e
<i>Sanguis morbosus in melancholicis similis aquae cur.</i>	58 c
<i>Sanguis naturalis constat ex quatuor humoribus.</i>	ibid.
<i>Sanguis extraneus cur coaguletur.</i>	ibid.
<i>Sanguis dum corrumpitur, ab humido, & calido recedit, & ad siccum, & frigidum accedit.</i>	ibid.
<i>Sanguis melancholicorum cur siccus fit.</i>	59 a
<i>Sanguis melancholicus si siccus quomodo aquosus?</i>	59 a
<i>Sanguis quomodo in aquam vertatur.</i>	58 b
<i>Sanguis icorosus aduritur recedit à suo esse.</i>	59 a
<i>Sanguis naturalis male est aqua, virtute aer.</i>	59 b
<i>Sanguis melancholicus, & icorosus ex quo, & à quo fiat.</i>	60 b 62 b
<i>Sanguinis massae ab externis cognoscitur signis.</i>	2 a
<i>Sanguinis naturam, color, odor, sapor, calor, qualis.</i>	6 b
<i>Sanguis idem in homine, quod aer in compositis facit.</i>	ibid.
<i>Sanguis venosus generat spiritus, & corpus nutrit.</i>	10 c
<i>Sanguis distributio per corpus quomodo fiat.</i>	14 a
<i>Sanguis bilisus quem faciat in facie colorem.</i>	15 a
<i>Sanguis arteriosus est basis humidi radicalis, & spirituum calorem naturalem alentium.</i>	16 c
<i>Sanguis generans spiritus si cognoscatur omnes animi, & corporis dispositiones nobis notificat.</i>	19 a
<i>Sanguis venosus alit corporis artus.</i>	20 b
<i>Sanguis arteriosus spiritus animalis generat.</i>	20 c
<i>Sanguis pituitosus qualis sit.</i>	36 e
<i>Sanguificatio quatuorplex, & ubi fiat.</i>	14 b
<i>Salaces, & Venerei qui sint.</i>	46 c
<i>Sanitas melancholicorum cur inaequalis?</i>	62 a
	Sapor

Sāpōr ācerbus ā frigido, & sicco fit cur.	114 b
Sapor acerbus ad terram refertur.	44 a
Secreta quibus non reuelanda.	98 b
Semen in calido, & humido consistit.	42 c
Senes amatores non sunt cur.	67 c
Senes frigidi, & sicci in primo gradu.	10 a
Sentire est quoddam pati.	4 b
Sensus habet gradus decem.	3 b
Sensus communis frigidus, & sicco determinatur.	18 a
Sensus communis stat in humido, & recipit omnes sensus exteriores.	3 c
Sensus communis externorum centrum.	94 c
Sensus communes in humido, & calido temperato stat.	78 b
Sensus interni quot, & illorum munus.	ibid.
Sensus externi quomodo conseruentur.	75 c
Sensitiua potentia tres internos, & quinq; externos sensus habet.	93 b
Siccitas robustum facit hominem cur.	29 b
Sicci, & calidi ultra tertium gradum qui, & eorum mores.	83 b
Sicci, & calidi venerei, sed infacundi cur.	83 a
Sicci, & frigidi quarunt sibi bonum ex malo aliorum.	114 c
Sicci, & frigidi cur balbi.	ibid.
Sicci, & frigidi, moribus sunt similes Aſino.	114 b
Siccum facile humido priuatur.	82 a
Sicci proprio non alieno termino terminantur.	63 c
Scientia dicitur quietem, & impermutationem.	105 c
Siccum difficile alieno termino terminatur.	29 c
Siccitas est acumen caloris.	28 a
Siccitas ex sanguinis adustione, & iam adusto quas faciat in hominibus inclinationes.	47 c
Siccitas bilis naturalis adusta, & eius qua aduritus quas faciat inclinationes.	47 b
Signa temperamenti a gustu.	11 c
Signa temperamenti a tactu.	12 a
Signa temperamenti ab odoratu.	11 a
Signa temperamenti ab auditu.	ibid.
Signa temperamenti a Visu.	ibid.
Sibilla per delirium praedicebant.	71 c
Stimulator praetimore qui fit.	56 a
Socrates ad impudiciam propensus, & voracitatem.	31 a
Somnus melancholicorum breuis cur.	64 a
Somnus in humore consistit.	82 b

Somniorum profundi somni cur non recordemur.	94 c
Spiritus vitalis à corde ad totum fluit corpus.	74 a
Spiritus cognoscuntur cognito sanguine cur.	2 a
Spiritus ex sanguine arterioso, hic ex venoso, hic ex chilo, ex cibus sic bilis.	5 b
Spiritus variantur multis modis.	ibid.
Spiritus fiunt ex sanguine, & aere, quomodo.	19 a
Spiritus subtilis in contemplando facit promptum.	50 c
Sordes aurium dulces peripneumoniacis male cur.	12 a
Stomachus humidus calore privatus male digerit.	62 a
Substantia cerebri frigida, & humida.	15 c
Sudor qualitatem sanguinis docet.	13 c
Superbus libenter aliena turbat, & cupit.	76 c
Suspectus à timore quomodo oriatur.	116 b

T

Tactus refertur ad terram siccant.	3 e
Temperies fit ex humorum miscela.	8 a
Temperies prima est inter actiua, & passiva.	8 b
Temperies stat in qualitatum mediocritate.	23 a
Temperamentum aliud ad pondus, aliud ad iustitiam.	8 a 20 b
Temperamentum ad pondus cur non detur.	8 b
Temperamentum ad pondus quid sit.	8 c
Temperamentum ad iustitiam quid sit.	8 e
Temperamentum humanum cur multiplicetur.	9 a
Temperamentum ex bilis prædominio, & sanguinis subdominio quid sit, & ut cognoscatur.	9 c 23 c
Temperamentum aliud à natura, aliud ab arte, & quid hac, & illud sit.	10 b
Temperamentum quibus causis mutetur.	10 c
Temperamentum hepatis à carnis, & cutis colore cognoscitur.	14 c
Temperamentum unum tantum perfectum, & quod sit.	23 a
Temperamentum ex bilis naturalis prædominio quod nam sit, ut cognoscatur, & componatur, & quas faciat, & animi, & corporis inclinationes.	23 b
Temperamentum in quo bilis flava sanguinem superat, ut cognoscitur, & quas faciat inclinationes.	25 26
Temperamentum in quo bilis flava sanguinem superat tres habet gradus.	25 b
Temperamentum ex bilis præternaturalis prædominio, & melancholicæ subdominio mixtæ cum pituita, ut dicitur, cognoscitur, & quas facit.	cist

ciat inclinationes .	28 29 30
Temperamentum frigidum quid sit .	31 a
Temperamentum frigidum tres habet gradus .	31 32
Temperamentum cum prædominio pituitæ, subdominio melancholia naturalis temperata à sanguine superanti bilem quid sit Ut cognoscitur, & quas faciat inclinationes .	34 b
Temperamentum humidum fit à pituita superante sanguinem .	36 37
Temperamentum humidum quas faciat inclinationes .	37 b
Temperamentum siccum fit cum prædominio bilis atra subdominio flava, quotuplex sit, & eius inclinationes .	40 41
Temperamentum melancholicum facile aquiritur cur .	41 c
Temperamentum ex melancholia mole, & virtute prædominante, cum subdominio bilis flava quas faciat in anima, & corpore inclinationes .	42 b
Temperamentum siccum ex naturali melancholia, quid, quotuplex, & quas faciat inclinationes .	43 b
Temperamentum calidum in secundo gradu, Ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes .	27 c
Temperamentum calidum in tertio gradu, Ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes .	28 a
Temperamentum ex adustione flava bilis quos faciat homines, & eorum inclinationes .	46 47
Temperamentum siccum, & subfrigidum quale sit .	46 b
Temperamentum mutatur, & fit alterum per accidens .	48 c
Temperamentum naturale mutatur, & alteratur, sed non aboletur cur .	49 a
Temperamentum ex adustione pituitæ quotuplex, Ut sit, & quas faciat inclinationes .	49 50 51
Temperamentum ex pituita adusta, aut passa à calore quas faciat morbos .	50 c 53
Temperamentum varias recipit formas .	52 b
Temperamentum inclinatur, at non cogit .	52 b
Temperamentum ex adusta, aut vitrea pituita, Ut componitur cognoscitur, & quas faciat inclinationes .	54 a
Temperamentum præternaturalis melancholice quale .	57 b
Temperamentum melancholicum Varias facit affectus .	61 b
Temperamentum præternaturalis melancholice à sicco calore passa, Ut cognoscitur, & quas faciat tum in anima, tum in corpore dispositiones .	61 62 63 64 65 66
Temperamentum calidum, & siccum, ignem refert .	73 c

Temperamentum in quo primum locum occupat bilis flava, secundum sanguis, tertium pituita, quartum melancholia quid sit, ut cognoscatur, & quas faciat inclinationes.	74. 75. 76. 77. 78. 79
Temperamentum calidum, & siccum quales faciat homines in suis operationibus.	79 b 80 e
Temperamentum siccum, & calidum, ut componatur, ut cognoscatur, & quas facit inclinationes.	81 b
Temperamentum siccum, & calidum tres habet gradus.	85 b
Temperamentum frigidum, & humidum quid ut componitur, cognoscitur, & eius inclinationes.	86. 87. 88
Temperamentum humidum, & calidum quid, ut componitur, cognoscitur, & eius inclinationes.	89. 90
Temperamentum aesci iam multiplex.	89 b
Temperamentum ex bilis adustione triplex.	47 b
Temperamentum frigidum secundum omnes corpori partes, ut cognoscatur, & quas producat inclinationes.	32 c
Temperamentum calidum in primo gradu.	23 c
Temperamentum calidum, & humidum tres habet gradus.	89 c
Temperamentum humidum, & calidum in primo gradu qualem habeat contemplatiuam potentiam.	90 b
Temperamentum humidum, ut duo, calidum, ut unum, ut cognoscitur, componitur, & quas faciat inclinationes.	92. 93
Temperamentum humidum, & calidum qualem habeat potentiam sensitiuam.	93 c
Temperamenti denominatio a quibus summatur.	94 a
Temperamentum humidum, & calidum quales habeat sensus internas.	94 c
Temperamentum frigidum, ut componitur, cognoscitur, & quales producat inclinationes.	31 b
Temperamentum non dat habitum sed inclinationes.	116 c
Temperamentum temperatum, & distemperatum quale.	20 b
Temperamentum humidum, & calidum tres habet gradus.	95 c
Temperamentum humidum, & calidum quales faciat in homine inclinationes.	96. 97. 98. 99. 100
Temperamentum humidum, & calidum, ut cognoscitur, & cur maxime custodiendum.	99. 100
Temperamentum cur faciat a se ipso diuersas operationes.	101 a
Temperamentum certas inclinationes, sed non mores docet.	101 b
Temperamentum calidum, & humidum quale sit, ut cognoscitur, componitur, & quas faciat inclinationes.	103. 104

Tem

INDEX!

141

<i>Temperamentum calidum, & humidum simile aqua feruenti, & acri aestuanti, quas faciat, & in anima, & in corpore inclinationes. pag.</i>	104. 105. 106
<i>Temperamentum humidum, & frigidum, Ut cognoscatur, componitur, & quas faciat inclinationes.</i>	108. 109
<i>Temperamentum frigidum, & siccum quale, Ut cognoscitur, compo- nitur, & quot gradus habeat.</i>	109. 110
<i>Temperamentum frigidum, & siccum in primo, & secundo gradu, Ut cognoscitur, & quae sint illius inclinationes.</i>	110. 111. 112. 113.
<i>Temperamentum siccum, & frigidum quale, quot gradus habeat, Ut cognoscatur, & quas inferat animi passiones.</i>	113. 114. 115. cui assimiletur, Ut componatur, & quales habeat animi potentias.
	116. 117.
<i>Terra praualet, in determinatis proprio termino.</i>	9 a
<i>Terra elementum Vniuersi, Unum.</i>	42 a
<i>Terra quatuorplex, totuplex melancholia.</i>	57 b
<i>Terra mole in videntibus praualet.</i>	58 a
<i>Terra hyeme frigida, aestate calida.</i>	61 b
<i>Terra est multarum specierum.</i>	113 b
<i>Terra quot recipit, diu retinet.</i>	114 c
<i>Testes principium siccitatis, dant robur, & virilitatem.</i>	13 a
<i>Testes maiores, aut minores in se, aut impotentes, aut solum fauoras faciunt.</i>	13 c
<i>Testes contra se sanitatem, & robur docent.</i>	ibid.
<i>Testes demissi quid indicent.</i>	ibid.
<i>Testes bene dispositi quales esse dicuntur.</i>	14 a
<i>Testes frigidi quomodo cognoscantur.</i>	ibid.
<i>Testes calidi quomodo innotescant.</i>	ibid.
<i>Testes humidi, testes sicci, Ut cognoscantur.</i>	ibid.
<i>Testes alterant temperem partium principium, & inclinationes mu- tant, & cur.</i>	14 b
<i>Testes maxime pollent ad mores faciendos.</i>	94 a
<i>Timor, & tristitia cuius sint passiones.</i>	36 a
<i>Timidus cur sit etiam crudelis.</i>	64 a
<i>Timon mortem omnibus desiderabat, & solum amabat Alcibiadem, cur.</i>	67 b
<i>Tigellus non cessabat a cantu quin prius maxime irasceret.</i>	68 b
<i>Tigellus apud Horatium maxime instabilis cur.</i>	105 c
<i>Tiberius diuturna fuit ira.</i>	116 b

Turpi

<i>Turpitudine omnis stat in vitio.</i>	28 b
V	
<i>Vani qui dicuntur, & cur.</i>	47 a
<i>Vegetativa potentia nutrit, & generat.</i>	93 a
<i>Vena messoria, & Vena porta Ubi implantentur.</i>	14 c
<i>Venenum in corpore vincit, & non vincitur.</i>	102 c
<i>Venenum cuidam Vetulae cur non nocuit.</i>	102 b
<i>Veredarij bestiales cur fiant.</i>	100 c
<i>Veritas omnis Philosophum decet.</i>	1 b
<i>Vir amabilis qui dicatur.</i>	21 c
<i>Visus acutior quibus sit.</i>	5 a
<i>Visus assignatur, & assimilatur aquae.</i>	3 c
<i>Visiva potentia non eadem in omnibus.</i>	93 c
<i>Vipera quot fuerit occidit.</i>	76 b
<i>Vipera, & anguis frigidi, & sicci in quarto gradu.</i>	110 a
<i>Vocis differentia quot, & quid indicent.</i>	11 b
<i>Vox inequalis cur fiat, & quid indicet.</i>	40 b
<i>Voraces sunt temperamenti pituitosi.</i>	54 c
<i>Vrina sicci temperamenti ex bile adusta, qualis.</i>	53 a
<i>Vita adolescentis, & pueri in calido, & humido.</i>	100 a
<i>Vitio humoris pituitosi duplex est.</i>	48 c
<i>Vsus partium similarium duplex.</i>	4 b
<i>Vulpes, Asinus, Lepus, frigida, & sicca animalia.</i>	109 c

F I N I S.

DE NATURALI
EX
VINGVIVM
INSPECTIONE

Præfatio Comment.

Ab eodem Hyppolito Scaffilono Medicinæ Doctore.

Ex eiusdem CAMILLI BALDI Bonon. Philosophi
Sermonibus Collectus, ac Typis
mandatus.

BONONIÆ,

Ex Typographia Hæredum de Duccijs. MDCLXII.
Superiorum permisso.

DE NATURALIBUS
EX TEMPERAMENTIS
VINGTIVM
INSPECTIONE

Præfatio Comman.

Ab eodem Hippocrate Sectorem Medicinæ Doctor

Et eundem CAMILLI BARDI Bonon. Philolo.

Phil. Scriptoribus Collectis & ad Typ.

mandatis.

BONONIAE

Ex Typographia Hæredum de Ducij. MDCLXII.

Superiorum partibus.

E X

V N G V I V M INSPECTIONE PRAESAGIA.

LX vngue cognosci Leonem ait adagium vetus; An eadem ratione aliquid etiam, ex vnguium inspectione de homine, & humana natura praesciri potest? Physica est interrogatio, ad methodum physicam pertinet responsio, ea est quae ex notis nobis ad principia, et causas procedit, ergo quid sint vngues earumque differentias, et causas specularitur. Dixeris in tenui labor; At longe tenuiores sunt corporis pili, eos tamen contemplatur physiognomus; Urinae, egestiones, caeteraque excrementa corporis longe minus quam vngues sunt homini coniuncta, et cognata, à Medicis tamen tractantur, ac diligenter considerantur; Non ergo omnino operam, et oleum non esse perdituros putandum est si de vnguibus pauca quaedam dicere aggressi fuerimus, atque vniuersalibus, et confusis ad certiora, et manifestiora procedentes, explicare, quid sit vnguis, et vnguium causas, et differentias, et qualitates, et significationes tentauerimus, nam neque vngues despexit Hippocrates in prognosticis, quem non imitari foret penè piaculum.

T

Quid

Quid ſit Vnguis. Cap. I.

VNguis vox eſt plures habens ſignificationes. Nam & lapillus quidam precioſus, qui etiam onix, vocatur vnguis; eſt etiam morbis quidam oculum infeſtans, & pars extrema foſiorum roſæ, & teſtarum quarundam operimenta, & inſtrumenta nonnulla vngues, & forte alia quædam, vocantur. Verum magis proprie vox hæc capta ſignificat partem duram, & pene inſenſibilem in extremitatibus digitorum hominis poſitam; Nam brutorum extremitates non vngues, ſed vngulæ appellari ſolent. Non tamen vnguis eſt extremitas digiti, ſed in extremitatis parte ſuperiori poſitus; Non eſt cutis, aut carnis digiti particula, quoniam caro propter neruos, & membranas adnexas, & commixtas, & cutis maxime ſenſitiua eſt, at vnguis ſenſus in parte extrema vel nullus, vel eſt valdè paruus, & obtuſus; viuit tamen quodammo, creſcit, quare etiam nutritur; Videtur autem ſpectanti motum localem digitorum, vnguem eſſe extremum tendinis extra carnem, & cutem porrecti, cuius duæ partes vna inter or viuens, & ſenſum habens, altera calore, & ſenſu priuata, & hæc exterior eſt. Et quoniam ex quibus ſunt tendines ex iſdem erunt & vngues, conſtantque tendines ex neruis, & ligamentis, illi à cerebro originem ducunt, iſta ab oſſibus, hæc ergo vnguium erunt principia quædam, & quoniam orta naturam ſuorum principiorum teſtantur, ex vnguibus non nulla de cerebro, & oſſibus ſignificabuntur, ſiunt a natura per internum calorem remiſſum, & externum frigus, quare frigidi, & ſicci exiſtunt, ergo & duri, & quoniam ſunt à natura, alicuius gratia facti ſunt, natura enim eſt agens propter finem; Non ergo ſunt pura excrementa, ſed ad robur digitorum, & vt melius ſuam faciant operationem, & paruas res facilius apprehendere poſſint, vngues homini ſunt dati; Ergo vnguis erit vltima tendines mouentis digitos extremitas, extra carnem, & cutim aeri expoſita, ad firmandas, & perficiendas digitorum operationes magnopere vtilis. Quid igitur ſit vnguis, ex quibus & à quibus, & cuius gratia ſit à natura conſtitutus ex his eſt ſatis manifeſtum.

Vnguium species, & differentia. Cap. II.

VNGUES humani alij pedum, alij manuum sunt, qui sunt in pedibus, quamuis & ipsi suam habeant significationem, attamen quoniam apud probos, & civiles viros raro spectantur, neque enim inter diu ingenui sine caligis, & calceis gradiuntur, de vnguibz pedum non erit sermo, sed tantum de his qui sunt in manibus. Differunt inter se humani vngues, substantia, quantitate, qualitate, loco, actione, & passione; substantiam voco, ex Mediocrum sententia, duritiem, mollitiem, raritatem, densitatem, item leuorem, & asperitatem, & cæteras qualitates secundas, quas cognoscit sensus tactus; secundum quantitatem vngues, vel magni, vel parui sunt, continui, vel disuncti, & fissi, atque id vel natura, vel arte etiam, vel demum casu, item vel magni sunt, vel parui secundum latitudinem, vel secundum longitudinem, vel demum secundum omnem dimensionem: At qualitas multiplex est namque habent habitum, vel potentiam ad scalpendum, ad secandum, ad stringendum quæ capiunt, & interdignorum vngues hi magis, illi minus hac potestate insigniti sunt, longe enim ad actionem paratiores sunt vngues manus dextræ, quam sinistræ, & pollicis, aut indicis, quam reliquorum digitorum. Qualitates vnguium præter sensum tactus, iudicat etiam visus; & quidem secundum totum vnguem, cum alios albos, alios purpureos iudicat, alios demum pallidos, & liuidos, & ad nigredinem accedentes; Et secundum partem etiam de his determinat, dum hos vngues videt puros, alios vero canaliculis plenos, & quasi striatos; & quosdam alios maculis distinctos, colore, radijs, locis inter se longe differentes, secundum colorem enim alij maculas habent albas, alij nigras, liuidas, rubras, ad nigredinem accedentes; ex his maculis aliæ radiosæ dicuntur, aliæ radijs carent, vt cunque vel sunt in principio, vel in medio, vel in fine vnguis. Diuiditur enim a chyromanticis, in tres partes vnguis, prima ea est, quæ infixæ carni est, vnguis dicitur radix, in plurimis alba, & hæc non solum viuit, sed ferè sensus est particeps, secunda ea est, quæ ad ruborem accedit in his qui bene valentes sunt; Tertia extrema est, quæ neque sentit, neque viuit nisi vt capilli, quare & sine sensu secatur; Hæc autem pars tertia à chyromanticis despicitur; figuras etiam vnguium spectare conuenit; nam alij sunt oblongi, alij rotundi,

alij recti, quidam curui, turpes, pulchri, æquales inter se, inæquales, et male tornati, & impoliti secundum loca etiam de unguibus fertur iudicium, nam quamuis eadem penitus maculae sint in duobus digitis diuersarum manuum, non idem significant, que etiam si sint in diuersis digitis eiusdem manus easdem indicant, animi vel corporis dispositiones, & naturales habitus. Quod ergo loco differant ex his etiam est manifestum; distinguuntur quoque secundum agere, et pati, quoniam alij sunt robusti, & apti ad labores tolerandos, & opera facienda, prout eorum fert natura, parati, et commodi, alij ex opposito sunt imbelles, & propter mollitiem ad operationes digitorum iuandasi nepti, et inefficaces; Tot ergo videntur esse unguium differentiae, quas tactus, & visus iudicare potest. Neque enim auditus, aut gustus, aut odoratus de his fert iudicium, neque per se aut per accidens, vt puto, esse perspicuum.

Quid ex unguium inspectione colligi possit. Cap. III.

CONsiderationem unguium sibi proponunt, & chyromantæ, & Physici, vel Medici; at longe diuerso procedunt modo & alter ab altero diuersam habet intentionem; Chyromantes ab obseruationibus memorijs, & experiencijs se procedere ait, Physicus ratione vtitur, & demonstratione à signo sumptas vsurpat, chyromantes de futuris contingentibus, & de fortuitis casibus se posse multa asserere putat, ex aduerso de his non cogitat Physicus, sed signa naturalia excipiens, dispositiones, & habitudines, ac propensiones tum animi, tum corporis indagatur, & certis inditijs, quod res ita esse possit, affirmat, nihil tamen necessarium ponens, vt pote qui scit hominem liberum habere arbitrium, & inclinationes naturales superare posse: Nemo enim est qui non mitescere possit, dummodo culturæ patientem accomodet aurem. Et medio, & fine, cum differant chyromantici, & physici, putandum est has disciplinas esse toto genere diuersas, planè igitur nomine scientiæ indigna est chyromantia, tum ratione finis, quem sibi proponit, dum de futuris contingentibus certi aliquid asserere se putat, tum mediorum cum ea, vt diximus nullam in se probabilitatem habeant. Quid enim cognationis, & consequentiæ reperitur, in hoc connexo: Callias habet circularem lineam cingentem primum nodum pollicis; ergo mortem oppetet violentam, & (vt aiunt) laqueo suffoca-

focabitur; Item Platoni cingulus Veneris intertextus est, ergo omni fœdissima Venere conspurcatus tandem in carceribus diu detentus marcescet; Et qui vniuersalem propositionem pronuntiabit, nullam veritatem agnoscet; Nempe cui omni linea circularis primum pollicis officulum perfecte circumdabit laqueo suffocabitur; Quam cum quidam scriptor chyromantiæ aliquantulum tandem confirmare vellet, dicebat, quod sicuti linea illum articulum circumdat, ita laqueus collum; At Physicus naturam vnguium, & digitorum contemplans per illorum definitionem ad principia deueniet, cognitionemque cerebri, & ossium habebit, quæ cum sint partes ad constitutionem hominis requisitæ, & ad instrumentorum compositionem veniant, necesse est, vt etiam ex instrumentorum contemplatione, quales sint eorum operationes cognoscat. Et quoniam in hac de vnguium significatione, & methodo necessarium erit plures voces à chyromantia mutuare, operæ præteritum me facturum arbitror, si tum hæc explicuero; tum quid chyromantæ de vnguibus sentiant paucis narrauero. Sic enim propositum meum facilius exequar, & curiositati eorum satisfaciam, qui hæc, quantum vis falsa cognoscere auent, & simul eorum vanitatem apparere manifestam sentient.

*Chyromantum de digitis, & maculis vnguium
sententia. Cap. IV.*

Circa manum versari chyromantiam ex nomine ipso clarum est; dicitur enim chyromantia, quasi manus cognitio, aut per manum diuinatio; loquitur chyromantes de vola, & lineis quæ in illa sunt, loquitur de digitis, & vnguibus, & maculis, quæ in eis apparere solent, nos de lineis volæ nihil dicere oportet, de digitis quatenus illorum extrema sunt vngues quid sentiant, exponemus. Manum dextram ostendere aiunt, fatum eorum, qui interdum nascuntur, sinistram eorum, qui noctu ex vtero prodierunt; præter hæc digitorum radices, & digitos planetis attribuant, Veneri pollicem assignant; Ioui indicem, medium Saturno, annularē Soli; Auricularem Mercurio. Pollicis partem inferiorem dicunt Veneri datam, superiorem autē Marti assignant; & vt Mercurio superiorem auricularis, ita inferiorem dant Lunæ; quare duo extremi digiti duos habent planetas, me-

dij vnum tantum; Alij tamen aliter hæc distribuunt, cum hæc ad libitum sint fixa, & his nihil respondeat ex parte rei, nam Lunam ponunt in parte inferiori manus, & Martem in medio collocant; Nobis satis sit hæc nomina supponere; Dextram manum continere prosperitates, sinistram infortunia portendere aiunt, liuidas maculas vocant saturninas, & plumbi naturam referre, & aquam à terra immunda passam indicare; Albæ ad Venerem reducuntur, & ad Itamnum, quod illius vocant metallum, in his a chymicis aliquantisper diffidentes, qui metalla ex argento viuo, & sulphure generant. Roseas Iouiales vocant, & ad naturam æris lucidi reducunt; Nigras Martiales, & ferreas; Mixtas Mercurio donant, & argento viuo; subcastaneas Soli, & auro, Lunæ quæ confractæ sunt, & ex alio, & rubro colore vix apparente compositæ, & ad argentum referri dicunt; Præter hæc maxima est differentia si in principio in medio, aut in fine unguis apparuerint maculæ, à dextris, à sinistris, in superficie, aut profundæ, in hoc item vel in illo digito: Item addunt radiosas esse primæ magnitudinis, & potentes valde; Non radiosas secundæ magnitudinis Stellas referre, prout in hoc vel illo ungue apparent Veneris, aut Iouis naturam repræsentare; Punctum referentes esse tertiæ magnitudinis, vix apparentes quartæ, & tantummodo effectum suum minari, at qui facile impediatur, ne ad finem perueniat; Hæc sunt quæ a chyromantibus prædicantur, quæ cum nullam rationem nullamque observationem, quæ fidem faciat, habeant, omnino ridicula iudicanda sunt, & quæ à sano homine explodantur omnino digna. His itaque omnis ad magis seria, aut saltem minus improbabilia veniamus, sunt enim ungues opera naturæ, quæ Dei ministra est, quare non contemnendi.

De Maculis unguum. Cap. V.

DE unguibus institus est sermo, his accidit, vel puros esse, vel maculosos, de vtrisque agamus, & quid sint, & propter quid appareant; Dicitur est ungues tendinum esse extremitates, atque hos ex neruis, & cartilaginibus ab ossibus originem habentibus conflatos esse; Hi tunc secundum naturam dispositi sunt, & sibi similes, quando albi sunt, & album facient unguem, & si ad pituitam naturalem accedent, quæ aqua est, & albi, & lani erunt secundum se ungues, & quasi laminæ corneæ

neæ diaphani transpaiebunt; Et quoniam transparentes, naturam sanguinis in subiecta carne existentis ostendent, quare & rosei apparebunt, at si aliquam ob causam retrocesserit calor, & sanguis, liuidi videntur vngues, idque euenire videmus ijs, qui vel vehementius frigent, vel frigida febre afficiuntur, vel prope sunt moribundi, ac tandem qualis est subiectus humor, tales etiam apparent vngues, secundum partem mediam, quoniam illa magis diaphana est, quam radix, si quidem magis siccata, omne enim quod clarum, & aqueum cum sit, quo magis siccatur, si modo læuigatum fuerit, aut est diaphanum, aut natum est lucem repercutere, & colorem, qui lumini mixtus leue corpus ferit; Ex his vt puto probabile est, nos posse cognoscere quoniam humores in corpore dominantur, neque solum vt nunc, sed etiam simpliciter, & a primordio generationis. Nam & iilorum principia sunt in partibus feminalibus numerata. Nam tendines, atque nerui abscisi non regenerantur, quod proprium est partium feminalium, purum itaque voco vnguem eum, qui nullam habent maculam, album præsertim circa mediam partem, in quo præualet pituita; rubeum si sanguis dominatur, at si flaua bilis superat, vnguis clarus, & lucens rosam imitabitur, in hoc à sanguineo vngue differens; quod sanguineus purpuram ostendit, & refert; at bilis naturalis rosæ colorem foliorum exteriorum representat. Sed biliosus vnguis, non habet eum alborem in radice, quem habet sanguineus, & ad colorem lucidiorem accedit, bilis enim ignis naturam refert, qui & roseus est, & lucidus, si vero liuidus est color, & fuscus iam hoc atræ bilis est signum; De quo vngue, & causis colorum qui in ipso apparent dictum est.

Nunc causas macularum scrutemur. Maculas alias esse magnas, vel radiosas, quas chyromantæ ad Stellas fixas primæ, & secundæ magnitudinis referunt, alias minores, quas dicunt Stellas tertiar, & quartæ magnitudinis; & vt cunque ad planetas reducunt; Earum numerus, secundum illos duodenarius est; Nunc causas persequi conemur.

Ex quibus sumus, ex ijsdem nos nutriri certum est, ex quatuor humoribus constamus, & hos esse corporum humanorum principia iam est in confesso, quare, & proximum nutrimentum tale esse putandum est, & quoniam in ea massa, quæ per venas meat, præualet sanguis calidus, & humidus, & ob id purpureus, ideo in his qui secundum naturam bene dispositi sunt, in cute,

sub

sub unguibus, & in corporis etiam alijs partibus apparet color sub rubeus, quem iuncta sanguini puro facit pituita. Hunc autem colorem, probabile est; accipere alimentum cum fuerit concoctum, & a facultate primam, ventriculi, deinde hepatis elaboratum; facit enim per elixationem plenam ventriculus chylum album, quæ enim elixantur edulia, plerunque videntur alba, vt carnes vitulinæ, & suillæ; Attractus chylus per Mesaraicas venas ad hepar, ibi efficitur rubeus, nam quæ a calore sicco patiuntur, qualis est, qui in iecore, illa rubescunt, si terræ & aquæ fuerint, sic lateres dum coquuntur in fornacibus rubescunt, sic omnia quæ ab igne sicco vehementer patiuntur rubra fiunt, forte præter vtrunque genus plumbi, quoniam in ipso est plurimum aquæ prohibentis passionem ab igne tentatam quare liquefactum non rubescit, vt aurum, & æs.

Causa coloris, & figura macularum. Cap. VI.

Colorum quæ in unguibus reperiuntur causas exponere tentauimus, nunc de maculis macularumque passionibus aliquid dicendum; Apparent in partibus unguium diuersi aliquando colores, etiam a maculis distincti. Nam plerique ungues, & præsertim pollicis habent partem inferiorem, quæ radix dicitur, candidiorem, quando vt dictum est, humidior existit, si quidem propinquior tendini, qui albus est quare minus transparet, neque lumen reflectit; Media pars quoniam cornea est, & siccior ideo magis transparet, carnisque & sanguinis colorem, & proprietatem representat, suprema cum præcæteris siccissima sic, & magis cornea, etiam magis oculis manifestat, quæ sub ipsa, aut in ipsa existant; Inter qualitates quas immediate animaduertit oculus, sunt macularum colores, & figure. Primum igitur dicamus quid ipsæ sint, ex quibus fiunt, sic enim eorum natura nobis innotescet; Dicitur est corpus, nostrique corporis partes nutriri sanguine qui in vasis reperitur, hic heterogeneus est, & dissimularis, ex quattuor primis humoribus constans, & cum membra diuersa sint, accidit etiam, quædam modo plus de humore bilioso participare, alia pituitoso sanguine, alia demum melancholico magis gaudere, sic splen atrum ad se trahit humorem, serosum renes, pituitoso delectatur sanguine cerebrum, & partes membranosæ; caro sanguinem trahit, coque bene nutritur; At quamuis vnum quodque mem-

brum

brum, & corporis pars sibi proprium, & congenium trahat humorem, tamen quoniam cum alijs mixtus est, accidit quod non omnis in naturam, & substantiam attrahentis membri conuertatur, quare euenit, vt aliqua pars expellatur tanquam excrementum, sunt igitur hæ, quæ in vngue visuntur maculæ, partes excrementorum tertiæ concoctionis, quæ fit in tendine, & ad illius extremitatem, quæ vnguis dicitur, peruenientes illum signant; Et quoniam contingit aliquando fieri imperfectam etiam hanc tertiam concoctionem, ob imperfectionem caloris partis, & eius debilitatem, hinc paruus quidam nascitur flatus, qui si per cutis poros exiuerit, vestigium illius in vngue non relinquit, at si de tendine non exeat, neque ab eius calore resoluatur, crescens vnguis cum fatulento illo excremento facit radiosam maculam, id enim opus est caloris debilis, vt generet flatus, qui in diuersas partes distrahat, humorem cum quo iunctus est, hancque flatus operationem conspiciere licet, in bulliente aqua, & in nubibus leni vento agitatæ. Quid ergo sit macula, & quæ radiofa existat, ex his patet.

Nunc colorum causas, & passionum, quas monstrat in vnguibz visus, scrutemur. Diximus chyromantas duodecim macularum passiones obseruasse harum vna erat albedo; Quæ igitur sunt harum albedinum causæ? Cum in tendine aliquid crassioris pituitæ concoctionem, & applicationem, siue conuersionem in substantiam tendinis effugerit, quasi excrementum ad vltimas partes fertur, & ad vngues perueniens eas colore inficit albo superficialiter, si contigerit in superficie tendinis constitisse, profundiore si in altiori parte concepta fuerit; si pauca admodum fuerit materia pituitosa, erit punctum referens macula; & si cum modico flatu conuicta radios habebit, at omni destituta flatu, carebit radijs, & quod in comætis videmus barbam facere, idem accidit in his radiosæ maculis, barbatus fit comætes, quando quæ vritur materia, vel non est tota simul, sed pars a calore dissipatur, pars trahitur, vel cum materia combustibili ad est iniunctus flatus, qui calorem fugiens materiam dispergit, ac dissipat, ita his in maculis radiosæ a modico flatu distracta materia facit radios, & si flatus continuitatem materiæ pituitosæ soluerit, & distraxerit, facta se se offert macula, fusca est quam ater humor producit, at si rosea fuerit à flaua bile nascitur; rubra procedit à sanguine; liuida est quæ actionem naturalis caloris fugit; neque enim nostri corporis partes liuescunt, nisi a calore fuerint

desertæ, & propter hoc mortuorum liuida sunt corpora, & vrina liuida ex Hippoc. mala est, & supra dictum est, vngues frigore luescere; peiorque habetur liuidus color in vrinis quam niger, quoniam ille caloris naturalis extinctionem arguit, at niger à superabundantia humoris atrii potest causari. Colorem corticis castaneæ maturæ, aut Iecoris habent, quæ a sanguine affato originem habuere. Mixtæ sunt in quibus plures vno humores conuenisse contingit. Quid igitur sint huiusmodi maculæ, & ex quibus, & a quibus, & quomodo fiant, & cur tales appareant ex dictis arbitror posse esse manifestum. Quare apparet etiam has nihil cum Ioue, aut Marte, & Stellis habere commune, neque vllam cum metallis convenientiam, nisi eam communissimam, per quam omnia dicuntur secundum materiam esse eadem, at secundum formam diuersa.

Alia Vnguium accidentia quæ visus mediate animaduertit.
 Cap. VII.

IN quærendis causis passionum, quæ vnguibus in esse videntur, ab his quæ primo, ac per se ab oculo cognoscuntur incipimus, nam quæ visus docet ea videntur esse notiora, à notioribus autem nobis incipiendum esse supposuimus. Præter has quædam etiam alia sunt in vnguibus accidentia, quæ per colores cognoscit visus; nempe motum, quietem, continuitatem, numerum, & figuram, quæ solent, & communia vocari sensibilia, quoniam præter visum, alij etiam sensus ab his obiectis ad actum mouentur, vngues mutari, & stare dicuntur, quoniam aliquando crescunt, aliquando non, crescunt in viuentibus, & in mortuis vsque ad certum tempus. In viuentibus crescunt, & augentur, propter continuam appositionem, quæ fit a calore naturali, cum autem aliud pelli necessarium est, aliter enim rei non seruarietur forma, quæ certa materia, & magnitudine terminata continetur, in mortuis putredinalis calor in humidum agens viscidum, & capillos, & vngues auget, donec consumptus fuerit humor, & euanuerit calor, propter eandem causam accidit alijs quibus ruri manentibus, quod vngues, & capilli magis crescant, quam in vrbe degentibus, quoniam color naturalis ob motum, & ambientis aeris calidiorem dispositionem robustior factus excrementa validius expellit, quodque sit rurè melior, & laudabilior aer, testatur Horatius dicens.

Nonisti

Nonisti ne locum potiore m rure beato?
 Est ubi plus tepeant hyemes, ubi gratior aura.
 Leniat, & rabiem canis, & momenta leonis
 Cum semel accepit solem furibundus acutum?

Mouentur igitur ungues, & quæ in unguibus sunt maculæ, quoniam ipsi crescunt, quoniam nutriuntur, & illis, illorumque principijs, fit continua appositio; Et que niam motus auctio nis non est continuus, neque vnus, sed intercipitur quietibus, neces se est ergo per aliquod temporis spatium has maculas stare; præ ter enim motum cœli nullus est, qui continuus existat.

Figura magnopere unguium variatur, & vnus digiti unguis ab altero aliquando valde diuersa est. Alij enim recti sunt, alij distorti, sapiunt enim naturam tendinis à quo pendent, qui rectus fuerit, & minime siccatus, sed multo abundauerit humore natu rali pulchrum, rectum splendidum mollem habebit unguem, ex aduerso turpis erit unguis, cum tendinis substantia, & alimentum fuerit turbidum, non bene coctum, & excrementis abundans fri gidioribus, distortus unguis, & in curuus apparet ob tendinis sic citatem, & propter hoc qui febre hæctica laborant, ijs ungues in curuantur, quod & corio, & cartis hædinis, & corneis lami nis ex nimio calore videmus accidere. In partem superiorem conuertuntur ungues ijs, quorum vltimus digiti nodus, superne inflexus est; id fieri probabile est, in h'is, quorum pars tendinis superior facta est breuior; Memini me vidisse quendam, cui cum vulneratus fuisset index, post quam conualuit extremus articulus fursum versus remansit, & unguis etiam eodem modo superius incuruabatur; Qui vero plani sunt, & æquales, naturam sui tendinis referunt, cuius extremitates sunt; docentque ipsum tendine in magnopere esse secundum naturam, & sibi æqualem, striatos, costas, & canaliculos habentes, & undulatos, male af fectum docent esse tendinem, nam hi canaliculi, & striæ proue niunt eo quod partes tendinis superiores sicciores sunt, & ideo hæ passiones in senilibus unguibus spectantur, raro in pueris, aut adolescentibus; idem de undulatis, & vndas imitantibus sentien dum, putandumque est has vndationes à flatibus propter debili tatem caloris naturalis in tendine procreari, & in unguibus etiam a parere. Nodosi vocantur ungues, in quibus quædam eminentiæ, & quasi ve uicæ parvæ apparent idque etiam cau itur a tendine, qui non æqualiter sibi apponit nutrimentum, & cuius quædam partes sunt crassiores, & sicciores quædam minus,

à crassioribus, cum extra sicciore siant, nascuntur nodi, & supra dicta inæqualitas. Hæc & eius modi passiones, ac diuersitates figurarum generat natura tendinis, secundum quod illa diuersimode est affecta. Cadit etiam diuersitas in potentias vnguium, per quas faciunt suas naturales operationes; si enim potenter exercent suum opus, robustos arguunt tendines, & horum tendinum robore suam potentiam firmant; Quod si flacidi, & debiles fuerint digitorum tendines paucum erit indigitis robur, & minus suum male exercebunt vngues, qui ab his principium sumunt; Hæc omnia per visum cognoscuntur, vel saltem non sine visu; Et ab operationibus ad eorundem potentias cognoscendas peruenimus; Quæ igitur fiunt, quæ per oculos cognoscuntur passiones, & propter quid sint ex his patere arbitror.

Passionum secundum quantitatem, & substantiam in existentium causæ. Cap. VIII.

Cognoscit etiam visus quantitatem, siue illa sit continua, siue discreta, est enim hæc ex communibus sensibilibus; discretum est corpus, cuius partes distictæ sunt, continuum, cuius confictæ, & coniunctæ reperiuntur; Magni vngues secundum longitudinem, & latitudinem à magnis tendinibus nascuntur, etiam magna ossa, arguunt; quare & robustum quidem corpus, sed non admodum agile, quinimò segne, & iners; ex aduerso parui vngues paruitatem demonstrant tendinum, à quibus tales causantur, sic enim ab effectu, ad causæ notionem peruenimus, longi, & stricti à debili procedunt tendine, & aliquanto magis sicco, quam oporteret; stringens enim frigus debilem, & mollem tendinem longumque facit, & strictum; latus magis quam extensus, & longus eandem habet causam nempe tendinis latitudinem, & propter hoc etiam quorum tales sunt vngues, tendines, non admodum sunt robusti, sed molles, & qui diu brachia, & manus mouere non possunt; fissos naturaliter facit vngues tendinis siccitas, & crassities, videmus enim crassiora ligna cum siccantur plerunque findi, & spinalis medulla quo fit sicciore, eo in plures, & tenuiores finditur nervos, qui funiculos imitantur, quod si naturalis aderit humor, clarum est, quod continui apparebunt, humido enim heterogenea continuari, & partes simul adiungi perspicuum est. Restat vt ad eas quæ cognoscit tactus, quæque

vocantur à Medicis esse in substantia rei, deueniamus. Præter quattuor primas qualitates, tangibiles, quas dicit Aristoteles elementorum, & mixtorum, quæ sunt, apud nos, esse principia, sequuntur quæ ex his nascuntur secundæ qualitates, & inter has primæ partes dantur, duro, & molli; durum ad siccitatem referunt, molle ad humiditatem. Durum dicitur quod difficulter secari, ac diuidi potest, & quod tangenti non cedit, vt marmor, & ferrum; Molle autem, quod tangenti cædit, & facillè diuidi potest. Duri igitur vngues duritiem, & soliditatem tendinum à quibus nascuntur arguunt, quare, & robusti sunt, & robur etiam manus indicant. Talem fuisse Adrianum Imperatorem probabile est, qui digito macula, & pira quantumuis dura, & immatura perterebrabat. Tales erant etiam Massimini vngues, qui sui temporis robustissimus miles poterat currentes equos, & rhedam sistere, & equum in medio cursu per caudam apprensam tenere; Ex aduersò molles tendinum mollitiem, & virium infirmitatem notant, quare in mulieribus delicatis, vt plurimum tales existunt vngues, & quoniam eorum tendines multum humoris continent, ideo lucidi, & eburnei spectantur, & quoniam molles, & lucidi, etiam tenues, sunt, & propter tenuitatem diaphani, & transparentes existunt, & quoniam tenues ideo flexibiles, quare neque facile franguntur, cui enim mixto inest multus humor illud & flectitur, & non facile franguntur, quod in ramis salignis viridibus facillime conspicimus. Et quoniam oppositorum contingit oppositas esse causas, & differentias crassi, & densi vngues, & obscuri oppositam arguunt tendinum dispositionem, opacitas, & obscuritas, & pallor indicant mutum atræbilis, & terræ in tendine prædominari, quare & inflexibilis est vnguis, & crassus, & densus, passianes etenim hæ sunt, quæ in mixta terra, aut ab eo, quod terræ proportionatum est, inferuntur. Quæ autem sunt à natura, si eadem sunt secundum speciem, ab iisdem fiunt causis, si similia, similes habent causas, & principia. Acutus vnguis indicat tendinem esse temperamenti biliosi, & audacem in aggrediendis actionibus virum qui tamen facillè fatigetur, & desistat, hæc enim natura est flammæ, quæ cum maxime sit actiua; minima aura modo ad hanc, modo ad oppositam conuoluitur partem. Nec stare potest, quoniam eius esse consistit in fieri, & eatenus est, quatenus fit, & cum facta est, non existit amplius flammia. Inter acutos, & aptos ad ferendum, & ad infligenda vulnera in ho-

minum

minum

minum ora, quidam fragiles sunt, & finduntur, quoniam à sic-
ciori ortum habent materia, minus fragiles, qui minus sicci, in
his quidam suam a sanguine, alij à pituita trahunt humiditatem
qua siccati, non frangi possunt, obtusi opposita ratione se habent,
& frigidum, & humidum esse docent tendinem, cuius causa tales
existunt vngues; Asperi, & scabiosi fiunt si tendinis erit similis
dispositio, ne npe si in superficie præualuerit terrestris quædam
siccitas; quæ facit vnguem ita scabrosum, vt tangenti omnino
videntur similis ligno male dolato, aut nunc primum à ferra di-
uiso, quod si læuigatus apparet, acceptum id referet à bile, cum
pituita, aut cum sanguine iuncta, erit sanguis si rubeum referet
vngui colore, si eburneum pituita.

Quæ vero vnguibus, & maculis ex loco differentia accidunt
ex se satis clare possunt cognosci. Nam quæ sunt manus, & di-
gitorum si aistræ passionis, & accidentia sunt tenuiora, & debi-
liora, quam quæ dextræ; minus enim mouetur sinistra, quare, &
minus habet caloris, & ideo minus attrahit nutrimenti, quam
dextra. & quod minimi digiti sint, & minores vngues, pollicis
maiores, causa est quoniam maior, & robustior est pollicis tendo-
quam auricularis, & teretes digiti orbicularem habent figu-
ram vnguium, & si formam quadrangulam sortiti sunt digiti,
propter eandem causam, quadrangularem induent vngues for-
mam, locatum enim quod in loco generatur, & à loco natum est
conseruari, loci formam, & figuram repræsentare non est ab-
surdum.

De significationibus Vnguium. Cap. IX.

HActenus vngues, & earum maculas contemplantes quid
sint, & quales, prout suat effectus tendinum, declarare
tentauimus; & eorum causas, ac differentias attulimus. Nunc
easde n maculas, & vngues, vt signa aggrediamur, quid nempe
significant, cum tales, & tantæ, & in tali loco, aut digito exis-
tent. Et quoniam apud Physicum aliud significant, aliud apud
Chyromantem, vt differentia harum cognitionum, & alterius
vanitas appareat. Quid talis vnguis, aut passio, aut macula,
apud vtrumque portendat breuissime afferre conabor.

Quo rationabiliter vngues aliquid significant, sic potest per-
suaderi, vngues sunt extrema tendinum, hi constant ex neruis,
& ligamenti nerui principium sumunt à cerebro. Hoc mem-
brum

brum motus, & sensus causa est, & origo, si autem omnia orta naturam suorum principiorum repræsentant, poterimus igitur ex unguibus temperamentum cerebri cognoscere, & ex hac cognitione sensuum determinare dispositionem, & motus localis, & voluntarij passionēs, & differentias, concurrunt ligamenta ad constitutionem tendinum, & hæc ab ossibus originem trahunt, ossa totius corporis sunt fundamentum, & eorum temperies roboris, aut debilitatis causa est præcipua, ergo hæc etiam qualitas per unguēs manifestabitur, sic igitur differentias sensuum, & localis motus, per cerebri temperiem venabimur, & hanc per nervos nervorumque extrema quæ sunt unguēs scrutabimur; chyromantæ cum manus signa, & lineas, & digitos sibi subjiciant, & totum considerantes, etiam partes, & particulas, & earum accidentia teneantur contemplari de unguibus, & unguium maculis mentionem faciunt, dixerunt tamen quod Physicus aliquam, chyromantes nulla sui dictionem affert.

Ex unguum inspectione aliquid inferri. Cap. X.

Quod autem Physicus processus, ac discursus aliquid rationabiliter colligere, & hominis passionēs, propensionēsq; non nullas docere possit, credet utique aliquis; si animæ, & corporis communes putaverit esse passionēs mixti, animamque Socratis, ab anima Platonis secundum se, & a materia seiunctam nequaquam differre specie, & utriusque eandem omnino esse potentias, & primas, & secundas, quod autem Socratis quædam potentia sit propinquiores actui, & perfectioni, quam illa quæ sunt Platonis, & egeant minori labore quam quæ Socratis, id accidit ratione membrorum, quæ magis apta, & minus ad sua mœnera peragenda secundum quod magis, aut minus elaborata fuere, quod contingit propter materiam ex qua constituta sunt, quæ materia talis est magis, aut minus disposita ad suscipiendam ultimam membri perfectionem, secundum quod à primordio hanc, vel illam suscepit temperiem; Hac ergo membri temperie cognita, quam cognoscimus, dum non latebit similiarium corporum membra constituentium mixtio, etiam membri illius propensionem, facilitatem, & difficultatem in operatione naturali cognoscemus; Totaque ratio hæc apparebit, si consideremus oculum, oculique structuram, & partium, quæ illum statuunt, temperiem, ex quo apparebit, quod simulatque cognita fuerit.

fuerit oculi, & partium illum constituentium temperies, cur & Socrates sit lusciosus, Plato optimè videat, hic eminus, ille cominus, fiet manifestum. Aspicio oculum Socratis, video illum turbidum, ex hoc in humoribus, & præcipue in christallino conijcio terram præualere, cum aqua mediocriter elaboratam, confirmor in opinione, quoniam video non facile in videndo fatigari, eminus tamen non aspicere valde, cum autem hanc temperiem cognoscam, & terræ proprietates colligam; quas cum cognoscam, iam mihi fiet manifestum cur Socrates sit lusciosus, cur non videat eminus, cur multum requirat lumis, vt cernat, & quod noctu nihil penitus valeat videre; Hic ergo erit procedendi methodus a sensibilibus vnguium passionibus, & per resolutionem procedere ad simularium partium cognoscendam mixtionem, quam temperiem vocant, ab hac ad partis dispositionem, ad potentiam, & obiectum circa quod agere, aut à quò pati nata est potentia, dum nota fiet potentia, etiam & operatio illius cognoscetur; Natura enim lapidis est ferri deorsum, sic homines, cæteraque animalia naturalem suam propensionem facile sequuntur, quæ principium est operationis, ex qua nascitur habitus, secundum quem tales dicimur, & quoniam operationes sequuntur illos qui operantur, quales hæ sunt, talis homo & qualis homo, talis est eius conditio, reputatioque, & fortuna; ex quo vnusquisque suæ fortunæ Faber dicitur. Ab vnguibus vnguiumque passionibus ad inquirendam cerebri, & ossium generationem, aut melius loquendo mixtionem, ac temperiem procedemus, & qui nam humores prædominantur, qui secundum, & tertium locum teneant in mixtione scrutabimur, quare & nobis innotescant ad quas adiones magis, aut minus propensæ sint potentia, & qualitates cerebri. Quare manifestum est quod alias probare tentauimus, formam, potentias, & virtutes nobis afferre, materiam vero potentiarum dispositiones causare, secundum quod magis, aut minus impedit illas; Nam defectus, omnis, & imperfectionis causa est materia, sicuti perfectionis forma, non quidem quatenus est materia, sed quatenus illi semper annexa est priuatio, quam aliquando efficiens formam totaliter expellere non potest; quod ergo rationabilis sit hic processus, patet. Neque de futuris euentibus singularibus quidquam definire prætendit Physicus, sicuti facit chyromantes, sed res naturales, & passiones a natura prouenientes licet absconditas, & obscuras, per ea quæ nota sunt consequi se posse autumat. Neque vt arbitror

bitror, est ridendus, qui per vngues, & vnguio maculas propensiones animi posse cognoscere sibi persuadet, si considerabimus, quomodo canes non solum per ferarum vestigia, sed per odorem quem in vijs eorum Domini reliquerunt, rebus nobis omnino ignotis, hi dominos, illi feras inuestigent, & tandem reperiant: Neque enim putandum est, si quid a nobis ignoratur, illud à nemine sciri posse, nam id esset nimis magnifice, & arroganter de se ipso sentire. At qui animum aduenterint ad cornices, ranas, hyrundines, & formicas longè illis se imperitiores iudicabunt, aiunt enim dum istat pluuia quod tunc cornix plena pluuium vocat improba voce.

, *Et sola in sicca secum spatiatur arena;*

, *Et veterem in limo ranæ cecinere quærelam.*

Extrudunt formicæ oua, ad sua cubilia properant apes, & vesper dum instat imber, quem quoniam illi mirabiles viri non sentiunt, neque præsentire valent, dicendum ne erit non esse futurum? Veritatis vbique imagines sunt, & vestigia, & omnia quandam inter se coniunctionem habent. Hæc maiorem illa minorem, sed non cuiuslibet datum est adire corinthum.

, *Sedit qui timuit, ne non succederet.*

Inquit Horatius. At qui peruenit fecisse viriliter, est credendum, quod si non peruenit in magnis voluisse satis sit.

Duratum, & mollium vnguio significationes. Cap. XI.

His explicatis quæ quandam præparationis rationem habere videbantur, ad ea quæ à principio proposuimus examinanda veniamus; Hæc duo iam erant, alterum, quid vnguio differentia, & alterum, quid portenderent maculæ in vnguibus apparentes, atque hæc secundum methodum physicam, hoc est rationabilem, & cum secundum naturam sit substantia accidentibus prior, ab his passionibus, quas Medici vocant substantiales originem sumemus, eas nimirum, quæ immediate primas qualitates tangibiles sequuntur, considerabimus; Hæ sunt, ex Aristotele quarto Meteor. durum, & molle, quorum prius ad siccitatem, posterior ad humilitatem reducitur; Duri vngues sunt dupliciter aut per se, & secundum naturam, aut ex accidenti propter laborem, & vitæ, ac ciborum genus, aut ætatem aut morbum. Si durus naturaliter est vnguis, ergo & durus tendo, ergo multum cartilaginis, & minus nervi in compositione à pri-

mordio in se habuit, ergo probabile est ossa esse magna dura, & solida, ast hæc indicant prævalere naturalem in corpore melancholiam crassiore[m] nempe sanguinis, & magis librosam partem calore, & spiritibus plenam; Talemque dicemus fuisse Hercule[m], Talem Thæseum, & Aiace[m]; Quos licet ingenti animo, & iniuncti viribus essent, ab atra bile tamen fuisse aliquando exagitados legitur, cum scilicet maiorem quam oportet, conceperit calorem; si ergo in homine præualet siccitas, & melancholia, quam naturalem vocant, secundum corpus erit robustus, & ad labores sustinendos natus, at secundum animus, duræ cervicis homo, & qui difficile credat, & cum crediderit difficiliter deponat suam opinionem, siccitatis terræ hæc est natura, ut impressiones difficulter suscipiat, susceptas diutius teneat; Hic incantationibus, & superstitionibus facillè capiatur, quoniã credulus est, in his quæ sub sensu non cadunt, ad hæc enim se habet ut tabula noua, in qua nihil est pictum, neque enim ingenium habet acutum, quod flaua bilis suppeditat, dum mediocriter agitata incalescit.

Sanguis autem melancholicus crassus est, quare, & crassos generat spiritus. Et si contigerit hos in calefcere plus iusto, tunc homines infurias ruunt; crudeles, & terribiles apparent, & huiusmodi ungues ut ait Iuuenalis.

Hispida membra nigra, & duræ per brachia setæ promittunt atrocem animum, & qualem aiunt esse Aegyptiorum in victorijs, intolerabilem infortuna prospera, in aduersa longe foeminarum viliorem, quod de quibusdam etiam populis nostri seculi audiui, & legi passim dici, victores esse plus quam viros, victos minus quam foeminas; Morbis subiecti erunt hi, quorum tales sunt ungues, qui ab atra bile creari solent, tum interni, tum in cute, nam, & febres quartanas facile patientur, & lepram, & carcinomata, & hæc, atque alia huiusmodi. Item quales sint erga diuina, & quales in se ipsis, respectu proprii corporis: quales soleant erga alios esse, paucis percurramus; Melancholici domesticos parum amant; amor calorem dicit, & melancholici frigidi, externos, & se ipsis maiores honorant, neque illis repugnare audent, non quod ament sed quoniam timidi sunt, at si humor incaluerit, audaciores alijs efficiuntur, & si iram conceperint, acerbissimam seruant, neque eam deponunt nisi aut vitionem sumserint, aut post longissimum tempus, ferrum enim cum in caluerit, diu ardorem conseruat; & quoniam siccus sunt,

& sic

& ficitas ab alijs rebus, res alias separat, ac proprio termino terminat, hinc sequitur vt inhumani, inciuiles, & rustici videantur, putandum tamen est illos veraces esse, & non libenter homines decipere, quoniam eorum phantasia sicca est, siccum non facile recipit externas, & varias impresiones, & imagines quas sanguis, & bilis suggerunt; sed quas habet diutius seruat. Mendax autem male memor est, neque eadem semper dicit; Has & huiusmodi proprietates, seu propensiones habere probabile est, hiquorum duri sunt vngues, durique tendines, quin etiam continget horum duram esse, & crassam cerebri substantiam, quare & difficile per illam transmeare spiritus, & scientijs, speculationibus, & subtilitatibus esse ineptos. Neque solum hoc illis accidit, sed aut despiciunt scientes, & litteratos, aut nisi despexerint, non tamen in ipsis aliquid admirabilis, & laude digni esse credent, ex aduerso quorum vngues molles sunt, & laeues, flexibiles erunt, & superstitiosi, & honorum cupidi, & auari, frigidioris enim, & humidioris cerebri naturam indicant, & quoniam hanc habent naturalem frigiditatem cerebri, ideo timidiore sunt, & quoniam spiritus tenuiores, ac materia cerebri subtilior, ideo etiam ambitiosi, & ingeniosi sunt, frigiditas timorem inducit, timoris filia est auaritia, & perspicacia, & calliditas, nec non & mendacium, timent enim auari semper ne egeant, & quare ratione suae cupiditati, & timori succurrant, continue cogitant, & hoc est quod astutiam, & ex astutia suggerit mendacium, & semper se egere arbitrantur, & quoniam sunt laeues id docet humiditatem praualere, quae mollitiei est causa, & propterea quod cerebri materia subtilis, ac tenuis est, ideo dant aures omnibus, vt etiam iudicentur creduli, sunt etiam instabiles, et qui fidem non seruent, & quibus credere, vel iuratis non possis; humidi enim proprium est alienas, et externas qualitates prompte suscipere, et promptè deponere susceptas.

Quale dicatur ex vnguibus prasagium. Cap. XII.

Non putandum est autem, quod simulatque aliquis vngues molles, aut duros habuerit, illum necessario esse talem, qualem diximus, etiam si vnus, & alter talis apparuerit, si quidem vna hyrundo non facit ver, et testis solitarius non putatur plene probare; oportet plura signa concurrere ad hoc vt secure

aliquid afferi possit; Quin neque id sufficit, quoniam educatio, lex, consuetudo, sodalitia, regio, et quam plura alia sunt, quæ nos, natura inque nostram peruertunt, et alterant; Et quidquid a Physico, siue Physiognomo enuntiatur de habitibus, et virtutibus, et vitijs non asseritur, sed tantum dicitur, Socratem habere propensionem ad hæc, vel illa vitia, virtutes, non dum tamen habitum acquisisse; E qui plurimum temperamento tribuunt, non puto, id ex vnguium inspectione perfecte cognoscere posse, et dato quod per vngues cerebri cognitio haberetur, non sufficeret, ad habendam temperiem totius corporis Socratis; cum et cor, et hepar suas sibi vendicent partes, neque testes omnino sint inutiles ad vniuersalis temperamenti constitutionem, cum videamus eunuchos, et euiratos in corporis seminis naturam mutari. Verum enim vero neque ego valde in nobis posse temperamentum arbitror. Hoc enim potius hominis esse videtur materiale principium, quam formale, formæ autem tribuuntur operationes, quarum ipsa principium est, dicitur enim natura quæ causa motus est per se, et primo. Et dato quod temperies saperet aliquid formale, profecto similarium partium non autem organicarum esset forma, at organa, siue membra propriè sunt principia operationum instrumentalia, et processus hic est, vt ex prima materia quæ pura potentia est, fiant elementa, ex elementis similaria corpora, ex his dissimilaria, et organica, quæ deinde certarum operationum cum sint præcipua instrumenta ex harum iteratione generantur in nobis habitus, per quos deinde dicimur tales, ex quibus apparet si quid actionis nobis suppeditat temperies, illud et materiale est, et valde remotum. Quod si temperies materiam dicit potius quam formam, et si quam significat eam remotam infert; et forma magis dicitur natura, quam materia, manifestum est temperamento non omnia esse tribuenda, quod tamen quibusdam, et ijs doctissimis viris valde probabatur; Quod si quis intellectum, qui vel est forma humana, vel eius portio, contemplabitur, quem ponunt esse puram potentiam, et nihil actu, profecto cognosceat temperiem parum vel nihil in homine valere, quoniam si ad aliam quam partem contradictionis magis inclinatus foret non esset pura potentia, quemadmodum suppositum est. Quare non magis hoc quam illud magis cognosceat, quare neque ad hoc, quam ad oppositum propensior, erit appetitus, si quidem nihil appetitur nisi cognoscatur, neque cognoscitur ab homine quidquam

fine

sine intellectu, qui eminenter continet omnes inferiores potentias, sicuti moneta aurea vna plurimas argenteas, et æneas comprehendit; Quod si quid quam videris, aut audieris neque visa, aut audita intellexeris, nisi illis quoque mentem adhibueris, certum est, neque appetitus excitabitur, neque localis motus in nobis incipiet præsertim, nisi forte dormiuerimus, aut mente non constemus. Quam parum igitur credendum sit temperamento, et longe minus vnguibus, ex his manifestum, quoniam omnis nostra dispositio, habitus, atque actio, et electio extrinsecus habet ortum, neque magis anima nostra ad hæc, quam ad opposita disponitur; Quod si videatur difficile, vt credatur, cum doceat experientia quosdam iisdem auditis conuitis, ridere, alios vehementer irasci, cumque idem obiectum eandem specie potentiam diuersimode afficiat, necessarium est illam esse diuersam, et cum hæc diuersitas non sit secundum formam oportet esse secundum materiam, atque eam non remotam, sed ita affectam, quam dicitur temperamentum, accidere enim videtur homini, quod gladio, qui quamuis sit ferreus, et habeat aciem subtilissimam, attamen bene non secabit, si nimis mollis sit materiæ ferreæ temperies, ex qua constat; His puto respondendum esse; Certissimum esse, quod nihil in mente reperitur, quod idem non fuerit in sensu, idque mens recepit, vel per sensum, vel non sine sensu, sed quæ in nostra mente, atque animo existunt alia nobis animaduertentibus veniunt, alia sensim, et insensibiliter obrepunt; talis est species idiomatis, quo vtimur, non quidem inuitis, attamen non aduertentibus accidit loqui hebræice, aut Italicæ; et qui propter sodalitia ad vinum, et venerem plus a quo videtur factus propensus, ille tamen talem subire sensit propensionem, ad oeniam a teneris assuescere plurimum est: Quidam igitur mores et habitus, ita sensim, et immanifeste nobis adueniunt, quidam alij ceu scientiæ, et artes voluntibus, et sentientibus accedunt, cui sententiæ assentiunt etiam diuina eloquentia, quæ dicunt, *si cum bono versaberis bonus eris, si cum prauo peruerteris.* Sicuti fumanti candelæ facillime ignis accenditur, ita puerorum ætas mores, et actiones, quas facere viderit, etiam si non ad veritatem imitatur; Imitatio enim est species quædam perfectionis nostri intellectus tentantis de illa sua pura potentia ad aliquem actum exire. Quod igitur eadem contumelia vehementer hic irascatur, alter rideat, causa est diuersa dispositio, aut habitus, sensim, et sine sensu generatus. Non ob id tamen negarem

quin

quin temperamento aliquid, non tamen omnia, sint concedenda.

Quid alia tactiles vnguium indicent differentia.

Cap. XIII.

Sed iam ad partem alteram suscepti negotij, aut ioci reuertamur, & quid de vnguibus dixerint chyromantæ duris, atque mollibus, referamus, ab his tamen non expectanda est suorum dictorum confirmatio, quoniam neque rationem, neque experientiam habent, quibus sua placita adstruant; Hæc autem à me afferuntur, vt ab horum superstitionibus, & præstigijs animi nostri soluantur, ne vè relicta luce tenebras amplectamur. Duros vngues aiunt esse proprios hominum obstinatorum, & crudelium, quodque erunt homicidæ, & præcipue sævient in vxores, fratres, & domesticos, quod mortem violentam subibunt, quod latrocinia exercebunt; Quod sunt impij, & parum admodum religiosi, quales dicunt esse pyratas, & maritimos milites; si molles fuerint vngues in masculo, præposteræ libidini dabit operam, si fuerit mulier, impudica fiet meretrix, et à propinquis, suam turpitudinem pati non potentibus occidetur, multos illa habebit amafios, multos amabit, et propter suam lasciviam ad inopiam redigetur, sæpissimeque decipietur, neminem amabit pudice, non filios non fratres, non maritos, quos putabit propter sua vitia sibi infestos; Hæc illi nullam rationem adhibentes pro certis afferunt. Si autem physico, aut physiognomorum rationem audienti, raritas, et tenuitas vnguium, aut his opposita se se obtulerint; item acumen, vel obtusitas, suis innixi principijs aliquid forte dicere poterunt; Raritas, et tenuitas dominantis flauæ bilis in corporis temperie sunt inditia, tendines igitur rari, et tenues, propter raritatem multos admittunt spiritus, quare in principio actionum ad agendum sunt paratissimi, at cito deficiunt; propter raritatem enim facilè labuntur abeuntibus spiritibus membra concidunt, et vis omnis resoluitur, propter raritatem, iidem indicant cerebri tenuem esse materiam, et apprimè mollem, aptissimam igitur ad patiendum, igitur horum exquisitus erit sensus, et mens apta ad intellectiones, et scientias, nam, et caro erit mollis, quæ vt ait Aristoteles significat mentis aptitudinem; iidem etiam prompti ad iram erunt, qui tamen facilè placentur, qualem, putandum est, fuisse Horatium

ratium qui aiebat, se irasci celere, tamen ut placabilis esset; crassi vngues, et densi oppositum designabunt, et melancholiam dominari per se ferunt, crassumque sanguinem, et substantiam cerebri, crassiore esse, quare, et rude arguit ingenium, et durum, etiam hominem ad parendum potius, quam ad imperandum natum, qui facile decipi possit, non admodum iracundum; sed si irascatur, diurnam seruet iram, materia enim dura difficile externas suscipit impressiones, susceptas diurno retinet tempore; Notandum tamen dispositiones, et qualitates melancholiam adeo esse diuersas, ut difficile sit illius species, et omnes effectus recensere; et profecto videtur esse omnino terrae similem, nam ut multae sunt species terrae quarum aliae sunt fertiles, aliae steriles, nigrae, albae, rubrae, salsae, omni sapore carentes, arenosae, limosae, et aliae, atque aliae, ita vix poterit effectus melancholicos aliquis toto vitae tempore suae enumerare, *si linguae centum sint, oraque centum, ferreaque vox*, (ut ait Virgil.) posset omnes delirij comprehendere species, quas humor hic pro sua diuersa dispositione, & habitudine quam habet cum alijs, causat, omnes delirant, qui aequantisper, et aliquando a recto limite rationis recedunt. At puto nullos esse, quibus aliquando non acciderit errare, cum sciamus etiam iustos, bonos, et prudentes septies in die cadere. Asperos voco vngues quos si tetigeris, scabrosos senties, et similes ligno male dolato, in his apparet existere aquam terrae mixtam a calore passam, sic enim fit in corporibus similaribus scabrositas, cum pars superior lutum inaequaliter a calore patitur. Quod si asperitas inaequalitatem caloris arguit in agendo, et vires non erunt sibi dissimiles, quae a tendinum pendent natura, et cerebrum, quod originem diximus neruorum huius scabrositatis partem non paruam habere probabile est, et si scabrosum, et inaequale fuerit cerebrum, homo non sibi constabit, et irresolutus erit in suis actionibus, et orationibus, et magnam difficultatem in explicandis suis conceptibus sentiet, neque minus difficultatis experietur in intelligendo ea, quae ab alijs dicuntur, differunt enim inter se parum, ingenium rude, et asperum, sicuti etiam similia sunt crassa, et obtusa ingenia, in quibus neque iudicium est, neque perspicacia vlla; Aspero leuigatum opponitur, quod mollitiem, et aequalitatem per se fert, qualem in elaborato videmus ebore, foeminarum hi sunt vngues, et hominum, qui molles habent carnes, et miti sunt ingenio praediti, et sibi constantes, cordati et viri qui

pos.

possint obire munia recto more, nam sunt amabiles, et boni viri, molities enim, et læuitas hæc nascitur à sanguine cum mediocri pituita, et ea naturali, commixto, aerem enim referre, et aquam dicimus hos duos naturales humores, hæc duo elementa cum miscentur, vt apparet in bullis, et fluuibus faciunt rem æqualem, et læuigatam. Vnde etiam hac de causa noctu videmus lucere ligna, utrida, quoniam non parum aeris cum aqua illi albo ligno super est positum, cuius indicium est, quod cum siccatur lumen deficit, fragilia sunt, quæ facile in partes separantur, id accidit dupliciter, aut quoniam multa humiditas est in eo corpore, quæ exacte à calore fuerit sicci partibus admixta, facile igitur pars ab altera parte recedit, sic Virg. fragiles vocat ramos, qui lentis, vt salicis, et viburni opponuntur; lenta enim ista ligna sunt, quoniam quamuis cedant, et in omne latus torqueantur, non tamen franguntur, neque pars partem deserit, ac fragile lignum est quod frangitur facile, quod vero in plurimas partes percussum diuiditur friabile vocatur, vt vitrum, et testæ terræ, et fistilia, aut fragilia sunt, quæ minimum habent humiditatis, et propterea facile franguntur, sic chalybs cum valde purgatus est, quoniam minimum habet in se humiditatis continuantis maxime frangitur. Cum ergo multam siccitatem in tendine, et neruo monstrant huiusmodi vngues, non ab re hos homines duri ingenij dicimus, et qui vix à quoquam persuaderi possint ad sentiendum, et agendum, quæ illis etiam rationabiliter conducunt, malluntque mori, et pessima pati, quam de sua decedere opinione; et fragiles qui vngues habent, cerebrosi propriè vocantur habet etiam fragiles corporis vires, neque enim multum laboris, & diu sustinere possunt, hæc & huiusmodi de vnguibus cum causas perscrutamur, possunt præfagiri; Ast chyromantæ leuium vnguio, & foeminilium homines vocant astutos, infideles, proditores, furaces mendaces, & quibus nihil credi possit. At quorum asperos vident vngues, illos putant viros pessimos, & qui ab omnibus, propter sua scelera odio habeantur, etiam si illis aliqua vmbra rationis in esse videatur. Sed quando homines læuium vnguio, propterea quod proditores erunt, debeant capite plecti, & quod semper facient finem infelicissimum; hoc profecto ridiculum est, neque in se rationem vllam habet; similiter cum aiunt illos esse aleatores, & qui secum ludentes decipiant, & quod quamuis iniuste, multum lucrabuntur, egebunt tamen; profecto non est quod acquiescat iudicium vllus; Legi

apud

apud quosdam referentes mores hominum, qui antipodes sunt Italiae, & Siciliae; eos (aiunt) nudos incedere, & regionem illam siluofam, & montuofam, agreftem, & longe frigidiorē, quam ſint montana Italiae, quamuis ibi polus antarcticus non eleuetur amplius 42. & 44. gradibus, legi inquam, eos homines eſſe agreſtes, ab omni manſuetudine, atque humanitate remotos, nullas colere ſocietates, ſolitarios viuere, cum mulieribus quæ ſibi occurrunt congregari, nulla coniunctionis, aut conſanguinitatis habita ratione, eodem ferociſſimos eſſe, vnguibus, & dentibus inter ſe pugnare; carnes crudas, tum ferinas, tum humanas edere; ex quibus, ſi vera ſunt, inferre forte licebit; loci, cœlique oppoſitam naturam, ac diſpoſitionem aliquid valere ad oppoſitam inclinationem, in his qui naſcuntur inducendam, ſic dicunt Elephantes Africanos timere valde Aethiopicos, neque id alia ratione præterquam natalis ſoli euenire; Quæ ſi vera ſunt dicemus locum, & cibum neſcio quid inclinationis in nobis generare, ſed non apparent hæ inclinationes, niſi data occasione exercentur, & operatione ad actum perducantur; Quod accidit ſodalitij, legibus, & ordinationibus ſapientum, quibus docentur homines viuere ſuauius, & benigne. Pariter colligere poſſumus hos omnes cum acutiſſimos habeant vngues, & quibus in pugnis vtantur, apud illos nihil chyromantiam valere, & concludendum erit eodem à ſtellis fuiſſe deſertos, cum omnes inter ſe ſint æquales, nemo diues, nemo rex, aut Princeps niſi qui robuſtior, & valentior, hic enim cum ſe ſe offert occaſio, aut quaſito cibo, aut vita alium priuat; hæc igitur ex qualitatibus tangibilibus, non primis tamen, dicta ſunt accidere hominibus noſtrarum regionum.

De notis a quantitate deductis. Cap. XIV.

Quantitas extensionem ſignificat, & id omne cuius pars eſt extra partem, ſiue pars parti ſit coniuncta, ſiue ſeparata quantum eſt; quare duæ ſunt quantitatis ſpecies. Quorum igitur vngues magni ſunt, contingit etiam magnos eſſe digitos; magnos tendines, & magna oſſa, & propter hoc à primordijs craſſiorem extare ſanguinem; & atrum humorem alios ſuperare, & quoniam magni ſunt tendines, & craſſior ſanguis, etiam ſubſtantiam cerebri craſſam eſſe, & craſſiores ſpiritus veriſimile eſt; quare homines huiusmodi ad diſciplinās, & ſcientias ſunt minus apti;

apti; potius ad arma, aut ad artes laboriosas nati; ceruicofi, & ad feueritatem, & grauitatem compoliti. A paruis vnguibus oppofitum expectabimus, pueriles enim funt parui vngues, quare, & paruos, & teneros arguunt tendines, ergo, & non valde robustos; & carnem effe mollem, & foeminiles mores, & conceptus, probabile effe etiam ingenium effe aptum, & memoriam ad recipiendam promptiffimam, quoniam mollis effe cerebri fubftantia, fed iidem inftabiles erunt, & fibi nufquam conftabunt, diruent ædificabunt mutabunt quadrata rotundis ter in die. Vix cum paruitate vnguium reperitur durities, quod fi contigerit, aliquando in quibusdam foeminis vetulis, & pumilionibus, obftinati funt, & peffimi moris, & in inftabilitate hanc habent ftabilitatem, vt nemini velint morem gerere, & fe putent honorabiliores, & meliores, fi alijs non pareant; timent enim ne propter paruitatem corporis defpiciantur, Quod accidit plebeis, & ignobilibus viris, quos fi quando fortuna erexerit, vt potestatem habeant fupra alios, funt crudelès, & iniuriofi, tum vt fe effe aliquid fibi perfuadeant, tum ne quis illos defpicere audeat. Nam credant, quod propter confcientiam fui generis non funt aliter prompte, & libere fuum exercere Imperium. Vniuerfaliter autem vnguis fi maior, aut minor iufto fuerit nil boni præ fert, fi quidem præter naturam eff; omne autem præter naturam malum. At aurea mediocritas femper eff laudabilis, & bona quare, & mediocres vngues; inter magnitudinem, & paruitatem funt laudabiles. Mediocres igitur vngues, & robur mediocre ingenium, & iudicium non damnabile docebunt; longi, & arcti fiue ftricti auarum, & aliena per fas, & nefas cupientem dices, neque id iniuria. Non crefcit in longum vnguis, & ftrictus eff, quoniam calor eff paruus, & materia denfa, & durior, cum ergo exit extra, & aeri exponitur, a frigore ambientis color, & vnitus, fit robuftior, quare poteff in longum mouere materiam, at non in latum, propterea quod eff imbecillior, & materia rebellis. Hac etiam ratione in morbis longis crefcunt adolefcentuli, facti ficciores, & calore debiliori propter morbum, quo fuere vexati, calor enim, & ignis fufum in longum fe exprimit, nunquam in latum nifi cum fuerit multus. Auarum hunc vocant hominem, & malis moribus præditum, & aliena appetentem, & iniuftia gaudentem; chyromantæ. Neque breues meliorem indicant, eadem enim nota timoris fignantur, & furaces dicuntur; & aftuti, & quibus, etiam iuratis nihil credere poffis; quos;

quosdam cognoui, qui breues habebant ungues, attamen latos, qui certe auarissimi erant, & furacissimi, & propter hanc causam sæpius inquisiti fuere propter iniustitiam, & iniurias factas pauperioribus, At se ipsis maiores non attingebant, propter innatum timorem, qui in ipsis eorumque animo, & corpore à principijs internis conualescebat, qui nisi foret, miscerent sacra profanis; Et si in longum, & latum sese exeruerint, & duriores fuerint, & squamosi, iam naturam referent iumentorum, & asinam præcipuè imitabuntur prudentiam, & iudicium; Id enim indicat, & sanguinem esse valde crassum, & crassis excrementis plenum, quare, & cerebrum tali materia conflatum non poterit vilam habere acrimoniam, prudentiam vllam in actionibus solertiam, & in contemplationibus perspicaciam, & subtilitatem. Ungues qui facile finduntur, & discreti sese offerunt siccitatis indicant prædominium, quare & siccos tendines, & corpus siccius; cerebrum durius, quid autem siccitas in nobis, & in cerebri substantia significet satis supra dictum est. Chyromantæ de magnitudine, & paruitate eorumque continuitate, aut fissione admodum pauca afferunt, quod sciam, quæ talia sunt; paruos, & duros ungues rapaces, & crudeles homines significare, duros, & qui ad rixas prompti sint, & ad homicidia; Quorum autem molles existunt, eos feminas feminarumque mores exercere aiunt; si cum paruitate mollities fuerit coniuncta, sed vt est, dictum, quæ fortuita, a causaque penitus externa pendent, nullum in corpore nostro faciunt indicium neque de his quidquam rationaliter asseri potest.

Qualitates unguium contemplantur. Cap. XV.

Qualitatum aliæ a sensibus immediatè cognoscuntur, sicuti odores, colores, & quæ propria, et communia, vocantur sensibilia, aliæ cum sensu, vel non sine sensu innotescunt, quales sunt potentiæ, & inclinationes, quas non dicimus, esse sensibiles, mediantem tamen sensu cognoscuntur, sicuti mediantibus perspicillis minutas literas vident lenes. Cum autem multa per sensus iudicet intellectus, nos de his tantum quæ per visum, et tactum fiunt manifesta in unguibus mentionem faciemus; Per visum immediatè cognoscimus colores, hęc enim sunt propria oculorum obiecta; color albus in ungue apparet, qui quamuis diaphanus sit multum tamen terræ puræ possidet, quare molificabilis

quidem est vnguis; non tamen liquabilis, vt cera, vel plumbum; & quoniam diaphanus est ergo & carnis sibi subiectæ colorem refert; Cum autem erit albus purus eboris colorem repræsentat, quoniam tales erunt tendines, nerui, & cerebrum, probabile est, vicum huiusmodi esse bonum, quoniam secundum naturam est dispositus, humilem, misericordem, placidum, pituitosi sanguinis naturam referentem; si pallor superauerit, manifestum est non parum melancholici humoris in mixtione tendinis, & cerebri reperiri, erit igitur callidus, & qui sibi providere sciat; Chyromantæ, vocant hunc dolosum, aliena um rerum furtiuum appetitorem, infidelem; Putarem rationabilius forsan vocandum timidum, & insidiosum, calumniatorem, & detractorem, vilem, neque audacem ad dicendum quæ sentiat; Quapropter relictis horum diuinaculorum somnijs dicamus. Quos videbimus eburneos, pallidosque, & bene formatos habere vngues, illos putabimus esse temperamentis secundum cerebrum pituitosi, cum sub dominio melancholiæ, quare humidi in secundo gradu, & sicci in primo; ad actiones quidem tardi, sed ad disciplinas satis accommodati, nam, & propter pituitam, & humiditatem facile impressiones capient; & propter subsequenterem siccitatem receptas sustinent, in actionibus, & operationibus tardi quidem, sed tamen considerati, & prudentes, & modesti, sunt enim minus quam aliquando oporteret, audaces quoniam frigidiores, at non ob id illiberales, mansueti, & omnino ciuiles, & amabiles, & qui possint ignoscere seruis; *Et signo læsa non insaniæ lægana;* At quibus mulieribus huiusmodi acciderint vngues, illæ erunt pudicæ; curatrices rei familiaris, suis maritis obsequentes, honoris amantes, loquaces tamen, curiosæ, aliquando forte plusquam deceat, & propter hoc etiam indignabundæ. Qui chyromantiæ dant operam, credunt prædictos vngues docere viros infortunatos, qui à principibus odio habeantur, iisque sint despecti, qui à suis domesticis viam patientur, si mariti, ab vxoribus per insidias pene occidantur. Hosque hominum genus timidum, & superstitiosum appellant; sed hæc quoniam in se nihil rationabile habent, neque quod credantur, est dignum. In morbis peracutis pallidi vngues mortem esse propinquam, & quo pallor est intensior mortem indicant esse propiorem, & eo magis cum pallor omni penitus caret fulgore, & ad nigrum quandam lurorem accessit.

De colore nigro, fusco, liuido Vnguium, & alijs. Cap. XVI.

Colori albo, eburneoque lucido opponitur color niger, fuscus, liuidus, obscurus; Hic si niger erit atram bilem in tendinibus præualere docebit, quare & substantiam cerebri ad melancholiam accedere, eamque duritiem aliquam habere subfrigidam, quare hominem iudicabis ceruicosum, pertinacem, & plus iusto quærulûm; & iracundum; præsertim si nigredo vnguium sit simul cum oculorum albore, in fuscum quendam, & liuidum colorem degenerante; Cui igitur huiusmodi cerebri substantia contigerit, delætabitur longa, & multa historiarum cognitione, & mirum, in modum curiosus, & sciendi avidus erit, attamen quæ legit, & quæ audit difficiliter retinebit quoniam dura materia difficile externas admittit impressiones; Et quoniam talis est, & querulus, & ceruicosus, amicis, & præcipuè domesticis ingratus, & qui sibi ipsi grauis plerumque sit; At si vngues secundum naturam suam fuerint liuidi, & pallidi, cum ipsi diaphani sint, docent subiectam carnem, & sanguinem liuescere; quare frigus naturalem calorem superare, breuem igitur arguemus, in his hominibus vitam, quoniam debilis calor est, & propter frigus, hoc modo afficiuntur vngues; At si dixeris liuescere etiam, & nigrescere carnes propter calorem. Responderem id fieri, ob externum, non autem internum; & excedentem, non autem mediocre, qualis est animalium, & præsertim hominum calor naturalis, qui non ignem, sed aerem refert; Taciturnos igitur, solitarios, difficiles, Timoni similes dixeris hos viros; At si cum nigrore, vel vnguium fuscitudine fuerit coniunctus splendor; qui docet multum ignei caloris, vel flauæ bilis intendine, & præsertim in neruo existere; Homines hosce dixeris esse crudeles suspiciosos, & atrabile, & flaua temperatos, quandoque consequuntur vtrumque humorem qualitates, & dispositiones in illis reperias; sed de his longe peius chyromantæ sentiunt, qui eos omnino violentæ morti subijciunt, & omnium scelerum sentinas faciunt. Hoc est quod malorum Iliaden vocant, & mulierem cui contigerit has vngues habere, aiunt impudicissimam, veneficam, magnam, strigem futuram; Ex aduerso cui mulieri contingunt vngues candidi vel eburnei, pui, longi, molles, in acutum aliquantisper desinentes, hanc dicunt pulchram, & amatam, & pudicam, & sobriam, ac sanæ mentis futuram.

LIUO

rain

fam, quæ maritum, quæ domum quæ filios proprios amet; At, ut puto, etiam amari gaudebit, & pulchritudinis nomen ambiet, & laudari delectabitur, vanitatem enim muliebrem effugere nequit, cum temperamentum sit sanguinis cum sub dominio pituitæ; ad aerem enim, & aquam, & ad bullas, quas fieri videmus dum magni in estate decidunt imbres, refertur, quare vanitatem, & instabilitatem aliquam in se habet; At sanguinis benignitas, & aeris inconstantia facit, ne sceleratas alat cogitationes, aut in illis diu persistat; Roseus in medio vnguis indicat, & vnguem esse purum, & diaphanum, quare, & secundum naturam tendines esse, & nervos puros, & cerebri substantiã candidam, & aptam ad disciplinas ad actiones; & virtutes ciuiles; & carnem sanguinemque sub vngue existentem esse purum, & cum mediocri bile flaua, & pituita decenter commixtum; placidum igitur hominẽ hunc dixeris, & qui facile amet, quare propter hoc etiam facile credit, & alijs confidit, quod fit ut pluries decipiatur, & suis frustetur opinonibus. At si diu vixerit, suo malo discet quã oportum sit, quamque difficile inuenire cui tuto confidere possis. Si fuerint vngues parui, siue illi breues secundum longitudinem, siue stricti, semper indicant virtutem motricem esse debilem; & calorem naturalem remissum; Quare huiusmodi homines solent fieri pingues, & tardi incessus, si foeminis vngues rosei contingerint, volubiles erunt, & garulæ; sanguinem etenim cum bile, & clara pituita mixtam habent, vnde candor in digitis, & molities existit; quare ut puerorum naturalem referunt temperiem, ita etiam eorundem mores imitantur, & repræsentant, percontantur itaque & aliena negotia cognoscere cupiunt, & cum domum reuertuntur, non tantum quid tota vicina, & ciuitas faciat, aut dicat, sed regum, & principum referunt sensus etiam; qua de causa aliquando male audiunt, atque odio habentur; Chyromantæ si paruas, strictas, vel breues viderint vngues, easque rubras, meretrices, & impudicas dicunt; voraces, & cibi appetitrices delicati, eas nimirum, quas vulgo gulosas vocamus; at si cum rubore æqualiter totam occupant, vnguem fuerit etiam logitudo, aut latitudo, & durities simul, talem foeminam volunt, esse audacem, crudelem violentam homicidam, libidinosam maxime, quæ facile amet, & quos amauerit, si cum eis concubuerit, facile cupiat, & tentet perdere; quod de quadam Regina nostris temporibus dicebatur; Sciendum est quod roseus à purpureo, & puniceo valde distat, roseum dico colorem quem

quem videmus in folijs rosarum vulgarij, quas Medici vocant pallidis, at color puniceus apparet in his, quas vulgus nostrum vocat damascenus, ex quibus fit saccharum rosatum, & colorem hunc in cinnabri, vel ochra contemplari possumus, prior color sanguinè purù, et sanguineâ a prædominio indicat cum naturalibile temperiem, at puniceus ille nimia referens bilis atræ cum sanguine prædominû demonstrat, non igitur erit absurdum credere, quod isti homines sint duri, & ceruicosi, at si bilis incaluerit; audaces, & magni animi existenti; & qui optime quid faciendum sit cognoscant, aptiores ad imperandum quam ad parendum; vt videtur Aristoteli in problem. sect. xxx. Est etiam in multis vnguibus mixtus, & prima pars quæ est propè carnem candida est, secunda rosea, tertia cornea, et omnino diaphana si purgata fuerit vt virum decet civilem. Prima pars tendens naturam bene dispositam vadet, qui cum ex nervo, & cartilagine vtrisque candidis corporibus constet, probabile est, ipsum etiam candidum esse ergo, & candida cerebri substantia, quare & sensus interni secundum naturam optime dispositi, ad sua munia peragenda. Sed si mollis fuerit caro robustus non erit homo. Cum autem secunda pars purpurea sit, aut etiam rosea, hominis potentias animæ cognitrices bene dispositas monstrat siquidem, vt diximus, docet qualis sit sanguis qui in venis continetur. Pars vltima quæ cornea est non vivit vitam animalis, quare neque sentit, sed vt capillus sine sensu absconditur tamquam exercitum; fit enim appositio tendine, ille in longum crescit, cum extra carnem fertur, calore destitutus necesse est, non sentiat, mulieres huiusmodi vngues habentes in extremo corneas cum pallore, animadvertunt superbas, avaras, imperiosas, plus nimio sibi indulgentes quam oporteat.

Vnguio figura, ac dispositiones præter colores.

Cap. XVII.

Vnguio figuram voco terminum, quo illi terminantur; figuram cognoscit oculus, quatenus colorata sunt. Incurvati vngues, et præsertim si magni sunt, ex siccati tendines, et totum corpus ad marcorum, atque Heticam febrem inclinare monstrant, pronique sunt etiam, qui hos habent vngues ad calcem, quoniam accidit catarrhum falsum acrem, et subtilem in

(sub-

subiectos deriuari pulmones, & exulcerare, inde sequitur febris spiritus, humores naturales, & ossa etiam consumens; vitæ igitur breuis indicia sunt; At si naturale humidum non multum fuerit viscidum tamen, (quod durities vngulum ostendit,) et siccius cerebrum erit, et homo, qui hæc signa habebit, vt plurimum, erit durus, indisciplinabilis, turbidus, seditiosus, crudelis, maxime iracundus, sagax tamen; videmus enim insecta quæ frigida, et sicca sunt sagacitatem, et astutiam non paucam habere, quod autem sint frigida, hinc colligitur, quod et hyeme vel latent, vel moriuntur, et valde sunt meticulosa, at quoniam præter se ipsos, neminem amant homines isti, (siccum enim proprio termino terminatur, et nulli adhæret,) accidit vt sint infideles, auari, et ad Venerem quamcunque propensi; At si caloris pars siccitati accedat cum amicis rixantur, illi que insultare gaudent, calidi enim, et sicci hoc est proprium, vt alijs super extare velit; quod in igne conspicitur satis. Et quoniam auari, et parum alios curantes, ideo ludorum amatores sunt, et aleatores, vt potè, qui præ lucro iustitiam non curant. In locis publicis quoniam taciturni sunt, videntur modesti, tacent autem, quoniam sicci sunt, turbidi, neque facile illis succurrit quod dicant, quoniam illorum cerebrum, non facile omnes imaginationes, quantumuis graues admittit. Ex aduerso, quod facile recipit omnia, quamuis leuia simulachra cerebrum, causa est garrulitatis; Modesti igitur isti videntur publice, priuatim intolerabiles, acerbi, et domesticis inuisi. Et quoniam cum auaritia iunctam habent ambitionem si calidum, et siccum esse contigerit cerebrum illi etiam præ ambitione munera superioribus offerent; expensas magnas aliquando facient, et quod profuse proiecerint idem insolenter ab inferioribus, et iniuste repetent, hos appellant prodigos compositos, qui rapiunt, quod et à quibus non debent, deinde dant profuse, et quod, et quibus non debent; Caluus heri cito probabile est, et canos, et macrose esse. Hos eisdem tales habentes vngues chyromantici vocant latrones, et pyrates, et qui violenta morte tandem pereant.

At si recurui fuerint, (quamuis de his etiam supra non nihil dictum sit) hoc est ad superiorem partem inclinati, et corpus indicant debile, et ad conuulsiones dispositum, animum rudem, et ad artes ac dotinas ineptum obliuiosum, credulum, nam salso, et aquoso humore corpora hæc abundare solent; vellicat salso, vellicatæ contrahuntur cartilagines, et membranæ, quæ
 si cere-

si cerebro communicetur, fit ea (quam vocant conuulsionem) morbi species, humore laxantur articularum ligamenta, & salfedine siccante contrahuntur tendines, & sic sursum reuelluntur vngues. Si plani fuerint, & tactui molles, & quandam laxitatem præse ferentes, sanguinem, & pituitam prædominari diximus, quare cui hæc aderunt probabile est, futurum virum placidum, ciuilem, bonum, domesticum, affabilem, & liberalem, non tamen valde robustum, neque longioris vitæ, & qui sua curet, aliena non affectet, paucis qui sit contentus, non avaritia, non ambitione torqueatur; talis tamen qui etiam rationem habeat existimationis propriæ, & vir bonus haberi velit; referuntur ad aues palustres, quas plani pedes appellant; Et si cum planitiæ vnguis iunctus fuerit pallor quidam sub lucidus, id indicat præualere pituitam sanguini, & magis etiam bili; Pituitosus hic est habitus, quem per sæpe sequitur somnolentia, & stupiditas quædam, & tarditas in motu in operationibus, & resolutionibus, quæ grauius plerumque offendat eos, cum quibus acturus est; Plani in mulieribus vngues, & parui, & molles aiunt manuum inspectores futuras suis maritis fideles, & multorum filiorum matres, sed qui orientur nullius pretij erunt homines, impudici, & impuris amoribus dediti; Et si filias pepererint, quæ nasum habuerint simum, aulteræ, & meretrices omni impudicitia insignes, & nobiles erunt, & longe etiam peiores si labra crassa, & frontem paruam, et strictam habuerint hæc illi, sed rationem non afferunt.

Vngues pulchri nodosi, & alijs figuris insigniti.

Cap. XVIII.

Pulchritudinem, & turpitudinem species figuræ vocat Aristoteles. Vngues pulchros dicimus eos, qui maxime sunt secundum naturam, et quo ad substantiam, et qualitatem, et quantitatem; & si pulchri sunt vngues, puri, et politi apparent, et visum quodammodo delectant; Contrario modo affecti sunt, qui vocantur turpes, peccant enim, et in substantia, et in qualitate, et quantitate; Neque virum ciuilem decent, vngues illi longi, aut pleni sorditie; si igitur pulchri sunt, homo est bono præditus temperamento, ad calorem, et humorem proportionatum accedens, quare et sanguineam possidens temperiem, propensiones igitur quæ sanguinem dominantem sequuntur in hoc

Z

erunt

erunt homine, benignus, et affabilis apparebit, ad amandum, et benefaciendum propensus; liberalis, et mansuetus, sed garrulus, et qui quandoque sibi plus iusto placeat, et ad palpandum, laudandum, et adulandum etiam plus æquo procliuis. Turpes vngues turpem cerebri substantiam, et male temperatam arguunt, quare et mores superioribus oppositos, et siccos, in amabiles, et qui aliquando scurram potius, quam virum probum, et civilem deceant, sed scurriles hi mores, et dicta plusquam oporteat falsa, atque acria, si alijs risum, attamen qui offensus sunt magnopere irascuntur; et odiosi tandem omnibus fiunt; Nodi in vnguibus se se offerentes, materiam terrestrem, et pituitam in partem in ossibus in nervis, in tendinibus prædominari indicant, et corpus excrementis, plenum, grauatam igitur sibi videbuntur, et debiles, et soporosi, ignaui, et degeneres, et cætera accidentia, quæ pituitosam, et melancholicam sequuntur temperiem in his apparebunt; Et quæ fœmina hos nacta fuerit vngues nodosos impositos protuberantes, illam cum Simonide ex Stobæo natam ex asino dicemus, cui ignauia, et desidia sit cordi, quæ nihil, nisi minis, et fustigationibus boni faciat, quod vere placere possit, quæ die, nocteque semper aliquid furtim deuoret, libenter ad focum hyeme sedeat, et quemlibet aduenientem ad opus Venereum admittat; hæc ille de huiusmodi muliere prædicta temperamento pituitoso cum subdominio melancholiæ calore, et spiritibus priuata affect, veritas sit penes auctorem. Vniuersaliter autem tam viros quam fœminas habentes nodosos, et vndosos vngues, aiunt esse sordidos, avarissimos infimæ fortis homines, miseros, et seruili animo præditos timidos, magna vellet, et tentare omnino renuentes, vesperilionum enim naturam præ se ferunt. In scientijs, et artibus mechanicis, non omnino forte erunt damnandi, laborem, et patientiam si adhibere voluerint, probabile autem est hos eosdem faciem habere turpem, pallidam, macram, nasum depressum, maxillas magnas, et asininas si prædictam sortiti fuerint temperiem. Non est autem putandum simulatque tales apparuerint nodi in vnguibus, ideo his hominem accidentibus esse omnino necessario præditum; oportet enim longe plura alia, et ea pathognomonica esse signa, inter se consentientia, ad hoc vt secure iudicium de propensionibus hominum fieri possit, quæ quantumuis robusta sint, facile tamen superantur a consuetudine, et educatione, totam naturam oppositum verrente, nam nimium est assuescere, et præsertim

tim à teneris; sunt quidam vngues costas, et canaliculos habentes per longum; quod, vt arbitror indicat eorum tendines abundare pituita, ex qua per actionem caloris eleuantur flatus; sed quoniam calor debilis est, eos resoluere non potest, tumorem igitur quendam, in superficie tendinis generat, si per longum fiunt canales, et costæ, si per latum species vndarum producit; exeunte deinde in externum aerem tendine, et siccitatem induente per quam fit vnguis, tunc fiunt, et illæ costulæ, et species quædam vndarum, Hoc ergo caloris remissionem arguit, quare tales vngues sæpe in senibus spectantur, et propter hoc etiam vires corporis non validæ existunt, et sæpe dolet caput, vel saltem quodammodo videntur aliquando stupidi, sunt enim frigidis, et pituitosis humoribus referti, qua de causa, necessarium est, vt timidi, et tardi appareant, et quoniam valde se ipsos amant, quæ timidorum passio est, sibi obsequuntur, et placent, et si medicamentum sumere oporteat, aut tumor secari iam maturus, horrent, lugent, et abiecto animo negant posse hæc, mala sustinere. Orbiculares vngues, et ad rotunditatem accedentes timidum, garrulum, et ambitiosum significare hominem dicunt, sed rationem non afferunt chymantæ, dicunt etiam illum eundem esse valde venereum, & mulierum amatorem, & propter mulieres multas profusurum pecunias, & deinde dolorem sensurum, ex dilapidata pecunia. Ego putarem hominem huiusmodi esse debilem, & paruos habentem tendines, & mollem, & aptum ad intelligendum, quoniam caro fit mollis, & calor mediocris, qui dum æqualiter materiam mouet, in longum non producit vngues.

Quadrati vngues rusticorum sunt, & rusticano denotant mores; nam si quadrati, etiam lati, quare & tendines magni, robusti igitur, & si robusti, ergo cerebri substantia durior, ergo homo erit minus promptus ad sentiendum, & ad intelligendum, amplius indicant homines, mites & qui non facile irascantur; & irati deponant indignationem, eademque de causa non facile aliena cupiant, sed laborent continenter, & suas res agere sedulo procurent.

Si inæquales fuerint, nodosi concaui, aut conuexi, aut gibbosi, quomodocunque sint nunquam boni, indicant enim naturam non eodem modo semper agere, impeditur igitur, & id illi accidit, vel ratione humoris, & materiæ, vel ratione caloris, & causæ efficientis, si ratione materiæ, huiusmodi inæqualitas in vngu-

guibus reperiatur, vt vna pars sit concaua, altera conuexa, id indicat materiam ex qua constant tendines, esse male elaboratam, & secundum partes alias duram, alias mollem, cognoscitur id fieri ratione materiæ, cum debilis erit homo; sed bene sibi mente constans, & ossa sint tenuia, & digiti longi, & subtiles. Nihil igi. ur aliud significabitur nisi virium imbecillitas, & ideo timiditas, quare & ad quærelas multa propensio, cum minima spe futuro. um, nisi contrarium certa ratio persuaserit; At, ad hanc inæqualitatem, & scabritiem etiam concurrere neruum iudicabimus, si operationes cerebri, à quo pendet neruus imperfectæ, & deficientes apparebunt; & non valde acute sentiat, & iudicet homo; At ex defectu causæ efficietis, & caloris si id acciderit, docebunt aliæ caloris functiones, vt digestio, & motus localis; secundum se non valde diu viuet, excrementis scatebit, & morbis multis, & longis erit obnoxius, nec facile sanabitur debilis enim est calor.

Chyromantæ hos homines iudicant infideles, proditores, & qui patriam, ac domesticos vel paruo precio prodant, & præsertim si digiti fuerint breues, crassi, & interius valde incuruati, delatores, calumniatores, secretos, odij, & malevolentia, & omnis hostilitatis seminatores; & qui tandem propter has causas, & malos mores suos mortem oppetant violentam; quæ tamen omnia, vt apparet, nullam in se rationem habent; neque putandum est hæc, ita se se habere posse, si nulla se offerat ratio, cui homines credere valeant; si autem ex aduerso æquales, plani, & lucidi fuerint vngues, oppositas etiam qualitates hominum indicabunt; etenim splendor ille spirituum copiam, & luciditatem docet, vires esse mediocres, calorem naturalem benevalentem, & in omnibus secundum naturam dispositum virum. Ergo cui tales adsunt vngues, ingenio, iudicio, memoria pollentem vocabunt. At si cum æqualitate, & planitie iuncta foret obscuritas, quoniam pauci, & melancholici sunt spiritus, præter timiditatem, docet hominem parum beneuolum, & naturaliter alijs detrahentem, & neminem ex corde laudantem. Chyromantæ vilem, meticulosum magicis artibus gaudentem affirmant, avarum, immitem, & ab omni humanitate seiunctum, quamuis & sibi, & alijs oppositum suadere nitatur, eundem vocant hominem infelicem, principibus odiosum, eo quod putant detractorem, & virum infidelem; Quorum omnium nulla ratio est præter hanc vnam, quod probabile est, viros his vnguibus præ-

præditos esse temperamenti sicci, & melancholici, quare cum frigus, & siccitas in his abundet, ac spirituum animalium paupertas, non est absurdum, si timidi sint, si alijs omnibus odiosi, cum illorum temperies ab humana communiter calida, & humida omnino dissentiat, illique opponatur. Hactenus de vnguibus eorumque natura, ac significationibus dictum sit. Reliquum est, ut de maculis sermonem habeamus.

De macularum significatione. Cap. XIX.

Quid sint quæ in vnguibus apparent maculæ, & quæ sint earum species, & differentia superius dictum est; Nunc earundem significata prof. quamur; Et secundum Physiologiam, ea pauca & tenuia sunt, ne dixerim inania penitus. Physiologi ad qualitates humorum alienum has referunt maculas, & eum dicunt colorem habere, qui est humoris naturaliter abundantis, et eiusdem quatenus perfectam fugit, coctionem, & applicationem; Quod cresunt vngues, quod in tres partes diuidantur, inferiorem, mediam, & superiorem, videor satis dixisse. Alba maculæ in vnguibus pituitam in ea parte præualuisse ostendunt, & si multæ fuerint, & pene in omnibus digitis, abundantiam huius humoris significant, & si alia signa concurrunt, pituitolum dicere poteris temperamentum; sed non ex sola macularum, inspectione id asserendum, quamuis plurimæ forent. Nigræ demonstrant in venis, & corpore melancholiam abundare, & si liuidæ sese offerent, cum imbecillitate visum; maculum est ex Hippoc. Nam extingui calorem naturalem indicant; multoque certius signum est si liuescant, etiam digiti, & diminue sentiant; Liuidæ maculæ nihil prælagiunt boni, roseus macularum color ad naturalem bilem refertur, flauus ad flavam; purpureæ vero sanguineæ vocantur; Contigit, & hos colores misceri simul, ut album, et rubrum, quod indicat pituitam cum sanguine, vel cum purabile coniunctam; quare et ad eam temperiem accedere talem hominem; Neque id videatur mirum, nam ex Hippocrate de Natura pueri, hæc ad verbum habentur, desinunt venæ hominis omnes in digitos manuum, & pedum; quæ tenuissimæ, densissimæ, & plurimæ sunt, sicuti & nerui plurimi tenuissimi, et densissimi, digiti habent ossa pauca, et densa, sic etiam vngues in extrema parte digitorum nati, tenues sunt ac densi, venarum, & neruorum extremitates concludunt, quare

appa.

apparet; non vanum eſſe principium quod in huius tractatus exordio dictum fuerat; Noſtri temperamentis, tum totius, tum partium principalium non nihil poſſe ſignificari ab vnguibus eorumque paſſionibus, quales ſunt, præter prædictas à ſubſtantia quantitate, et figura excerptas, hæc, de quibus nunc agimus maculæ. Cum igitur, vt ait Chriſtoph. à Vega; plurimæ arteriæ, et venæ ad vngues, et ſub vnguibus ferantur, et terminentur, non eſt abſurdum, credere eorum colores, et macularum etiam, indicare aliquid ſtatus principalium membrorum, à quibus ſanè, arteriæ, nerui, et digitorum naſcuntur offacula; ſubcaſtaneus color mixtam cum ſanguine docet melancholiam, hominem itaque, ſi cætera non diſſentiant, benignum, grauem, prudentem, civilem dicēs; Hæc enim natura ſanguinis eſt, cum atrabile iuncti; ſanguis benignus, et civilem facit hominem, melancholia, quæ terram refert grauitatem, prudentiam, et circumſpectionem adiungit, ſplendentes maculæ, ex eodem Vega declarant, multum ſubſtantie aeris, et ſpirituosæ intensione, indigito, et in toto corpore abundare, ego ſplendorem à latore, et duritiæ vnguis naſci putarem, quæ durities eſſet interius opaca, ſic enim, et marmora, et terſa ſpecula videmus ſplendescere: quoniam ſunt læuia externis, et interius opaca.

Profunda hæc in vnguibus apparent ſigna, ſi vnguis fuerit, læuis, planus ſplendidus, et hæc materia, quæ intendit, et erant, in eius profunditate continebatur, ſi vero in ſummitate erant tendit, etiam in ſummitate, et ſuperficie vnguis apparet macula, ſiue illa ſit alba, ſiue rubea, aut crocea, vel alterius coloris. Radiosæ cuiuſcunque coloris ſint, à flatu, vel ſpiritu materie macularum diſtrahente naſcuntur, quare vt in nubibus apparet, ita etiam in his maculis quadam radiorum imago ſe ſeſt, quæ his carent extensionibus ſortitæ ſunt materiam craſſiorem, et magis viſcidam, quare hæc vnitæ, et denſatæ apparent, illæ diſtraſtæ, et in partes diuiſæ ſpectantur.

Quæ aliquando quaſi puncta in vnguibus ſignata ſpectamus, percantem materiam paucam, et nullius momenti eſſe demonſtrant. Ex his quod Phyſica ratione de vnguibus, et eorum paſſionibus præſagiri poſſit, puto ſatis dictum fuiſſe, hæcque vt ſigna inſpici, non vt cauſas debere. Nam profecto ridiculus eſſet, ſi quis foret qui humanarum actionum, atque diſpoſitionum, et propenſionum, vngues, vel eorum accidentia cauſas eſſe in aliquo cauſarum genere putaret, aut ſigna aliquid neceſſario inferentia crederet.

Chyro.

Chyromantis de maculis Unguium sententia.

Varia sed nulla ratione vallata recitant Chyromantæ de vnguibus eorumque maculis; Notantes diuersitatem digitorum colorem, et figuram macularum. Aliud enim eadem met macula significat in manu dextra, aliud in sinistra; Et quod fortunatum est in pollice, infortunium est in indice, vel medio; quasdam aiunt esse certissimas, neque falli, alias medio modo se habere, alias demum minimo negotio declinari. In pollice manus dextræ honores, et dignitates dicunt cognosci, et præsertim imperias; Albæ maculæ potestates circa aquas, rubæ sanguinis imperium, nigæ potestatem supra Demones, et viros malos, ac nequam; si vero fuerint liuidæ dignitatem cito amittendam, si radiosæ, et albæ fuerint Ecclesiastica fortiter impéria, & beneficia; si carebunt radijs, & rosæ fuerint a regibus amati erunt, & multum auctoritatis, & dignitatis consequentes; partem enim superiorem Marti tribuunt pollicis, inferiorem Veneri, cuius radicem vocant Veneris montem. Quo fit vt idem huius digiti vnguis, & voluptates Veneræ, & affectus indicet martiales, & dominium huius planetæ. Si ergo in pollice fuerint albæ maculæ in radice digiti exstantes, spes alicuius dignitatis, aut honoris, aut voluptatis breui se se offeret, neque septimum diem deludet, & si magna macula etiam angebitur spes si parua, res est in angusto, & dignitas sperata nullius penè momenti, cum ad medium venerit iam suum finem conuenit, si autem ad extremum deuenit vnguem, & ibi apparuerit in transitu tempus, & spes frustrata est, si radiosæ, albæque fuerit macula, magnam promittit felicitatem cum principibus, & si aliquid rubri admixtum apparuerit de mulieribus amatis fiet votorum compos homo, & ab illis quid quid cupiet obtinebit.

Fractæ maculæ fractas spes, & lucra latitiasque impeditas demonstrant; Iunctæ, & continuæ bene se habent, superficiales cito euanescent, profundæ, cum difficultate quod promittunt, dabunt sed durabit diu, splendor felicitatem auget, obscuritas minuit. At læuor pessimus est, & frustratas spes docet, & spei successurum timorem, & dolorem, & si in parte externa, & ad angulum exteriori vnguis verget macula, liuida infamiam, & ignominiam expectare oportebit ab his, qui id non deberent facere.

cere. At si ad internam partem vnguis versus indicem se se exeret macula liuida, vxorum, vel amillarum adulteria, amores, & impudicos habebit complexus, vnde primum zelotypiam, mox dolores, & sollicitudines infinitas reperiet, & eo magis infortunia augebuntur quò liuida macula maior continua, & radiosa sese offeret. Mala est in pollice dextro. At in sinistro, putant, tantum, atque adeo terribile indicare infortunium, vt homo, & vita, & omni spoliatur dignitate; Nigra macula in pollice virum melancholicum, & infelicem significat, & cui nihil iucundi aut honorabilis sine magno labore accedat. Volunt liuorem esse nigredine peiorem, quoniam magis diminutum cal rem, aut prope extinctum esse significat; nigredo atræ bilis dominium, liuor frigus in morbis extrema iam occupare, & mortem præforibus esse docet. Roseum colorem laudant in hoc vngue, & dicunt fortunatum facere cum mulieribus hominem, Veneris enim color est roseus, et veneri dicata rosa. Purpureus martialis, quare cui maculæ purpureæ, et radiosa in pollice, et eadem splendentes apparuerint; Hunc dicunt futurum virum maximum, & potentem, imperiaque exercitaturum, & maximos honores in bello, & in pace consecuturum; Crudelem tamen, & iracundum hominem, & suorum inimicorum terribilem persecutorem, et euersorem futurum, talem fuisse aiunt Valentinum, et vngues vtriusque pollicis insignitas habuisse maculis sanguineis. Hæc de pollice dextro, quidam tamen dicunt, dextram, et sinistri differentiam faciendam, in ijs secundum quod dextram, aut sinistram manum vsurpant in operibus; alij dicunt fortunam eorum qui nascuntur inter diem in dextra, qui noctu in sinistra spectari.

Indicis macula, & mediæ ex chyromantis placitis.

Cap. XXI.

Indicem Ioui tribuunt in huius vngue lucra, et damna apparere aiunt, si vnguis albus fuerit, et eburneus diues erit, et si maculæ fuerint albæ, et in medio vnguis apparebunt iam diues actu est, si autem in summitate, neque hætenus diuitiæ contigerint, frustra expectabit, parua maculæ paruas fortunas, magnæ magnas promittunt, radiosa honores cum diuitijs spondent, obscuræ, et fractæ furta, et rapinas minantur, et his augeri modicam familiarem. Nigras dicunt Martiales, et indice minantur per-

percussiones, cū vituperatione, & de decore si fuerint in dextra; si vero in sinistra, & periculum, & dedecus augebitur; obscuræ propter foeminas malum sequi, lucidæ si cum nigrore fuerint propter dignitatem, & proprium honorem capiendum infortunium; Rosæ propter mulieres nos habituros multos amicos, & ab his nobis bona prouenient, sed fama laborabit, valde si magnæ sunt maculæ, parum, si paruæ, & sine radijs. Purpureas, & ad colorem corticis castanearum accedentes maculas solares aiunt; Solem regias potestates, & præsertim Ecclesiasticas dare dignitates, & hominem supra domesticos, & amicos sublimandum, ut alijs præsit, & apud Principes sit in honore magno. Mixtæ maculæ, plures, & diuersi coloris iudicium faciunt difficile, sed attenditur magnitudo, & color, & radius, seu splendor maculæ, & horum ratione fit iudicium, si modo sine ratione somnare has nugas; potest fieri iudiciosa oratio; Quod si hæc in sinistra manus indice apparuerint, oppositum penitus erit iudicium; Et si in utroque indice maculæ apparuerint. Ait Caidanus, malum semper pronunciandum, quamuis minuatur, ab his quæ sunt in dextro indice, & causam reddere volens, ait, id fieri, quoniam humana natura ad malum nimis est prona, & prompta, adeo bene de genere humano vir ille sentit; ego vero præterquam quod puto, virum illum longe maiores dixisse falsitates, in illis suis lib. de Varietate, & subtilitate, & de somnijs; hoc præsertim arbitror esse falsissimum; Nam omnia bonum appetunt, & homines ad veritatem natos esse asserit Aristoteles, veritas autem bona est, humana igitur natura ad veritatem propensa, malitiam non persequitur, nisi specie decipiatur boni.

Medium vnguem dant saturno, & maculas pallidas, & plumbeas vocant saturninas; In hoc vngue cogitationes, & cogitationum exitus apparere aiunt. In hoc conspici credunt mortes propinquorum, amicorum, & sui ipsius, persecutiones inimicorum, carceres, & sollicitudines futuras detrimenta rei familiaris, furta, & rapinas. Aiunt enim maculas albas, magnas, & radiosas ostendere nobis inflare maximum infortunium, a quo tamen propter prudentiam, & coloris bonitatem liberabimur, quod si macula radios habuerit, & primæ fuerit magnitudinis stella, ex eo infortunio honorem, & famam bonam consequemur. At si fuerit nigra macula, per se sola, & magna, vel Hercule duce impossibile erit infortunium vitare; non si Iupiter ipse spondeat; Neque est quod minui possit, nisi aliqua

A a

albæ

albæ fuerint in pollice, & in indice: Memini me audiuisse Cardanum, cum aliquando secum esset, dicentem dum unguis suas intueretur, ibo propediem in carceres, sed exibo etiam inuitis, qui hanc ærumnam calumniosam mihi parant; petenti autem mihi unde hoc haberet. Medium sinistrae manus unguem, & digitum valde sordidum protulit, in ungue erat macula sub nigra magna radiosa, & pene ad medium digiti peruenerat unguem. Hæc inquit, hæc me in carceres subito trudet, deinde in dextra duas albas in indice pollice ostendit, iam in radice unguis se proferentes, & ait vide, sunt hæc quæ liberabunt; Hoc successit, nam in carceres coniectus fuit, & vix tandem post multos menses liberatus, Romam petijt vbi mortuus est, cum suis diuinationibus; Hæc sibi prædixit vere quidem, quoniam sibi erat conscius forte, mihi tamen & pluribus alijs Scholaribus, qui illum aliquando audiebant publice, cum quotidie multa, ex metoposcopia, & physionomia, & chyromantia prædiceret, ferè nunquam veritatem attigit; Vnde ex nobis multi putarunt illum iam sciuisse, se delatum fuisse apud superiores propter has diuinationes suas, quas passim profitebatur, sed ad propositas reuertamur fabulas. Quid nigre siue pallidæ maculæ decernant in ungue medio sinistrae manus dictum est, neque melius promittere in dextra, sed tamen breuis, & minus futurum, ac duraturum malum; & si a bonis maculis comitabitur, semper fiet minus. At non potest vitari; Adeo ne in futuris contingentibus singularibus necessitatem imponere tentant? Si autem albæ fuerint bonum quidem pronunciant, sed vitiabitur, & imperfectum erit, & continget id, cum multa difficultate, & labore, si macula fuerit alba in medio dextre; sed si fuerit in sinistra, vana erit spes, & expectatio, & nihil consequeris eorum, quæ speraueras, & animo conceperas; docet igitur sinistrae medij macula alba, te hoc bonum concepisse, & sperare, ast falletur spes tua, & nihil fiet etiam si stellata si lucida si magna fuerit; Hæc omnia nihil aliud indicant, nisi quod de maxima spe decides, & nihil præter dolorem tibi restabit; Rosæ color in maculis apparens rerum venerarum cogitationes designat, si in dextra magna, & radiosa, & lucens aderit macula in ungue medij, veneris cogitationes, & amores illum in animo habere dices; & aliquando etiam intentum non satum habiturum, sed cum multo labore, & facultatum, reique familiaris dispendio, si autem maculæ iam medium, occupant unguem, & splendentes sint amatis potitur personis, sed

cum

cum multo ſumptu, & periculo, ſi autem in extremo eſt macula vngue, iam hæc tranſacta ſunt, aut cito deſinent, ſi macula erit obſcura, & ad nigredinem vergens, mortem aut ſaltem vulnera, ob res veneras prædixeris; diſtractæ, & plures, & ſuperficiales hominem oſtendunt omnes ſcœminas appetentem, nullis deinde additum, neque vere, & ſincere vllas amantem; in ſe tamen id habet boni homo hic, quod non eſt garrulus, neque iactator, ſed ſecretus, & nemini cum qua rem habuerit ſcœminæ famam auferet. Quod ſi dixeris quomodo Venereos facit homines ſaturnus? Dicent non fieri venereos homines à ſaturno; ſed maculam roſeam eſſe ſignum veneræ cogitationis, & amorum, quos ſua præſentia ſaturnus, ſi non tollit, attamen difficiles facit, & executionem omnino impedire conatur. Qui roſeas vocant, & albas Venereas aliud ſentiunt, & roſeas volunt ſignificare affectiones, et deſideria dignitatum, Eccleſiaſticarum præcipue, quas homo non aſſequetur ſi fuerint in ſiniſtra, ſi vero in dextra vix perueniet, & ſi peruenierit multo labore, multoque tempore id fiet. Albas res veneras transferunt, ſed quoniam ex ſe vana ſunt, & nihil ipsis reſpondet ex parte rei, mirandum non eſt, ſi nihil certi dare poſſunt, iam enim ex his quæ naturaliter de eſſentia macularum dictum eſt, apparet clare quam vana ſit prædictio actionum humanarum, & conſiliorum, & euentuum ex maculis. Quod dicendum de Astrologia, & omni facultate quæ de futuris contingentibus ſingularibus aliquid certi aſſerere tentat. Cruentæ maculæ ad Martem referunt, et cogitationes vltionum, et vulnerum, et cœdium animo deſtinari docent; quæ quamvis maximo cum periculo tamen aliquem ſortientur effectum, ſi nihil erit quod impediât in manus ſiniſtræ medio vngue. Id impediunt alba puncta, aut roſea, aut mixta, quæ indicant tuas cogitationes, et coniurationes omnino inimicis manifeſtandas eſſe. Mixtæ turbidum perdocent animum, plurimam continue apud ſeipſum agitantem, et nihil perſicientem; ſeuerum, crudelium, auarum, et penitus lucro, et compendijs etiam inhoneſtis inhiantem. At nihil aſſequetur, ſi hanc macularum varietatem habebit ſiniſtra; ſi dextram occupabunt, pauca ſane; multo cum labore perſiciet eorum, quæ cogitat. Quid autem ſit, quod prædici poſſit, potius id ex colore maiorum macularum determinandum, quam ex alijs ſignis, quæ illi apportant.

Piget, ac pudet me talia comminiscendo tempus terere, & operam ludere, attamen postquam obedire viris primarijs, qui id anxie petunt, & iam finis instat, quod capi; prosequar, si modo prius dixerō incidisse in auctorem, qui totam pene hanc met peruertit scientiam. Dextram viris, sinistram manum dat foeminis, nullas putat in viro significationes macularum sinistrarum; nullas dextrarum in muliere. Nigras saturno, albas tribuit Ioui maculas, Marti purpureas, & cruentas; soli roseas, & radiosas. Veneri paruas sub roseas, & ad albedinem tendentes, sine radijs; Mercurio superficiales, puncta referentes, varia castanea, & rosea, Sol sub castaneas radiosas; Luna albas, paruas, contractas, & dissipatas habet; Hæc ille, & quo ad significationes macularum, eas ait fieri diuersas pro natura digiti in quo reperiuntur, vt si Venereas habeas maculas in vngue digiti saturnino, has cum maxima difficultate, aiunt, ad effectum peruenire videbis; quæ si in pollice erunt ex parte quæ Marti assignatur, finem quidem optatum habebis, sed cum rixa, & pugna graui, sed, vt iam sæpe dixi, hæc somnia sunt, nulla ratione, nullis experimentis vallata. Cæterum de minimo, & illi proximo tantum legi; Annularis soli dicatus est; sol illustres, nobiles, & magnos facit viros, & qui in scientijs, & artibus liberalibus excellentes fiunt, si illis in pueritia apparebunt solares in solari vngue maculæ; solares diximus secundum istos, esse subcastaneas, lucidas, radiosas; si puncti albi has concomitantur, venereæ cogitationes impediunt valde optimam sortem, quæ promittunt maculæ solares; si puncta nigra aderunt, periculum est mortis propter malignitatem saturni; Nigræ maculæ in hoc solari digito, totam spem honorum perturbant, & nihil te posse consequi horum, quæ speras dicunt, nisi forte fuerint in extremo vnguis, iam enim docent malum influxum euanescere; Cruentæ monent, nobis insidias tendere inimicos, & vulnera intentare, at propter solis benignitatem nocere non poterunt, sed eorum insidiæ nobis cito patebunt; si iam ad medium tendit macula; quod si in fine vnguis, omnino euanuerunt, & pœnitentia ducti, aut impossibilitate nocendi, destiterunt ab incepto. Hæc si mulieris in sinistra manu apparebunt, sortientur effectum, vt viro in dextra, aut conuersim quæ in sinistra viri nihil, &

in

in dextra mulieris raro boni aliquid, aut mali indicabunt; Mixtae si paruae fuerint varias cogitationes honoris, lucri, vltionis, & rei venereae significant; & si magnae sunt Lunae, aut, Mercurij maculae; quoniam hi planetae, & Luna praesertim celer est, neque eadem bis in eodem mense in eodem caeli loco se monstrat, ideo dicunt hominem talem propter Mercurium esse nobilem, civilem, mansuetum, & amabilem, sed propter Lunam, mutabilem, & qui modo affirmet modo neget, sibi que ipse sit discors. Attamen semper amabitur, semper & ipse ad amandos alios promptus erit, qui libenter in aulis Principum versetur, qui bene audiat, & cui credatur, nam affabilitas, & placiditas a Sole causata hoc dat viris, & mulieribus; & illi in quorum annullari spectantur plures, & continentur maculae, hos vocant solares, vt Iouiales, & Martiales, aut Saturninos pro ratione digitorum; Videor autem dixisse, pollicem Veneri, & Marti assignari, inferiorem partem, & interiorem Veneri; superiorem, & exteriorem unguis particulam Marti, interiorem voco unguem quae respicit indicem, exteriorem illi oppositam, Ioui indicem dant Saturno medium, soli annularem, at auricularem quantumuis minimum in duas secant partes, priorem, & superiorem Mercurio inferiorem tribuunt Lunae, & partem unguis interiorum versus annularem assignant Mercurio, exteriorem Lunae; Et quod spectat ad annularem aiunt Platonem sentire a corde neruum ad digitum hunc peruenire, & ideo connubijs digito huic imponi annulum; Quare, & omnes cordis cogitationes, & affectus in hoc digito, & ungue spectari, & non minus quam in fronte apparere, & pro huius unguis dispositione iudicari de natura, & hominis propensionibus, candidos, magnos, leues, lucentes ungues, signaque optimam naturam, spes magnas, felices rerum processus arguere; oppositas dispositiones inferre, & minitari arbitrantur, praedictis oppositos effectus. Haec illi de annullari, at nullum sane a corde neruum adhuc digitum peruenire ex anatomia certum est; si dixeris arteriam, etiam ad alios digitos peruenit arteria; Neque enim pars est vlla organica corporis nostri, ad quam simul non perueniat neruus, vena, & arteria, haec dat vitam, nutrit vena, dat sensum neruus. Sed iam minimi digiti contemlemur unguem, & primum Mercurij sedem speculemur; Haec unguis si rectus, si candidus, vel roseus fuerit hominem, aiunt, significa-

re

re optimæ indolis ad scientias idoneum, eloquentem, & solertem, sed qui furtis plus iusto gaudeat, talis enim est Mercurius; eius maculæ sunt paruulæ, variæ, certum colorem, non habentes; & si ergo fuerint albæ, & plures, plurimum delectabitur scientijs, quare arguit hominem percontatorem, curiosum, inquietum; si nigre, tunc dices, hominem malignum, infidelem, astutum, cui cordi sint doli, deceptiones, & infidiæ; si superabunt roseæ irrisorem, & vafrum vocabis, adulatorem, cui tamen nihil credere debeas, aleatorem, & deceptorem callidum; qui neminem amabit, præ inconstantia sua, facile peregrinabitur, & seruiet libenter maioribus, & facile se in omnes vertet facies morum; Proteum enim referet, at si valde purpureæ, & cruentæ apparuerint punctis similes, homicida erit, & quot puncta tot homicidia perpetrabit, aut perpetrare cogitabit, nisi quid impediat; quæ tamen si in sinistra manu contigerint omnia vana erunt, nullumque sortientur effectum; sed iam de Luna lunarique parte vnguis dicendum est.

Lunam omnium planetarum mobilissimam, & velocissimam dicunt, quare ea quæ ab ipsa pendent, quæque sub sua dominatione, & custodia contineri dicuntur, omnia ad mutationem, & corruptionem paratissima arbitrantur; Lunaris igitur ab his dicitur homo; cui digitus hic ex parte exteriori maculis scaturit, subalbis, confraetis, inæqualibus, & ad colorem aque accedentibus, hoc est, penè colorem oculorum agni imitantibus. Lunares homines volunt esse leues, atque aliquando concitados, alias desides, & segnes ad actiones, naturam si quidem aque imitantur; quare ponunt esse temperamenti pituitosi, sed pituitam volunt esse naturalem, non autem mucosam, verum quæ dicitur inconcoctus sanguis, & imperfectus. Sin autem nigre fuerint macule, quæ locum Lunæ occupabunt; Virum infelicem, in amabilem impurum, fordidum, omnibus despiciabilem nominant, qui nihil vnquam consequatur, eorum, quæ desiderat, patientem tamen in aduersitatibus mediocribus, quod si mediocritatem calamitates excesserint, fiet furibundus, & qui neque sibi neque alijs parcat, Mare enim dicunt, imitari quod & si nullis ventis exterioribus, aut à fundo etiam excitatis vaporibus agitetur, continue tamen mutatur, sed certum seruat ordinem, & enim motum Lunæ sequitur, at si à causis externis, vt pote ventis mouebitur, si lenes sint, se tractari sinet, & naues perfert; at si vehementiores fuerint, et oriuntur, seuisime procelle, dissiuntur, naues, franguntur

guntur remi, antennæ, mali, & demum homines suffocantur, in profundum demerguntur, et à piscibus deuorantur, pessimæ igitur sunt nigre macule, roseæ in Lunæ parte repertæ dant uxorem, aut amantem, aut filias, & matrem impudicam, & multis amatoribus gaudentem; hominem verò impurum, impudicum, & indistincte quacunq; venere vulgari gaudentem; quod si cum rosea macula apparebunt puncta nigra, aut liuida, morte peribit violenta propter suos incestus, et vetitos concubitus. Purpuram aut cruorem referentes, quas alij martiales, alij solares appellant; siue Solis sint, siue Martis, propter honores, & dignitates, futuras contentiones magnas pernuntiant, & si puncta nigra apparuerint volunt hominem ob prædictas causas interficiendum, aut grauissima vulnera suscepturum, quod si hæ maculæ mulieri aderunt, in parte siue manu sinistra, suberba, & immitis erit fœmina, instabilis, et vere lunatica, et propter hanc suam superbiam, & iracundiam, et procacitatem sæpe vapulabit. Mixtæ, et multiplices maculæ, in quibus, et pallor, et subcastaneus appareat color hominem indicant male moratum, qui neminem præter se ipsum amet, nemini credat, omnes despiciat, se solum sapientem putet, quo fiat, vt odiosus, et despectus sit alijs, tum propter hoc, tum quoniam sordidus erit, et animo, et corpore, sædatis, et mucidis vestibus lætatur, circa quem noua, pulchra, et nitida vestimenta cum posita sunt, videntur seruta; et rancidi, et situ pleni panni. Hæc igitur et his similia sunt quæ à quodam magno chyromantes asseruntur, quam rationabiliter, ipse viderit. Cæterorum Planetarum non meminit auctor. Ex his igitur, vt arbitror, apparet quid sint vngues, ex quibus, et à quibus, et quomodo fiant, quæ significant, secundum quantitatem, colorem, et figuram; tum Physice, hoc est cum ratione aliqua, et naturali, tum secundum chyromantiam; quæ nulla ratione suas firmat, assertions, et quibus plerunq; etiam contradicit experientia.

Quædam diuinationum species enumerantur.

Cap. XXIII.

ET quando chyromantia, diuinationis quædam species est; quamque, et nunc, et alibi diligentius reprobauit, posset credere aliquis, me omnes diuinationum species reijcere, quod tamen falsum est, aliquas enim omnino puto admittendas, nes

nes nego. Nam diuinationum, et praenotionum alia irrationalia
 biles simpliciter, alia quarum rationem, et causam nos reddere
 non possumus, vel ex natura sua, quoniam non habent causam,
 vt auguria, et extorum inspectiones, vel habent quidem sed di-
 uinam, et soli Deo cognitam, nobis autem ignotam; vt sunt praen-
 notiones, et praedictiones prophetarum quae sunt Deo iubente,
 ab Angelis, vel Deo permittente a spiritibus malignis, dicuntur-
 que ignotae quoniam a nobis illarum nulla potest assignari ratio.
 Quae irrationalia sunt, ex parte sui, quoniam in se ipsis nullum
 habent rationis vestigium, sunt istae chyromanticae praedictio-
 nes. De singularibus enim futuris contingentibus nulla afferri
 potest ratio propter quam sic, quam oppositum succedat magis,
 et causa est, quod non entis non est ratio, non est autem exem-
 plum, inductio, enthimema, quod non sit syllogismus, vel ad syl-
 logismum non reducatur, neque est syllogismus sine propositio-
 ne vniuersali; omnis autem propositio de materia contingenti
 semper falsa est, si non secundum totum sicut uest affirmatiua de
 materia impossibili, vt omnis homo est lapis; saltem secundum
 partem, vt omnis homo est bonus. At in syllogismo si altera
 propositio falsa erit; Nihil veri per se nunquam sequetur, sed
 tantum aliquando per accidens; Attamen verum est, quod ha-
 rum contingentium alia sunt vt plurimum, & in pluribus, quae
 vocantur contingentia apta nata, & ordinata, habentque cau-
 sam certam, deficiunt tamen a necessario quoniam impediri pos-
 sunt; Vt orietur mihi filius cum quinque digitis in manu, non
 sane necessarium est, attamen vt plurimum contingit hominem
 sic oriri, nisi sit quod impediatur. De hoc contingenti apto nato,
 ait Aristoteles, fieri rationes, & syllogismos, atque artes pluri-
 mas circa hoc contingens versari; Quod vero contingens est
 inordinatum, & quod non magis hoc, quam illo modo eueniat,
 causam vllam habet, de hoc non est scientia, neque vlla ratio-
 nabilis assertio; Vt qui cras tibi nascetur puer erit vir militaris,
 vel doctor magnus, vel post annum nobiscum cenabis, id a nullo
 scitur, quoniam neque ratio afferri potest, de non ente enim sim-
 pliciter nihil asseritur; Haec autem contingentia inordinata,
 ante quam fiant, nullo modo esse dicuntur, nisi forte vt somnia
 sint in animo. Quare Astrologicae praedictiones chyromanticae,
 & metoposcopicae nullam in se veritatem habent, quoniam ne-
 que rationem, neque experientiam naturae sunt, quibus confir-
 mentur; quid enim veritatis, aut rationis in se habet hoc meto-
 posco.

porum effatum? cui linea secunda frontis recta fuerit, & continua, ille vel Princeps, vel primus in sua familia, principibus erit carus; Nemo est qui non sentiat, inter subiectum, & prædicatum, nullum cadere medium, quo hæc extrema simul iungantur, quin quomodo hæc obseruatione sciri possunt? cum obseruatio supponat, vel sit ipsamet experientia, hæcque fiat multis memorijs circa eadem specie indiuidua versantibus, memoriæ multas sensationes supponunt; At in Astrologicis pro confesso habetur, nisi post longissimum tempus annorum ferè 36000. eandem cœli faciem, quæ nunc est, redituram, & hominis naturam istius, qualis est hæc Socratis, nunquam fuisse. Hominum facies sunt infinitæ, & casus infiniti, quare neque de his est, quod asseri possis, nam causam non habent, quæ casu eueniunt, & infinitorum non est vlla scientia, vel cognitio. Quid enim commune pollicis, & laqueo? vt si cui vltimus pollicis nodus circulari cingatur linea naturaliter, quod ille suspendetur? addamus rationem, si enim hæc contingentia ad vtrum libet essent determinata, ergo altera pars contradictionis esset vera, & altera falsa, habebunt igitur causam determinatam, contra id quod sentit Aristoteles in libro perihærmias; Quæ autem prænotiones aliquid probabilis habenti illæ sunt politicæ, vel naturales; Dico naturales cognitiones nauticam, medicinam, agriculturam, & huiusmodi quæ causam habent certam, deficiunt tamen à necessario, quoniam impediri possunt causæ, ne suum producant effectum; Politicæ autem obseruationes ad prudentiam referuntur, & ipsæ causam habent, licet contingentem, & natam impediri, est politicum axioma, inimicis fugere, & cedere volentibus aperienda est via, & dandus omnino locus; Hunnis fugientibus, & cupientibus Italiam liberam linquere non concesserunt Itali, & à desperatis victi, atque occisi fuere, his accidit enim tunc quod dicitur; Vna salus victis nullam sperare salutem, præter hæc duo genera futurorum contingentium, quorum alterum ad scientiam naturalem, alterum ad prudentiam refertur; Nihil certe probabiliter asseri potest, & nugas, ac imposturas iudicabimus, & vana omnia alia diuinationum genera, quæ ab hominibus Deum deserentibus tentantur; In his autem quæ actenus à nobis dicta fuerunt, si contrarietates reperiantur, mirum non est, quoniam varia hæc sunt parumque stabilitatis habentia, & à varijs auctoribus tradita varie.

Quaedam chyromantum placita. Cap. XXIV.

Confecto hoc tractatu, in manus meas incidit quidam libellus situ, & vetustate consumptus, in quo sequentia problemata ad vngues pertinentia legebantur, nullis tamen rationibus suffulta, signata vocat ille puncta, in vnguibus apparentia. Horum primum est.

1. Omnia stigmata alba bona, nigra mala; Noto ego bonum, & malum dici multipliciter, neque ideo scio quid boni indicent corporis, an animi, aut fortunæ, vt aiunt; Amplius albedo hæc indicat pituitam in cerebro, & neruis præualere, at quid boni portendat pituita, & quid mali melancholia secundum se non video, nisi cum impropotionabiliter cum alijs humoribus fuerit coniuncta.

2. Vngues oblongi candidi splendentes boni sunt, & moderatum significant hominem. Crederem potius sanum, & robustum, tales enim vngues secundum naturam.

3. Candidi longi, tenues, lucidi, sub rubentes optimum indicant ingenium. Nam cerebrum bene dispositum, purum, & tenuis docent, credo, & iudicium.

4. Obongi stricti, acuti dant constantem, sed non admodum ingeniosum; Cur ad sit constantia in habentibus tales vngues non video, duos potius dicerem vngues hoc indicare.

5. Inflexi tardum, rapacem, impudentem. At tarditas, & rapacitas male videntur conuenire, rapacitas, & impudentia à calore est, & a bile, tarditas frigoris est opus: tardæ testudines, tardæ choleæ; quæ frigidæ sunt, & terrestres.

6. Valde parui, maleuolum, & contentiosum; Huius dicti nullam rationem video, potius musculorum, & neruorum possent arguere debilitatem, sed, vt puto, auctor in vnguibus vt in alijs nugatur.

7. Pallidi, asperi, rotundi, luxuriosum. Sed neque hic causam scire inuenire, puto solum ostendi in cerebro, & neruis notari prædominium melancholiæ, & caloris naturalis remissionem.

8. Alba stigmata in digito Iouis, hoc est in vngue indicis, denotat honores, et dignitates; Nigra infamias, & dispendia patrimonij. Ridicula sanè positio, quid enim maculis digitorum cum honoribus est commune?

9. In vngue digiti Saturni, hoc est medij, alba rem augent fami-

miliarem per agriculturam, et mercaturam, eiusdem dispendium, si nigra fuerint. Si ergo magnatibus, et principibus, nec alba, nec nigra nascentur in vngue medio stigmata, vtpotè qui neutram exercent.

10 Solis vnguis ornatus albis punctis indicat carum principibus, nigris odiosum. Piget harum rerum irrationabilium rationem quærere velle; quid principi cum meis punctis vnguium?

11 Mercurij alba artes, et scientias donant; Nigra puncta ignorantiam, et inertiam significant, hic autem est digitus minimus.

12 Marti dicatus est dimidiatus vnguis pollicis à parte remotiori ab indice; alba ibi stigmata fortunatum in bellis; nigra violenta morte perituum, sed nihil adest veritatis, in hac assertionem sicut neque in alijs.

13 Veneris alba fortunatum cum mulieribus, nigra futurum propter mulieres infamem; At sicuti dictum est, si colores isti arguunt vel pituitam, vel atram bilem superare non video, quid cum mulieribus conueniat.

14 Alba puncta dispersa, radiosa, nihil boni, et nigra nihil mali portendunt, secus dicendum si essent vnita; sed vt dictum est, sapius de his agere ridiculum est.

De Chyromantum decretis disputatio. Cap. XXV.

Postquam extremam, vt dicitur manum imposuissim huic tractatui; Mandatum fuit ab his, quibus non obedire mihi nefas est, vt iterum atque exactius examinarem hæc chyromantum decreta; et eorum rationes si quas haberent, referrem, et relictas reicere, et explodere tentarem: Dixi me de his supra in cap. 10. satis superque disputaſſe; iterum hæc referre esse acta agere. Verba mea admissa non fuere, et seuerè iussum fuit, vt omnino id agerem, et dicta chyromantum denuo examinarem, et confutarem. Demisi auriculas, et quod potui exequutus sum, si cui igitur aliquando viderer superfluum, et diceret stomachosus.

Occidit miseros crambe repetita magistros.

Responderem maioribus obsequendum; meliusque esse obedire, quam sacrificare, vt aliquando dici audiui. Aggrediamur igitur optus, et si in capite 10. dicta vera, et bona fuere, poterant non desplicere; et repetita etiam placebunt, sin autem nihil in

concapite habetur, quod intellectui satisfaciat, forsan quæ hic vberius explicabuntur, arridebunt. Putavi ego semper, et nunc etiam puto minimum veritatis reperiri in responsis singularibus astrologiæ, pyromantiæ, hydromantiæ, geomantiæ, necromantiæ, ac demum omnium sortilegiorum, quæ præsumunt de singularibus futuris contingentibus aliquid certi enunciare, contradixi his supra vniuersaliter; Nunc operæ pretium est eos audire qui contraria sentiunt; Igitur si qui vnquam hæc legerint, tantumque otij illis suppetet; Ex his forsan intelligent.

Me non omnino carpendum esse, si morose nimis videar, insultasse in chyromantum placita cum eorum de vnguibus, et vnguium maculis assertiones damnauerim, vt potè qui putauerim nihil ex vnguibus vnguiumque passionibus conijci posse. Non tamen nego, quin naturaliter ex eorum contemplatione, et inspectione cognosci quedam possint. Quod docuit Hippocrates, et id ego etiam fateor: Sed de vnguibus duo prædicatorum genera asseri posse arbitror, rationabile alterum, et alterum irrationabile, priora amplector, posteriora reijcienda, et explodenda opinor, idq; tum commune dicto, quod est, erubescendum esse scijis, qui sine ratione loquuntur, tum Arist. auctoritate, qui 8. Phys. contra Empedoclem disputans, ait, nullam propositionem non per se notam, quasi dignitatem, et tanquam per se notam sine aliqua probatione admitti debere; siue (vt ait Auerroes) a priori, siue a posteriori oriatur probatio. Sed ne videamur, quod aiunt chyromantas inauditos condemnare, audiamus illos, vt & nos audiamur. Dicent chyromantiæ, si vngues vnguiumque passionibus nihil indicare putabas, cur tempus terendo de his egisti? Si aliquid ostendere credis cur nunc damnas? Possem respondere, quoniam puto vnguium passionibus aliquid indicare, ideo de illis mentio facta est, at quoniam non puto ea omnia, quæ chyromantiæ dicunt esse vera, ideo ea ipsa explodo, vt pote quæ sine ratione enuntiantur. Amplius prædicata quæ de vnguibus dicuntur alia sunt penè necessaria, & causam habent internam, vt in hæctica febre vngues incuruari, & liuorem in laborantibus acuto morbo indicare mortem esse propinquam, cum naturalis calor iam extinguatur. Alia sunt non necessaria, sed tamen aliquod habeant rationis vestigium, qualia sunt accidentia, quæ a necessario deficiunt, quoniam impediri possunt, vt paruos, & molles vngues arguere debiles tendines, quare corporis imbecillitatē, & car-

& carnis molliem; At hoc forte non erit, quoniam labore, & exercitio factus est in oppositam dispositionem transitus; At tertia prædicatorum species quæ nullam penitus rationem, nullumque nexum cum subiecto de quo dicuntur, habet, cur credenda sit, non video.

Talia sunt chyromantum placita; Vt cum dicunt, alba stigmata in vngue indicis indicare honores, & dignitates; Nigra infamiam, & depressionem, paruos vngues maleuolum, & contentiosum significare, & his similia, quæ quamuis speciosa videntur, in his tamen nihil est, quod intellectui satisfaciat, & profecto non videntur credenda. Secundo dicunt, omnis actio, electio, & omnis humana facultas, & deliberatio bonum quærit, idque sibi proponit bonum, & verum sunt idem, & conuertuntur, chyromantia est actio, & facultas quadam, ergo bona est, (a fine enim res denominatur) si bona ergo vera, ergo chyromantæ asserunt erunt vera. An sicuti duplex bonum, aliud simpliciter, aliud secundum quid, & illud per se, & certum, hoc vanum, & apparens, ita etiam de vero sentiendum est; Cupit vinum pleuriticus, & hoc illi est mortale igitur bonum non est hoc, sed apparens, & fallax: Ita verum dicitur multipliciter, aliud necessarium, qualia sunt prædicata omnia per se, de omni, & vniuersaliter de subiecto (I quor autem de vero complexo, quod in enunciationibus reperitur) & de hoc vero sunt demonstrationes, & scientiæ. Alterum est non necessarium quidem, attamen contingens ordinatum, quod est in pluribus, & probabile vocatur, vt filium mihi nasciturum cum quinque digitis in manu, in diebus brumalis solstitij futuram glaciem, & frigus. Tertia veri species ea est, quæ ab intellectu determinatur, siue per artem, siue per prudentiam, & appellatur verosimile; vt senes esse parcos, pueros, & foeminas garrulas; Circa igitur ordinatum contingens versantur hæc duo veri genera. Quorum vnum est a natura, alterum ab intellectu, Natura, & intellectus possunt impediri, ne suum finem consequantur, magis tamen intellectus quam natura, ideo dicimus, quæ a natura faciendâ sunt, vocari probabilia, quæ autem ab intellectu esse vero similia; Vt statuam quam faciet Polycletus verosimile sit futuram pulchrâ, quoniam est bonus statuarius. Vltimum dicitur verum apparens, & sophisticum in quo nulla ratio, nullum apparet medium, quo subiecto nectatur prædicatum. De hoc genere sunt chyromantum, Astrologorum, & haruspicum, & ma;

magorum placita, in quibus nihil veri nihil probabilis, aut verisimilis existit, & apparet ijs, qui mente constant.

Inquiunt demum Deus, & natura nihil faciunt frustra, stigmata, & cæteræ vnguium passiones sunt à Deo, & à natura, ergo non sunt frustra, effectus igitur naturæ, ergo formæ vel materiæ, ergo subiecti in quo sunt, & essentiam, & operationes denotant. Dicerem naturam non impeditam, suo fine nunquam frustrari, & quoniam contingit naturam, & præsertim particularem plerunque impediri, ideo frustrari, & cæptam amphoram in vrcum exire; talia sunt hæc stigmata, quæ à natura impedita nascuntur, & casu facta dicuntur, quorum nulla scientia est, nullaque cognitio, sunt enim infinita casualia, & quare sciri nequeunt.

Amplius differt dicere aliquid esse secundum naturam, & à natura, & præter naturam; secundum naturam homo habet vngues, à natura quod sint longi, vel lati, curui aut recti, at præter naturam liuidi, vel nigri, quod autem sint puri, vel stigmatibus insigniti, non est secundum naturam, neque præter naturam, sed à natura quidem, & forte aliquid significant, vt pituitam, vel bilem præualere in tendine, non ideo tamen ea omnia, quæ dicunt chyromantæ. Multæ enim sunt causæ, à quibus natura potest impediri, nè suum exquisite consequatur finem.

At dicere quod albæ maculæ faciant fortunatum, nigræ infortunatum, profecto esset infortunium illius, qui hoc crederet, vel vt cauia, vel vt signum. Ego sane arbitror non solum ex communibus, sed ex proprijs etiam ostendi posse hanc propositionem esse verissimam.

Vnguium figuræ, passiones, & maculæ non sunt indicia vllius futuri, singularis, contingentis fortuiti, quod de subiecto cuius sunt vngues rationabiliter determinari possit. Pro cuius effati probatione suppono. Contingens futurum dici id quod non est; sed si ponatur esse nullum sequetur absurdum. Quare cum possit ad esse, & ab esse, accidens est eius, cui aduenire potest; Hoc autem duplex est, alterum habet causam in eo cui ad esse potest, quod dicitur contingens ordinatum de quo dictum est supra. Vt hic puer senescet; fiet enim nisi perierit. Alterum vocatur inordinatum, non enim causa vlla est in subiecto, cui dicitur aduenturum, propter quam potius hoc, quam oppositum illi eueniat; Vt Socrates in militiam proficiscens fiet diues; de hoc singulari fortuito contingenti nobis est sermo, de quo nihil
certi

certi prædici posse asserimus & contradictionis de hac materia pronuntiata pars neutra est determinate vera, alterutra attamen, sed indeterminate, vt in lib. Perihermias docetur.

Causa propter quam de futuris contingentibus singularibus nihil certi asseri possit hæc est, quoniam non sunt. Non enim autem secundum quod non sunt, nihil vere prædicari potest, nisi quod non sunt; quare cum dico cras Achilles vincet Hectorem, cras non vincet Hectorem, Antequam crastinus adueniat dies nihil affirmari, nihil verè a quoquam negari potest ante pugnam, nisi forte ex aliqua coniectura posset quidam credere magis affirmationem, quam negationem, sed hæc suspicio est, non scientia, aut rationabilis opinio; Quod si hæc suppositiones veræ sunt, manifestum etiam erit susceptam propositionem esse veram & primum ex Aristotele secundo Physicorum. Omne fortuitum est a casu, quæ a casu ea indefinita sunt, & ignota per se, quare, & homini immanifesta, quæ a chyromantis asseruntur sunt fortuita, ergo homini immanifesta, ergo neque sciri neque prædici possunt. Vt Socratem in militiam proficiscentem reuersurum esse, nec periturum. Quod si hæc neque sciri neque prædici possunt, qui hæc tentant, quasi Gigantes cum Ioue pugnatuæ quærunt super imponere Pelion ossa.

Amplius si complexa veritas est adequatio rei cum intellectu, quando res non est, cum illa non adequabitur intellectus, singularia contingentia futura non sunt, antequam fiant præsentia, ergo cum illis adequari mens non potest, aut dicere quod hoc erit, aut non.

Et natura contingentis singularis inordinati hæc est vt eius neutra pars contradictionis sit determinate vera, vel falsa vt dictum est prius. Nam si altera pars posset dici determinate vera, haberet aliquam rationem, ergo esset contingens ordinatum, at supposuimus esse inordinatum; ea autem dicuntur inordinata esse, quæ non habent rationem, & causam propter quam sic magis, quam aliter sint disposita, secundum prius, & posterius, et enim inter causam, & causatum est ordo. Ex natura igitur fortuiti singularis contingentis inordinati colligitur, chyromantum asseriones, quæ de his rebus sunt esse omnino vanas. Adde singularia quatenus talia sunt infinita, quare nec sciri, nec numero, aut mente comprehendi possunt; Et cum non sint, de his nulla propositio vniuersalis, quæ sit vera formari potest; Nam ex Aristotele, omnis propositio vniuersalis contingens

sem.

semper est falsa; Adde quod singularia indiuidua quatenus talia sunt, constant ex tot proprietatibus; quarum collectio in villo alio reperiri non potest. Quare quamuis in Socrate sit idem accidens, quod in Platone apparet, diuersitas tamen aliarum proprietatum, in quibus non conueniunt Plato, & Socrates, adeo auget, minuit peruertit illud accidens vtrique commune, vt neque idem indicare, neque causare possit. Est vtrique acutissimus nasus: hoc dicit Aristoteles esse magne iracundiæ signum; est non ideo vterque eodem modo est iracundus, nam Socrates dedit operam Philosophiæ, & temperamenti est pituitosi cum subdominio melancholiæ; quare totus est mansuetus. & patiens, Platobiliosus est, & militaris. Cum itaque Socratis omnia accidentia posita simul in Platone esse nequeant; Aliter Plato non esset Plato, sed Socrates, manifestum est quod quæcunque de Socrate, prædicantur, & singillatim, & admodum Platoni accommodari non possunt. Quò sit vt nullum formetur vniuersale & omnis scientia, & facultas sit nulla, quæ de his tractat singularibus.

Sed forte ex magis proprijs id ipsum etiam confirmari potest. Principia propria alicuius conclusionis ea dicuntur propter quæ prædicatum inest subiecto, hoc est quæ sunt causæ propter quæ prædicatum dicatur huic adesse, causa duplex altera essendi, altera cognoscendi, vtraque medium dicitur, quare omnis quæstio est medijs quæstio. Si ergo erit aliquid medium, quod subiecto iungat prædicatum, prædicatum, profecto aliquid de futuris contingentibus singularibus præsciri poterit, at si non est medium, neque vt causa essendi, neque vt signum cognoscendi, vanum erit credere, quod certi aliquid prædici possit. Dicit Chyromantes Achilles superabit Hectorem in singulari certamine, quoniam habet maculam albam, & radiosam in parte externa unguis pollicis. Ita igitur ille syllogizabit, omnis habens albam maculam radiosam in angue pollicis fiet victor in futuris certaminibus; Achilles habet has maculas erit victor in futura pugna cum Hectore; Minorem confirmat visus; At maiorem non ratio, non experientia confirmabit, aut quæ ex experientia nascitur, inductio; Neque enim inductio certum, & stabile colligit vniuersale, nisi cæperit indiuidua, vt talia quædam, non autem vt hæc aliqua. Exempli gratia colligo ego, omnes homines natura quærere scientias, inducens Socratem, Calliam, Platonem esse homines, & eosdem cupere scire, sed scire cupiunt, non qua-

tenus

tenus hic est Plato, ille Callias, sed quatenus tales sunt, nempe rationales; quare meritò inductio ad syllogismum reduci dicebat Aristoteles, & esse principiorum syllogismum; per inductionem, particularia enim cognoscimus speculando propter quid omnis homo scire cupiat; Huius propositæ quæstionis extrema sunt, Achilles, & futurus victor in certamine, medium macula alba in pollice, at hoc medium nullam habet connexionem cum victoria futura, non ut causa, non ut signum, neque ex eadem coordinatione sumptum est, nihil igitur concludet, causam nemo audebit dicere, quonia ex definitione macularum huiusmodi nunquam inferes victoriam; sicuti ex iugulatione mortem. Causa igitur hæc non est, nisi forte per accidens, quare infinita, & ideo ignota; Neque ut signum, nam si macula alba radiosa in pollicis ungue existens esset victoriæ signum vel per se, & necessarium, vel non per se, verum per accidens, si per se, ergo futura victoria in sua ratione acciperet hominem habentem maculam albam in pollice, esset enim prædicatum in secundo modo dicendi per se, quod si hoc non est, ergo erit prædicatum per accidens, indeterminatum igitur, & indefinitum, & ignotum; Non enim de his prædicatis est scientia, ut testatur Aristoteles, & in primo Priorum, & Posteriorum, & in secundo Physicorum. Si ergo ex eadem coordinatione non sunt macula alba in pollice, & victoria in pugna manifestum est, quod nihil commune est inter medium, maius extremum, quare neque ex his maculis poterit chyromantes inferre futuram Achillis victoriam; Innata enim nobis est via, ut per hoc principium ad hoc medium, & hoc per medium ad hunc finem veniamus, hæc autem sunt necessario inter se coordinata, neque est medium, nisi extremorum medium, & nisi extrema fuerint, non erit medium; Quæ coordinatio non est voluntaria, & secundum placitum, aut pactum nostrum, sed oportet, ut sit realis, & in re ipsa existant medium, & extrema, cum ergo victoria futura nihil commune habeat cum stigmatibus, neque stigmata cum victoria, ex stigmatibus velle victoriam inferre profecto est ridiculum. Dixeris forsan esse accidens non necessarium, sed contingens in pluribus, & conclusionem non necessariam, sed probabilem inferri; At Aristoteles docuit nos primo priorum contingens ut in pluribus habere causam, & ideo dici ordinatum, & quoniam huiusmodi contingens habet causam, ideo habet medium, quare de hoc contingenti plurimas facultates, & artes

abol

Cc

tra

tractare, & de hoc fieri syllogismos, & contemplationes affirmat, sed dictum est, maculam cum victoria comparatam esse contingens inordinatum, neque causam victoriæ, neque signum per se esse illius. Amplius ostensum est albam maculam in pollice existentem esse portionem excrementi pituitosi, quod fugit actionem caloris naturalis tendentis feruientis motui pollicis; ex qua definitione Soie clarius apparet, maculam hanc albam, cum victoria futura Achillis nihil habere commune, nihilque de hac futura pugna, quod sit certum, prædici, aut præsciri posse à chyrromantis.

Dicunt stellas, quæ destinantur Hectorem ab Achille superandum, easdem signasse Achillis pollicem. Misera, aut valde ociose stellæ; quæ in his occupantur qui quilibet, nobilium nobiles sunt actiones, nobilissimæ sunt stellæ inter cetera, ut dicitur secundo Cæli ergo in his nugis non occupantur; Scilicet hic stellis labor est, ea cura sollicitabit cælestia corpora? An accidit, quod de Ioue dicit Lucianus suo illum detineri circa pingendas alas papilionum, sed ad rem; Hanc puto esse certissimam, & indubitatam petitionem principii, dicere stellas determinasse vincendum Hectorem ab Achille; Primum quomodo hoc sciri potest? quoniam neque stellæ vnquam habuerunt inter se hanc habitudinem, quam nunc habent, neque Achilles, & Hector alias fuerunt.

Adde causæ æternæ, & per se faciunt effectus necessarios, & æternos, & per se, Achilles, & illius victoria est quid contingens, & Achilles indiuiduum, & ens corruptibile, & per accidens, non ergo huius victoriæ causæ sunt astra; Dicere igitur destinatum fuisse Hectorem superandum, & hoc esse decretum stellarum absurdum est, nam vniuersalium, & æternorum vniuersales, & æternæ sunt causæ, singularium singulares, non ergo stellæ victoriam Achilli decernunt singulari indiuiduo contingenti, & enti per accidens.

Adde, *Continuum esse inferiorem hunc mundum superioribus rationibus, ut omnis eius virtus inde pendeat.* Verissimum est, & Aristotelicum placitum, sed pendent hæc inferiora ab illis superioribus vniuersaliter, non particulariter, & ut talia, non ut hæc aliqua. Dices particularia sub vniuersalibus sunt, quare, quæ de vniuersalibus, ea de particularibus necessario dicentur, ait Aristoteles in prædicamentis. Animal dicitur de homine, ergo & de quodam homine, nam si non de quodam, ergo de nullo di-

Io diceretur, quare neque homo est animal; Quapropter si astra astrorumque dispositio, & influxus causa est, quod Turcæ peste laborent in constantinopolitana vrbe, erunt etiam causæ, quod ille Bassa, siue dux exercitus peste consumptus fuerit, nam nisi aliquis particularis Turca peste periret, ergo etiam nullus periret, at suppositum est illos peste perire. Vt nodus hic soluat. Sciendum est Aristotelem in primo priorum nos docuisse; Quod si in prima figura, & primo eiuſdem modo fiat iugatio ex maiore necessaria, & minore contingenti, sequetur conclusio contingens, & de contingenti, quod per deductionem ad impossibile ostendam; Sit propositio de necessario entis b. necessario est a. & de contingenti contingit quoddam c. esse b. dico sequi, ergo contingit, quoddam c. esse a. quare, & contingit quoddam c. non esse a. Natura enim hæc est contingentis, & præsertim inordinati, vt cum opposito conuertatur, vt contingit quendam hominem esse sanum, ergo & contingit quendam non esse sanum; causa est, quoniam contingens est id, quod non est, sed si ponatur in esse nullum sequitur absurdum; quare contingens quod magis est contingens eo minus existit verum.

Quod autem prædicta conclusio, quæ est contingit quoddam c. esse a. sit vera probatur, nam nisi, hæc sequatur, eius contradictoria sequetur, quæ est quoddam c. non contingit esse a. impossibile igitur quoddam c. esse a. necessario igitur non quoddam c. est a. Nullum ergo c. est a. & omne b. est c. ergo nullum c. est b. quod contradicit minori primi syllogismi, dicentis quod continebat quoddam c. esse b. nunc autem conclusum est necessario nullum c. esse b.

Cælum est causa vniuersalis, & eius effectus impediri vniuersaliter non potest, at particulariter, & in aliquo singulari potest. Verum est, quod existente sole in tauro florebut arbores, at non florebit ficus, non pinus; dices florebut pira, poma, olea, at neque omnes, nam quæ sunt in locis frigidis, neque a Sole calefactis, & quæ aut frigore, aut senectute penè exaruerè non florent; Atque hæc arbores non florent, cum male sint affectæ, quare vim solis non recipiunt, omne enim recipiendum se se habet per modum recipientis. Patet igitur quod ex cælo stelligue, quamuis necessarijs, effectus contingentes, & non necessarios, qualia sunt hæc nostratia, sequi posse.

Magna profectò esset petitio principij si quis vellet stellas in

nostros vngues, modo albas, modo nigras maculas inducere, & has, abolere illas imponere prout res sunt futurae.

Individua hæc corruptibilia in tantum stellis parent, & subiiciuntur, in quantum de illo vniuersali participant, sub quò continentur. Ut accedente Sole ad nostrum punctum verticalem nos incallescimus vehementer, at non omnes sed hic magis, ille minus, vel propter huius naturam, aut propter suam industriam, cum sibi cauerie sciat. Credere ergo quod omnia singularia à cœlo, cœlestibusque pendeant, & causentur influxibus, est dicere quod omnia fato fiant, nihil esse à Fortuna, nihil à consilio, quod est tollere libertatem actionum, atque ipsam arbitrium liberum; Dicitur non solum irrationabile, sed etiam impium. Vniuersum omnia continet, est id quod semper est, quare necessarium, est id quod non semper est, & quod vocatur contingens.

Igitur si tria necessario reperiuntur, vnum quod semper quiescit, alterum quod semper mouetur, necesse est etiam (vt docetur secundo Priorum) esse tertium, quod non semper moueatur, neque semper quiescat, si enim contraria sunt, necesse est, & media esse, & hæ sunt tres Poetarum Parcæ Atropos, Cloto, Lacheis duò necessaria, & medium contingens.

Quid igitur sint vngues, & horum stigmata, quid indicent, & quid non, & quod ad naturalem Philosophum pertineat hæc contemplatio, ex his puto manifestum, & chymantum placita nihil veri, nihil sani in se habere ostensum est.

F I N I S.

IN.

CAPITV²⁰⁵M

LIBELLI

De Vnguibus Index.

Roemium.	Pag. 145
Quid sit Vnguis.	Cap. 1. 146
Vnguium species, & differentia.	2. 147
Quid ex vngutum obseruatione colligatur.	3. 148
Chyromantum de Vnguibus, & maculis sententia.	cap. 4. 149
De maculis vnguium, & harum causis.	5. 150
De causis coloris, & figura macularum.	6. 152
De vnguium accidentibus quæ visus cognoscit.	7. 154
Passionum secundum substantiam, & quantitatem in existentium causa.	cap. 8. 156
Significationes ex Vnguibus de prompta.	9. 158
Ex Vnguium inspectione aliquid inferri.	10. 159
Dura, & mollis vnguis significationes.	11. 161
Quale sit captum ex Vnguibus presagium.	12. 163
Quid indicent alia tactiles differentia.	13. 166
Notæ à quantitate deductæ.	14. 169
Qualitates vnguium contemplari incipiuntur.	15. 171
Coloris nigri, fusci, & lucidi in vnguibus notæ.	16. 173
Vnguium, ex figuris significationes.	17. 175
Vnguis pulchri, turpis, & nodosi, notæ.	18. 177
Macularum quæ in Vnguibus significata.	19. 181
Chyromantum de maculis vnguium sententia.	20. 183
Indicis, & medij digiti Vnguium macula.	21. 184
Annularis, & auricularis macula.	22. 188
Diuinationum species, & differentia.	23. 191
In chyromantum placita inquisitio.	24. 194
De chyromantum decretis disputatio.	25. 195

INDEX

*Eorum, quæ in Libello de Unguium præfagijs
habentur.*

Numerus paginam, a principium, b medium
c finem notat.

A

<i>Limentum, a quibus & quomodo fiat album, & rubrum.</i>	Pag. 152 a
<i>Alba unguium puncta quid indicent.</i>	194 c
<i>Alios spernens, & se solum exaltans quomodo cognoscitur, & quod odio habeatur.</i>	191 b
<i>Aeternarum æterna sunt causa.</i>	202 c
<i>Antipodes Italiæ quales sint moribus.</i>	169 a
<i>Astrologica, & chyromantica præfagia falsa.</i>	192 c
<i>Auari, & astuti sunt mendaces, & cur.</i>	163 b

C

<i>Cardani præfagia; & vaticinia.</i>	186 d
<i>Carnes calore, & frigore liuescunt.</i>	173 b
<i>Cæli effectus apud nos possunt impediri.</i>	203 c
<i>Causa duplex, essendi, & cognoscendi.</i>	200 b
<i>Colores Unguium diuersi cur.</i>	152 b
<i>Coloris sub castaneus quis, & cur fiat.</i>	182 a
<i>Color Unguis mixtus quis, & quid nocet.</i>	175 b
<i>Contingens futurum singulare, quid sit, & quale?</i>	198 c
<i>Contradictionis futura singularis neutra pars Vera?</i>	199 a
<i>Contingens inordinatum nescitur.</i>	192 c
<i>Chyromantum rationes quæ sint.</i>	196 c
<i>Chyromantum rationes ad hominem?</i>	196 c
<i>Chyromantum rationes ad rem.</i>	197 a
<i>Chyromantum rationibus responsio?</i>	197 c
<i>Chyromantum rationes soluuntur.</i>	198 b
<i>Chyromantum placita falsa.</i>	190 b

Chyro-

INDEX.

207

<i>Chyromantum placita r4. examinantur.</i>	194 a
<i>Chyromantum de maculis unguum opinio.</i>	185 a
<i>Chyromantum de splendore unguum sententiã.</i>	173 c
<i>Chyromantum quid sit, & circa quã versetur.</i>	149 c
<i>Chyromantum de puris unguibus opinio.</i>	172 a
<i>Chyromantum de puris, & mollibus unguibus sententiã.</i>	ibid.
<i>Chyromantum de leni ungue sententiã.</i>	167 c
<i>Chyromantum de unguibus uniuersalia placita.</i>	166 a
<i>Constitutum idem, cur hos ad iram, illos ad risum mouet.</i>	165 b
D	
D <i>Vros habentes Ungues quibus morbis tententur.</i>	162 c
<i>Demonstratio quod stigmata Unguum nihil significant.</i>	198 c
<i>Decretorum Chyromantum examinatio continua.</i>	195 a
<i>Diuinationum species, quã quot, & quales.</i>	191 c
<i>Durum, & molle quid sit.</i>	157 c
<i>Duri, & molles Ungues quid indicent.</i>	ibid.
<i>Duri ungues melancholiam arguunt, molles ingenium.</i>	162 b
<i>Difficile est inuenire cui tuto confidis.</i>	174 b
E	
E <i>x necessario, & contingenti sequitur affectus contingens.</i>	203 b
<i>Erubescunt qui sine ratione loquuntur.</i>	156 b
<i>Ex inspectione unguum quadam cognosci, & quẽ.</i>	195 c
<i>Ex falsis non sequi Verum nisi per accidens.</i>	192 b
F	
F <i>ortuna suã quomodo quisque sit faber.</i>	160 b
<i>Forma omnis perfectionis, materia imperfectionis causa.</i>	160 c
H	
H <i>omines ad veritatem nati, & cur.</i>	185 b
I	
I <i>gnota nobis probabile est alios scire.</i>	161 a
<i>Intellectus est pura potentia.</i>	164 c
<i>Intellectus continet eminenter omnes potentias animã.</i>	165 a
<i>Indiuidua, & hæc corruptibilia quomodo stellis pareant, & subiciantur.</i>	204 b
<i>Indiuidua sunt numero infinita, ideo ignota.</i>	199 c
<i>Inferiora sublunaria quomodo à cælo pendent.</i>	202 c
L	
L <i>ocatum à loco conseruari, & eius naturam referre.</i>	158 b
<i>Lignum fragile, & lentum quale.</i>	168 a
	Luna

Lunares homines qui sint, & Lunares macula quid significant, in quibus digitis existant. 190 a

M

M acula unguium quid ex quibus, & a quibus fiant.	153 a
Maculae sunt tertiae coctionis excrementa.	153 b
Maculae unguium secundum diversam figuram, & calorem, ad diversos planetas referuntur.	150 a
Macularum discrimina multa.	151 a
Macularum, quae in unguibus sunt causae naturales.	152 a
Maculae radiosae quomodo fiant.	153 c
Maculae albae quid notent.	ibid.
Maculae punctis similes quid indicent.	154 a
Maculae fuscae quid sint, & quomodo fiant.	154 b
Maculae mixtae quae sint, & quomodo fiant.	154 c
Maculae nihil cum planetis est commune.	155 b
Maculae accidentia quae cognoscantur a visus.	155 a
Maculae colores ad humores referuntur.	181 a
Maculae albae, & nigrae quales secundum physicos.	182 a
Maculae splendentes quae & quales ex Vega.	182 a
Maculae profundae, quae, & cur.	ibid.
Macularum manus dextra, & sinistra discrimina secundum Chyromantes.	183 a
Maculae albae, & nigrae in pollice item radiosae quid significant.	183 b
Maculae pollicis sunt de natura Martis, & Veneris.	183 c
Maculae pro diversitate colorum, & locorum in quibus apparent diversos animi mores, & inclinationes docent.	184 a
Maculae liuidae radiosae quid in dextro, vel sinistro pollice repertae quid notent.	184 b
Maculae Indicis quid importent, Ioui assignatae.	184 c
Maculae solares, quae sint, & quid significant.	ibid.
Maculae praedictio qualis sit.	185 a
Maculae mixtarum significationes.	187 c
Maculae cruentae quid sibi velint.	ibid.
Maculae digiti annularis, quae optime, & quid indicant.	189 b
Maculae mixtae, & pallidae quae notent.	190 a
Maculae unguium nihil certi si purificant, & cur.	192 a
Maculae unguium non sunt futurorum causa, neque signa.	198 b
Maculae albae quid physice significant.	194 a
Macularum Martialis, & solarium significata.	195 a
Manus dextra prosperitates sinistra indicat infortunia.	ibid.

Mem

<i>Membri alicuius propria operatio qualis sit, & quomodo cognoscatur.</i>	190 c
<i>Membri, & compositi si cognoscatur temperies, animi operatio etiam cognoscendi similiter componentium natura.</i>	149 a
<i>Melancholici terra, & ferro similes, & duros habent ungues.</i>	162 c
<i>Melancholici frigidi, & duros Ungues habentes non curant scientias.</i>	163 b
<i>Membra propriarum animalis operationum instrumenta.</i>	163 c
<i>Melancholicorum diuersis, esse affectus.</i>	167 a
<i>Mundum ex tribus conflare, vno quod semper stat, altero quod semper mouet, tertio quod quand. que.</i>	204 a
N	
<i>Naturam naturaliaque opera, & intellectus posse impediri.</i>	197 c
<i>Natura secundum naturam, & præter naturam differunt.</i>	198 b
<i>Naturalem propensionem fere omnia naturalia sequuntur, & secundum illam operantur.</i>	160 b
P	
<i>Propositio contingens vniuersalis semper falsa.</i>	199 c
<i>Probabilis ratio quod omnia sint necessaria, & ex necessitate fiant.</i>	202 b
<i>Predicatio rationalis, vel naturalis, vel est politica.</i>	193 b
<i>Predicata de Unguibus sunt quam plura.</i>	156 b
<i>Physica interrogatio siue naturalis qua sit.</i>	145 b
<i>Physicus, & chyromantes medio, & sine differunt.</i>	149 a
<i>Physicus naturam Unguium considerat.</i>	149 a
<i>Physicus x Unguis a formatione, eius principia inquiri, & passiones demonstrat.</i>	149 b
<i>Pass. a calore sicco pleraque rubescunt.</i>	152 b
<i>Physicus, & chyromantes in quo differant.</i>	159 b
<i>Planetis quibus singuli digitus, & Ungues sint dicati.</i>	188 a
<i>Planeta diu. rsi faciunt diuersa in digitis stigmata.</i>	188 b
S	
<i>Stelle non signant ungues, nec cogunt hæc inferiora facere quidam quæ ultra naturam suam necessario.</i>	203 c
T	
<i>Tendines quid sint ex quibus, & a quibus fiant.</i>	146 b
V	
<i>Veritatis vbiq. apparet immago.</i>	161 b
<i>Vnguis vox multiplex qua sit de quo agitur, & quid sit vnguis.</i>	146 a

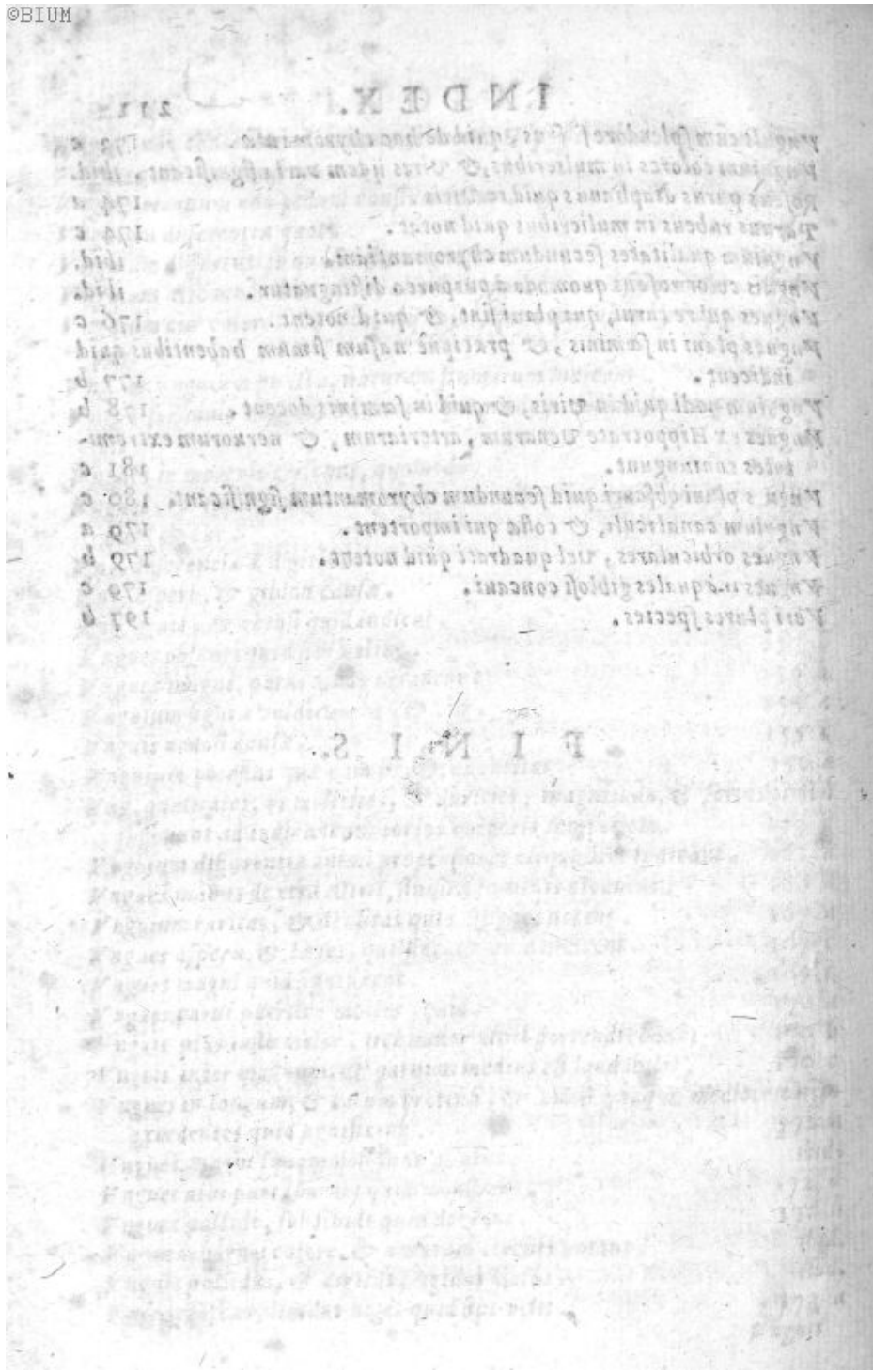
<i>Vngues non contemnendi etiam testimonio Hippocratis.</i>	145 c
<i>Vngues cuius gratia sint.</i>	146 c
<i>Vngues manuum non pedum considerantur.</i>	147 a
<i>Vnguium differentia quot.</i>	ibid.
<i>Vnguium differentias qui sensus cognoscant.</i>	147 b
<i>Vnguium alio modo à Physico, alio à chyromante considerantur.</i>	ibid.
<i>Vnguium cur colores alij albi, alij rosei, quidam sub nigri appareant.</i>	150 a
<i>Vng. & vnguium puncta, naturam humorum indicant.</i>	151 a
<i>Vng. discrimina causant humores qui prædominantur in temperie partibus.</i>	151 b
<i>Vngues in mortuis crescunt, quomodo.</i>	154 b
<i>Vngues, & capilli magis crescunt viventibus in agris quam in vrbibus; & cur.</i>	154 c
<i>Vng. differentia à digitis.</i>	158 a
<i>Vng. asperi, & giblosi cause.</i>	158 a
<i>Vng. acuti, & obtusi quid indicet.</i>	157 c
<i>Vngues obscuri quid sibi velint.</i>	157 b
<i>Vngues magni, parui unde orientur.</i>	156 b
<i>Vnguium figura valde varia, & cur.</i>	155 a
<i>Vnguis nodosi cause.</i>	155 c
<i>Vnguium potestas qua nam sit, & quantitas.</i>	156 a
<i>Vng. qualitates, vt mollities, & durities; magnitudo, & splendor non sufficiunt ad indicandum totius corporis temperiem.</i>	163 c
<i>Vnguium differentia animi propensiones aliquatiter indicant.</i>	161 a
<i>Vngues manus de xtra d'ixis, sinistra faminis dicantur.</i>	168 a
<i>Vnguium raritas, & densitas quid Physicè notent.</i>	167 a
<i>Vngues aspera, & laues, qui sint, & quid indicent.</i>	167 c
<i>Vngues magni quid significant.</i>	169 c
<i>Vngues parui pueriles molles, quid.</i>	170 a
<i>Vnguis plus iusto maior, vel minor nihil portendit boni.</i>	170 b
<i>Vnguis inter magnum, & paruum medius est laudabilis.</i>	170 c
<i>Vngues in longum, & latum protensi, & omni quaque medicoritate excedentes quid significant.</i>	171 a
<i>Vngues magni squamosi sunt asintni.</i>	ibid.
<i>Vngues albi puri eburnei quid monstrant.</i>	172 a
<i>Vngues pallidi, subalbidi quid doceant.</i>	172 b
<i>Vngues eburnei colore, & naturam cerebri notant.</i>	ibid.
<i>Vnguis pallidus, & digitus frigidus malus.</i>	ibid.
<i>Vnguis fuscus, lividus niger quid sibi velint.</i>	173 a
<i>Vnguis</i>	

I N D E X.

211

<i>Vnguis cum splendore fuscus, quid de hoc chyromantæ.</i>	173 c
<i>Vnguium colores in mulieribus, & Viris ydem varia significant.</i>	ibid.
<i>Rosens purus diaphanus quid in Viris.</i>	174 a
<i>Paruus rubeus in mulieribus quid notat.</i>	174 c
<i>Vnguium qualitates secundum chyromantiam.</i>	ibid.
<i>Vnguis color roseus quomodo à purpureo distinguatur.</i>	ibid.
<i>Vngues qui re curui, qui plani sint, & quid notent.</i>	176 c
<i>Vngues plani in sæminis, & præcipuè nasum sinum habentibus quid indicent.</i>	177 b
<i>Vnguium nodi quid in Viris, & quid in sæminis docent.</i>	178 b
<i>Vngues ex Hippocrate Venarum, arteriarum, & nervorum extremitates coniungunt.</i>	181 c
<i>Vngu s plani obscuri quid secundum chyromantum significant.</i>	180 c
<i>Vnguium canaliculi, & costæ qui importent.</i>	179 a
<i>Vngues orbiculares, Vel quadrati quid notent.</i>	179 b
<i>Vngues inæquales gibbosi concavi.</i>	179 c
<i>Veri plures species.</i>	197 b

F I N I S.

CAMILLI
BALDI
BONONIENSIS

Philosophi, & Medici Collegiati, & Publici Professoris Emeriti.

De ratione cognoscendi mores, & qualitates scribentis ex ipsius Epistola missiva,

Nunc primum in latinum sermonem prodiens;

BONONIÆ,
Typis Hæredum Euangelistæ de Duccijs. M.DC.LXIV.
Superiorum permissu.

GAMMILLER BALDI BONONIENSIS

Philosophi, & Medici Collegii, & P.
blici Professoris Ordinarii.

Præceptoris regiosissimi, & illustrissimi
Regis Hispaniarum, & Siciliae
Philippi primi in Hispaniam venientis

BONONIAE
Typis Hieronymi Evangelistae de Dominicis, MDCCLXIV.

TRACTATVS²¹⁵

De signis ex Epistolis.

Proemium.

Rerum, quas homines ignorant equidem, antequam appareat ratio, illæ mirabiles existimantur; at postquam ratione notæ fuerint, ut plurimum negliguntur, si fortè ex ijs parum, aut nihil utilitatis capiatur. Aliæ autem exhibentur; cum enim homines semetipsos perament, in cæteris raro, aut nunquam inueniri posse aliquid pulchri, aut laudabilis, quod pariter ipsis non inest, autumant. Quocirca quisquis audiet ex lectione priuatæ alicuius Epistolæ possibile esse scriptoris cognitiones, mores, dispositionesque dignoscere, aut ridebit, aut (si minus sibi arroget) id magno opere admirabitur. Sed ex aduerso, consideranti rectè omnem operationem ab aliquo promoueri principio, ideoque illi conformem esse, apparebit possibile, iuxta antiquam paroemiam, noscere ex ungue Leonem. Omnis operatio ex forma quapiam exoritur, & dependet, & omnis forma determinata exigit materiam: & idcirco quale est opus, talis erit etiam forma, unde exoritur, & materia cui inest; propterea rationi consonum est loqui, & scribere, duas vni homini proprias actiones, multam eius essentiæ exhibere notitiam, nec non earum proprietatum quæ illam comitantur: neque id abhorret ab opinione summi omnium Philosophi, qui scriptas literas ait imagines esse verborum; haud secus ac ipsa verba conceptus mentis exprimant; & si mens est hominis forma, & qualis forma, tale est compositum ex ipsa, & materia resultans, probabile erit concludere, quod ex alienis scriptionibus facile sit multas qualitates, mores, ac dispositiones, tam animi, quàm corporis scriptoris dignoscere. Et quod hoc sit possibile me demonstraturum spero non modo ex principum Philosophorum auctoritatibus, verùm etiam ratione, & exemplo, descendendo quoque ad talià particularia,

vt aliquis potis futurus sit (neglecta admiratione) exiguo labore ad fruendam sibi viam ad regulas nonnullas, quibus artificiosè ex aliena diuersitate scribendi in aliquam morum, & qualitatum scribentis valeat deuenire.

Epistolam missiuam multam posse exhibere cognitionem morum, & qualitatum scriptoris. Cap. I.

TAmetsi ex dictis manifestum esse possit, quod ex lectura vnus dumtaxat Epistolæ missiuæ valeat homo iudicio præditus dignoscere multas auctoris qualitates, præter conceptus in ea expressos; attamen quod hoc sit verum testatur Demetrius Phalereus, qui hæc ipsa verba protulit. Epistola est maximè morata; quicumque enim literas scribit in ipsis imaginem animi sui imprimi; & licet omnis oratio, & omnis scriptio mores loquentis, atque scribendis ostendat, attamen melius hæc præstat missiua Epistola. Et Dionysius Halicarnassæus loquens de Lysia claro oratore, dicebat, non modò compositionem verborum testari de aliorum cogitationibus, verum etiam de moribus, & non solum sententias dicenti animum exprimere, sed nihil esse, quod id manifestius efficiat: ac Epistola, quam de proprijs peculiaribus rebus alter alteri scribit.

Menander antiquus Poëta in hac facit sententiæ, bonitatem vel malitiam hominum in eorum verbis splendescere velut in speculo, dicens in hominis facie, & in eiusdem oratione mores quoque introspecti. Socrates quoque aiebat, Loquere, vt te videam; & Diuina Scriptura nos docet quod nostra loquutio nos manifestat. Præterea adest ratio id innuens ex Aristotele, qui dicebat, quod sicut oratio significat animi conceptus, ita scriptio ostendit, & orationem, & conceptum. Scribit quoque Demetrius, Epistolam missiuam talem non futuram esse, nisi in ipsa apparet ingenium, moresque scribentis, omnis enim effectus est imago suæ causæ; quocirca si actiones sunt morum, & habituum cuiuscumque significatrices, hæc autem exprimuntur in oratione, & oratio potest descriptione manifestari, poterimus ex descriptione dignoscere scriptoris qualitates. Et ideò Victorius ait, legentem Epistolam vno, & eodem tempore, si acuta polleat visione, videre in ipso pectore scriptoris cor manifestum.

Qualis

*Qualisnam debeat esse scriptio, ex qua naturam, & mores
scriptoris liceat coniectari. Cap. II.*

Non omnis scriptio valet scriptoris mores manifestare: non
versus, nam eius numerus scriptorem cogit consuetum,
naturalem, & ordinarium loquendi modum numero transgredi;
quapropter nonnulli antiquorum voluerunt solutam Poëtæ
orationem esse parum à scribente dissimilem, inæqualem, infla-
tam, epithetis, & figuris parum convenientibus refertam, vt
apparet in dialogis, & sermonibus quorundam recentiorum.

Sed nec quidem omnis soluta oratio mores aperit, nam si ea
de scientijs pertractet, nihil aliud ostendet nobis, nisi quantum
scriptor in ea versatus sit, & quantum valeat in propria mente
explicanda. Si historiam narrabit, aut aliquid, quod modò ac-
ciderit, poterit nobis ob oculos ponere qualis sit ipse narrator.
Similiter scribens orationes, ostendet se aut carere, aut abun-
dare eloquentia. Sed numquam ita manifestè mores eius asse-
quemur quemadmodum in missiva epistola. Dialogus quidem,
& Comœdia, si modò seruatis præceptis conscripta sint, ostendunt
quidem morem, sed non scribentis, at introducti; quapropter
inde sequitur solam missiuam epistolam veram imaginem
morum, qualitatumq; scribentis præferre. Et tametsi omnes
aliæ descriptiones conceptus scriptoris repræsentent, collatæ ta-
men ipsi epistolæ missivæ, sunt tamquam speculum concauum,
aut conuexum, quorum alterum maius efficit obiectum, alte-
rum minus, propria existentia.

Epistola igitur, quæ hoc nomine digna sit, & vnde id, quod
querimus eluceat, has debet habere conditiones, quarum aliæ
ex stylo, aliæ ex conceptu, & ex re de qua agitur pendent.

Stylus epistolæ tenuis esse debet, & iuxta Artemonem, qui
epistolas Aristotelis transcripsit, parum debet differre à stylo
dialogi, quia epistola est eius pars. Stylus tenuis hæc habet
propria, vt sit elarus, facilis, æqualis, & euidentis: verbis vtitur
vstitatis, periodos habet breues, & absque multa elaboratione
concinnatos; Epitheta non necessaria, verba composita, &
obscuritatem, quæ ex aliena nominum significatione oritur, de-
clinat. Debet in ipsa apparere inconsiderata quædam conside-
ratio, atque talis ars, quæ pro viribus lateat, & naturam imi-
tetur.

tetur. Demonstrationes, & argumenta non facit; non disputat, obiectionibus præcisè non respondet, sed tantummodo vix attingit. Est igitur hic modus dicendi, quo simpliciter utimur, brevis, & ut dictum est sine artificio; amici enim non esset artificiosè procedere. Talis ergo erit epistolarum stylus. Iste character dicendi, præter iam dicta, habet verba propria, cauet eorundem innouationem, translatis non utitur, neque figuris, verba ponit iuxta ordinem naturalem, longissimùm abest à locutione poëtæ, & comœdi, utitur epanalepsi, id est replicatione eorundem verborum, sed ita, ut per incuriam, aut per vim necessitatis id sequi videatur. Huius habemus exemplum apud Ciceronem in oratione pro Archia, ubi euitat magnum vocalium concursum, & præsertim ne periodum finiat per monosyllabam, aut oxytonam vocem; cauet pro posse ab obliquis casibus; nec Petrarcham imitabitur in nonnullis, vulgo *Sonetti*, qui à genitiuo, vel ab acusatiuo incipiunt; fugit circumscriptiones, & allegorias, ac multò magis ænigmata; multa lectori, qui ea à semetipso intelligat, relinquit, & sibi ita fidem parit apud eum, etenim diligenter omnia explicare, eum minimi in iudicio facere esset indicium. Talis igitur stylus sit oportet, ac verba in epistolis familiaribus, & in his, quæ hoc pacto sunt poterit quisque emunctæ naris cernere scriptoris qualitates. Sed si velimus opinionem Aristotelis, iuxta Demetrium sequi; non poterimus dicere quod omnia, quæ humano conceptui accidere possunt indistinctè sint subiectum in epistola explicandum, cum ipse illam definiat, læsse scriptionem, ubi agitur de rebus ad actiuam vitam pertinentibus, cum breui morum expressione simplicibus verbis factat: unde apparet ipsum à Cicerone differre, qui epistolam vocat instrumentum ad declarandum negotium aliquod absentibus, aut aliquid aliud, quod cupiamus ab absente sciri. Et ideò, iuxta Aristotelem, coarctatur epistolæ subiectum ad ciuilia negotia, siue priuata neque si aliquid aliud pertractet; potest (secundum ipsum) nisi improprie epistola vocari. Et addit Demetrius leporem epistolæ in explicando negotio, de quo agitur, & eo exprimendo suauibus, & conuenientibus modis, conceptibus, & formis naturæ subiecti conformibus, & eo dignis, cui epistola dirigitur: nec opus habet scientificis demonstrationibus, nec sententijs, sed sufficit tantum si aliquando, & sobriè locum det alicui vulgari, ac triuiali parœmiæ; & si modò materia nos cogit,

vt

ut utamur rationibus ad suadendum, sumatur imitandus Aristoteles ipse, qui inducere volens magnatem quendam ad fauendum suo cuidam amico, ait Deos non minus tueri parua oppida quam magnas ciuitates; & huic consonat, quod dicit Seneca, scribentem sibi met superiori cauere debere a sententijs, probationibus, & syllogismis, & uti obsecrationibus, & affectibus; Adducenda exempla suo tempore. Et sapienter admonet alius, homini fugiendum esse, ne epistola sinistram occupet manum, hoc est (ni fallor) ne adeo proluxa sit ut lectorem cogat vertere paginam, & ita manu apprehendere sinistra. Et quando missiua epistola omnia hæc superius dicta obseruat, valde difficilius est ex ea conijcere scriptorem, qua vafum, & artificiosum, se ostendit, sed quando sine arte, eruditione, aut consideratione vlla scribit, natura tantum dictante, tunc multa de scriptore poterunt probabiliter asseri. Partes epistolæ, in quibus sunt mores, quos dignoscere quærimus, sunt exordium, ita dictum, narratio, confirmatio, & elementorum conformatio, seu character. Exordium illa est pars, quæ animum preparat Lectoris ad id quod scribitur intelligendum, & rationem exprimit, qua ad hoc mouetur. Narratio explicat, quod ei opus est; Confirmatio conatur suadere iuxta scribentis voluntatem; Character denique modum, & stylum, quo utitur scriptor in conficienda epistola. Huius characteris dicunt aliqui esse partes elementa quæ verba componunt, distinctiones, puncta, parentheses, ordinem, & situm elementorum, & eorundem conformationem. Alij addunt verba stylum respicientia, & considerandum esse secundum formam sintne Italæ necne; iuxta terminationem, si rectè desinunt, an barbarè, inde considerant orthographiam, num verba sint propria, an translata, & num phrasæ, atque periodi, in quibus consistit stylus sint figuratæ necne: Hæc igitur, iuxta auctores, qui de hoc tractauerunt, sunt partes, quæ in epistola continentur; & quia in varijs scripturæ generibus varius apparet mos, sciendum est (ad mentem nonnullorum) epistolas esse duplices, scilicet propositiones, ac responsiones, & ut sint, aut familiares, & iocosæ, aut seueræ, & grandium rerum pertractantes. Præterea graues in vniuersum, aut narrant, aut flagitant, aut commendant; aut consulunt, & monent cui diriguntur, aut consolantur, aut dolent, aut demum alia negotia vitæ pertractant, iuxta quæ quotidie accidunt, & licet quodlibet horum generum habeat differentias; qui-

quibus mediantibus ab inuicem distinguuntur, attamen in quolibet etiam apparent quædam diuersitates, ex quibus dignoscitur quantum differant conditio, gradus, & mores vnus hominis ab alterius: superbus enim, & modestus vterque vniuersaliter eandem commendabunt personam, & tamen alijs mores, & aliæ qualitates apparebunt in superbi commendatione, & aliæ in modesti.

Quanam corporis, animique proprietates dignosci queant, in Epistola perlegenda. Cap. III.

Quoniam homo constat ex animo, & corpore, & humanæ actiones ab homine procedunt, oportet quoque, vt in ipsis appareant nonnulla vestigia animi, & corporis: & cum locutio, & scriptio sint eius operationes principes, æquum est ipsas demonstrare vestigia qualitatum corporis, & animi mores. Sed non idè debet quis decipi, vt credat in vna tantum epistola posse tamquam in speculo cerni omnem proprietatem, & cogitatio scriptoris; nam alia absconditars, alia non habent apparendi occasionem: dicam quidem aliquid horum in aliquibus literis, & sermonibus, omnia verò in omnibus sese ostendere: & aio licere ex lectione vnus epistolæ solius colligere alias qualitates, quæ immediatè in ipsis micant, & alias, quæ consequenter, & probabiliter inde veniunt, vt e. g. si in legenda epistola obseruetur aliquem arroganter loqui, possibile est, vt sit iuuenis, & proinde parum versatus in agilibus. Et si videro talem nescire, ac malè exprimere conceptus suos, cum ignarum existimabo, & qui nullam dederit operam literis, sitque vanus homo, & ultra vires præsumens. Iterando igitur à principio quod dictum est, sciendum qualitates, quæ ab aliena epistola erui possunt quadrifariam diuidi. Externæ, id est externa denotantes, sicuti notum, vel ignotum esse; amicum, aut inimicum; pauperem vel locupletem; nobilem, seu ignobilem; superiorem, siue inferiorem; liberum, aut seruum; otiosum, an occupatum; honestum hominem, an infamem; & tandem cognoscitur hominis existimatio patria, nobilitas, professio, societas, & modus viuendi, quo vititur; Et præsertim cernitur dispositio, in qua tunc temporis versabatur scriptor. Pariter multæ qualitates corporis, nisi aliter, saltem
in con-

in consequentia, cognoscuntur in cernendis alienis (characteribus) veluti velocitas, & tarditas, inertia, & ineptitudo; corporis magnitudo, vel paruitas, sanitas, senectus, robur, & his contraria. Masne, an femina; cultus, aut delicatus; amabilis, viuax, lepidus, vel his opposita, & multæ aliæ dispositiones, quæ à iudicio, & ingenio pollenti viro inueniri queant, cum naturale homini sit procedere à notis, & manifestis ad ignota, & obscura; sed eo facilius ostendunt epistola, qualisnam scribentis sit intellectus, & num ipse sit vir cautus, iudicio præditus, in literis versatus, prudens, devotus, ingeniosus, acutus, habili, promptus in omnes partes, & cautus; insuper quidnam profiteatur; serionè, an ioco loquatur, certusnè, an dubius, & qui omnia admiretur, affirmans, & negans sine animaduersione, & indistinctè, tam quæ velit agere, quam quæ nolit, indiscretus, vanus, blatero, irresolutus, bilinguis, bifrons, censor, criticus, aduoco suspendens omnia naso, negligens, confidens, mordax, indignus propria fortuna, industrius, incredulus, honesti despector, amulator, rerum suarum amplificator, dictorum alienorum assertor, benignus, urbanus, callidus, in arte versatus, belluinus, mendax, simulator, dolosus, instabilis, inutilis, eloquens, facetus, fabularum artifex, innocens, ingenuus, morosus in loquendo, iniustus, consilij inops, ironice loquens, ampullosus, facilis persuasus, speculator, alienis dictis testator, suspiciosus, nugiuendus, qui sapientiam suam ostendet libentiùs reprehensor, difficilis voluntate, iracundus, curiosus, interrogator, licentiosus, &c. Neque ista tantummodo verum etiam multa alia præter contraria iam dictis qualitatibus, & multo magis sunt illæ proprietates, quæ appetitum sequuntur, hoc est illud quod est verum subiectum morum, & habituum, vnde oriuntur actiones. Ideoque eo facilius cernitur in epistolis natura morum, quam qualitates corporis, aut externæ. Quapropter apparebunt in illis insculpta gaudium, seueritas, indignatio, arrogantia, temeritas, ausus, petulantia, crudelitas, ambitio: vno verbo affectus, odij, amoris, iræ, spei, timoris, mansuetudinis, gratiæ, misericordiæ, inuidiæ, indignationis, & huiusmodi. Et hac eadem de causa etiam cognoscitur an homo sit actiuus, mordax, contentiosus, iactator, vilis: si moribus, aut rusticis, & rigidis; si frigidus, hemo nihili, avarus, aut fecus; si impatiens, intemperatus, contemptor, curiosus, pertinax, aut è contrario dispositus sit. Præterea licet cognosce-

E e

re si

re si sit homo contemptibilis, si dolcat, aut lætetur, ob aliena mala, si sit inflatus, furiosus, generosus, verbosus, querulus, sui excusator, iocator, rixosus, importunus, intolerabilis, terribilis, tyrannicus, violentus: vtrum homo fauorem eius possit sibi polliceri, si ipse libenter alijs sit officiosus, atque beneficus, si sit factiosus, fastidiosus, litigiosus, exhibitor, maleuolus, balatro, commoditatum, & voluptatum amator, solitarius, superstitiosus, subsannator, aut vir placidus, comis; an adulator, infidus, & alias multas qualitates, quæ sequuntur naturalis inclinationes, & habitus acquisitos.

Dispositionum prædictarum alias per se in Epistolis apparere, alias vero consequenter. Cap. IV.

Non omnes vt dictum est qualitates, & proprietates, quæ omni insunt distinctè cernuntur in prima scriptioe ab eo facta; sed aliæ ex se omnibus apparent, aliæ verò subtili indagine per discursum inueniuntur. Manifestè apparent in Epistola spes, timor, amor, odium, indignatio, lætitia, & dolor, cæteraque id genus, vt arrogantia, & modestia; & ex ijs quæ ad intellectum pertinent cernuntur in lectione cuiusdam scriptiois vtrū ille sit literis præditus, si iudicio, & praxi polleat eorum quæ pertractat: aut ijsdem careat referendo per verba, & scripta res iuxta conceptum de ijsdem in cerebro suo formatum quippe qui conceperit eas non iuxta earum essentiam, sed iuxta naturam sui intellectus (& hæc est causa cur eadem res à duobus visa, & scita ita diuersimodè à quolibet eorum referatur) præterea si iocatur, an serio dicit, & si dubius sit an firmus in cogitationibus suis. Sed quia nonnulli ex istis moribus naturaliter ostenduntur, nonnulli autem artificiosè occultantur; & quidem inconsideratorum patent, eorum autem qui artificiosè latent non possunt ex vna tantum epistola cognosci; quemadmodum etiam nec quidem ex vnica tantum colloctione cum quolibet possunt eius mores conijci, sed quando scripta est epistola sine fugo, ac fallacijs tunc dicam ex moribus expressis, & patentibus nos posse manuduci in cognitionem eorum, qui nos latent. Nam si scriptor tales ostendit mores, manifestum est ipsum posse habere talem habitum, & iste præsupponit potentiam, quæ oritur ex tali temperamento; & particulare tempera-

peramentum, particulares producit inclinationes, supra quas ex ordinario hominum mores fundantur. Vt e. g. legenti epistolam Bruti ad Atticum circa negotium Ciceronis cum Octaviano, qui etiam Brutum huic commendauerat, apparet Brutus læsus in illa scriptione propter indignum facinus, nempe quod suus necessarius velit intercedere pro se apud inimicum, quo ipse se meliorem existimat, quasi ab ipso commoditates, & salutem expectans. Ergo talis cum sit, est etiam magnanimus, ideoque deliberatus, minimiloquus, sibi confidens, audax, à superstitionibus abhorrens; & proinde probabile est ipsum esse melancholicum, minime femni, & proinde macrum, pallidum, pilis nigris, terram respicientem. Quapropter ex illa sola epistola argui potest Brutum his omnibus qualitatibus prædictum fuisse, prout asserunt historici re vera accidisse.

Itaque sicuti Canis, Felis, Lupus, cum fame tentantur, aut alio quopiam naturali affectu, omnes voce suam passionum signa edunt, sed diuerso modo, ille vt Lupus ululans, hic vt Canis latrans; ita scribens superbus, indignatus, vilis, & quietus de eadem res manifestum est eos ipsam vario modo tractaturos: & sicut ex voce cognoscitur hunc esse Canem, illum verò Lupum, ita mores istorum, & illorum in modo pertractandæ eandem materiam manifestè ostenduntur.

Quibusnam instrumentis, ac medijs cognoscantur animi, corporisque qualitates. Cap. V.

Dictum est ex lectione epistolæ familiaris posse dignosci multas qualitates scriptoris, atque earundem multæ enumeratæ sunt. Modò quia oportet, vt intellectus noster in cognitionem dictarum rerum, & dispositionum aliquo medio veniat, necesse est vt dicatur quæ nati sint instrumenta quibus manudocimur ad iudicanda prædicta; quæ quidem instrumenta quinque sunt, Character, Verba, Phrases, Stylus, & Cõceptus. Characterem dico figuram, & formationem literarum, quæ elementa dicuntur, calamo super paginam. Hic constat tribus particulis, figura, scilicet, orthographia, & interpunctione. Vox aut verbum illud est, quod à Latinis dicitur dictio. & est particula rationis indiuisibilis, partes enim eius nihil significant. In dictione duo considerantur, corpus, & terminatio,

E c 2

vt

vt *harraggio*, pro *haurò*, & *faraggio* pro *farò*, quibus vsus est Hentius Rex in quadam sua Cantione; & iste voces vocantur corpore, aut secundum corpus differentes. Terminatione vero, differunt *sta*, & *sipa*, vt dixit Dantes, *haurè* pro *haurete*, quo vsus est Boccaccius. Phrasim, seu locutionem appello compositionem dictionum in simul, quæ periodum, & eius membra perficiunt. Trifariam hæc diuiditur, in propriam, translata, & figuratam, mixtamq; ex omnibus his. Stylus, vel dicendi modus est orationis structura, vel eius forma. Quatuor sunt eius species, iuxta Demetrium, simplices appellatae, tenuis scilicet, grauis, ornata, & magnifica, quæ nunquam cum tenui coniungitur. Porrò licet simpliciter neque ornatus stylus, neque magnificus sint partes epistolæ, neque modi eiusdem proprii, verum quia modo magis, modo minus his scriptor accedit, inde accedit, vt stylus nomen accipiat à proximo. Conceptum dico argumentum, & res, de quo agitur, quæ sub se tot species continet, quot sunt actiones, & negotia, quæ in ciuili vita pertractantur.

Quanam sint significationes, quæ ex figura Characteris conijci possint. Cap. VI.

MAnifestum est diuersos homines diuersimodè scribere, & quemcumque in suo charactere quandam seruare qualitatem, propter quam illius scriptio differt à cæteris, quotiescumque scriptor non studeat, vt sit in occulto. Si itaque character erit piger, & formatus quadam calami pressura, probabile signum est hominem habere manum duram, grauem, & pigram; ideoque rationi consonum est non esse ingenio valde perspicaci, & proindè in ipso apparere iudicium minimè exactum; eaque propter quod loquatur, & promittat multa, sed pro niis non stet, sitque voluptati deditus, bibax alijsq; qualitibus præditus, quæ duritiem carnis comitantur, eiusque soliditatem: & quia tale temperamentum accedit sanguineo, & melancholico, & melancholia terram representat, ceu sanguis aërem, à melancholia pigrities procedit, & à sanguine blateratio, & promissio eorum, quæ compleri nequeunt. Et si characteres formati sunt multa cum inertia, & inter se inæquales, & lineæ obliquæ, vt plurimum sursum tendent. Id cum acciderit
scri.

scriptor est qui dudum habitum contraxit taliter scribendi, & propterea signum hoc est naturales inclinationes scriptorem superare cumque pro libito regere. Addi poterit instabilitati scriptoris ipsum esse iracundum, ac prodigum, ut suas assequatur cogitationes, & quia plerumque ita scribunt adolescentuli, qui à paucis tempore scribere didicerunt, pronuntiare poterimus eos, qui hoc pacto scribunt valde in moribus adolescere, & talem characteris inæqualitatem ortam esse ab inæquali motu manus; & cum ea sit instrumentum obediens animæ, ipsam quoque referre quænam sit naturalis illius inclinatio, si modo habitus, & disciplina eam non immutent. Quapropter talem videntes scriptionem, scientesque id non oriri ex eo quod scriptor pauloante scribere cæperit, poterimus quæ dicta sunt arguere. Sed si character velox erit, atque elementa inæqualia, & alia crassa, alia tenuia, appareatque id nequaquam esse calami defectu, sed habitus scriptoris, probabiliter concludi poterit ipsum in cæteris actionibus etiam inæqualem esse; atque in distinctionibus etiam hæc ipsa patebit inæqualitas, quæ in scriptione videtur. Et quia quicumque talis est plus iusto iracundus esse solet, quandoque etiam plus pacificus, ac mitis, quam fortè par esset, credibile erit hunc esse ambitiosum, importunum, & litigiosum, quod provenit ex illa inæquali ad motum promptitudine, cum omnis affectus causæ essentiam, & qualitatem sequatur. At si motus manus inæqualis est, materia etiam ipsius talis erit, humoresque, qui eius temperamentum constituunt, nullo modo servare illam proportionem cernentur, quam perfectum hominis temperamentum exigit. Alia ex parte, qui caractere utitur veloci, æquali, benè formato, & ita ut appareat scriptione oblectari, ut plurimum homo est nullius scientiæ, & existimationis, rari enim sunt elegantes scriptores, qui iudicio, & prudentia polleant; quia quodammodo similes sunt pictoribus, qui quo magis arte valent, ita minus prudentia; & sacrificantes reti suo magis quam deceret, in illa sua arte, aut cognitione infantur, putantque omnes homines teneri ipsos magnificare.

Hi ipsi sæpè sunt frigidi, aut avari, aut prodigentes, aut intemperati, & ut plurimum iuvenes sunt, pauci enim reperiuntur, qui cum pervenerint ad annum quinquagesimum characterem corsuum, aut cancellarescum, ut vocant, scitè efforment; & quia talis est eorum dispositio, sunt etiam non valde divites, sed

sed alacres, & sani: & iste character velox virilis est, & raro cadit in mulieres. Ex aduerso si turpis erit obliquus, sed intelligibilis, velox (talis tamen habitu) denotat hominem, qui multa scripserit, & proinde non iuuenis. Et quia calligraphia, vti etiam pulchre canendi, & citò, & benè, causa est virtus imaginatrix, ex his dignoscitur quomodo se habeat. Sed quia qui benè imaginatur plerumque non benè intelligit, sequitur benè scribentem minus valere mente, & ingenio, quam male scribentem. Et si character valdè paruus est, aut scriptor senex est, aut benè videt, aut est homo nihili, si modo habitus casu incæptus non ita illum formasset, quod apparet ex characteris subtilitate: Et istas proprietates sequentur mores consoni vt apud Rethores de senum moribus, quorum character quando valde prociat, aut breuis, aut tardus, aut crassus, huius contrarium rationabiliter oritur ex contrarijs causis. At si longitudini reperitur coniuncta subtilis tarditas, talis character ostendit hominem iuuenem, deliciosum, mollem turpibusque vitijs sedatum. Isti igitur, similesque mores sunt, qui probabiliter conijci possunt in examinandis multa consideratione alienis characteribus. Animaduertendum tamen est quod illi non sint arte taliter formati, quod apparebit, cum semper iidem erunt: & similiter ne tales effecti sint vitio scriptoriorum instrumentorum.

Quid indicet diuersitas orthographia, & interpunctionis.

Cap. VII.

DE caractere dictum est; nunc oportet vt dicamus de orthographia, & interpunctione scriptionis. Supposito igitur professionem cuiuscumque, eiusque rationes conformari cum moribus alienis, iuxta illud commune Exercitia, & studia tandem mores fieri, atque rursus supposito, quòd quicumque talem in vno negotio se præbet, talis etiam se præbere debeat in alijs rebus eiusdem generis: dicemus, quòd quicumque habitu mala scribit orthographia, id est geminans literas vbi non sunt geminandæ, vel è contra, aut vna loco alterius vtentes, quemadmodum Siculi, qui *arma*, & *palora*, loco *alma*, & *parola* scribunt: rationabiliter possunt isti haberi inconsiderati, ignorantes, aut negligentes, aut parum exercitati; ignorantia enim, & minima exercitatio efficit, vt homo malè operetur, absq; quod

ic

se malè operari sciat; sed quando oritur ex negligentia, non semper cernitur eadem scriptio, eodem modo. Potest etiam procedere iste affectus, aut ex magna confidentia, & ex minima reuerentia, quæ habetur illi, cui scribitur, cum detur ei signum, se nihil curare, vt sit apud eum in opinione minimæ scientiæ, animaduersionis, & diligentæ; & ideò tales defectus cernuntur sæpè, & forsàn etiam, ex artificio in epistolis, & cartellis, (vt vocant) quæ scribuntur hostibus, in signum quod nullo eos honore prosequimur, scribentes tamquam inferioribus. Et humanistæ emundæ naris notarunt Ciceronem in epistolis ad Atticum multas linguæ minutias nequaquam obseruasse, propter multam familiaritatem, qua eo utebatur quapropter licebat ei procedere exigua reuerentia: atque si hoc est verum, probabile est etiam in eodem homine reperiri qualitates, quæ iam dictos mores comitantur, & si quis appareat literarum ignarus, sequitur eum posse parum scire rethoricæ, & poeticæ; & forte etiam colligi poterit nullam in eo scientiam reperiri.

At quando mala orthographia fuerit comitata à multis signis huiusce contrarijs, non erit necesse peccatorem in orthographia ignarum; etiam esse in philosophia, & legibus; cum scriptum sit Plotinum maximum Philosophum, præter pessimum characterem, quem formabat grauitè peccasse, & in orthographia, & in interpunctione. Sequitur igitur, apparente aliquo in hoc negligente; ipsum etiam esse ingenio non valdè acuto, & quod descriptionem non profiteatur, sitque dubius, & parum industrius; est enim naturæ contrarius, quæ tunc accuratè dicitur in animalium generatione operata, cum, & pili, & extremæ particulæ completè perfectæ sunt. Reliquum est, vt aliquid dicamus de colis, commatibus, & punctis, quæ licet sint parui momenti, sunt tamen similia vestigijs ferarum, quæ dant ansam ea noscentibus ipsas inueniendi, & capiendi, & ideò statim, ac scriptura videbitur absque punctis, & commatibus, credi poterit scriptor, aut parum intelligens, aut minimè diligens: & si sit negligens, & minima nil curans (posito quod ea intelligat) aut est magni animi, & existimationis vir, aut homoni hili, iners, & bonam existimationem flocci faciens. Porrò cognoscitur discrimen inter has duas dispositiones sensibilibiter ex lectione, & intellectione sententiæ scriptæ. Et confirmatur id, quod dicitur Cinctus laxus Cæsaris, quia cæteris signum molliciei habebatur, ast à Sylla, qui cum bene nouerat, rectum de eo iudicium latum est.

est. At contra cum cernetur aliquis multa cura suis locis addere commata, & distinguere cola, iudicabitur talem esse intelligentem, literis præditum, in explicanda propria mente discretum, diligentem, & clarum; ipsumque vacare timore, molestia, aut alio quouis magno affectu; nam quando animus istis passionibus occupatur, non potest exquisitè scriptioni addere omnia hæc complementa, quamuis aliàs habitu fuisset ita comparatissimus. Similiter cum commata, & puncta suas sedes non tenebunt, & extra rem posita erunt, scriptioe contrarium non testante, dici poterit scriptor minimis literis esse, multis tamen apparere velle, esseque confusum, dubium, & anxium, quod si ex sententia non appareat ipsum talem esse affectu, credi poterit talem esse natura, ipsique inesse qualitates, quæ prædictas comitantur, id est hominem esse frigidum, minimæ actiuitatis, minimè arrogans, non impudens, & similia. Sed in ferendis hisce iudicijs semper est animaduertendum nullam hic inesse necessitatem: & si vlla ars versatur circa probabile, aut contingens; & si vlla potest dici coniecturalis, hæc ipsa taliter appellanda est, & id accidit quia propositiones vniuersales affirmatiuæ vniuersaliter sumptæ, numquam sunt absolute veræ, neque in seipsas conuertuntur. Et licet omnes ignari videantur scribere sine orthographia, non ideo sequitur quemcumque taliter scribentem statim esse ignarum: quapropter in hac cognitione fit progressio a signis, & ab accidentibus, quemadmodum etiam in Physiognomia, in qua asseritur, quoniam omnia animalia robusta habent extremitates corporis magnas, ideo probabile esse Leonem, Elephantem, & omne aliud animal grandibus extremitatibus præditum esse robustum.

*De significationibus quæ ex vocum diuersitatibus
eruntur. Cap. VIII.*

VOces quæ humanos conceptus exprimunt multò magis accedunt ad dandam notitiam illius, qui eis vtitur quam characteres, quia sunt magis immediatæ personæ eius, quam elementa. Et istæ voces possunt considerari, & secundum corpus, & secundum terminum earum: corpus voco coniunctionem syllabarum vocem constituentium, & ita corpore dicemus differre græ.

re, græcum verbum, quod significat homo ab eo, quo Itali vtuntur. Similiter etiam corpore difert *cherer*, quod dicunt Gallie Narbonensis habitatores à *dimandare* Italico. Varietas corporum dictionum ostendunt patriæ diuersitatem, & quia omnis plaga, & omnis regio proprios habet mores, rationabiliter, tales etiam inesse scriptori pronunciabimus; & oportet credere impossibile esse temporis tractu quendam non manifestare se natum, atque educatum in patria, licet diuersis vtatur, & lingua, & vocibus: ita adeptus sermo cognitus fuit in Theophrasto ab Atheniensi vetula, licet ipse educatus fuisset Athenis per viginti ferè annos; tanti refert mos, quicum laete bibitur, atque adeò non potest qui scribit, aut loquitur totaliter delitescere, ita vt subtiliter obseruanti minimè pateat.

Habent particulares regiones, particulares homines visu, moribus, motu, statura, & verbis differentes; & ne exeamus ex Italia, videbimus, quod multi loquuntur labijs, & linguæ extremitate dentibus innixa, vt Ianuenses, alij gutture, vt Florentini, alij sunt in locutione tardi, & habent dictiones vocalibus plenas vt Veneti, alij postea ab ipsis abhorrent, & habent verba, vt plurimum consonantibus abundantia non euidentiibus. & ferè bisyllabas vt Bononienses, alij sunt hostes literæ Z, vt Senenses, & Lucenses, qui *auessa* loco *auezza*, & Pedemontani, qui *altetta* pro *altezza* pronunciant, alij G, fugientes, loco eius vtuntur Z, vt Flaminiae populi, qui *ziustitia*, non *giustitia* efferunt. Et quoniam hi sunt ex numero eorum affectuum, qui à Philosophis, vt plurimum contingentes dicuntur, necessariò suas habent naturales rationes, quarum, aliæ sunt vniuersales, sicuti Cœlum, vel (vt meliùs loquar) clima, aliæ particulares, quæ sunt situs regionis habitaculis, cibus, & tandem commercium, aut consuetudo, quæ tamen semper habet principium à naturalibus inclinationibus; quia quemadmodum non potest accendi ignis in corpore, quod suapte natura non sit combustibile, ita non possunt introduci mores tales in non habentem habilitatem ad eos recipiendos.

Dico igitur quod diuersa verba mihi monstrabunt scribentis patriam, & quo loci educatus fuerit, atque inde cum cognouerim postea qualitates, & mores vniuersaliter convenientes scriptoris patriæ, concludam eum esse talem, vt sunt alij, qui inibi oriuntur; & si nouerim hunc patria Venetum, vel Marchiæ Taruisinæ, videns eum aliquando consensantes declinasse, & di-

xiff: *raio* pro *raggio*, potero etiam conijcere ipsum esse iuxta naturam eorum populorum, illorumq; habitus contraxisse.

Auctor, cuius sententia valdè omnibus probatur, & non parum in philosophando versatus, assererat mores, voces, & propositiones sequi naturam proferentis; & ipsos proferentes, tales esse, qualis erat locus, qui eos conferuabat: & in huius confirmatione adducebat exemplum mirabile, quod fluuius Niger qui maximam Africæ partem in duas diuidit regiones, quarum occidentalior dicitur Terra Nigrorum, orientalis ab altera hac parte homines omnes habet albos; etsi contingat Nigrum transire flumen, aut albus euadit, aut saltem multam nigredinis partem exuit, modò per aliquod tempus ibi moretur. At si albi illuc transeant, ac aliquo notabili spatio maneant, adeò tinguntur, & atrii fiunt, vt vix recognoscantur, quem affectum opinabatur ille Auctor originari à vapore, qui eleuatus à terra, & totaliter duersus ab eo, qui citra flumen cum aère miscbatur, & propter sui naturalem siccitatem iunctam calori Solis, effectum illum in humana carne imprimebat, quem efficit ignis in ligno; & læuitas, & luciditas, quæ in Æthiopum cute apparet induci ab humido aereo, quod vulgo vocamus pinguedinem. Hac igitur de causa, concludebat ille, loci diuersitatem diuersimodè corpus nostrum afficere, & ideo determinabant Hispani, bella, quæ perpetuò fuerant in Perù, primo quidem inter incolas, postea verò inter eosdem Hispanos oriri à situ, & dispositione illius regionis. Quòd ergo dispositio situs particularis diuersificet humanas qualitates, & situs varius fiat non modò ratione diuersitatis climatum, verum etiam multò magis propter diuersas situationes montium, planitierum, lacuum, fluminum, & marium; indeque euenit quod cum diuidatur Italia ab Apennino monte ab ortu ad occasum, atque eius extremitates geminis alluantur maribus habitatores magnam diuersitatem situum impleant, & proinde lingua euentu, facie, & moribus magis differat Italus alter ab altero, quam Polonus ab alio Polono, licèt Polonia extra vllam comparationem Italia sit maior: idq; eo quod regio tota sit plana, nec minimo quidem colle extuberans; quòd etiam dicunt accidere Tartariæ, non minus planæ, ac sit Polonia, aut Lithuania. Sed redeamus in Italiam. Qui loquuntur sine multitudine consonantium, ac dictiones conficiunt, (vt aiunt grammatici) puras, rationabiliter lenti erunt in discursu, & in actionibus quia valdè abundant humido, & cito

cane-

caneſcunt, & ideo regi ſunt apti, legibus obſequentes, & valde inſtabiles, & volubiles, ac mediocri in rebus deliberatione; & vt ita dicam, nimis prudentes, id eſt nimis ad omnia reſpicientes, quique dant potius ſigna timoris, quam contra, & tales vt plurimum videntur eſſe Veneti. Quapropter iure quidam Auctor ridebat Florentinos, qui reformationem ſiæ Republicæ molientes animum aduertiffent ad leges Venetas, cum tamen ingenia eorum nequaquam habilia fuiſſent ijs ſuſcipiendis, atq; obſeruandis. Quicunque igitur naturaliter loquens vtetur vocibus Venetizantibus, orauè finitimæ, credi poterint in eo ad eſſe multi mores, & diſpoſitiones vti frequenter, & vniuerſaliter reperiuntur in earum partium habitatoribus, quæ tales ſe manifeſtant, quales ſuperius diximus. Et ſi quis diceret talem ſitum nequaquam debere eſſe originem tumidi animi, oriri id reſpõdebitur ab obſtinatione, quæ eſt vna ex ſpeciebus ſuperbiæ, orta ex ſiccitate illius humoris, qui vitalis appellatur à terra mari mixta producti. Et hinc eſt quod Inſulani vt plurimum ſint prauī, perfidi, arrogantes, & ſuperbi; ſed multò magis omnium illi, qui habitant Inſulas plenas montibus, aridas, & inaquoſas, ceu Corficam, & Sardiniam.

Et viceuerſa diſponuntur, illi, qui multis vtuntur conſonantibus, quia a diuerſo temperamento id oritur. Et propterea Germani concentrato calore, & præternaturali ſiccitate à multo calore producta abundantes, liberaliùs bibunt, & inde oriuntur illæ diſtiones monosyllabæ, & plenæ conſonantibus; & quia intrinſecus ſunt valde calidi, quodam impetu minaci loquuntur, adeoque diſtiones quafdam gutture, efformant. Hæc linguæ velocitas pariter ineſt Genuenſibus, quia loca calida, ſicca, & petroſa incolunt, vnde in paroemiam venit ipſorum montes eſſe ſine lignis, ceu mare ſine piſcibus; quapropter locus calidus, & ficcus efficit eos tamquam flammam, citos, volubiles, leues, ambitioſos, diuitiarum cupidos, cum ſit de natura ignis ad ſe trahere, & occupare ſibi proxima: & propter ſiccitatem tenaces, & parcos propriæ ſubſtantię, pecuniæque cumulatores; & hæ proprietates ambitionis, & elationis efficiunt eos ſeditioſos, & diſcordes, & tales qui natura difficilius poſſent habere ſubditos, neque admodum facilè liberos conſeruari, niſi legum reſtitudo, adquiſita prudentia, & ratio, quæ in multis ex illis prædominatur ipſos regeret. Sed cæteri, qui latos Italiæ campos colunt, diſtantes à montibus, & mari, ſi reſpiciant Sep-

ptentriones, frigidi sunt participes, & item voces abreuiant, vtunturque consonantibus, cum naturalis frigiditas ijs interdicit explicare linguam distinctè omnes syllabas exprimere, quæ dictiones componunt, quod cernitur in Ferrariensibus, & eorum finitimis; & Romandiolæ habitatores qui monti magis accedunt, magisque frigoris participant, magis indistinctè loquuntur, verba magis abscondentes. Mediolanenses verò locum habitant humidum, & omnes illi colunt plagas valde lætas, & subiectas aëri crasso, propter vapores, qui assidue eleuantur à terra, loquuntur quadam imbecillitate, & multos accentus addunt vltimis dictionum syllabis; quare etiam consequenter moribus sunt frigido, & humido temperamento conuenientibus. Sunt igitur, vt plurimum, staturæ longæ, quia humidum illos crescere facit; cumque multi sunt, audaces, & elati; soli verò placidi, pacifici, ingenio obtuso, iudicio debili, sed tamen magna memoria, & multa patientia: & si tam essent temperati, quam liberales; & familiari vsu cultiori, & humaniori, æquiparandi essent cuique politicæ genti. Porrò Etruriæ cultores, si collibus accedant, à multitudine quidem consonantium abhorrent, sed valde vtuntur aspirationibus, & gutture loquuntur, more Hebræorum; namque cum montem habitent non minus meridici expositum, quam Hierosolyma nec minus quam Sion saxosum, iure habent etiam accentus Hebraicis similes, atque conformes, proindeque sunt solertissimi propriæ commoditatis amatores, & propterea parum humani, liberales, & grati: & licet sint adeo iudicio præditi, & callidi, malè tamen conueniunt, & malè concordant, cum nimis subtiliter quisque res suas molitur. Illi autem qui habitant planities a mari remotas, veluti qui incolunt principium oræ Senarum maritimæ, cum sit ibi aer calidus, & humidus, participant quoque huius complexionis, & propter calorem libenter aliena desiderant, & propter humidum, cum ea obtinuerint, retinere nesciunt, & naturaliter iudicio carent, & solertia, sed vt ait Virgilius

Congestis gaudent prædis, & viuere raptò

Hæ igitur sunt differentiæ, quæ in regionibus apparent; ac varietas prolationis earundem dictionum forsàn inde oritur, quod in omnibus locis vnde distinguitur commercium à mari- bus, fluminibus, & montibus, loquutio etiam distinguitur, & prolatio differt, & hæc differentia præsertim cernitur duobus in locis, idest sub Æquatore, & sub quadagesimo quinto gradu

Zona.

Zonarum temperatarum, cuius ratio forsitan est, quòd ubi Libra æquilibratur, quodlibet minorum alterutram partem inclinat, indeque est, quòd in Peruvia tot differentias efficiant montes, planities, & mare. Sed quod attinet ad terminationem dictionem, sciendum est quod eas terminare ritè, & iuxta illud quod vsus acceptus communiter iubet, ostendit hominem aliquo qualiter intelligentem, & viceversa quilibet error in terminatione, vel constructione ostendit hominem, ira, dolore, vel timore affectum, aut parum in literis versatum, & exercitatum. Atque hæc circa voces, & earum terminationes dixisse sufficiat.

Quidnam à phrasium diuersitate colligi possit.

Cap. VIII.

Phrasis, seu locutio est in triplici discrimine, scilicet propria, translata, & figurata, propria vtitur in dectris, & quando aliquid seriò agimus, & conuenit generi deliberatiuo, & ijs, qui aliquid narrant. Translata, & figurata duobus alijs inseruit generibus, & explicandis conceptibus, qui ex irascibili, aut concupiscibili appetitu oriuntur. Fit ex tribus hisce genus quoddam, quo vtuntur Poëtæ, & omnes alij, qui aliquid sublimi genere dicendi tractare intendunt.

Cum phrasæ proprijs dictionibus constabunt, ac sine illis ornamentis, quæ à Græcis, & Latinis Schemata dicuntur, tunc dicemus scriptorem eis vtentem esse quietum, liberum à quibusq; passionibus, mediæ ætatis, minimè superbum, aut arrogantem, animo moderato, & fideli, & cum quo quisque possit suos sensus, exprimere, & videmus, vt plurimum inferiores, & egentes dum petitiones exponunt vt locutione propria, vt sæpe est apud Virgilium in narrationibus. Sed si locutio erit translata, iuxta translationes poterint etiam cognosci qualitates vtentis; immo fortassis nullus est sermo magis id ostendens translatione, cum enim ea sit quodammodo similitudo, vel saltem orta ab ipsa, qualis est similitudo, talem, & ipsa se exhibet. Cum igitur ordinariò similitudines capiantur à rebus cognitis, & quisq; benè cognoscat res suæ professionis, accidit vt Metaphora, & Translatio ostendat esse, exercitium, & naturam personarum, quia, vt ait Ouidius

Nauita de Ventis, de bobus tractat arator.

Quia

Quia ergo translationum aliæ sunt viles, aliæ nimis obscuræ, quæ magis accedunt ænigmati, quam allegoriæ, quæ est quodammodo excessus translationis; & harum aliæ sunt mediæ, rursusque harum, aut nobiles, aut ignobiles, ideo dicemus vilem, & abiectam translationem, à rebus inhonestis captam arguere scriptorem turpibus moribus malè educatum, intemperantem, inuerecundum, inconsideratum, & illum cui scribit nauici facientem, atque eum habentem, aut valde familiarem, aut parum dignum qui ab eo magni fiat. Et de aliquo habente quandam ex his proprietatibus, poterunt argui etiam illæ, quæ his consequuntur, scilicet quod libentius iocetur, ludo delectetur, sit indignabundus, sed citò quiescat, quod non sit multæ ætatis, nec filios habeat, & præsertim virgines fœminas, & similia, quæ à superius dictis dependent. Propter vilem translationem qua Carus vsus fuisse videtur quando Galliam vocauit *Conca*, dicemus talem esse plebeium, non nobilem, vel in delicijs nutritum, sed pauperem, & inter inopias educatum.

Sed rectè metaphoras iudicanti opus est, vt animaduertat id, quod dicitur non modò, verum etiam ratio, & finis, qui ad id dicendum impellit. Et an loquatur detrahendi, & obrectandi gratia, aut ioco, aut ira, aut alio affectu; an verò quia ita est consuetus loqui, & hic est suus mos, vt tali locutione vtatur; quod cum ita fuerit, tunc facile credere poterimus qualitates animi, phrasibus respondere. Sed si acciderit scriptorem explicare intentionem suam paulisper poeticè, & inflato stylo, sequitur, vel parùm pollere iudicio (ne dicamus esse furiosum, & passionibus nimis subiectum) talique pacto scribere solent amantes, & quia quatenus tales sunt sensusulti, ideo illis cõueniunt isti modi, & ita etiam respõdebant antiqua Oracula, quæ etiam, vt magis recederent ab vsu ordinario, versibus loquebãtur. Credibile est igitur scribentem similibus metaphoris Solis, & Syderum esse (vt dictum est) hominem inflatum, putantem, se multa scire, ehmæris plenumque, insatiabilem, nimis loquacem, culpantem aliena facta, dictique contemptorem periculorum cum longè sunt, sed vilem cum adsunt, talemque, qui Deum non noscat, nisi in necessitatibus. Has proprietates multæ aliæ sequuntur iuxta appetitum, videlicet esse helluonem, quia rari sunt blaterones, qui piloso corpore, non sint, & ore amplo; & isti vt plurimum sunt valdè voraces, & propter dictas rationes curiosi, & quæsitores alienarum rerum. Sed animaduertendum est ab vni-

ca metaphora, qua aliquis vna vice vtatur non posse fieri tale iudicium, quia, vt ait Aristoteles, vna Hirundo non facit Ver. Qui verò allegorizant, atque ænigmatice loquuntur cum difficulter alio modo scribere sciunt, sunt turbido intellectu, atque confuso, qui sæpè semetipsos non intelligunt, & in hoc tam parum scientes, vt nesciant se nihil scire, & propterea natura libenter contradicunt, iudicio carent, sunt in proprijs cogitationibus pertinaces, indiscreti, morosi, pleni quædam genere odij, & indignationis, erga homines, quæ eos reddit, rusticos, inciuiles, & parum amabiles. Has igitur, & similes proprietates in ijs frequenter apparebunt, qui vti consueuerunt oratione translata, aut suas scriptiones multis inferciunt metaphoris. Sed qui vtuntur metaphoris propinquis, communibus, vulgari vsu acceptis, atque ita planè, vt iudicio præditus lector nihil inibi agnoscat particulare, atque distinctum ab vsitato loquendi genere, isti erunt discreti, iudicio pollentes, callidi, ætiosi, præfici, nequè oderunt, neque dispositi ad amandum erunt, absque occasione, eruntque ciuiles, sed potius auari, quam contra, & hac de causa fidem fallent aliquando, mendaces erunt, & pleni excusationibus, libenter litigantes, & propter pecuniam non longè aberunt ab aliquo illaudabili facinore perpetrando.

Quodnam iudicium ferri possit ex figurata oratione.

Cap. X.

Figuræ, quæ in locutione cadunt sunt in duplici discrimine, & aliæ quidem orationis sunt, atq; à Græcis Schemata dicuntur, ceu Synecdoche, Zeugma, Epanaphora, Epanalepsis, &c. Aliæ verò sunt conceptuum, & dicuntur tropi, ceu Tapinosis, Hyperbole, Paroemia, Ironia, Antiphrasis, & cæteræ, quæ à Rhetoribus afferuntur. Vt igitur antea loquamur de figuris orationis, animaduertendum est harum alias esse adèd vsitatas, & populares, vt parum, aut nihil ex ijs inferatur; quapropter si cum dixerò, Vxor mea, & ego benè habeo, vtar zeugma, aut alia simili, manifestum est me non magis ex hoc, quam ex consueto, & proprio loquendi modo quidquam collecturum. Sed vt etiam aliquid de hoc dicamus si priuatam nobis scriptionem legere contigerit, multis in constructione figuris refertam, ad-

ritque Epanodus, replicatis multoties, & non artificiosè vocibus, censebimus scribentem esse minima memoria, aut non animaduertentem, vel quod affectu graui occupatus sit; aut quod non consideret quid loquatur, vti Petrarcha

Carmenta, e Pico vn già de nostri Regi
Hor vago augello, &c.

Apparet, igitur duos proponere, sed de vno tantum loqui. Paradiastole propterea cogit nos dicere ea vntem esse cacozelia, affectum, & ingenium, ac literas ostentare velle, naturaliterque inflatum, & minimi iudicij, cum his modis præter rem vtatur. Dixit Petrarcha

La fera desiar, odiar l'aurore, &c.

Antiphrasis eandem cacozeliam, hominemque vanum esse, veluti si dixerit

Io chieggo à morte, incontro à morte vita

Metalepsis, hoc est Variatio, valdè communis in Bononia Vrbe, ostendit hominem in seipso confusum, qui se scire putet stolidum, & sui magis quam par sit amantem. Consistit in variatione discursus, & in transitu ad res disparatas, absque medio, vti Petrarcha qui laudans oculos Lauræ, hæc protulit

O Fiumi, ò Selue, ò Fonti, ò Campi, &c.

Et alibi

Da i bei rami scendea

Dolce ne la memoria.

Similiter Apostrophe, quæ est conuersio ad aliquid differens ab eo, de quo loquimur, vel animatum, vel inanimatum; vel presens, vel absens, easdem qualitatem ostendit. Exemplum habemus apud Petrarcham.

Da Un viuo fonte ogni poter s'accoglie;

Ma tu perche il consenti, ò sommo Padre?

Minus admodum vituperantur Syllepsis, & Prolepsis, & valdè minorem ostendunt cacozeliam, & vanitatem scribentis, præfertim cum parèe fiunt. Quod ita non dicam de Synechdoche, nec de Oppositione. Zeugma in principio, medio, aut fine, vti figura frequentissima, & ceu per ora omnium hominum, non præbet ansam sinistrè de scriptore iudicandi. Hac vsus est Petrarcha ibi

Non nè stanza, è sasso in questi monti.

& ibi

Con Amor, con Madonna, e meco garro.

Sed

Sed vt vniuersalius loquamur, neque exorbitemus à propo-
 sita tractatione. Dicimus phrasas figuratas passiones rationalis
 partis respicientes nobis ostendere, quomodo ea disposita sit, &
 v. g. Hirmus qui est ordo continuatus orationis, quæ sub vnico
 verbo regitur, denotat eo vtentem quietum animo, & medio-
 cri iudicio, & consequenter mansuetum, & benignum, quo di-
 cendi modo vsus est Petrarca ibi

Le Stelle, il Cielo, e gl'Elementi à proua.

Contrapositio, quæ dicitur à Græci Antitheton ostendit ho-
 minem aequaliter indignabundum, sed tamen callidum. Vt in
 illo

Pace non trono, e non hò da far guerra, &c.

Similiter Chronologia, Topographia, & similes ostendunt
 quale nam sit ingenium, & iudicium scribentis, si enim poeti-
 cum redolent vanum, & elatum hominem manifestant, si im-
 perfectæ, debili iudicio, & vno verbo ab earundem essentia ar-
 guitur qualitas principii, vnde prodeunt. Figuræ Polyfynde-
 ton, & Asyndeton irascibilem indicant, suntque in vsu exag-
 geratione, & amplificatione eorum quæ narrantur; quapro-
 pter si abundantius, & frequentius, quam par sit appareant, in-
 dicia sunt sunt iracundi, superbi, & inflati hominis; prima vsus
 est Petrarca dicens

Vedi, odi, leggi, e scrivi, e parli, e pensi.

Et altera.

Santa, saggia, cortese, honesta, e bella!

Aposiopesis, siue reticentia tripliciter oritur, à multa igno-
 rantia, aut ab ira maxima, vt in Neptuno apud Virgilium, aut
 à verecundia, quia propter hanc honestæ mulieres multa silent;
 ira vero non penitus rationis expers imperfectè aliquando suos
 explicat conceptus. Hæc etiam vtitur Hypallage, vni tribuen-
 do, quod alteri competit veluti, cum Petrarca dixit

D'un magnanimo cerchio.

epitethon Popilij tribuens circulo. Faciunt quoq; Imprecatio,
 & Execratio, aut preces minis permixtæ; ad irascibilem, & ab
 his dignoscitur alieni animi perturbatio. Homioteleuta, seu
 quæ vulgo dicimus *Rime* in soluta oratione, necnon Pareche-
 ses, aut paronomasiæ vultu *Bisticci*, opera sunt concupiscibilis,
 ostenduntq; hominem scurram agentem. Et si quæ figura in
 seriptione, aut in ciuilium praxi exulare oportet, harum pro-
 prium est. At Prosopopeia, quæ loquentia inducit inanima,

G g

est

est a seò insolens, & longiqua tantum; abest à stylo epistolico, vt absolutè siue iudicio reputandus veniat, qui sæpè ea vtitur. Responso obiectioibus tacitis derisiones, interrogaciones cum dubitatioe, quæ dicitur Diaporesis; & Dialogismus signa produunt importunæ mentis perturbationis, & hominis angustiati, infelicitis; & videntur vltimæ reperiri in ore valde idiotarum, & irresolutorum, ambæque sunt frequentes apud vulgares Lombardos: & sicut prudenter collocatæ sunt lumina orationis, ita nihil faciunt, imò contrarium potius, quando ijs quis vtitur præter rem. Solæcismus, & Barbarismus, quæ vitia sunt orationis, ostendunt ignorantiam habitu confirmatam pauco iudicio coniunctam. Impropria loquutio, seu Acyrologia propria est iræ, amorisque Venerei qualitas. Parison, & Perissologia ab amantibus procedunt, cum ab affectu, aut anxietate agitantur. Amphibologia non studiosa oritur ex ignorantia, ex pauco iudicio, & ex dubietate, & hinc oritur Eclipsis. Periphrasis verò illi opponitur, quæ rem longius iusto deducit, estque propria blatorum, vanorum, & arrogantium. habemus exemplum apud Petrarckam

Già si ammeggiaua l'amorosa stella.

Tapinosus, quæ semper res desicit, ostenditque minoris, ac sint, est qualitas dubiosi nocentis, iniuriosi, desperantis, denique eius, qui minoris res æstimet, ac sint. Hac non minus, Lyptote vtitur superbus, in enarrando aliena; à vili, & elato in pertractando res proprias. Cacophonia ostendit hominem auribus, & iudicio carentem, sicuti etiam epistolæ, quæ per accidens conceptus ostendunt impuros, & ab honestate alienos. Hæc igitur ita vniuersaliter tactæ sunt qualitates, quæ ex figurata oratione conijci possunt.

Quanam per Figuras conceptus, Tropos appellatas, significentur. Cap. XI.

TRopos dicitur illa figuræ species, quæ conceptus propria est, adeo, vt in quacumque lingua transiens eadem maneat. Modo quia hæc magis animæ accedunt, quæ principium est actionum omnium nostrarum, ac proprietatum, rationabiliter magis naturam scribentis quacumque alia manifestant. Et idcirco videntes scriptorem vti Paroemia, id est iocis, & salibus, vtillo
Pro.

Prouerbio: *Amachi p'ama, è fatto antico* & *Mal si conofce il fico.*

Poterit manifestè argui scribens uaser, & iudicio pollens, si modo ad rem eos adhibeat, & consequenter discretus, diligens, industrius, & cæterarum similitum qualitatum, quoad intellectum. In reliquis grandæuum, temperamento melancholico, gracilem magis, quam ventricosum; talis enim est dispositio iudicio præditorum; Item, & in amore, & in odio ardentem, fericordem æque, ac inuidiosum, & reliquorum, quæ hanc crasim comitari solent. Si frequentem videamus Carientismum, qui dura, & aspra emollit, uti si latro, vel sycophanta vocetur vir, qui alieno ære commodum utitur, iudicabimus scriptorem modestum, mitem, amabilem, discretum, comitem, & qui libentius fugiat odium proprium, & alienam offensionem. Comparationes (iuxta Aristotelem) à metaphoris discrepant, & quales ipsæ fuerint, personas iudicabimus, etenim non decet nobiles comparationes in ore plebeiorum reperiri. At comparationes in epistolis, & priuatis colloctionibus parum conueniunt, nam dictum est his propriam esse propriam locutionem, & si fortè adsit comparatio, oportet ut sit potius tacta, quam expressa; & nomine comparationis nunc intelligo omnem equiparationem, quæ cadere possit inter duo, quæ in eadem, aut opposita qualitate utcumque participant. Comparatio rectè facta, quandam ingenij viuacitatem, & prontitudinem imaginatricis ostendit, ideò probabile est tales veloces esse in actionibus suis, copiosos in agibilibus, & consequenter biliosos, ac melancholicos. Notant scriptores, & præsertim Victorius, non vacare vanitate uti comparatione in familiari discursu, nam ostenditur quædam superioritas, ac magistralis auctoritas super his, quibus scribitur, aut loquitur aliquis; quod odiosum est. Periphrasis necessaria est cum parum honesta tractantur, aut parum clara, & caremus uerbis exprimentibus: & in his casibus ea opus est, atque uti laudabile, cum quandoque alloquimur, aut non cognoscentes propria rerum uocabula, aut ipsa sunt parum conuenientia: uelut si dicere debeam aliquam corporis partem, cuius nomen non benè sonet, illam circumscribam, & pro sura, aut tibia, dicam partem cruris carnosam, aut partem anteriorem eiusdem. Sed in quacumque alia occasione quicumque Periphrasi utitur, se ipsum inopem uerborum, parumque in uocibus uersatum demonstrabit; & hoc est melancholici proprium,

prium, qui non reperit rerum nomina, atque adeo minus, quo magis opus urget, & in id laborant; quapropter qualitatibus, melancholiæ consequentibus præditus erit. Idem denotat Catachresis. Sed Metonymia è contra splendorem affert orationem, velut etiam epitethon, vel adiunctio, cum otiosa non est hominem ostendit, eloquentem, diligentem, promptum, ingeniosum, sed superbum, arrogantem, & ijs qualitatibus, quæ crassam biliosam consequuntur, donatum. Qui sæpius vitur Hyperbole, inflatus, blatero, ignarus, mendax, & adulator apparet; denique is est, qui homo ferè nihili, se magnum existimat virum. Parenthesis, Turbatio, seu Hyperbaton, Synthesis, & Hysteron proteron simileque aliæ confusum, & inordinatum iudicium indicant, si frequentes, & non appositè appareant. Sed Emphasis loco, & tempore debito, hominem affectu plenum indicat, & si id de quo agitur hanc non requirat, scribentem indigat, valde callidum, audacem, promptum, naturaliter eloquentem, seditiosum, & aptum ad tumultus excitandos. Figuræ quæ Icones, Parabolæ aut Paradigmata vocantur, raro locum habent in familiari sermone, quia eas non decet versari, nisi in ore virorum excellentissimorum, doctorum populorum, & vulgari, nec priuatus poterit eas citra ruborem verecundiæ usurpare. Apotheosis, vel Deificatio, qua quis super Astra ponitur, licet pro mortuis tollerari possit, attamen cum viuis nimium habet adulationis, & nimis est (vt ita dicam) quid hyperbolicum: credique potest hunc loqui magna spe, & minimo cerebro. Nunc verò quoniam ex supradictis oritur Characteris seu styli diuersitas, de his parumper verba facientes assumptum nunc terminabimus.

De qualitatibus, quas ex stylo, seu Characterè scribentis colligere licet. Cap. XII.

Quemadmodum nihil aliud est, quod nobis ostendat, & in qua magis niteant scriptoris qualitates, & mores eiusdem veluti stylus, ita nihil aliud est adeo difficile cognitu, ac ipse; & præsertim eius difficultas consistit in notitia assignanda diuersitatum rationis inter hunc, & illum: neque mihi videtur exemplum magis eius essentiam demonstrans, ac humana facies. Habent e.g. omnes iuuenes formosæ speciosam faciem, sed multum

tum discrimen est inter vnam, & aliam: & licet dignoscatur istud discrimen, non tamen ita facile est assignare quodnam id sit. Sunt styli, seu characteres (vt alias ex Cicerone diximus) tres, Magnus, Mediocris, & Humilis; Demetrius Altum appellat magnificum; humilem, tenuem, mediocrem verò diuidit in Ornatum, & Grauem; & quilibet postea varijs, ac proprijs dicendi formulis exornatur. Manifestum est igitur stylum hunc aptum esse ad demonstrandas multas scriptoris affectiones, quemadmodum facies. In differentijs suis sunt difficiles cognitu; & ad dignoscendum vnde oriantur istæ styli varietates animaduertendum est, quod sicut non modò diuersa elementa diuersas generant syllabas, verum etiam situs earum mutatus similiter eas diuersificat: quapropter dicebat quidam Philosophus eadem litteras Tragediam, & Comediam componere: ita etiam diuersa verborum syntaxis valde stylum diuersificat, & modum scribendi. Quare, cum quinque sint, nimirum Litteræ, Syllabæ, Dictiones, Orationes, & Conceptus, manifestum est variationem alicuius antecedentium semper, varietatem efficere in consequentibus. Orationem, hoc loco dico, quam Demetrius periodum dixit, quæ inter duo puncta firma clauditur; & vt dixit Aristoteles, conceptum integrum constituit, cui intellectus audientis adquiescit. Potest comprehendere periodus, iuxta Demetrium, ab vno ad quattuor membra, suntque conceptus styli respectu, quemadmodum homines respectu vestium. Nobilis habitu rustico, facie tamen nobilitatem retinet, & ita se habet conceptus altus, & nobilis, tenui comprehensus stylo; & pariter humilis conceptus, altis, ac nobilibus verbis ornari potest, vt Virgilius fecisse apparet in Veneris, & Vulcani, atq; Aeneæ, & Didus congressibus. Potest etiam fieri, vt sit quisque, iuxta propriam conditionem indutus, & similiter quisque conceptus, modo dicendi sibi apto, expressus. Obseruant vestium artifices, vt iuxta qualitatem ipsius vtentis Phrygio opere, vel segmentis decorentur; similiterque in exponendo conceptu proprio, secundum propriam essentiam ornari potest schematum diuersitate; atque his, stylus variari. Sed relicta Rhetoribus hæc consideratione, dicemus, Stylum Altum epistolæ non conuenire, neque Mediocrem, secundum eam partem, quæ ornatus vocatur; risu enim dignus esset qui hoc vteretur stylo in priuatis rebus cum priuato tractandis, quapropter de graui, atque humili differentes, dicemus grauem, aut esse æqualem,

lem, & iste dicitur manifestus, & planus, aut difficilis, & obscurus: inæqualis, aut prolabitur in humilem, aut extollitur ad altum, & ornatum, & conceptus qui exprimentur, vel illum decent, vel non: suntque aut cum ratione, aut præter rationem; & si præter rationem, aut propter effectum, aut propter mores. Humilis ipse quoque secatur in demissum, & vilem, amboque aut sunt æquales, aut inæquales, talesque, aut ob res, aut ob verba. Hæc igitur ea stylo diuisio est, quæ nostræ intentioni accommodatur. Super est ergo vt videamus quid possint ita vniuersaliter nobis ostendere: Si itaque stylus erit æqualis, grauis, & clarus, inferri potest scribentem esse, ratione, iudicio, ac literis præditum, benè educatum, affectu plenum, veridicum, poteritque probabiliter dici hunc esse potius parum, quam liberalem, consideratum, honestum, & modestum; credibile quoque est non esse iuuenem, neque fœminam, sed hominem quietum, grauem, & seuerum. Stylus hic proprius est homini inter magnates constituto, vt in magistratu, quos decet semper sine affectione loqui, neque ab honesto discedere. Ita in Agramantis concilio producit ab Areosto, Sobrinus.

Sed si obscuritas huic stylo iungatur, credi poterit scribentem quidem esse grandævum, sed literis, ac iudicio vacuum, affectuque quopiam plenum, parum consideratum, confusum, timidum, ac vilem; nam timor valde prohibet expressionem conceptuum, eosque confundit, ceu Dido apud Virgilium, quæ incipiens loqui tacebat, quod etiam expressit Petrarcha ibi

Perche io t'habbia guardato di menzogna.

Si grauis erit, inæqualisq; ornatum versus, vt illi faciunt, qui figuratis modis vtuntur præter vulgatum morem, cum id sit nescio quid Poetæ redolere, ostendit hos probabiliter esse valde vanos, & parum iudicio pollere non cognoscentes quid deceat, dum quærunt famam, sapientium, & litteratorum. Et vt plurimum in hunc decidunt stylum iuuenes, amasios agentes, absque consideratione vtentes translatis hyperbolicis, & formis, quibus se notificant, sine iudicio mendaces, cacozelicos, & parum modestos. Sed cum styli inæqualitas declinat in humilem, iste vltra prædicta erit homo ætatis prouectæ, & sine amoris, vel vanitatis passionibus, non tamen sine timore, vilitate, & pusillanimitate.

Quid

*Quid nobis indicet stylis humilitas .**Cap. XIII.*

Character humilis, æquè, ac mediocris, atque altus, in suo genere laudabilis est, nec minùs difficile est eum exactè feruare, absque quod in vilem decidat, qui est oppositus illi. Si stylus erit verè humilis, sicuti est ille, quo vsus est Bernia loquendo de Anguillis, & de Carduis, & Maurus pariter in capitulis suis, fueritque similiter æqualis, ceù habent citati Auctores, & ceù ille, quo vtuntur, vel vti deberent scriptores scientiarum, si modò cum subiecta materia concordarit: nam styli, vt dictum est, habent rationem vestium, respectu personarum ijs indurarum, rationabiliter pronuntiare poterimus scribentem iudicio præditum, expertum, modestum, hilarem, & cuiuscumq; passionis expertem, ætate mediocrem, minimè arrogantem, elatum, aut ambitiosum, & alijs similibus qualitatibus, quæ animum quietum, & pacificum comitantur. Si verò stylus fuerit humilis, atque inæqualis ille verifimiliter erit ignarus, paruus, versipellis, malitiosus, mendax, & similiter eodem penitus modo, quo Brunellus ille producit ab Areosto. Nec valdè distat, ab humili, & inæquali (licet Poeticè vsurpetur) ille, quo idem vtitur Areostus, cum Pinabellum inducit, Bradamantem alloquentem. Si autem stylus erit humilis, & vilis, id esse potest, aut ratione rei, cuius agitur aut ratione qualitatis personæ scribentis. Conceptus, qui ex rebus oritur ex tali confurgens caractere paullum iudicij scriptori inesse denotat, cum sit artis proprium corrigere, & velare turpia; quapropter negligentem, & ignorantem id facere, sequitur, iudicio, & honestis moribus carere. Scriptor spurcissimus dialogorum Pippæ, & Nannæ, materia stylum deiecit, nec turpitudines verbis, tegere curauit. At interpres, Achillis Tatij Alexandrini, honestè etiam turpissima narrare potuit. Cæterùm cū vilitas non oritur ex re, sed ex personâ, quæ agit, necesse est dicere in hoc casu scriptorem esse verè hominem infimi subsellij, scientia, ac iudicio carentem, idiotam, & ex fæce plebis, valdè subiectum iræ, pusillanimum, sine ingenuitate, & veritate, & quales vt plurimum viles cernimus personas, & malè morigeratas. Sic igitur ex dictis cuilibet manifestum esse potest in epistolis familiaribus ab hominibus scriptis

scriptis multas apparere qualitates, tam animi, quam corporis, quæ ex presentia, atque viua voce dignosci solent; neque à vero abesse id quod dicebat Nicetas Choniates historicus Græcus fuisse tempore Emanuelis Imperatoris quendam ei à cubiculo, qui apertè nouit, & notauit in Epistola Andronici Imperatori inscripta, licet humillima, in scriptore superbiam maximam, ferinam crudelitatem, animum tyrannicum, & dolos subtilissimos; quapropter cauendum esse, ne dictis eius fideretur, qui decipi nolebat; quod omne, experientiâ notum, & confirmatum fuit. Non mirandum est igitur, si aliquis dixerit, in priuatis scriptionibus mores, cogitationes, & qualitates scribentis enitere. Et hæc dixisse sufficiat ad excitandos animos virorum iudicio pollentium, ut fiant cognitores eius, quod leuiter in his paginis delineatum est; quod fortasse perfectum erit, cum aliquid addetur circa Conceptus.

De Conceptibus (ut vocant,) & eorum natura, & significatione. Cap. XIII.

Mirandum non erit, si cum Conceptus, qui in epistolis explicantur, dilucidius phrasibus, ad characteribus, qualitates scribentis demonstrent, attamen minùs de ipsis verba fiant in hac tractatione, quam cuiuslibet rei ad constituendam epistolam, nam cognoscere passiones, atque proprietates animi alicuius ex eius conceptibus, est veluti noscere patrem per filium, vel (ut melius dicam,) Solem per radios. Si igitur facillimum istud est, scilicet quod Conceptus declaret proprietates, & mores illius, qui eum explicat, & quod ars, & virtus, indignantur laborare circa facilia, & ex triuio, nouum non apparere par erit si parum, aut nihil materia conceptuum pertractabitur. Conceptum uoco, illam mentis nostræ operationem in quâ ut plurimum consistit compositio, aut diuisio, ut Philosophi autumant; aut etiam per Conceptum intelligere possumus illam animi passionem, quæ apta nata est exprimi per voces significatiuas, quas ut quisque audierit, intelligit, & illis acquiescit. Et ut plurimum Conceptus concluditur periodo; & indicium est eius finis, cum punctum apponitur. Conceptum alij sunt proprii, alij uerò figurati; Conceptum proprium uoco illum, qui præcipuè repræsentat rem prout illa est; ut si dixerò, Petrus flet, iste

iste est conceptus proprius, & verba, quæ illum mihi explicant, efficiunt in me; apertam cognitionem status, & naturæ ipsius, qui illum profert, absque alio discursu, aut impedimento. Sed si dixerō, Fluant lacrymæ de facie Petri, aut Petrus magnam vim aquæ emittit ex oculis, iam sunt isti conceptus figurati, nempe vnā rem dicentes, & aliam significantes. Quum igitur conceptus simplex est, & sine arte scriptum, scribentem pronuntiabimus ingenuum modestum, quietum, iudicio præditum, vanum honorem, æque, ac vanum opprobrium spernentem, atque probabiliter dicemus illum esse inter senem, iuuenemque, atque a iocis, scommatibusque abhorrentem. Conceptus figurati illi sunt ad quos explicandos aut antecedentia, aut consequentia, aut repugnantia, frequenti veniunt in vsu; ita vt id vnum dicitur, aliud intelligitur, quod aliquo modo, aut repugnat illi, quod fert animus, & quod ab alijs volumus intelligi. Vt cumque sit, conceptus viles, triuales, & vt ita dicam plebei, raro aut nunquam cadent in animum nobilis, & ingenui; & conceptus inflati, superbi, & minis pleni, ac mala voluntate ostendunt pariter eos, qui ijs vtuntur, tali animo esse. Rarum quoque est hilares conceptus in mœstis reperiri, & eos qui molesta significant, animos scribentium eosdem lætos esse; non tamen vt propterea negetur possibile esse, vt homo natura hilares morosa, & displicentia loquatur, sed quidem asseritur hilarem loquendo res vt cumque molestas explicaturus eas diuersimodè à mœsto. Et licet materia omnis, atque subiectum, de quo pertractatur luctuosa, & flebilis existant, attamen apparebunt particulares periodi ratione quodammodo grata explicatæ, atque in paginam deductæ: quod perspicuum est legentibus poëmatia Berniæ, qui etiam quando magis conatur seriatim loqui, grauiā, atque seuera, tunc magis videtur cogere in quadam ridendi voluntatem lætores. Et veluti aqua, quæ hyeme pluit, simulque æstate eadem aqua est, & ambæ madefaciunt, nihilominus quoniam alia est natura æstiuæ cæli, & alia æris hyberni, a quo producuntur, ita euenit etiam vt diuersimodè, à terra, & ab animalibus recipiantur. Repeto igitur id sufficere, vt personæ à suis conceptibus cognoscantur, præter enim rationem admodum est vitiosum, & inhonestum habere conceptus magnanimos, ac nobiles, atque in mentem rustici illustres oriri cogitationes. Vt forsitan qui dixit loquelam nostram manifestos nos facere, magis respexerit materiam, & conceptum quam

quam phrasas, & voces, nam etsi hæc immediatè patriam, locum natium, aut nutritium loquentis manifestant, perinde etiam conceptus, mores, & passionis animi loquentis patefaciunt. Quapropter si aliquem audiemus qui in colloquutionibus sæpe, & cum voluptate mulierum, aut lucri, aut vitioris meminerit, sanè probabile est hunc luxuriosum, avarum, iracundum iudicari. Deniq; verum est quales filios, tales etiam esse patres, & qualis est modus, & qualitas conceptus in animum nostrum cadentis, talem etiam esse loquutionem. Quòd si aliquis dixeris esse quidem necessarium, cum in duabus personis eadem sit voluntas, atque appetitus, in ambabus, quoque inesse eundem conceptum, & eandem cogitationem, atque idè non posse rationabiliter ex cogitationis diuersitate argui diuersitatem, aut cōuenientiam personæ, nam duo sunt quidem diuersi, sed eandem habent voluntatem, atque cogitationem; his ego respondeo, nos videre duas Pomorum eiusdem speciei arbores, puta Apiorum vel Roscorum producere æqualiter Poma Apia, aut Rosea, & tamen hæc valdè differre inter se odore, colore, atque sapore, cum in montanis arbor hæc ortasit, illa vero in planitie; hoc pomum in rano orientem Solem illud verò in occidentem respiciente productum. Si igitur naturalium, locorumque diuersitas tantam varietatem facit in rebus adèò duris, & terrestribus, quemadmodum sunt arbores, & poma, rationabiliter multò maior erit illa varietas, quæ minori occasione fiat in animis, & spiritibus humanis suaptè natura præter omnem fidem aptis ad quamcumque minimam impressionem suscipiendam, susceptamque retinendam. Præterea tam etsi duo sint eadem prorsus cogitatione, & conceptu vniuersaliter, nunquam tamen eodem modo, iisdemque verbis, & periodis particulariter illum explicabunt, quod apparet dilucidè non solum in geminis auctoribus qui eandem rem pertraxerint, verum etiam si bini homines idiotæ, & ex vulgo qui interfuerint ambo alicui facinori fuerint interrogati, numquã eodem penitus modo totaliter enarrabunt, itaut inter eos non appareat quædam diuersitas, qua mediante perspicuum sit duos fuisse, non vnum, qui facinus illud recitauerint.

Sic igitur ex supradictis, & ex his, quæ in hoc postremo capite addidimus, manifestum est (ni fallor ego) possibile esse ex scriptionibus, verbis, atque cogitationibus alienis, elicere non parvam cognitionem personæ scribentis, aut loquentis.

msup

II

I N-

I N D I E X I C A P I T V M

De signis ex Epistolis.

P roemium.	pag. 215
<i>Epistolam missiuam multam posse exhibere cognitionem morum & qualitatum scriptoris. Cap. I.</i>	216
<i>Qualisnam debeat esse scriptio, ex qua naturam, & mores scriptoris liceat coniectari. Cap. II.</i>	217
<i>Quenam corporis, animique proprietates dignosci queant, in Epistola perlegenda. Cap. III.</i>	220
<i>Dispositionum predictarum alias per se in Epistolis apparere, alias vero consequenter. Cap. IV.</i>	222
<i>Quibusnam instrumentis, ac medijs cognoscantur animi, corporisque qualitates. Cap. V.</i>	223
<i>Quenam sint significatones, quae ex figura characteris conijci possunt. Cap. VI.</i>	224
<i>Quid indicet diuersitas orthographia, & interpunctionis. Cap. VII.</i>	226
<i>De significationibus, quae ex vocum diuersitatibus eruuntur. Cap. VIII.</i>	228
<i>Quidnam à phrasum diuersitate colligi possit. Cap. IX.</i>	233
<i>Quodnam iudicium ferri possit ex figurata oratione. Cap. X.</i>	235
<i>Quanam per figuras conceptus, Tropos appellatas significantur. licet. Cap. XI.</i>	238
<i>De qualitatibus, quas ex stylo, seu characteris scribentis colligere. Cap. XII.</i>	240
<i>Quid nobis indicet styli humilitas. Cap. XIII.</i>	243
<i>De Conceptibus (ut vocant,) & eorum natura, & significatione. Cap. XIV.</i>	244

I N D E X

Eorum, quæ in Tractatu de Signis ex Epistolis continentur.

A	<i>Ethiopes quare nigri.</i>	pag. 230
	<i>Antiphrasis quid significet.</i>	236
	<i>Antitheton quid significet.</i>	237
	<i>Apostrophe quid significet.</i>	236
	<i>Apostopesis quid significet.</i>	237
	<i>Apotheosis Vel Deificatio quid significet.</i>	240
	B	
	<i>Barbarismus quid significet.</i>	238
	C	
	<i>Acophonia quid significet.</i>	238
	<i>Character quid sit, & quales eius partes.</i>	219. & 223
	<i>Character quid significet.</i>	224
	<i>Character piger quid significet.</i>	224
	<i>Character piger inequalis, cum lineis obliquis quid significet.</i>	225
	<i>Character velox, & inequalis hoc est cuius litteræ aliæ crassæ, & aliæ tenues sunt ex habitu Scriptoris quid significet.</i>	225
	<i>Character velox, æqualis, bene formatus, quid significet.</i>	225.
	<i>Character turpis obliquus, sed intelligibilis quid significet.</i>	226.
	<i>Character valdè parvus quid significet.</i>	226
	<i>Character longus cum subtili tarditate quid significet.</i>	226
	<i>Carientismus quid significet.</i>	239
	<i>Carachresis quid significet.</i>	240
	<i>Colloquutionibus cognoscendi conceptus, & mores animi.</i>	246
	<i>Comma quid significet.</i>	227
	<i>Conceptus quid, & quotuplex sit.</i>	224. 244. 248
	<i>Conceptus humili stylo expressus quid significet.</i>	243
	<i>Conceptus simplex, & sine arte qualis, & quid significet.</i>	245
	<i>Conceptus figuratus qualis, & quod significet.</i>	245
	Corpus	

Corpus dictionis quid sit.

229

Diversitas natalium, & locorum facit Varietatem in hominibus
sicut in plantis etiam si sint eiusdem speciei.

245

Emphasis quid significet.

245

Epanodus id est repetitio earundem rerum quid significet.

236

Epitheton quid significet.

237

Epistola quid sit, eius pulchritudo, subiectum, & proprietates.

218

Epistola quae partes obseruanda, Ut liceat mores Scriptoris conie-

219

ctari.

Epistolarum species, quot sint, & quae partes.

219

Epistola sine interpunctis commatibus, & distinctionibus quid signi-

227

ficet.

Epistola cum interpunctis, & commatibus recte dispositis quid signi-

228

ficet.

Epistola in qua commata, & puncta suas sedes non tenent, quid signifi-

228

cet.

Epistola prinata cum figuris quid significet.

235

Figurarum differentiae quot sint, & quid significet.

235

Genuenses linguae Velocitatem habent, & quare.

231

Germani cur libenter bibant.

231

Habitantes Insulas, & eorum qualitates.

231

Habitantes Regiones calidas, & siccas, & eorum qualitates.

231

Habitantes latos campos, & eorum qualitates.

231

Habitantes Regiones humiditas, & Ubi aer densus est.

232

Habitantes montanas regiones, & eorum qualitates.

232

Habitantes planities, & eorum qualitates.

232

Hirmus quid significet.

237

Hyperboles quid significet.

253

Instrumenta quibus Epistolae indicant animi, & corporis qualita-

223

tes.

Itali quare inter se diuersi.

230

Linea

L	
L inea Epistolarum breues quid significent .	225
L inea obliqua, & inaequales quid significent .	226
M	
M etaphora quid significet .	234. & 239
M etaphora communis, & vulgaris quid significet .	235
M etalepsis, hoc est Variatio, quid significet .	236
M etonymia quid significet .	240
M ores segmine varia temperamentorum genera .	222. & 223
O	
O ratio figurata quid significet .	235
O rthographia, & interpretatio quid significet .	226
O rthographia turpis quid significet .	226
O rthographia turpis, sed cum aliarum par rectitudine quid significet .	227
pag.	227
P	
P aradiastole quid significet .	236
P arocemia idest cum iocis, & salibus quid significet .	239
P eriodus quid sit .	241
P eriphrasis quid significet .	238
P hrasis quid, & quotuplex sit . 223. & 233. Et quid ex differentijs eiusdem colligi possit .	234
P hrasis propriorum Verborum quid significet .	234
P hrasibus quando utendum .	234
P hrasibus translatis, & figuratis quibus in casibus utendum .	234
P olysyncleron, & Asynderon quid significet .	237
P rolepsis quid significet .	236
P unctus, & comma quid significent .	227
R	
R esponso objectionibus tacitis quid significet .	238
R egiones particulares habent naturales homines Vim moribus, motu, statura, & Verbis differentes .	229
S	
S cribens, Vel loquens non potest totaliter delitescere in qua patria natus, & educatus sit .	229
S criptio quo modo mores scriptores exprimit .	217
S chemata quid significent .	233
S ermo ostendit Patriae diuersitatem .	229
S ermo concisus quid significet .	232
S ermo Poeticus quid significet .	234
Sermo	

I N D E X. 251

<i>Sermo allegoricus, & ænigmaticus quid significet.</i>	235
<i>Sermo sine multitudine consonantium, & cum paris dictionibus quid significet.</i>	230
<i>Sermo cum multitudine consonantium quid significet.</i>	231
<i>Sermo cum multis accentibus in ultimis dictionum syllabis quid significet.</i>	232
<i>Sermo gutture formatus quid significet.</i>	232
<i>Sermo rectè terminatus quid significet.</i>	233
<i>Solecismus quid significet.</i>	238
<i>Stylus Epistolæ qualis.</i>	217
<i>Stylus quid, & quotuplex.</i>	241. & 242
<i>Stylus tenuis qualis, & quæ eiusdem proprietates.</i>	217
<i>Stylus æqualis, gravis, & clarus quid significet.</i>	241
<i>Stylus obscurus quid significet.</i>	242
<i>Stylus gravis, sed inæqualis quid significet.</i>	242
<i>Stylus humilis, siue æqualis, siue inæqualis quid significet.</i>	242
<i>Syllepsis quid significet.</i>	236
T	
<i>T^Apinosis, quæ res deijcit, quid significet.</i>	238
<i>Temperamenta indicant hominum mores.</i>	222
<i>Topographia, & Chronologia quid significent.</i>	237
<i>Translatio quotuplex.</i>	233
<i>Translatio vrbis, & de rebus inhonestis quid significet.</i>	234
<i>Tropus quotuplex.</i>	235. Usq; ad 239
<i>Tropus quid sit.</i>	236
<i>Tropus quid significet.</i>	235
V	
<i>V^Arietas corporum dictionum ostendant patriæ diversitatem.</i>	229
<i>Vocis corpus quid sit.</i>	228
<i>Vocibus alienis vti quid significet.</i>	231
<i>Vox quomodo consideranda.</i>	229
<i>Vox, seu verborum quid sit, & quæ circa ipsam consideranda sint.</i>	223. & 229
<i>Vox hominis conceptus exprimit.</i>	228
<i>Vox sequitur naturam proferentis.</i>	230
Z	
<i>Z^Eugma quid significent.</i>	236

F I N I S.

X I N E

Vidit D. Inuentius Torti Clericus Regularis S. Pauli
 Pœnitentiarius in Metropolitana Bononiensi, pro
 Illustrissimo, ac Reuerendissimo D. Hieronymo
 Boncompagno Archiepiscopo, & Principe.

Imprimatur.

Fr. Paulus Hieronymus Giacconus de Garrexio Sac.
 Theolog. Magist. Ord. Præd. Vicarius Generalis
 S. Officij Bononiæ.

F I N I S